

21—26 april

Debatter m. m.

Fredagen den 21 april

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
herr Johansson i Stockholm ang. försäljningen av jagarna Lappland och Värmland.....	5
herr Warendorff i anledning av varslade permitteringar vid visst företag i västra Värmland.....	8
Undantagande från den allmänna varuskatten av investeringar m. m.	12
Skattelättnader för företag, som nystartats eller utvidgats inom om- råden med sysselsättningssvårigheter.....	19
Förordning om antalet ortsgrupper vid skattegrupperingen.....	25
Behovsprövningen av familjebidrag till värnpliktiga med viss under- hållsskyldighet.....	31
Anslag till högre utbildning och forskning:	
Uppsala universitet: Avlöningar.....	35
Lunds universitet: Avlöningar.....	42
Göteborgs universitet: Avlöningar.....	45
Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar.....	48
Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Grundforskning rörande skons inverkan på fotens utveckling och funktion.....	51
Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar.....	52
Chalmers tekniska högskola: Avlöningar.....	53
Anslag till S:t Lukasstiftelsen.....	55
Bidrag till skattetyngda kommuner m. m.....	60
Utredning rörande aktiebolagslagens bestämmelser.....	61
Utfyllnad av vissa underhållsbidrag.....	62
Domänverkets markpolitik, m. m.....	63
Åtgärder i syfte att skydda barn och ungdom mot osunda, förråande och moralupplösande skrifter.....	71

	Sid.
Den internordiska bilfärjetrafiken m. m.....	80
Interpellation av herr Wiklund i Stockholm ang. kostnaderna för bärgning av regalskeppet Vasa.....	83

Tisdagen den 25 april

Svar på interpellationer av:

herr Jansson i Benestad ang. kommunindelningsfrågans inverkan på enhetsskolans genomförande.....	87
fröken Karlsson ang. fullgörandet av landsarkivens skyldighet att mottaga arkivhandlingar.....	88
Svar på fråga av fru Eriksson i Stockholm och interpellation av herr Börjesson i Falköping ang. inspektionen av vissa vårdhem och an- stalter.....	91

Interpellationer av:

herr Nilsson i Östersund i anledning av planerad nedläggning av trä- sliperiet vid Tegefors fabrik i Järpen.....	103
herr Björkman ang. upplysningsverksamheten kring utrymnings- övningen i Stockholm.....	104

Onsdagen den 26 april

Samlad översyn av gällande bestämmelser rörande olika företags- former, m. m.....	110
Förvärvsavdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.....	114
Prioritering av vissa kreditbehov.....	142
Uttredning rörande en fond för tillgodoseende av kommunernas låne- behov vid förvärv av mark för upplåtelse med tomträtt.....	147
Obligatorisk utrustning av motorfordon med asymmetriskt halvljus..	151
Traktorsläpvagns utrustande med varningsskylt.....	153
Tandvårdens inordnande i sjukkaserverksamheten.....	153
Stöd åt den estniska folkgruppen i vårt land.....	156
Åtgärder till förekommande av skadeverkningar genom Åtrans över- svämningar.....	166
Interpellationer av:	
herr Magnusson i Jönköping ang. vägtrafikförordningens s. k. vänster- regel.....	167
herr Enskog ang. vissa äldre statstjänstemäns befordringsmöjligheter	168
herr Larsson i Norderön ang. bekämpande av virussjukdomar hos husdjur.....	168

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 21 april	Sid.
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 14, om utredning ang. beskattning av priser vid lotteribetonade tävlingar	12
— nr 30, om undantagande från den allmänna varuskatten av investeringar m. m.	12
— nr 34, om vissa skattelättnader för företag, som nystartats eller utvidgats inom områden med sysselsättningssvårigheter.	19
— nr 37, ang. förordning om antalet ortsgrupper vid skattegrupperingen	25
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 54, ang. förordning om antalet ortsgrupper vid skattegrupperingen, såvitt propositionen avser ändrade grunder för statsbidrag till kommunerna	31
<i>Bevillningsutskottets</i> memorial nr 46, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut om befrielse från nöjesskatt för idrottstävlingar m. m.	31
<i>Andra lagutskottets</i> memorial nr 26, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut om ändringar i 27 § värnpliktslagen	31
— utlåtande nr 31, om rätt till barnpension för barn utom äktenskap i visst fall.	31
— nr 32, ang. behovsprövningen av familjebidrag till värnpliktiga med viss underhållsskyldighet.	31
— nr 33, om viss ersättning i samband med skyddsåtgärder mot atomolycka.	34
— nr 37, ang. lotteriförordningen, m. m.	34
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 57, om anslag till högre utbildning och forskning jämte i ämnet väckta motioner.	34
— nr 58, ang. anslag till Bidrag till sjukkassor m. m.	54
— nr 59, ang. anslag till Akademiska sjukhuset i Uppsala: Avlöningar till läkare och Driftkostnader vid akademiska sjukhuset i Uppsala ..	55
— nr 60, ang. anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m.	55
— nr 61, ang. anslag till S:t Lukasstiftelsen.	55
— nr 62, ang. anslag till Bidrag till skattetyngda kommuner m. m. .	60
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 27, om en allmän översyn av bokföringslagen	61
— nr 28, om viss utredning rörande aktiebolagslagens bestämmelser .	61
— nr 29, ang. godkännande av europeisk konvention om inbördes rätts hjälp i brottmål.	62
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 27, om utfyllnad av vissa underhållsbidrag	62
— nr 34, om samordning av uppbördsterminerna och tiden för utbetalning av folkpension.	63
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 18, ang. domänverkets markpolitik, m. m.	63
— nr 19, ang. bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.	71

	Sid.
<i>Jordbruksutskottets</i> memorial nr 20, ang. departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar av viss kronan tillhörig fast egendom .	71
— utlåtande nr 24, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (jordbruksärenden) .	71
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 18, om åtgärder i syfte att skydda barn och ungdom mot osunda, förråande och moralupplösande skrifter .	71
— nr 19, ang. den internordiska bilfärjetrafiken m. m. .	80
— nr 20, om åtgärder för att förhindra skador å sjöfågel genom oljeutsläpp .	83

Onsdagen den 26 april

Val av valmän och suppleanter för utseende av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret med suppleanter .	107
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 63, ang. stat för försvarets fastighetsfond .	109
— nr 64, ang. vissa markförvärv för försvaret .	109
— nr 65, ang. överlåtelse av viss kronan tillhörig mark m. m. .	109
— nr 66, ang. godkännande av avtal om driften av svenska institutet för konserveringsforskning m. m. .	109
— nr 67, ang. utbyggnad av tekniska högskolan i Stockholm m. m. .	109
— nr 68, ang. anslag å kapitalbudgeten för ecklesiastikdepartementet .	109
— nr 69, ang. anslag till radiohus .	109
— nr 74, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (ecklesiastikdepartementet) .	109
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 39, rörande en samlad översyn av gällande bestämmelser rörande olika företagsformer, m. m. .	110
— nr 41, rörande förvärvsavdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m. .	114
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 21, ang. prioritering av vissa kreditbehov .	142
— nr 22, om utredning rörande en fond för tillgodoseende av kommunernas lånebehov vid förvärv av mark för upplåtelse med tomträtt .	147
— nr 23, ang. lån från riksbankens avbetalningslånefond till tjänstemän vid riksdagens verk för förvärv av bostadsrätt i bostadsrättsförening samt därav föranledda ändringar i bankoreglementet .	151
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 39, ang. obligatorisk utrustning av motorfordon med asymmetriskt halvljus .	151
— nr 40, om traktorsläp-vagns utrustande med varningsskylt .	153
— nr 41, om tandvårdens inordnande i sjukkaserverksamheten .	153
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 20, om viss översyn av strandlagen .	156
— nr 21, ang. tillägg till lagen om allmänna vägar, m. m. .	156
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 21, om visst stöd åt den estniska folkgruppen i vårt land .	156
— nr 22, om åtgärder till förekommande av skadeverkningar genom Åtrans översvämningar .	166

Fredagen den 21 april

Kl. 11.00

§ 1

Justerades protokollet för den 14 innevarande april.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr Munktell, som vid kammarens sammanträde den 5 innevarande april med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Svar på interpellation ang. försäljningen av jagarna Lappland och Värmland

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Johansson i Stockholm till mig ställt följande fråga: »Kommer de företag, som erhållit betydande skadestånd för att beställningarna på jagarna Lappland och Värmland inhiberats, att återbetala dessa skadestånd, om de påbörjade jagarna eller delar av dem kan försälas, och kommer de båda varv, som erhållit mäklararvoden, att återbetala dessa, om det visar sig att de inte tillräckligt prövat möjligheterna att sälja jagarna och materialet?»

Med anledning härav vill jag anföra följande.

I anslutning till försvarsbeslutet 1958 bestämdes bl. a. att byggandet av jagarna Lappland och Värmland samt minfartyget Älvsborg skulle inställas. Marinförvaltningen har i huvudsak slutfört förhandlingar med berörda företag om reglering av kostnaderna för

avbeställningarna. Dessa beräknar ämbetsverket till cirka 42,6 miljoner kronor, varav cirka 25 miljoner kronor faller på de tre i interpellationen berörda företagen. Med hänsyn till att numera avsevärd tid förflutit sedan arbetena avbröts och kostnadsfrågorna reglerades, kan man i dagens läge icke bedöma vilka kostnader som skulle uppkomma om tillverkningen skulle återupptas.

Kungl. Maj:t bemyndigade den 18 april 1958 marinförvaltningen att inom en kostnadsram av 500 000 kronor undersöka möjligheterna till försäljning av förevarande fartyg — i första hand jagarna — eller för dessa beställd materiel. Marinförvaltningen uppdrog åt AB Götaverken att i samarbete med två andra företag bearbeta utlandsmarknaden. Dessa företag bedömdes med hänsyn till sina vittomfattande agentnät vara synnerligen väl lämpade för ett sådant uppdrag. Enligt vad som överenskomts skulle marinförvaltningen inom rimliga gränser svara för undersökningskostnaderna, därest försäljning inte kom till stånd. I händelse av försäljning skulle däremot nämnda kostnader inräknas i försäljningspriset.

Då verkställda undersökningar visat att en försäljning av jagarna Lappland och Värmland måste bedömas som utsiktslös, hemställde marinförvaltningen hösten 1960 att få avsluta undersökningarna. I sammanhanget anmäldes, att undersökningskostnaderna uppgått till i runt tal 158 000 kronor. Enligt vad jag inhämtat omfattar dessa kostnader löner, resekostnader och traktamenten för den direkt marknadsundersökande personalen. Några särskilda mäklararvoden har däremot icke debiterats.

Sedan vissa ytterligare underhands-

Svar på interpellation ang. försäljningen av jagarna Lappland och Värmland

förhandlingar rörande berörda jagarförsäljning visat sig icke leda till något resultat har Kungl. Maj:t i anledning av marinförvaltningens nyssnämnda framställning föreskrivit, att ifrågavarande försäljningsundersökningar skall avslutas.

Med detta, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Johanssons i Stockholm interpellation.

Vidare anförde:

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för svaret, och jag lovar att vi kommer att göra allt för att bekantgöra dess innehåll för svenska folket.

Svaret klargör att försvarsministern inte ser någon som helst utsikt att få igen något av de utbetalade miljonerna. Det klargör att staten och skattebetalarna redan har fått betala inte mindre än 42,6 miljoner kronor till olika kapitalistiska företag för påbörjade krigsfartyg, som sedan avbeställts och som tydligen kommer att förvandlas till skrot. Vid sidan av de hundratal miljoner, som betalats för levererad och brukbar krigsmateriel varje år, betalade vi således den gången 42 miljoner kronor för båtar som *inte* har blivit byggda.

Dessutom har man utbetalat 158 000 kronor till Götaverken och Kockum och deras försäljningsorganisation för att de *inte* har lyckats sälja de påbörjade båtarna. Var det inte tämligen ljusblått att förutsätta, att dessa varv skulle göra några större ansträngningar? Finner de någon köplust vid utländska marknadsundersökningar, så vill de naturligtvis hellre tjäna på nya fartyg som de själva bygger än försöka sälja påbörjade fartyg, som andra kapitalistiska företag redan har fått betalt för av staten. Att de sedan hugger till med 158 000 kronor för marknadsun-

dersökningar, resor och traktamenten, visar ju att de är vana vid att krigsmakten betalar hur mycket de än begär.

Ett par veckor efter det att Götaverkens och Kockums försäljare hade rapporterat att det inte gick att sälja, kom i pressen ett meddelande att Argentina hade visat köplust. Nu har tydligen också det projektet gått i stöpet.

När man i alla fall har betalat så mycket, tycker jag att man kunde lägga till några tusenlappar och ge ett gott beställningsarbete åt någon av våra nya konstnärer, som arbetar i järn, och låta honom göra ett högmodernt skrotmonument över den militära planlösheten och över det hämningslösa militära slöseriet.

Riksdagens majoritet ansåg att vi inte hade råd att i år gå med på den blygsamma och behjärtansvärda förbättringen av mödrahjälpen med 6 miljoner. I onsdags beslöt vi att pruta 7 miljoner på de krav, som Riksidrottsförbundet och Korporationsidrottsförbundet hade ställt, att de skulle få 19 miljoner av de 116 miljoner, som staten tar in på tipsmedel och vinstbeskattning. Prutningen gjordes. Däremot kan krigsmaktens ledning ena året hävda att dessa jagare är absolut oundgängliga för försvaret, det andra året kastar man hellre ut 42 miljoner kronor i skadestånd än man bygger dem färdiga, därför att man under tiden hittat på nya sätt att förbruka några hundra miljoner.

Jag skall inte ställa regeringen och krigsmaktens ledning ensamma till svars för detta. Det hör till de frågor, som de fyra större partierna har kommit överens om att ställa ovanför partierna. Det råder **absolut enighet** mellan de fyra stora partierna om dessa praktexempel på militär planlöshet och slöseri med skattebetalarnas pengar, och man är lika enig om att i möjligaste mån förtiga dem för svenska folket. Vi skall dock, som jag redan har sagt, göra vårt bästa för att de skall komma till svenska folkets kännedom.

Svar på interpellation ang. försäljningen av jagarna Lappland och Värmland

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Det är ju tacknämligt att herr Johansson i Stockholm vill hjälpa till att upplysa allmänheten i denna fråga. Men då bör han hålla sig till sak och även upplysa allmänheten om att för den händelse vi hade fullföljt byggandet av dessa tre aktuella krigsfartyg, så hade utgifterna inte blivit 42 miljoner utan betydligt över 200 miljoner kronor.

Jag misstänker också att herr Johansson i Stockholm röstade för avbeställning av fartygsbyggena, när frågan behandlades här i kammaren. Och när beslutet härom fattades 1958, så anmälades det klart och tydligt för riksdagen att avbeställningskostnaderna var betydande. Det sades då ifrån att kostnaderna beräknats till, inte de 42 miljoner kronor som det nu efter slutreglering har blivit, utan över 52 miljoner kronor. När kammaren fattade sitt beslut, var nämligen beställningar utlagda på inte mindre än 76 miljoner kronor.

Men vad herr Johansson alldeles misssade i sitt anförande var den roll som Götaverken, Kockums och Bofors har spelat vid försäljningen. Herr Johansson sade att det var ljusblått att tänka sig att nämnda företag skulle ha något intresse av att sälja fartygen. Men om företagen hade lyckats med vad vi önskade, nämligen att sälja de påbörjade fartygen till utlandet, så skulle ju varven också ha fått fullfölja jagarbyggena.

Herr Johansson i Stockholm bortser ifrån det faktum att de båda varven inte hade erhållit någon beställning. Fartygen blev aldrig kölsträckta. Avbeställningskostnaderna gäller andra saker, t. ex. signalutrustningen, fartygsmaskinerierna och delar av kanontornen m. m. I den konjunktur vari Kockums och Götaverken vid den aktuella tidpunkten, 1958 och 1959, befann sig var varven i allra högsta grad intresserade av att få bygga jagarna, som de

hade räknat in i sina produktionsprogram. Jag kan därför försäkra herr Johansson att man vid varven verkligen ansträngde sig för att sälja fartygen. Men det finns ute i världen i dag ingen marknad för nya och dyra jagare. Inte bara i Sverige utan även på många andra håll har man upphört att bygga jagare av viss typ.

Den andra frågan herr Johansson i Stockholm tog upp i sin interpellation var, att sedan de tre företagen redovisat att de misslyckats med försäljningen och att det inte fanns någon marknad ute i världen för dessa jagare, så anmälde ett land intresse för fartygen. Detta är dock tidningsuppgifter, som inte är alldeles riktiga. Argentina förhörde sig visserligen om priset och om möjligheterna att få ta del av ritningar m. m., men det skedde inte för att lägga ut beställningar i Sverige eller för att köpa av oss utan möjligen för att bygga fartyg i Argentina. Jag har kontrollerat denna sak mycket noggrant och funnit att affären inte var så seriös som den framställdes i vissa tidningsartiklar, vilka herr Johansson i Stockholm tydligen byggde sitt anförande på.

Och att i detta sammanhang anklaga militären för slöseri, när det är regeringen och riksdagen som tagit initiativet till avvecklingen, är väl ändå litet malplacerat.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Självklart röstade vi hellre för det lägre beloppet än det större. Och jag skall inte glömma, herr statsråd, att tala om vad fartygen skulle ha kostat färdiga. Det är ju ett bra exempel på lättvindigheten i de beställningar som göres, när man plötsligt upptäcker att de jagare man beslutar om det ena året och som skall kosta över 200 miljoner kronor, är överflödiga redan året efter. Och likaledes skall jag taga med att Götaverken och Kockums nog ändå hade ett visst intresse här.

Svar på interpellation i anledning av varslade permitteringar vid visst företag i västra Värmland

Jag tycker för min del att det mest upprörande i denna sak är att man på så lösa grunder lägger ut statliga beställningar och drar på sig skadestånd.

Statsrådet säger att uppgiften i pressen om att Argentina var spekulant var felaktig. Jag vill nämna att jag tagit den uppgiften ur Stockholms-Tidningen.

De marknadsundersökningar vilka kostat staten 158 000 kronor skulle Göta-verken och Kockums enligt statsrådets uppgift själva ha stort intresse av. Efter den upplysningen ter sig denna statliga utgift än mer överflödig.

Det finns ingen internationell marknad för båtar av detta slag, säger statsrådet. I anslutning till detta yttrande och den debatt vi tidigare haft i fråga om militäranslagen vill jag be statsrådet undersöka om det inte också finns exempel på bombplansmarknader och andra marknader, där en rad ännu dyrare beställningar har gjorts, vilka vi kunnat stryka utan skadestånd. Vi beställer i dag en mängd saker vilka upphört att röna någon större efterfrågan på den internationella rustningsmarknaden.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag tycker att herr Johansson i Stockholm någon gång skulle försöka stå för vad han själv varit med om att besluta.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Jag har, herr statsråd, stått för vad jag har sagt och gjort. I den ifrågasvarande situationen var det självklart att vi röstade för det förslag som medförde den lägre kostnaden. Däremot har vi gått emot själva beställningen. Vi har varje år yrkat på nedprutning av de militära beställningarna. Vi inom kommunistpartiet har kanske inte i alla fall lagt fram detaljerade förslag, men vi hävdar varje år att det går att pruta några hundra miljoner

kronor. När vi senare hade att välja mellan att rösta för 42 miljoner eller 200 miljoner har vi valt att rösta för 42 miljoner.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation i anledning av varslade permitteringar vid visst företag i västra Värmland

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Wahrendorff frågat mig om jag uppmärksammat de permitteringar som varslats vid en ammunitionsfabrik i västra Värmland samt om jag anser det möjligt att genom statliga beställningar eller på annat sätt återställa möjligheterna till full drift vid företaget — och om jag i så fall är beredd att skyndsamt vidtaga åtgärder i detta syfte.

Som svar på herr Wahrendorffs frågor får jag anföra följande.

Den åsyftade fabriken är AB Norma projektilfabrik i Ämotfors i Värmland. Vid denna fabrik, vars tillverkningsprogram omfattar handvapen- och luftvärnsammunition, permitterades den 5 december förra året 26 kvinnliga arbetare. Den 6 mars i år permitterades vidare 20 manliga arbetare. Sedermera har ytterligare 21 arbetare, av vilka 18 är kvinnor och 3 män, permitterats. Antalet arbetare vid fabriken uppgår efter dessa inskränkningar till 152 män och 130 kvinnor eller tillhopa 282. Härtill kommer ett sextiotial tjänstemän. Som jämförelse kan nämnas att arbetarantalet vid fabriken år 1955 uppgick till 433, år 1957 till 399 och år 1959 till 326.

En av konsekvenserna av 1958 års försvarsbeslut har varit att ammunitionstillverkningen för krigsmaktens räkning starkt minskats. I jämförelse

Svar på interpellation i anledning av varslade permitteringar vid visst företag i västra Värmland

med åren närmast före försvarsbeslutet har således de sammanlagda beställningarna av ammunition för krigsmakten numera nedgått med mellan 25 och 30 procent. Någon ändring i dessa förhållanden kan i dag inte förutses. Nedgången i arbetarantalet vid AB Norma får ses som en följd av denna utveckling, som präglar ammunitionsindustrin i dess helhet. Jag vill i förevarande sammanhang nämna att antalet anställda inom den statliga sektorn — d. v. s. vid försvarets fabriksverks ammunitionsfabriker — från och med mitten av 1950-talet torde ha minskat i ungefär samma utsträckning som inom den privata sektorn. För AB Normas vidkommande torde sysselsättningssvårigheterna ytterligare ha förvärrats till följd av att behov numera i första hand föreligger av andra typer av ammunition än sådana som ingår i företagets tillverkningsprogram.

Beträffande frågan om statliga stödbeställningar till företaget vill jag framhålla följande. Lämpligheten av sådana beställningar bör enligt min uppfattning bedömas mot bakgrunden av företagets förutsättningar att på längre sikt bereda arbetskraften jämn sysselsättning. Därest en nedskärning av driften vid företaget även på längre sikt bedömes erforderlig, är det angeläget att omställningen kommer till stånd i ett arbetsmarknadsläge, då förutsättningar föreligger att bereda arbetskraften annan lämplig sysselsättning. Av vad jag tidigare anfört torde framgå, att ammunitionsindustrin i landet under överskådlig framtid inte kan räkna med några mera betydelsefulla ökningar i beställningarna från krigsmakten. De problem som herr Wahrendorff pekat på i sin fråga gäller således inte bara AB Norma projektilfabrik utan ammunitionsindustrin i dess helhet. Ökade statliga beställningar till AB Norma skulle i dagens läge kunna medföra ytterligare sysselsättningssvårigheter för

andra företag inom branschen. Jag vill samtidigt framhålla att prövning av frågor om exportlicens för krigsmateriel måste ske med beaktande av i första hand andra omständigheter än arbetsmarknadspolitiska. I det aktuella fallet har emellertid den exportlicensansökan från AB Norma som herr Wahrendorff torde åsyfta efter förnyad prövning numera beviljats.

Av det nu anförda torde framgå att man för närvarande knappast torde till följd av ökade statliga beställningar kunna räkna med återanställning av redan avskedad personal vid AB Norma. Enligt mitt förmenande bör i stället ansträngningarna koncentreras på frågorna att bereda de permitterade annan sysselsättning.

Med det anförda, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Wahrendorffs interpellation.

Vidare anförde:

Herr WAHRENDORFF (cp):

Herr talman! Jag vill till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet framföra ett tack för svaret på min interpellation. Som jag ser saken är svaret präglat av av vad man kan kalla en positiv försiktighet.

Det är givet att det inte går att på detta område upprätthålla en produktion som det inte finns någon möjlighet att finna avsättning för ens på längre sikt. Men beredskapssynpunkterna måste också beaktas. Jag vill härvidlag erinra om vad handelsministern för någon tid sedan anförde i ett interpellations-svar: »För en liten nation som står utanför de politiska blockbildningarna är det av primär betydelse att ha tillgång till en väl utbyggd och tekniskt förstklassig krigsmaterielindustri. Världet härav kräver inte någon närmare motivering. Om Sveriges kapacitet på krigsmaterielproduktionens område skall kunna vidmakthållas måste ut-

Svar på interpellation i anledning av varslade permitteringar vid visst företag i västra Värmland

rymme beredas för en icke obetydlig export av sådan materiel.» Och vidare: »Samtidigt måste givetvis beaktas att export av krigsmateriel ofta kan möta betänkligheter ur utrikespolitisk synpunkt.»

För min del tycker jag att den bedömning, som handelsministern här gjorde sig till talesman för, är riktig. Jag har full förståelse för att man i detta fall vägrat lämna exportlicens. Någon anledning till kritik på den punkten finns såvitt jag förstår inte. Sedan jag framställde interpellationen har ju också licensfrågan lösts — för den här gången — vilket måste hälsas med tillfredsställelse.

Statsrådet framhåller att möjligheterna att avhjälpa svårigheterna genom statliga beställningar är begränsade. Detta måste i alla fall betyda att vissa möjligheter finns. Enligt min mening föreligger särskilda skäl att noggrant tillvarata dessa möjligheter i det aktuella fallet.

Det är givet att svårigheter kan uppstå för ett företag som i betydande utsträckning är beroende av exportlicensgivningen. Avsättningen av produktionen blir ganska oviss, och några säkra förutsägelser om de närmaste framtida möjligheterna kan inte göras. Som jag ser saken bör statens behov och statliga beställningar så långt möjligt spela en utjämnande roll härvidlag.

Enligt min mening finns som sagt särskilda skäl att beakta utjämningsmöjligheterna i detta fall. Västra Värmland har stort behov av den industri som nu finns och behöver också industriell förstärkning. Det kan nämnas att Eda glasbruk nedlades för några år sedan. Likaså har den statsägda tobaksfabriken i Charlottenberg och textilindustrien i Arvika fått läggas ned. Härtill kommer de permitteringar vid projektfabriken i Ämotfors som statsrådet utförligt redovisat. Man förstår därför att det finns anledning till bekymmer.

Det borde vara möjligt att vid utläggandet av statliga beställningar ta stor hänsyn till de arbetsmarknadspolitiska förhållandena, inom ramen för den beredskap som vi bör ha på området. Från sådana utgångspunkter skulle, förutsätter jag, det aktuella företaget kunna bli väl tillgodosett — det ligger helt i linje med allmänintresset.

Det måste givetvis hälsas med tillfredsställelse att licensfrågan lösts för denna gång och att de senast varslade permitteringarna därför inte behöver tillgripas. Inte minst i den berörda bygden känner man lättnad häröver. Men framtiden är oviss — just med hänsyn till exportlicenserna. Det kan bli en akut krissituation igen. Jag hoppas att statsrådet i så fall tillvaratar alla de möjligheter som finns att genom statliga beställningar skapa en jämn produktion, som vidmakthåller sysselsättningen.

Jag ber att än en gång få tacka statsrådet för svaret.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Då det aktuella företaget ligger i min hemkommun har jag självfallet med alldeles särskilt intresse tagit del av interpellationen och väntat på det svar som statsrådet skulle lämna.

Som interpellanten framhållit har arbetslöshetsproblemet i denna del av Värmland varit mycket stort. Inte minst har så varit fallet i min hemkommun. Jag har varit med om många uppvaktningar, avseende både det här aktuella AB Norma — som för övrigt grundar sig på norskt kapital — och andra företag i min hemkommun och västra Värmland. Vi har uppvaktat regeringen, och vi har uppvaktat arbetsmarknadsmyndigheterna. Tack vare att ett gott samarbete kunnat etableras mellan företag, kommuner och staten har vi till sist lyckats bemästra problemen rätt bra och på ett sätt som vi alla är glada över. Jag vill framföra ett tack till regeringen

Svar på interpellation i anledning av varslade permitteringar vid visst företag i västra Värmland

och arbetsmarknadsmyndigheterna för den förståelse som visats. Om hjälp inte lämnats hade ju de kommunala myndigheterna ensamma fått dras med de svårigheter som nedläggelserna förorsakat.

Vi har fått fabriker och industrier. Jag kan tillägga, att i min hemkommun har socialdemokraterna kvalificerad majoritet i fullmäktige. Jag är särskilt intresserad av och glad över att man vid sådana här tillfällen ber staten träda emellan. Den enskilde kan inte klara sig utan statens hjälp. Jag vill notera detta därför att det ju inte är så länge sedan en representant från Värmland i ett annat sammanhang, som inte gällde Värmland, sade att man inte skall lita så mycket på det allmänna.

Det är naturligtvis, som försvarsmnistern sade, förändringarna på det vapentekniska området som gör att produktionen har minskat exempelvis för Norma. Där har för övrigt arbetarantalet varierat ofantligt — från ett 50-tal till närmare tusen vid något tillfälle under kriget. Sedan har det varit minskningar med olika variationer. Nu förbrukar man ju flygplan i stället för ammunition, och då kan inte Norma konkurrera.

Man kan nästan säga att ammunitionsfabriken i Ämotsfors har varit ett slags barometer på motsättningarna i det utrikespolitiska läget. Under kriget var det högkonjunktur. När det blev fred gick produktionen ned. Trots att jag är bosatt i denna kommun måste jag med tillfredsställelse hälsa varje nedgång i vapenproduktionen. Jag har inte den uppfattningen att vi bör tillverka ammunition för att ge arbetsmöjligheter åt människorna. Detta vore mig helt fjärran, ty jag vet att man på det sättet inte kan skapa annat än förluster. Det blir missbruk av arbetskraften, även om jag å andra sidan mycket väl förstår att de som har en fabrik naturligtvis är beroende av de beställningar de kan få.

Försvarsmyndigheterna har nog tillmötesgått de önskingar som funnits om fördelning av beställningarna. Jag kan därför inte förstå den kritik som sättes in på denna punkt. Interpellanten säger ju själv nu att de uppgifter han gav i interpellationen var felaktiga. Företaget har fått licens för den beställning som det gick rykten om att licens hade avslagits för. Detta har sålunda inte på något sätt samband med de svårigheter som företaget nu dras med.

Företaget är delvis inriktat på en fredsproduktion och tänker i viss utsträckning övergå till sådan. Det har börjat en tillverkning av jaktammunition som man väntar sig en hel del av.

Liksom herr Wahrendorff vill jag i detta sammanhang rikta en vädjan till staten. Det kan finnas problem här som inte den enskilde kan bemästra. Då måste man gå till det allmänna. Jag vill vädja till arbetsmarknadsmyndigheterna, arbetsmarknadsstyrelsen och andra organ att försöka hjälpa till att här få till stånd en fredsproduktion. Jag är helt ense med herr Wahrendorff om att det är nödvändigt att på en sådan här plats, där man har goda lokaler och väl utbildad arbetskraft och därtill i stor utsträckning ordnade bostadsförhållanden, försöka bibehålla företaget. Jag är inte heller främmande för tanken på att ha en sådan här tillverkning såsom beredskap, så att man, om en påfrestning skulle komma, kan gå över från fredsproduktion till större tillverkning av krigsammunition. Detta stämmer helt med de synpunkter jag har på den beredskap man bör försöka få för ett starkt neutralitetsförsvar.

Jag har som kammarens ledamöter väl förstår i detta sammanhang inte kunnat underlåta att ge mina åsikter till känna. Jag vill än en gång vädja till arbetsmarknadsmyndigheterna att de hjälper företaget att få till stånd en

Undantagande från den allmänna varuskatten av investeringar m. m.

fredsproduktion i största möjliga utsträckning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande skrivelse och propositioner; och hänvisades därvid till utrikesutskottet skrivelsen nr 101, med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation;

till statsutskottet propositionen nr 145, angående bestridande av kostnader för svenska FN-styrkor m. m.; och

till bevillningsutskottet propositionen nr 147, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 15 november 1912 (nr 298) om provianteringsfrilager, m. m.

§ 6

Föredrogs den av herr *Johansson* i Dockered vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående utformningen av lokala hälsovårdsordningar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 14, i anledning av väckta motioner om utredning angående beskattning av priser vid lotteribetonade tävlingar.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8**Undantagande från den allmänna varuskatten av investeringar m. m.**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 30, i anledning av väckta motioner om undantagande från den all-

männa varuskatten av investeringar m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 33 av herr *Ferdinand Nilsson m. fl.* och II: 56 av herr *Larsson* i Hedenäset;

2) de likalydande motionerna I: 349 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 416 av herr *Hjalmarson m. fl.*, vari hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att direktiven för allmänna skatteberedningen utvidgas så, att den i direktiven förutsatta översyn av de indirekta skatterna, vilken syftar till en rationalisering av hela det indirekta skattesystemet, även skall innefatta frågan om investeringars undantagande från omsättningsskatteplikt»;

3) de likalydande motionerna I: 350 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 415 av herr *Hjalmarson m. fl.*, vari hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning i syfte att från skatteplikt enligt förordningen om allmän varuskatt undantaga varor som hänföres till företagens tillverkningsomkostnader»;

4) de likalydande motionerna I: 360 av herrar *Öhman* och *Helmer Persson* samt II: 419 av herrar *Holmberg* och *Johansson* i Stockholm, vari hemställts, »att riksdagen i skrivelse till regeringen hemställer om en sådan ändring i förordningen den 1 december 1959 om allmän varuskatt att livsmedel undantages från beskattning, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderliga författningsändringar»;

5) de likalydande motionerna I: 463 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 563 av herr *Hedlund m. fl.*; ävensom

6) motionen II: 565 av herr *Kollberg*.

Utskottet hemställde, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 33

Undantagande från den allmänna varuskatten av investeringar m. m.

av herr Ferdinand Nilsson m. fl. och II: 56 av herr Larsson i Hedenäset om uttagande av den allmänna varuskatten i produktions- eller partihandelsledet,

2) de likalydande motionerna I: 349 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 416 av herr Hjalmarson m. fl. angående undantagande från den allmänna varuskatten av investeringar,

3) de likalydande motionerna I: 350 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 415 av herr Hjalmarson m. fl. om undantagande från den allmänna varuskatten av varor hänförliga till tillverkningsomkostnader,

4) de likalydande motionerna I: 360 av herrar Öhman och Helmer Persson samt II: 419 av herrar Holmberg och Johansson i Stockholm om undantagande av livsmedel från den allmänna varuskatten,

5) de likalydande motionerna I: 463 av herr Bengtson m. fl. och II: 563 av herr Hedlund m. fl. angående omläggning av den allmänna varuskatten från detaljhandelsledet till partihandels- eller fabriktionsledet, ävensom

6) motionen II: 565 av herr Kollberg angående undantagande från den allmänna varubeskattningen av industriens förbrukningsmaterial,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Hagberg, Yngve Nilsson, Magnusson* i Borås och *von Sydow*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, *dels* under punkt 2)

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 349 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 416 av herr Hjalmarson m. fl. måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att direktiven för allmänna skatteberedningen utvidgades så, att den i direktiven förutsatta översynen av de indirekta skatterna, vilken syftade till en rationalisering av hela det indirekta skattesystemet, även skulle innefatta frågan om investering-

ars undantagande från omsättnings-skatteplikt;

dels under punkt 3)

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 350 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 415 av herr Hjalmarson m. fl. måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning i syfte att från skatteplikt enligt förordningen om allmän varuskatt undantaga varor som hänföres till företagens tillverkningsomkostnader;

II) av herr *Kollberg*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Till utskottsbetänkandet har av högerpartiets representanter fogats en reservation som går ut på att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t bör begära att direktiven för allmänna skatteutredningen utvidgas så att utredningen får en uppmaning att undersöka frågan om att undanta investeringarna från den allmänna varuskatten. För närvarande utgår ju varuskatt såväl på konsumtionsvaror som på investeringsvaror. Detta innebär att varorna blir föremål för en dubbelbeskattning. Det medför bl. a. att produktionen fördyras.

Speciellt besvärligt blir det när det gäller våra exportvaror, då vi av fiskalska intressen lägger en extra avgift på varor som skall utföras till andra länder. Ett utmärkande drag för särskilt de länder som anslutit sig till GATT-överenskommelsen är ju att man försöker underlätta exporten i stället för att försvåra den. Det är därför angeläget att få bort dessa verkningar av varuskatten.

När det sedan gäller konkurrensen på hemmamarknaden får ju skatten den verkan att de varor som produceras inom landet belägges med en extra avgift som inte träffar de varor som importerats. När tullarna framöver kom-

Undantagande från den allmänna varuskatten av investeringar m. m.

mer att sänkas alltmer får en sådan här åtgärd för varje år större och större betydelse, då det gäller att kunna upprätthålla konkurrensen gentemot utlandet med såväl våra exportvaror som de varor som skall säljas på hemmamarknaden.

Vi har också i reservationen tagit upp ett annat problem. Det gäller de s. k. förbrukningsvarorna inom produktionen. Författningstexten är här mycket oklar. Man har svårt att veta vilka varor det är som skall träffas av varuskatten. Riksskattenämnden har utfärdat mycket restriktiva bestämmelser som bl. a. innebär att endast sådana varor som har en varaktighet av en å två veckor blir befriade från skatt medan alla andra beskattas. Detta är speciellt otillfredsställande därför att det inte på något sätt överensstämmer med de gängse företagsekonomiska synpunkter som man brukar anlägga på dessa förbrukningsvaror. Här bör snarast en snabbutredning komma till stånd syftande till att befria förbrukningsvaror med en längre livslängd från varuskatt. Det är synnerligen angeläget i ett alltmer hårdnande konkurrensläge att statsmakterna ser till att vi inte onödigtvis fördyrar produktionen i vårt land.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottsbetänkandet fogade reservationen.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! När den allmänna varuskatten infördes framhöll vi kommunister att den otvivelaktigt var ett led i en omläggning av skattepolitiken efter klart antidemokratiska linjer. Tidigare åtgärder av samma slag var bl. a. den försämring som genomfördes för kommunernas del och som alltfört pågår.

Varuskatten riktar sig alldeles uppenbart främst mot de små inkomsttagarna. Den är socialt förkastlig bl. a. där-

för att den särskilt hårt belastar de stora barnfamiljerna. Den är över huvud taget inte acceptabel för alla dem som menar att skattepolitiken såsom Wigforss på sin tid uttryckte saken, bör utformas så att den samlade skattebördan i allt högre grad förskjutes i riktning mot de högre inkomsttagarna. Här skedde det rakt motsatta.

Det var ur dessa synpunkter också självklart att regeringen i verkligheten skulle komma att få stöd av de borgerliga partierna i denna fråga. Den skenfäktning som uppfördes 1959 av de borgerliga partierna hade helt andra bevekelsegrunder än att få bort omsättningsskatten. Det visar sig också nu. Denna olyckliga utveckling av skattepolitiken har, som det påpekas i en statlig utredning just nu, lett till att även de, som har så låg inkomst som 6 000 kronor per år, måste bidra med 30 procent av sin inkomst i skatt. Detta är orimligt. Särskilt uppseendeväckande är det, att skattepolitiken får sådana former nu när det har blivit bekant, att varuskatten över huvud taget var överflödig. Överskottet för innevarande budgetår är högre än statens sammanlagda inkomster av varuskatten, och det beräknas ju bli ännu högre under nästa budgetår. Trots detta göres nu trevare från socialdemokratiskt håll för en ökning av varuskatten, och denna tanke har tydligen sympatier på borgerligt håll.

Sedan de borgerliga partierna avslöjat att deras larm 1959 egentligen bara var bluff och taktiska spekulationer, som ingenting hade att göra med intresse av att få bort varuskatten, har vi kommunister nu försökt att åtminstone få bort varuskattens mest förkastliga del, den som ur social synpunkt drabbar mest orättvist, nämligen skatten på livsmedel. En tid trodde vi oss ha ett visst stöd för den meningen även inom vissa borgerliga kretsar — framför allt inom centerpartiet — som åtminstone i valpropaganda och vid and-

Undantagande från den allmänna varuskatten av investeringar m. m.

ra sådana tillfällen brukar tala om det orättvisa i att »livets nödortf» beskattas. Men detta var tydligen bara prat. Det finns ingen centerpartireservation fogad till utskottets betänkande, och att döma av denna debatt förefaller det inte heller att finnas något intresse från centerpartihåll för att slå ett slag för det som man tidigare sagt vara riktigt.

Vi vidhåller emellertid att omsättningsskatten är orättfärdig och onödig, och vi eftersträvar i första hand att nu vinna gehör för tanken att livsmedel skall undantagas från varuskatt. Vi har väckt en motion i detta syfte, och jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till vår motion nr 419 i denna kammare.

Herr KOLLBERG (fp):

Herr talman! Som av herr Magnusson i Borås anförande framgått behandlas i bevillningsutskottets betänkande nr 30 två i olika hänseenden mycket betydelsefulla frågor rörande utformningen av den allmänna varuskatten.

Den ena frågan berör som herr Magnusson framhöll uttagandet av allmän omsättningsskatt för investeringsvaror, och den andra berör gränsdragningen mellan skattefria och skattepliktiga förbrukningsverktyg m. m.

Bägge dessa frågor har jag berört i en motion, men då jag på grund av de uttalanden som utskottet har gjort icke har funnit anledning att biträda de utredningsyrkanden, som framställes i den till bevillningsutskottets betänkande fogade reservationen, har jag, herr talman, ansett mig med några ord böra motivera mitt ställningstagande.

När det först gäller frågan om varuskatt på investeringsvaror så har jag i min motion understrukit det betydelsefulla i att det görs en ingående utredning för att klarlägga verkningarna av den allmänna varuskatten på investeringar. Utskottet har emellertid uttalat att denna fråga torde komma att upp-

märksammas av företagsskatteutredningen, utan att riksdagen begär någon utvidgning av direktiven för den allmänna skatteberedningen.

När det gäller den andra frågan, om gränsdragningen mellan skattefria och skattepliktiga förbrukningsverktyg, har jag i min motion kritiserat den gränsdragning, som riksskattenämnden gjort mellan skattefria och skattepliktiga förbrukningsverktyg, samt framhållit att riksskattenämnden tolkat författningsbestämmelserna mycket restriktivt och dragit en gräns, som inte sammanfaller med gängse teknisk eller företagsekonomisk uppfattning.

I denna fråga har utskottet inhämtat att vissa branschorganisationer verkställt undersökningar rörande tillämpningen av varuskatteförfordningens bestämmelser om materialbegreppet och att dessa undersökningar torde komma att leda till att frågan kommer att underställas högsta instans. Bland annat av det skälet har utskottet funnit lämplig avvakta, att ställning i högsta instans tas till tolkningen av ifrågavarande författningsbestämmelser.

Då jag anser mig böra godtaga utskottets uppfattning i dessa frågor, har jag alltså inte funnit anledning att för närvarande yrka på skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredningar, och det är därför, herr talman, som jag kan yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan i dess betänkande nr 30.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Vi som sysslat litet med handel och ekonomiska ting måste när det gäller varuskatten säga oss, att varje undantag från påläggande av varuskatt medför att hela systemet blir oformligt och okontrollerbart. Om vi skulle bevilja undantag, skulle skattesystemet inte ge det resultat som en del motionärer tycks tro.

Tidigare har jag deklarerat att jag principiellt är motståndare till indirekta skatter, och detta motstånd har då

Undantagande från den allmänna varuskatten av investeringar m. m.

främst gällt punktskatterna. Vi bör inte göra omsättningsskatten till en ny punktskatt, ty då har vi inga som helst möjligheter att bemästra det hela. Jag sitter som ordförande för ett litet företag med en omsättning på 58 miljoner kronor och har den erfarenheten att det går bra att klara det »besvär» som är förenat med att ta ut omsättningsskatten, om man har ordning och reda i affärerna.

Det är också ganska talande, att det finns en del affärsmän, som fortfarande vill ta på sig ett dubbelarbete genom att man efter prissättningen skall hålla på och krångla med tabellen för omsättningsskatteuträkning m. m. Detta tar mycket mera tid, anser man, än vad som åtgår för varans försäljning.

Jag har därför, herr talman, bara velat varna för de risker, som kan uppkomma vid en fortsättning av detta underliga motionerande. Ett bifall till dessa motioner skulle innebära, att det bleve försämringar för de berörda parterna, och arbetet skulle dessutom försvåras. Men framför allt skulle det bli omöjligt att få erforderlig kontroll.

Så länge vi har omsättningsskatten kvar — och den skatteövervakans vi har i detta land pekar ju hän på att vi får behålla den i fortsättningen — är det angeläget att man gör den så omfattande som möjligt och att bestämmelserna om undantag tolkas ännu mera restriktivt.

Jag har därför, herr talman, ingenting emot att utskottets förslag bifalles. Men jag tror att det både för handeln och för industrien liksom för andra berörda bör framhållas, att »gnället» i fråga om investeringsmöjligheterna inte har fog för sig i praktiken enligt den erfarenhet vi har som sitter i styrelser etc. och skall besluta om investeringar. Det skulle vara lyckligt både för handel och industri, om detta kvirr upphörde, ty det leder bara till att man får en sämre uppfattning om handel och industri i detta land än vad dessa

näringsgrenar i verkligheten är förtjänta av.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Om riksdagen skulle bifalla de motioner, som nu ligger på riksdagens bord, om undantag från beskattningen av vissa varor, skulle det betyda att det faktiskt inte bleve mycket kvar av skatten. Det kan ju hända, att det är syftet, men det tycks ändå som om de flesta nu accepterar omsättningsskatten sådan den är. Det som man är ute efter skulle väl egentligen inte vara detta, men konsekvensen skulle i varje fall bli vad jag nyss nämnde.

I högermotionen, som tillstyrks av reservanterna, föreslås som här redan är nämnt en skrivelse till Kungl. Maj:t om att allmänna skatteberedningens översyn av skattesystemet även skall innefatta frågan om investeringarnas undantagande från omsättningsskatteplikt. Ävenså vill man ha en skyndsam utredning om undantag för varor, som hänföres till företagets tillverkningskostnader.

Riksdagen hade förra året att ta ställning till liknande motioner, som då avslogs. Samma var förhållandet 1959. Det konstaterades då, att inom detta område föll 30 procent av de skattepliktiga varorna. Skulle man undantagit dessa varor, hade man måst höja omsättningsskatten med drygt en tredjedel. Dessutom skulle det blivit avsevärda komplikationer.

När man diskuterar omsättningsskatten och kraven på undantag på vissa varuområden, måste man hålla i minnet, att skatten av de sakkunnigas majoritet föreslogs bli allmän med den motiveringen att skattesatsen då kunde hållas låg. Om man undantar väsentliga varugrupper, skulle beskattningen kunna anses som ett utbyggt punktbeskattningssystem, underströk kommittémajoriteten vidare. Det finns i de föreliggande motionerna anmärkningar just

Undantagande från den allmänna varuskatten av investeringar m. m.

mot punktbeskattning. Ändå yrkar man på dessa undantag, som skulle få samma verkan som en punktbeskattning. »Det skulle bli», sade kommitterade, »godtycke i fråga om varuvalet, svåra gränsdragningar samt obillighet mot de träffade branscherna och därmed risk för konkurrensrubbingar. Även av redovisningstekniska skäl bör skatten — särskilt om den uttages i detaljhandelsledet — göras så generell som möjligt», ansåg kommitterade.

»Olägenheterna genom en generell beskattning får då motverkas av», sade de, »kompensationsåtgärder.» Sådana har som bekant också vidtagits. Den allmänna varuskatten omfattar också i princip skatteplikt för alla varor.

Jag vill understryka — vilket även herr Lundberg för sin del nyss gjorde — att jag är övertygad om att inte ens detaljhandelns företrädare, vare sig de tillhör kooperationen eller den privata detaljhandeln, vill — även om de är motståndare till skatten i stort — att varuskatten skall ändras varje år och att undantag skall införas som medför dessa svåra konsekvenser.

Beträffande investeringsbeskattningen säger utskottet, att allmänna skatteberedningen torde vara oförhindrad att ompröva frågan om skatteplikt för varor som utnyttjas för investeringsändamål. Utskottet anser därför att en skrivelse i frågan är onödig.

Med anledning av vad herr Magnusson i Borås sade om kostnaderna för företagen, vill jag erinra om departementschefens uttalande i propositionen om den allmänna varuskatten, att när man talar om kostnadsfördyring för produktionen genom varubeskattningen måste man samtidigt beakta, att den breddning av skatteunderlaget som beskattningen av dessa varuumråden medför möjliggjort en lägre skattesats än den som annars måst tillgripas. Då endast en del av förbrukningen av investeringsvaror faller på den privata konsumtionen, medför beskattningen av

dessas varor en lägre total skattebelastning på den privata sektorn än om skatten lagts enbart på konsumtionsvaror i trängre bemärkelse.

Skatten har inte varit avsedd att träffa den industriella förbrukningen av råvaror och bränsle. Industriens rörliga produktionskostnader påverkas sålunda inte med undantag av vissa förbrukningsartiklar, beträffande vilka man nu motionerar om en klar gränsdragning för vad som är skattepliktigt eller inte men vilka kanske inte spelar någon större roll. Det kanske också bör framhållas, att när omsättningsskatten infördes ansågs det, att även näringslivet borde erlagga någon del av skatten.

I motion II: 565 med yrkande om undantag för varor, som är hänförliga till företagets tillverkningskostnader, har herr Kollberg riktat kritik mot riksskattenämndens tolkning av varubegreppet material. Enligt anvisningarna till varuskatteförfordningen hänföres till material råvaror, halvfabrikat eller annan vara som ingår som beståndsdel i förädlad vara eller förbrukas i den egentliga produktions- eller bearbetningsprocessen. Man brukar nämna som exempel härpå smörjmedel och emballage. Det är uppenbart, att man i författningen inte gärna kunnat räkna upp alla varor som är fria från skatt. Det skulle stöta på oöverstigliga svårigheter. I förarbetena sades också, att det inte ens skulle vara lämpligt att göra detta, utan att en närmare gränsdragning borde ske i rättstillämpningen.

I några av motionerna har det som sagt riktats kritik mot riksskattenämndens gränsdragning mellan skattefria och skattepliktiga förbrukningsverktyg i nämndens tolkningsuttalande. Man menar att nämndens gränsdragning inte sammanfaller med gängse teknisk eller företagsekonomisk uppfattning. Detta skapar i sin tur tolkningssvårigheter och redovisningstekniska problem. Jag vill gärna understryka att det torde vara riktigt. Det finns ingen anledning att

Undantagande från den allmänna varuskatten av investeringar m. m.

bestrida det. Men det är också ett faktum, att bevillningsutskottet inte kan upphöja sig till att vara någon tolkningsinstans.

Nu ligger det emellertid så till, vilket herr Kollberg också framhöll, att inom vissa branschorganisationer verkställs undersökningar rörande tillämpningen av dessa bestämmelser om materialbegreppet, och dessa undersökningar är avsedda att underställas högsta instans i dessa frågor. Med hänsyn härtill och den ståndpunkt riksdagen tidigare tagit till frågan anser utskottet, att det är lämpligt att man avvaktar vilken ställning högsta instans kommer att inta till tolkningen av bestämmelserna. Det bör också observeras, att även den principiella frågan, om skatteplikt över huvud taget skall föreligga för företagets tillverkningsomkostnader, torde komma att uppmärksammas av företagsskatteutredningen. Under sådana omständigheter kan det inte vara lämpligt att bryta ut denna fråga ur sitt större sammanhang och som reservanternas yrkar begära skyndsam utredning av frågan.

Till sist, herr talman, några ord om beskattningen av livsmedel. Konsumtionen av livsmedel svarar för cirka 50 procent av värdet av den privata varuförbrukningen, sade varubeskattningssakkunniga. Detta gäller exklusive sprit, vin och tobak samt varor som inte lämpligen kan bli föremål för allmän varubeskattning. Bevillningsutskottet konstaterade, att om man skulle ta bort alla dessa varor från beskattning skulle det bli ett skatteborfall på 30 procent. Livsmedel svarar kostnadsmässigt sett för ungefär lika mycket som kläder, skor, möbler, husgeråd, privata fordon, böcker, fotoartiklar och dylikt.

Om man tar bort livsmedlen från beskattning, skulle det alltså, herr Holmberg, leda till en avsevärd skärpning av skattesatsen på det återstående varuområdet och därmed också på just dessa förnödenhetsvaror, om man nämligen

fortfarande vill få in samma skattebe-
lopp. Därtill finge man räkna med alla
dessa gränsdragningssvårigheter och
svårigheter ur redovisningssynpunkt
och kontrollsynpunkt o. s. v. Då den in-
direkta beskattningen ändå är föremål
för utredning är väl detta det väsent-
ligaste skälet för att man inte nu bör
fatta något beslut utan avvakta utred-
ningens resultat.

Jag ber att få yrka bifall till utskot-
tets förslag.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Det är klart att om man
vill ha en oförändrad inkomst av om-
sättningsskatten, så får ett slopande av
denna skatt på livsmedel de verkningar
som herr Brandt i Aspabruk här har
beskrivit. Men det är ju inte det vi
kommunister menar. Vi menar att det
tvärtom är en fördel, att en så stor del
av varuskatten kommer bort genom att
man slopar skatten på livsmedel. Vi är
nämligen emot omsättningsskatten över
huvud taget av de skattepolitiska skäl
jag framfört.

Ett slopande av skatten på livsmedel
skulle medföra en sänkning av den all-
männa skattebördan med ungefär 400
miljoner kronor. Med kännedom om in-
komsternas fördelning här i landet är
det ostridigt, att den största delen av
denna vinst kommer att göras av folk
med mycket små inkomster. Det blir
en fördel för framför allt arbetare,
lägre tjänstemän och jordbrukare, det
blir även en fördel för de stora barn-
familjerna, och det är enligt vår mening
en mycket stor vinning ur demokratisk
synpunkt.

Jag kan inte förstå att herr Brandt,
som i alla fall är företrädare för ett ar-
betarparti, inte kan inse, att en sådan
åtgärd ligger mycket väl i linje med
våra strävanden att åstadkomma en de-
mokratisering av hela skatteväsendet.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom 1

Utskottets hemställan bifölles.

Skattelättnader för företag, som nystartats eller utvidgats inom områden med sysselsättningssvårigheter*Mom. 2*

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen I) i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom. 2) i utskottets betänkande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen I) av herr Hagberg m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 166 ja och 35 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen I) av herr Hagberg m. fl. i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 4

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 360 och II: 419; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Holmberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom. 4) i utskottets betänkande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit de i ämnet väckta motionerna I: 360 och II: 419.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Holmberg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 192 ja och 6 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 5 och 6

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9

Skattelättnader för företag, som nystartats eller utvidgats inom områden med sysselsättningssvårigheter

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 34, i anledning av väckta

Skattelättnader för företag, som nystartats eller utvidgats inom områden med sysselsättningssvårigheter

motioner om vissa skattelättnader för företag, som nystartats eller utvidgats inom områden med sysselsättningssvårigheter.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 98 av herr *Bengtson m. fl.* samt II: 124 av herrar *Hedlund* och *Eliasson* i Sundborn, vari hemställts »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga, att vid pågående utredning angående näringslivets lokalisering måtte prövas möjligheterna av skattefrihet för nystartade företag och utvidgning av företag under ett antal år, fr. o. m. det år företaget startats eller utvidgats, inom regioner med bristande sysselsättningsmöjligheter och tendenser till avflyttning, samt att förslag skyndsamt måtte föreläggas riksdagen i motionernas syfte»; ävensom

2) de likalydande motionerna I: 251 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 212 av herr *Hedlund m. fl.*, vari hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en skyndsam prövning angående rätt till förhöjt investeringsavdrag vid inkomsttaxeringen för uttag från investeringsfonderna för konjunkturutjämning vid investeringar i sysselsättningssvaga områden».

Utskottet hemställde,

att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 98 av herr *Bengtson m. fl.* samt II: 124 av herrar *Hedlund* och *Eliasson* i Sundborn om viss skattefrihet för nystartade och utvidgade företag inom områden med sysselsättningssvårigheter, ävensom

2) de likalydande motionerna I: 251 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 212 av herr *Hedlund m. fl.* om rätt till förhöjt investeringsavdrag vid inkomsttaxeringen vid investeringar i sysselsättningssvaga områden,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Gustaf Elofsson* och *Vigelsbo*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen — med bifall till de likalydande motionerna I: 98 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 124 av herrar *Hedlund* och *Eliasson* i Sundborn samt de likalydande motionerna I: 251 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 212 av herr *Hedlund m. fl.* — i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om utredning av dels frågan om skattefrihet för nystartade företag och utvidgning av företag under ett antal år, fr. o. m. det år företaget startats eller utvidgats, inom regioner med bristande sysselsättning och tendenser till avflyttning, dels ock frågan om rätt till förhöjt investeringsavdrag för uttag från investeringsfonder för konjunkturutjämning vid investeringar inom sådana områden;

II) av herrar *Yngve Nilsson*, *Gösta Jacobsson*, *Nilsson* i Svalöv och *Magnusson* i Borås, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **VIGELSBO** (cp):

Herr talman! Till de frågor som har diskuterats rätt ingående under det senaste tiotalet år hör näringslivets lokalisering. Många utredningar har tillkommit i avsikt att söka finna en lösning av de problem som sammanhänger därmed. Det enda, varom man synes ha varit överens, är att något måste göras. Beträffande vad som skall göras har emellertid meningarna gått starkt isär. Resultatet härav har blivit, att ingenting egentligen har åtgjorts i frågan, om man möjligen bortser från att ansatser har gjorts på vissa orter för att just där lösa sådana problem som kan hänföras till de lokaliseringspolitiska.

Med hänsyn till den betydelse vi anser att frågan har ur både sociala och

Skattelättnader för företag, som nystartats eller utvidgats inom områden med sysselsättningssvårigheter

samhällsekonomiska aspekter har vi från vårt parti i år väckt en del motioner syftande till nya ansträngningar att om möjligt få ut någon effekt av de upprepade försök som har gjorts.

Dagens stora problem är landsbygdens avfolkning, men det begränsar sig inte enbart till glesbygderna. Lika stora svårigheter synes föreligga för tätorterna när det gäller att förse dessa landsbygdens flyktingar — om vi får säga så — med bostäder och övrig service. Man frågar sig givetvis, då problemet tycks vara lika påtagligt både för de bygder varifrån människorna flyr och för de tätorter inom vilka de hamnar, om det ändå inte skulle kunna vara en samhällets uppgift att till båda dessa samhällsformers fromma söka nå en lösning.

I de motioner som från vår sida avlämnats har vi föreslagit utredning om dels ett förhöjt investeringsavdrag för investeringar i sysselsättningssvaga områden och dels skattebefrielse för nyetablerade företag eller för utvidgning av företag i sådana bygder.

Det kan kanske anses som tämligen meningslöst att bevilja skattelindring för att därigenom dirigera näringslivets utbyggnad i geografiskt avseende. Det problem som har uppstått är emellertid av sådan art, att alla tänkbara försök enligt vårt förmenande bör göras. Den väg motionen anvisar synes oss väl värd att utredningsmässigt undersöka.

Utskottet delar motionärernas lokaliseringsspolitiska uppfattning och ställer sig positivt till det syfte som uppstår motionerna. Däremot anser det sig av principiella skäl böra motsätta sig att en stimulans skall ske genom skattelättnader. Jag ger utskottet rätt på den punkten, att om man en gång har skaffat sig en princip bör man också försöka hålla på den, men själva principfrågan torde likväl i detta sammanhang kunna ställas under diskussion. Det väsentliga är väl ändå vad man

kan åstadkomma för att skapa en harmonisk och lyckligt avvägd produktions- och befolkningsfördelning inom vårt samhälle. Medger man i likhet med bevillningsutskottet, att det är »ett angeläget samhällsintresse att företagsamheten på orter med vikande sysselsättningstendenser i möjligaste mån befrämjas», borde i alla fall det resultat, som genom motionärernas förslag skulle kunna åstadkommas, väga betydligt tyngre än de principer som åberopats av utskottet.

Om man över huvud taget skall tala om principer i detta sammanhang, vad blir skillnaden mellan å ena sidan skattelättnader för produktiva företag på landsbygden eller i glesbygderna och å andra sidan hyressubventionerna till städernas och tätorternas bostadsbebyggelse? I båda fallen måste ju allmänna medel tas i anspråk. På vilket sätt dessa medel ställes till förfogande och hur de utövar sin stimulerande effekt, spelar närmast en underordnad roll. Vi från vårt håll har i motionen och reservationen föreslagit, att man skall begagna utvägen med skattelindring. Utskottet anser emellertid att staten först skall ta in skatterna för att sedan eventuellt låta en del medel gå ut till företagen i form av statligt prövade anslag. Så har åtminstone skett då det tidigare gällt att lösa lokaliseringsspolitiska problem. Jag ber att få peka på ett sådant företag som Luleå järnverk, som har tillkommit såsom en lokaliseringsspolitisk åtgärd. Statens skogsindustriens anläggning i Skinnskatteberg är också resultatet av en lokaliseringsspolitisk insats.

Jag nämner inte dessa fall därför att jag skulle vara motståndare till vad som därvidlag gjorts. I båda fallen har jag stött anslagen, och jag anser att de har varit betydelsefulla när det gäller att lösa de lokaliseringsspolitiska problem som varit förknippade med dessa bygder. Det är klart att detta har kostat

Skattelättnader för företag, som nystartats eller utvidgats inom områden med sysselsättningsvårigheter

mycket pengar, men jag anser att det med hänsyn till effekten har varit fullt riktigt att förfara på det sätt som skett. De resultat som uppnåtts synes mig vara av sådan beskaffenhet, att man i varje fall borde undersöka, huruvida det inte med hjälp av skatteeftergifter är möjligt att åstadkomma samma effekt på många andra områden.

Med dessa utgångspunkter hemställer jag, herr talman, om bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen av herr Gustaf Elofsson och mig.

Herr **MAGNUSSON** i Borås (h):

Herr talman! Högerpartiets representanter i utskottet har till detta betänkande fogat en blank reservation. Vi är överens med motionärerna om att det är ytterligt angeläget med en sådan beskattningsspolitik, att icke nybildningen av företag och företagens vidare utveckling hämmas. Jag är emellertid litet tveksam om huruvida man i de föreliggande motionerna är inne på rätt väg när det gäller att dirigera lokaliseringen av vissa delar av näringslivet. Inte minst för näringslivet självt är det av största betydelse, att utvecklingen följer strängt företagsekonomiska principer. Vi inom högerpartiet menar därför, att beskattningsbestämmelserna bör vara sådana att de drabbar alla lika. Det är synnerligen betydelsefullt att skattebelastningen alltid är rättvis.

I olika motioner vid årets riksdag har vi således krävt ändringar av skattelagstiftningen som är till speciell fördel för nybildningsverksamheten och för de mindre företagen. Jag vill nu bara peka på ett par sådana saker. Jag nämner då bl. a. frågan om varulagervärderingen, som för några dagar sedan var uppe till behandling här i kammaren. Det talas ju rätt mycket om de små företagens behov av kapitalbildning, men man glömmar vanligen bort det väsentliga, nämligen företagens egen konsolidering

och deras trygghets- och utvecklingsproblem. I en motion, som om någon tid kommer att behandlas av riksdagen, har vi tagit upp dessa frågor. Vi menar att speciellt för de allra minsta företagen, som inte har ombildat sin rörelse till bolag, bör skapas möjligheter till självfinansiering av verksamheten. Dessa företag har ju inte möjligheter att avsätta till investeringsfond. I syfte att underlätta för de nybildade företagen att för framtiden bevara en del tillgångar har vi motionerat om att dessa företag skall få rätt att avsätta viss del av sina vinster till vad vi har kallat en självfinansieringsfond. Det är på det sättet vi tror att man bäst gynnar en utveckling i rätt riktning för den mindre företagsamheten.

Herr **BRANDT** i Aspabruk (s):

Herr talman! Tillåt mig först understryka, att utskottets majoritet — vilket herr Vigelsbo också med tacksamhet noterade — helt och fullt ansluter sig till dem som anser att det är ett angeläget samhällsintresse, att företagsamheten på orter med vikande sysselsättning i möjligaste mån främjas. Beträffande själva saken finns det sålunda inga meningsskiljaktigheter mellan utskottsmajoriteten och reservanterna. Utskottet ställer sig helt positivt till syftet med motionerna. Däremot kan man ha olika meningar om medlen att nå detta syfte. Centerpartisterna har, som vi kan finna i betänkandet, inte lyckats övertyga några andra inom utskottet om lämpligheten av de medel de vill använda.

Att stimulera företagsamheten i dessa avseenden genom lättnader i beskattningen — som motionärerna yrkar — vill utskottet inte vara med om. Jag vill understryka vad jag framhöll när vi diskuterade bensinskattefrågan för någon tid sedan, att det ur principiell synpunkt inte kan vara riktigt, att man har

Skattelättnader för företag, som nystartats eller utvidgats inom områden med sysselsättningssvårigheter

olika skatter för olika samhällsgrupper. Lika litet bör man av principiella skäl införa särskilda skatteregler för företagen alltefter den ort de befinner sig på. Skulle man, som framskyntar i motionerna, även utvidga detta område — det får inte bli för litet, säger man i motionerna — då blir kanske följden ännu större orättvisor. Detta vill inte utskottet vara med om.

Därtill kommer att utskottet ställer sig mycket tveksamt till värdet av de åtgärder som motionärerna föreslår. Det är ju vanligtvis så, att ett nystartat företag har ganska små vinstmöjligheter de första verksamhetsåren. Och har det vinstmöjligheter, så har det å andra sidan ganska rika avskrivningsmöjligheter de första åren. Det är dock snarare så, att nystartade företag går med förlust de första åren. Då hjälper inga skattelättnader, eftersom det inte finns någon skatt att lätta eller befria ifrån. Det var ju bl. a. av den anledningen, som vi vid förra årets riksdag beslöt lagstifta om rätt till förlustutjämning. Jag vill också erinra om det beslut vi fattade i fjol om rätt för aktiebolag att göra avdrag för utdelning på nyemissioner. Även detta kan sägas vara avsett att hjälpa nystartade företag — ehuru det kan anmärkas att det inte precis hjälper dem som ligger på en viss ort. Dessa rättigheter har ju alla.

Nej, skatteeftergift enligt motionärernas och reservanternas yrkande torde inte vara någon lösning av denna fråga. Jag tyckte mig också märka av herr Vigelsbos anförande, att han inte är så särskilt optimistisk i detta avseende. Det torde också stöta på synnerligen stora svårigheter att utforma ur praktiska synpunkter och med hänsyn till rimliga rättvisekrav godtagbara regler för den frihet från förmögenhetsskatt, som motionärerna vill införa på kapital som insättes i nystartade eller utvidgade företag.

Vad beträffar yrkandet i det andra

motionsparet om förhöjt investeringsavdrag, så bör man erinra sig, att endast aktiebolag och ekonomiska föreningar har möjligheter att göra avsättningar till konjunkturinvesteringsfonder. Vi har ju ganska nyligen beslutat gynnsammare regler härför. Det bör emellertid uppmärksammas, att en förutsättning för rätten till fondavsättning är, att vederbörande företag samtidigt insätter ett visst belopp — jag tror att det är ungefär 50 procent — i riksbanken. Investeringsavdrag medges först då företaget tar fondavsättningen i anspråk. Någon nämnvärd stimulans till nyföretagsamhet den vägen torde alltså inte vara att räkna med. Det finns väl i sådana företag inga möjligheter till dylika avsättningar.

Vid närmare eftertanke tror jag att vi kan vara överens, herr Vigelsbo, att det måste mera verkningsfulla åtgärder till, om vi vill nå det syfte som vi ändå är ense om. Vi har då mera att vänta av den utredning som pågår rörande den samhälleliga lokaliseringsverksamheten. Den är ju förutsättningslös. Enligt direktiven skall den lägga fram material, som är ägnat att från samhälls-ekonomiska och företagsekonomiska synpunkter belysa förutsättningarna för näringslivets lokalisering till olika delar av landet. Möjligheterna och lämpligheten att genom olika positiva åtgärder stimulera företag att etablera sig på orter, där detta från samhällets synpunkt anses angeläget, skall också prövas. Frågan om att genom lagstiftning påverka näringslivets lokalisering skall undersökas. Därvid skall utredningen inhämta erfarenheter i dessa ting även från andra länder, som bedriver en aktiv lokaliseringspolitik.

Herr talman! Utskottet anser inte att det finns någon anledning att vidga direktiven till allmänna skatteberedningen. Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till bevillningsutskottets betänkande.

Skattelättnader för företag, som nystartats eller utvidgats inom områden med sysselsättningssvårigheter

Herr VIGELSSO (cp):

Herr talman! Jag förstod att utskottets ärade talesman skulle invända att nystartade företag inte kunde prestera någon vinst och att rätten till avsättning för deras del därför inte var någon förmån. Men vi har i motionen också talat om utvidgningar av t. ex. industriföretag, och det är också nämnt i reservationen. Hur skulle det vara om t. ex. ett stort företag, som redan är i gång och som har ekonomiska resurser, i dag skulle vilja överta driften av Järpens träsliperi, som nu upphör, varvid hela bygden hotar att läggas öde? Skulle det inte då vara riktigt att samhället gav företaget det stöd, ekonomiskt och moraliskt, som skapade förutsättningar för att bygden kunde leva vidare. Jag tycker vår tankegång är riktig.

Vi har fört en diskussion om lokaliseringsspolitiken tidigare här i dag i samband med en interpellationsdebatt. Med litet beredvillighet från samhällets sida att lämna moraliskt och ekonomiskt stöd bör även lokaliseringsfrågorna kunna lösas.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Jag har inget att invända mot att samhället ger sitt stöd, moraliskt och ekonomiskt, till detta syfte. Men nog måste väl herr Vigelsbo hålla med om, liksom alla andra gör i utskottet utom herr Vigelsbos centerpartistkollega, att det inte kan vara en lämplig väg att främja detta syfte att medge skattelättnader. Det måste — om man skall gå den vägen — bli subjektiva bedömanden om huruvida den ene företagaren skall ha lägre skatt än den andre, beroende på vilken ort företagen är belägna på. Jag tror vi skulle hamna i en skattepolitik som vi sedan skulle be Gud bevara oss ifrån.

Nej, herr Vigelsbo, låt oss söka oss fram på andra vägar mot ett positivt resultat. Jag hoppas att lokaliseringsutredningen skall finna bättre medel. När vi har fått förslag efter en förutslättningslös utredning av frågan, kan vi understödja de förslagen och få resultat i det här avseendet.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen 1); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Vigelsbo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteeringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen 1) av herrar Gustaf Elofsson och Vigelsbo.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteeringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Vigelsbo begärde emellertid rösträkning, vadan voteering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 140 ja och 28 nej, varjämte 32 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 10

Förordning om antalet ortsgrupper vid skattegrupperingen

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om antalet ortsgrupper vid skattegrupperingen, såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 10 februari 1961 dagtecknad proposition, nr 44, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att *dels* antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om antalet ortsgrupper vid skattegrupperingen, *dels ock*, med godkännande av i propositionen angivna ändrade grunder för statsbidrag i anledning av 1957 års ortsavdragsreform, bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda föreskrifter i ämnet.

Propositionen hade såvitt anginge förordningsförslaget hänvisats till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anförde utskottet:

Kommunerna indelas för närvarande vid beskattningen i fyra dyrortsgrupper, betecknade II—V. I propositionen föreslås att ortsgrupp II slopas och att kommunerna i denna ortsgrupp uppflyttas till ortsgrupp III.

Till behandling i detta sammanhang hade utskottet upptagit följande vid riksdagens början väckta, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nämligen

A) de likalydande motionerna I: 77 av herr *Ebbe Ohlsson m.fl.* och II: 92 av herr *Stiernstedt m.fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att dyrortsgrupperingen vid beskattningen skulle upphöra att gälla, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta för-

slag till härför erforderliga författningsändringar; samt

B) de likalydande motionerna I: 355 av herr *Thorsten Larsson m.fl.* och II: 540 av herr *Gustavsson i Alvesta m.fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte

1. i princip besluta om slopande av skattegrupperingen och införande av enhetliga skattefria avdrag inom skattesystemet, motsvarande ortsavdragen i ortsgrupp V;

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om

a) framläggande av plan till 1962 års riksdag för den successiva avvecklingen av skattegrupperingen i enlighet med vad i motionerna har anförts;

b) samtidig prövning av frågan om särskild dyrhetskompensation till invånare i Norrland med på grund av stora avstånd och klimatförhållanden höga levnadskostnader.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 44, såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, måtte antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om antalet ortsgrupper vid skattegrupperingen;

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 77 av herr *Ebbe Ohlsson m.fl.* och II: 92 av herr *Stiernstedt m.fl.* om slopande av dyrortsgrupperingen vid beskattningen, samt

2) de likalydande motionerna I: 355 av herr *Thorsten Larsson m.fl.* och II: 540 av herr *Gustavsson i Alvesta m.fl.* om slopande av dyrortsgrupperingen inom beskattningen,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anförts och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hagberg, Gustaf Elofsson, Yngve Nilsson, Nilsson i Svalöv, Vigelsbo och Magnusson i Borås*, vilka ansett att ut-

Förordning om antalet ortsgrupper vid skattegrupperingen

skottet — med anledning av de likalydande motionerna I: 77 av herr Ebbe Ohlsson m. fl. och II: 92 av herr Stiernstedt m. fl. samt de likalydande motionerna I: 355 av herr Thorsten Larsson m. fl. och II: 540 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl. — bort under punkten B) hemställa, att riksdagen måtte

1) i princip beschuta, att dyrortsgrupperingen vid beskattningen skulle upphöra att gälla och att enhetliga skattefria ortsavdrag skulle införas motsvarande ortsavdragen i ortsgrupp V;

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t anshålla, att Kungl. Maj:t till 1962 års riksdag framlade en plan för en skyndsamt successiv avveckling av skattegrupperingen; samt

3) lämna ifrågavarande motioner, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna anfört och hemställt, utan åtgärd.

Vidare hade ett särskilt yttrande avgivits av herrar *Spetz*, *Söderquist* och *Gustafson* i Göteborg.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **VIGELSBO** (cp):

Herr talman! I punkten A) i bevillningsutskottets förevarande betänkande har vi inte något annat yrkande än bifall till utskottets hemställan. I anslutning härtill ber jag emellertid att få uttala vårt partis stora tillfredsställelse med att vi nu efter årtiondens kamp mot det orättfärdiga dyrortssystemet får bevittna, hur systemet undan för undan börjar vittra sönder, och att vi nu kan slopa den ena dyrortsgruppen efter den andra. Kanske kan vi en gång på den vägen uppnå full rättvisa i dessa ting.

Vid punkten B) däremot har vi i en reservation anmält avvikande mening. Med det beslut som i dag kommer att fattas i enlighet med Kungl. Maj:ts proposition nr 44, till vilken bevillningsutskottet enhälligt har lämnat sin anslut-

ning, slopas nu definitivt ortsgrupp II när det gäller skattegrupperingen. I motioner från vårt håll har emellertid framställning gjorts om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en plan för hela dyrortssystemets avskaffande samt att förslag i denna riktning förelägges 1962 års riksdag. I denna plan skulle då även ingå förslag till särskild dyrhetskompensation till invånarna i Norrland.

Utskottet har inte ansett sig kunna gå med på att beställa en sådan plan. Vi anser dock att det är på tiden, att vi så snart ske kan sätter punkt för dyrortssystemet eller i varje fall att garantier lämnas för att det kommer att avskaffas inom överskådlig tid. Enligt vårt förmenande föreligger inte längre några skäl för systemets bibehållande — om det över huvud taget någonsin har funnits skäl för att tillämpa det.

Utjämningen av levnadskostnaderna mellan ortsgrupperna fortsätter. Om några olikheter där kan påvisas, är dessa i regel förknippade med särskilda omständigheter. Men avståndskostnaderna blir för glesbygdens folk alltmera påtagliga, då det gäller allmän service och — framför allt — förbindelserna med undervisningsanstalterna, som ju numera efter skolväsendets centralisering är belägna i tätorterna. Dessa reskostnader är för tätorternas och de högre ortsgruppernas invånare antingen mycket mindre eller helt obefintliga.

När riksdagen för någon vecka sedan med mycket stor majoritet beslöt att flytta försvarets fabriksstyrelse till Eskilstuna, så utlöste detta stark besvikelse från tjänstemannahåll här i Stockholm. Man gjorde där gällande, att man genom denna förflyttning skulle förlora 8 procent av sin inkomst. Socialstyrelsens prisgeografiska undersökning blev sålunda underkänd av Stockholms tjänstemän. Eskilstuna ligger annars i ortsgrupp III och borde vara billigare än Stockholm att leva i. Tjänstemännen tog emellertid reda på den saken bättre,

Förordning om antalet ortsgupper vid skattegrupperingen

när de ställdes inför nödvändigheten att flytta dit. I annat fall hade de säkert inte sagt någonting om den saken.

Nu är det emellertid att märka, att Eskilstuna ligger mycket centralt i landet och har en i alla avseenden väl utvecklad serviceorganisation. Man frågar sig vad som skulle ha hänt, om riksdagen hade beslutat flytta detta ämbetsverk till exempelvis Ljungby stad i Småland, som alltså är placerad i ortsgrupp II. Jag är övertygad om att tjänstemännen i Stockholm då skulle ha räknat ut att de vid en sådan förflyttning skulle ha förlorat ytterligare 2—3 procent.

Jag kommer sålunda till det resultatet, att dyrortssystemet är fullständigt felaktigt. Man skulle nå större rättvisa genom att vända hela systemet upp och ner. Det har vi dock inte gjort. Men när man ser att det blir dyrare att leva ju längre bort från Stockholm man kommer, förefaller det som om det fanns orsak att tillämpa ett system av rakt motsatt konstruktion än vad som nu gäller. Vi har också alltså kvar tre ortsgupper, och det är vår livliga förhoppning att även dessa skall försvinna och ortsavdragen över lag bli desamma som de i ortsgrupp V nu tillämpade.

Med stöd av vad som anförts i de väckta motionerna har vi nu i reservationen begärt, att riksdagen i princip måtte besluta om att dyrortsgrupperingen vid beskattningen skall upphöra samt att enhetliga, skattefria ortsavdrag skall införas, motsvarande ortsavdragen i ortsgrupp V. För det andra begär vi att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en plan för avveckling av skattegrupperingen, att föreläggas 1962 års riksdag.

Herr talman! Med det anförda hemställer jag om bifall till den vid bevillningsutskottets betänkande fogade reservationen av herr Hagberg m. fl.

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Under flera år har dis-

kussioner förts kring antalet ortsgupper vid skattegrupperingen. Från högerhåll har vi därvidlag starkt hävdad, att det vid beskattningen borde införas enhetliga ortsavdrag över hela landet. Till detta resultat kom också 1957 års ortsgupperingsutredning. Den rekommenderade statsmakterna att fatta principbeslut om en framtida successiv avveckling av skattegrupperingen.

I den föreliggande propositionen avvisar emellertid finansministern detta och föreslår endast, att ortsgrupp II slopas på så sätt att alla de orter, som nu är i ortsgrupp II, skall flyttas upp i ortsgrupp III. Finansministern vill liksom utskottsmajoriteten, att en prisgeografisk undersökning skall slutföras innan man eventuellt går vidare på vägen som för till totalt slopande av dyrortsgrupperingen.

I högermotionerna I: 77 av herr Ebbe Ohlsson m. fl. och II: 92 av herr Stiernstedt m. fl. har emellertid yrkats, att riksdagen måtte besluta att dyrortsgrupperingen vid beskattningen skall upphöra att gälla. Motionärerna konstaterar nämligen, att det synes dem stå utom allt tvivel, att en utjämning av levnadskostnaderna inom landet ägt rum, varför en uppspaltning av framför allt stad och landsbygd i olika dyrortsgrupper nu inte längre är motiverad.

Vid utskottsbehandlingen har vi ledamöter från högerhåll tillsammans med centerpartiets ledamöter också kommit till att det numera saknas förutsättningar för olika dyrortsgradering av ortsavdragen vid beskattningen. Herr Vigelsbo har här nyss närmare motiverat vårt ställningstagande. Såsom han framhöll och som framgår av vår reservation har vi utskottsreservanter av praktiska skäl inte helt följt motionärerna från höger, utan vi har nöjt oss med att föreslå, att riksdagen nu endast fattar principbeslut om att dyrortsgrupperingen vid beskattningen skall upphöra att gälla och att Kungl. Maj:t bör till 1962 års riksdag framlägga en plan för suc-

Förordning om antalet ortsgupper vid skattegrupperingen

cessiv avveckling av skattegrupperingen. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till dessa förslag, d. v. s. bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen av herr Hagberg m. fl.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! De statliga löne- och skattegrupperingarna, som tillkom redan omkring 1920, har under hela den tid som förflutit sedan dess varit föremål för ett mycket stort intresse från allmänhetens sida. Det är ganska naturligt, eftersom de berör nästan alla medborgare i landet. Ofta har man varit missnöjd med grupperingarna. Kritiken har främst grundat sig på svagheter i det prisstatistiska underlaget och kanske också på de skälighetsbedömningar som måst göras. En rik motionsflora har det också varit i riksdagen under årens lopp.

1957 års ortsgrupeeringsutredning, till vilken man redan har hänvisat och i vilken jag deltog, arbetade med dessa problem under ett års tid. Utan att föreslå någon ny prisstatistisk undersökning kom vi efter överväganden fram till att yrka på i princip ett borttagande av hela systemet i fråga om såväl statlig lönesättning som skattegruppering. I första hand och med ikraftträdande 1959 föreslog vi uppflyttning av två-orterna till grupp tre. Just på detta senare område har nämligen kritiken varit hårdast. Utgångspunkten för den hittills gällande grupperingen var 1951 års dyrortsundersökning, och dess huvudprincip var stora områden med enhetlig placering i ortsgrupphänseende. Den kunde också följas i norra och mellersta Sverige, med undantag för Stockholm och Göteborg. Däremot fanns det och finns det fortfarande i södra Sverige ett femtiotal städer och tätorter som tillhör grupp III, medan övriga kommuner ligger kvar i tvåan.

Under fjolårets riksdag kunde vi fatta det enligt min mening mycket glädjande beslutet att från och med den

1 januari 1962 slopa ortsgrupp 2 vid lönegrupperingen. Det var ju emellertid i grunden bara ett fastställande av vad statstjänstemännens huvudorganisationer kommit fram till vid förhandlingar. Detta betyder, att 80 procent av landets kommuner och två tredjedelar av befolkningen nu kommer att tillhöra grupp 3.

I samband med avskaffandet av dyrortsgrupp 2 ber jag, herr talman, att få föra in ett annat problem i bilden. Det rör alla de före 1958 års reform pensionerade statsanställda, som har sin pension grundad på lön efter 2-ort, en ortsgrupp i vilken de kanske aldrig tjänstgjort och efter vilken de inte heller uppburit lön. Det sägs att personalpartens förhandlare i det längsta höll fast vid att även tidigare pensionerade skulle komma med i det nya systemet men att detta krav avvisades med hänsyn till kostnaden. En betydande grupp pensionärer kommer sålunda att stå kvar med pension efter 2-ort långt efter det att denna ortsgrupp försvunnit. Det kan invändas, att det blir något bättre när de når folkpensionsåldern. Men orättvisan står kvar, och här till kommer att 2-ortspensionärerna av en lägre pension under tiden fram till folkpensionsåldern får betala successivt stigande folkpensionsavgifter utan någon kompensation. Detta är ett problem som inte bör glömmas bort.

Herr talman! Vad sist gäller förslagen i propositionen och i utskottsutlåtandet om avskaffande av ortsgrupp II vid skattegrupperingen, så är ju detta helt i linje med vad riksdagen i fjol uttalade sig för och vad utredningen redan 1957 föreslog såsom ett första steg. Jag ber alltså att helhjärtat få tillstyrka förslaget. För ett fullständigt slopande av grupperingen när det gäller skatterna uttalade sig också vår utredning såsom princip. Vi menade emellertid att på grund av de stora kostnaderna måste hänsyn tas till den ekonomiska situationen och förslag framläggas när så

Förordning om antalet ortsgupper vid skattegrupperingen

blev möjligt. Då beräknades skattebortfallet vid ett fullständigt slopande till 105 miljoner för staten och 70 miljoner för kommunerna. Alldeles säkert blir beloppen nu betydligt högre.

När skattegrupperingen infördes omkring 1920 var motiveringen bl. a. att ett skäligt existensminimum borde frigöras från skatt. Man måste emellertid komma ihåg, att numera är de av centrala uppborgsnämnden fastställda normalbeloppen för existensminimum väsentligt högre än ortsavdragen. Spännvidden mellan högsta och lägsta grupp är också mindre än för ortsavdragen. Det finns alltså åtskilliga motiv för enhetliga avdrag.

Att jag trots detta i dag inte kommer att ansluta mig till reservanternas förslag att beslut i princip nu skall fattas om slopande av hela grupperingen är huvudsakligen av två skäl. För det första menar jag att ortsgupperingen av löner och ortsguppering beträffande skatter hör intimt samman. Vad lönerna beträffar har, som jag nämnde, frågan förts in på förhandlingsområdet. Här har också överenskommelse träffats men endast om uppflyttning av ortsgrupp 2 till ortsgrupp 3. För det andra pågår en förberedande utredning om principerna för en prisstatistisk undersökning, vilken skall bli klar i år. Under sådana förhållanden torde det, såsom framhålles i det särskilda yttrandet av utskottets folkpartistiska ledamöter, vara riktigt att ta slutlig ställning till frågan om fortsatt avveckling först, när utredningen har lagt fram sitt förslag.

Herr talman! Med det sagda har jag velat motivera mitt ställningstagande, och jag yrkar bifall till bevillningsutskottets förslag om slopande av ortsgrupp II samt till statsutskottets förslag rörande grunderna för stöd till kommunerna.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Det är ju på bevillnings-

utskottets beställning från förra året som vi nu fått propositionen om slopande av ortsgrupp II och uppflyttning till ortsgrupp III från 1962. Efter genomförandet av förslaget blir så gott som hela södra och mellersta Sverige ett sammanhängande dyrortsområde. Förslaget berör 393 kommuner och cirka 1 400 000 människor.

I denna del råder inga olika meningar inom utskottet, utan förslaget tillstyrkes enhälligt. Men höger- och centerpartirepresentanterna i utskottet vill, som vi här hört, i enlighet med motionsförslag att principbeslut redan nu skall fattas om att hela dyrortsgrupperingen vid beskattningen skall upphöra att gälla och att enhetliga ortsavdrag införs motsvarande ortsavdragen i dyrortsgrupp V. Vidare föreslår de en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en plan för skyndsam successiv avveckling av skattegrupperingen. Men man lägger märke till att ingen inom utskottet anser sig kunna yrka på ett omedelbart slopande av hela dyrortsgrupperingen.

Utredningen om ortsgupperingen föreslog visserligen, som reservanterna säger, 1957 att ett principbeslut skulle fattas i stort sett i enlighet med vad reservanterna nu yrkar, men detta förslag avstyrktes av flertalet hörda remissinstanser. Främsta motiveringen för avstyrkandet var att man ansåg att en prisgeografisk undersökning borde föregå eventuella ändringar i gällande skattegruppering. Så sent som i fjol uttalade bevillningsutskottet att en sådan undersökning först bör avvaktas, innan man tar ställning till principfrågan om skattegrupperingens slopande. Man måste också vara på det klara med att man inte kan besluta att slopa skattegrupperingen utan att samtidigt också ta ställning till frågan om gottgörelse till kommunerna.

Det bör också uppmärksammas att statens skattebortfall om ortsgrupp II slopas beräknas uppgå till 16,5 miljoner

Förordning om antalet ortsgupper vid skattegrupperingen

kronor och kommunernas till 6,3 miljoner kronor, eller i runt tal totalt 23 miljoner kronor. Ortsavdraget kommer ju att höjas med 160 kronor för äkta makar och 80 kronor för ensamstående. Men ortsgupperingsutredningen beräknade på sin tid att ett slopande av hela dyrortsgupperingen och tillämpning av ortsgrupp V över hela linjen skulle medföra ett skattebortfall på drygt 105 miljoner kronor i dåvarande läge, alltså 1957. För kommunerna skulle skatteunderlaget minska med 6 miljoner skatte-kronor. Räknar vi med en utdebitering av i genomsnitt 15 kronor per skatte-krona är skattebortfallet för kommunerna snart uppe i 100 miljoner. Troligen är dessa siffror högre nu än de var 1957. I de enskilda kommunerna kunde utdebiteringarna beräknas höjas med högst 86 och lägst 10 öre per skatte-krona. I flertalet kommuner skulle höjningen uppgå till mellan 20 och 40 öre per skatte-krona.

Herr talman! Nu pågår, som här har erinrats om, en utredning rörande principerna för en prisgeografisk undersökning och denna väntas framlägga sitt betänkande redan i år. Därefter torde den av riksdagen tidigare begärda prisgeografiska undersökningen verkställas.

Bevillningsutskottets majoritet har inte ändrat inställning, och här är även folkpartiets representanter ense med oss, som kammarens ledamöter nyss hörde. Utskottsmajoriteten menar att ifrågavarande undersökning först bör avvaktas innan något principbeslut fattas. Det är väl, herr talman, en god ordning att vi förfar på det sättet och inte fattar beslut som saknar betryggande underlag för frågans bedömning, så att vi först sedan beslutet är fattat kommer underfund med att vi borde ha gått till väga på annat sätt.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till utskottets betänkande.

Herr VIGELSBO (cp):

Herr Brandts slutsats, herr talman, är

ju fullständigt riktig, nämligen att kommunerna får vidkännas ett skattebortfall om Ortsavdraget höjs. Men detta har vi förutsett i motionen, och vi har sagt att kommunerna bör få kompensation för skattebortfallet med anledning av Ortsavdragets höjning. Alla olägenheter bör enligt vårt förmenande också kunna elimineras i och med att kommunalskatteutjämningen blir effektivare än den är för närvarande.

Vidare är det riktigt, som herr Brandt har sagt, att det förhållandet att vi i dag har att fatta beslut om slopande av ortsgrupp II är en följd av en hemställan som bevillningsutskottet gjorde i fjol. Om jag inte minns fel var vi alla överens om att denna hemställan skulle göras. Jag hoppas att ledamöterna av bevillningsutskottet och andra som har möjligheter att öva inflytande i frågan till nästa år om vår reservation nu ej bifalles skall göra en ny hemställan och att vi på grundval därav skall kunna slopa även ortsgrupp III.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. B

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Svalöv begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom. B) i utskottets betänkande nr 37, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Behovsprövningen av familjebidrag till värnpliktiga med viss underhållsskyldighet

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Svalöv begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 131 ja och 66 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om antalet ortsgrupper vid skattegrupperingen, såvitt propositionen avser ändrade grunder för statsbidrag till kommunerna.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12

Föredrogs bevillningsutskottets memorial nr 46, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 35 i anledning av väckta motioner om befrielse från nöjesskatt för idrottstävlingar m. m.

Den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Herr förste vice talmannen meddelade, att tidpunkt för anställande av denna omröstning komme att meddelas senare.

§ 13

Föredrogs och lades till handlingarna andra lagutskottets memorial nr 26, föranlett av kamrarnas skiljaktiga be-

slut vid behandlingen av andra lagutskottets utlåtande i anledning av väckt motion om ändringar i 27 § värnpliktslagen.

§ 14

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 31, i anledning av väckta motioner om rätt till barnpension för barn utom äktenskap i visst fall.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15**Behovsprövningen av familjebidrag till värnpliktiga med viss underhållsskyldighet**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 32, i anledning av väckt motion angående behovsprövningen av familjebidrag till värnpliktiga med viss underhållsskyldighet.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr GUSTAFSSON i Uddevalla (s):

Herr talman! Den fråga som här har aktualiserats är inte av så stor räckvidd, men den är betydelsefull för de personer som berörs av nu gällande förhållanden och för de organ som handlägger familjebidragsärendena. Låt mig försöka åskådliggöra problemställningen genom att anföra ett exempel.

Antag att två värnpliktiga befinner sig i exakt samma ekonomiska situation. De har var sitt barn som inte står under deras vårdnad. Modern till det ena barnet har inkomster av något slag, den andra har det inte. I det senare fallet utgår familjepénning till den värnpliktige med 87 kronor per månad, i det andra fallet utgår ingen familjepénning alls. Underhållsskyldigheten kvarstår dock oförändrad. Detta måste för den enskilde te sig ganska svårförståeligt. Det har visat sig att sådana här förhållanden inte heller är så ovanliga, och fallen tenderar att öka.

Behovsprövningen av familjebidrag till värnpliktiga med viss underhållsskyldighet

Det är visserligen alldeles riktigt som utskottet säger, att den som underhållet gäller, d. v. s. barnet, inte behöver ta någon skada, eftersom bidragsförskott kan utgå. Men enbart med den motivering som utskottet anför kan man fråga sig varför familjepennning över huvud taget bör utgå för barn som inte står under den värnpliktiges vårdnad. Bidragsförskottet måste ju under alla förhållanden utgå, om inte underhållsbidraget flyter in som det skall.

Utskottet säger vidare att familjebidraget inte avser att reglera några skulder som den värnpliktige ådrar sig till följd av militärtjänstgöringen. Det må så vara. Men om skulden skulle uppkomma därför att vederbörande vill fullgöra sina förpliktelser mot sitt barn bör väl inte den ene försättas i ett sämre läge än den andre. Detta är den reella innebörden av nu gällande bestämmelser i den praktiska tillämpningen.

Man bör i detta sammanhang inte heller bortse från de indirekta kostnader som samhället åsamkas. Såväl bidragsförskottet som den överskjutande delen av underhållsbidraget skall drivas in av den värnpliktige, som efter en måhända lång militärtjänstgöring ådragit sig en stor skuld. Detta arbete kan bli både besvärligt och kostnadskrävande. Vidare ställer det till rätt mycket trassel för familjebidragsnämnderna och förbandens personalvårdande organ. Det är beklagligt att inte motionen har remitterats till någon familjebidragsnämnd eller personalvårdsavdelning vid ett regemente. De kommer i kontakt med dessa problem. Jag är övertygad om att utskottet då skulle ha fått en annan bild av hur myndigheterna bedömer situationen än man fått av remissyttrandet från försvarets socialbyrå, som för resten numera har upphört.

Utskottet gör gällande att motionen »tar sikte enbart på den värnpliktiges egna och icke på hans anhörigas för-

hållanden». Detta är emellertid inte motionens innebörd. I stället yrkas i motionen på att ekonomiska förhållanden *utanför* den värnpliktiges familj inte skall ligga till grund för bedömningen av familjebidragets storlek. Ett bifall till motionen skulle nämligen i många fall — tvärt emot vad utskottet påstår — i stället lätta den egna familjens försörjningsbörda. Det kan nämligen inträffa att den värnpliktige, som har underhållsskyldighet för barn *utanför* hans vårdnad, är gift och har barn i äktenskapet. Om han inte får familjebidrag till det utomäktenskapliga barnet drabbas ju familjen i motsvarande grad.

Jag kan inte underlåta att anse att utskottet har sett litet för formalistiskt på saken. Endast en mycket liten ändring behövs för att rätta till nuvarande i många fall uppenbara missförhållanden. Detta skulle enligt min mening inte leda till att nu gällande huvudprinciper för bidragsgivningen skulle överges.

Med hänsyn till att utskottets hemställan redan har bifallits av första kammaren får frågan anses ha fallit för denna gång. Därför avstår jag, herr talman, från att ställa något yrkande om bifall till reservationen.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag har vid detta utskottsutlåtande fogat en reservation, som går i samma riktning som den av herr Gustafsson i Uddevalla väckt motionen. För undvikande av varje missförstånd vill jag säga, att vi inte är ute för att så att säga hålla de underhållsskyldiga om ryggen; den som har underhållsplikt, skall givetvis fullgöra den.

Detta problem förorsakar familjebidragsnämnderna en del bekymmer. Jag har väldigt svårt att tänka mig att vi på något annat område inom socialpolitiken vid bidragsgivningen skulle ta hänsyn till vilka inkomster en person

Behovsprövningen av familjebidrag till värnpliktiga med viss underhållsskyldighet

har, som inte har någon ekonomisk gemenskap med den som söker bidraget.

I utskottsutlåtandet förs ett mer eller mindre invecklat resonemang, men det hela kan enklast illustreras av ett exempel som liknar det herr Gustafsson i Uddevalla anförde. Två arbetskamrater har samma ekonomiska ställning och blir inkallade. Båda är fränskilda och har i sitt förra äktenskap två barn. Skillnaden är den, att den enes före detta fru arbetar, medan den andres före detta fru inte gör det. Den ene inkallade får då familjebidrag. Den andre inte.

De inkallade har ju rimligtvis inte kunnat påverka sina före detta fruars beslut om de skall ta förvärvsarbete; mellan makarna föreligger en dom eller ett avtal. Det är vanligtvis hela kon-
takten.

Herr talman! Jag har såsom ensam reservant inga förhoppningar att min reservation skall bifallas — frågan har ju för övrigt fallit i första kammaren — men jag hoppas att vi framöver skall kunna nå en lösning i motionens och reservationens anda. Jag tror att det skulle göra det enklare för både familjebidragsnämnderna och de personer det här gäller. En sådan reform skulle säkert inte behöva medföra några stora ekonomiska konsekvenser för samhället.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Eftersom varken motionären eller reservanten ställt något yrkande, kan jag fatta mig kort.

Jag vill bara erinra om att familjebidragen är behovsprövade dels med hänsyn till den värnpliktiges egen inkomst, dels med hänsyn till den inkomst som den bidragsberättigade har. Jag medger gärna att de nuvarande reglerna för inkomstprövningen kan anses vara både invecklade och rigorösa. Det skulle måhända finnas anledning till en översyn av dessa regler.

Men jag tror inte att man skall göra den på det sättet, som motionären har

föreslagit, det nämligen att man urskiljer en begränsad grupp och lättar på inkomstprövningsreglerna för denna grupp. Herr Gustafsson anförde ett exempel. Han jämförde två värnpliktiga, som i inkomstavseende förutsattes vara fullt jämställda. Båda har försörjningsplikt mot ett barn utom äktenskapet. Den ena modern har inkomst och får inget familjebidrag men kan däremot få bidragsförskott. Den andra modern har ingen inkomst, och i det fallet kan alltså familjebidrag utgå. Men varför då inte utsträcka jämförelsen även till moder och barn i bestående äktenskap? Enligt motionärerna och reservanterna skulle inkomstprövningen alltså kvarstå i det fallet. Även den modern och det barnet kan befinna sig i en besvärlig ekonomisk situation, men där skall vid utmätningen av familjebidraget hänsyn tas till moderns inkomster. Det är väl att märka, att modern i bestående äktenskap inte kan erhålla bidragsförskott.

Det finns här två former — jag skall inte ingå på detaljerna — för inkomstprövning: normerad inkomstprövning och fri inkomstprövning. I det fall familjebidrag skall utgå till moder och barn i bestående äktenskap, skall den normerade behovsprövningen tillämpas, under det att man har möjligheter att tillämpa något friare former vid behovsprövningen, då det gäller familjebidrag till barn, som står utanför den värnpliktiges familjekrets. Vi har inom utskottet inte kunnat finna, att ett bifall till motionen innebär att det blir en rättvis ordning, ty barn utom äktenskapet skulle då i än högre grad än vad som redan sker privilegieras vid jämförelse med hustru och barn i ett bestående äktenskap.

Jag vill än en gång understryka att jag personligen har den uppfattningen, att inkomstprövningsreglerna i sin helhet kan vara i behov av en översyn, men då skall denna omfatta hela fältet och inte bara en enstaka grupp, vilket

Behovsprövningen av familjebidrag till värnpliktiga med viss underhållsskyldighet

skulle innebära att andra grupper kunde komma i en ogynnsam situation vid en jämförelse grupperna emellan.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag vill bara poängtera det förhållandet, att det väl ändå måste framstå som ganska obegripligt för en »vanlig» människa, som inte är inne i dessa labyrinter, att inkomsten för en person, som står helt utanför den värnpliktiges familj och på vilken den värnpliktige inte kan ha något inflytande alls, skall läggas till grund för den inkomstprövning som sker.

Herr GUSTAFSSON i Uddevalla (s):

Herr talman! Herr Anderson i Sundsvall anförde, att han inte skulle ha något att erinra mot en allmän översyn och ansåg att en sådan skulle kunna vara befogad. Han anförde också, att det skulle kunna finnas visst fog för att slopa behovsprövningen i sin helhet.

Denna fråga har uppmärksamrats tidigare. 1954 års värnpliktsavlöningsutredning avlämnade ett betänkande 1958, vilket innehöll förslag som gick ut på slopandet av behovsprövningen. Remissmyndigheterna har emellertid inte ansett sig kunna gå på den linjen. Förslaget har fördenskull inte föranlett någon åtgärd från statsmakternas sida.

Jag anser nog att vi för närvarande får försöka att reformera lagstiftningen på basis av nu gällande ordning med behovsprövning. Då måste jag säga, att den lilla ändring, som jag har tillåtit mig föreslå i en motion och som också herr Svensson i Kungälv hänvisade till i sin reservation, ändock innebär ett rättvisare förhållande än vad som nu är fallet.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Herr Gustafsson i Uddevalla har nog missuppfattat mig. Jag

har inte sagt, att man bör slopa behovsprövningen. Jag sade, att de rätt rigorösa och tillkrånglade behovsprövningsreglerna kunde behöva bli föremål för en översyn, vilket jag ännu en gång gärna vill understryka.

Sedan har jag för min del alltså svårt att förstå varför man skall bortse ifrån moderns inkomst, när hon inte befinner sig inom den värnpliktiges familjekrets, som det heter, och samtidigt fortfarande ta hänsyn till moderns och andra familjemedlemmars inkomster, då modern och familjemedlemmarna hör till den värnpliktiges familjekrets. Om vi skall behålla behovsprövningen, bör man väl ta hänsyn till inkomsterna oavsett om det gäller familjemedlemmar eller bidragsberättigade, som står utanför den värnpliktiges familjekrets.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 16

Föredrogs vart för sig andra lagutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av väckt motion om viss ersättning i samband med skyddsåtgärder mot atomolycka, och

nr 37, i anledning av väckta motioner angående lotteriförordningen, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 17

Anslag till högre utbildning och forskning

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1961/62 till högre utbildning och forskning jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—8

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9

Uppsala universitet: Avlöningar

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln (punkt 182, s. 341—365 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1961) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Uppsala universitet, som föranleddes av vad departementschefen anförde, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för Uppsala universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62, dels ock till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 27 010 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Edström m. fl.* (I: 116) och den andra inom andra kammaren av herr *Regnéll m. fl.* (II: 159), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte besluta om inrättande från och med den 1 juli 1961 av en tjänst som forskarassistent vid den juridiska fakulteten vid universitetet i Uppsala samt i anledning härav höja förevarande anslag med erforderligt belopp;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Hamrin-Thorell m. fl.* (I: 121) och den andra inom andra kammaren av herr *Munktelld m. fl.* (II: 154);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Osvold* (I: 127) och den andra inom andra kammaren av herr *Tobé m. fl.* (II: 150), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta om en förlängning under fem år av det till den 1 juli 1961 utgående arvudet, motsvarande lön enligt löneklass A 24, till en astronom vid Uppsala universitets astronomiska station på Mount Stromlo i Australien;

dels två likalydande motioner, väck-

ta den ena inom första kammaren av herr *Osvold* och fru *Hamrin-Thorell* (I: 219) och den andra inom andra kammaren av herr *Munktelld m. fl.* (II: 299);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Carl Albert Anderson m. fl.* (I: 308) och den andra inom andra kammaren av herr *Andersson* i Ronneby *m. fl.* (II: 463);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hedblom m. fl.* (I: 312) och den andra inom andra kammaren av herr *Svenungsson m. fl.* (II: 385), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att under budgetåret 1961/62 kursanslaget för teologiska fakulteten i Uppsala uppräknades med 56 800 kronor till 79 900 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Osvold m. fl.* (I: 322) och den andra inom andra kammaren av herr *Munktelld* (II: 298);

dels en inom andra kammaren av herr *Helén m. fl.* väckt motion (II: 144);

dels ock en inom andra kammaren av herr *Lundberg* väckt motion (II: 322), vari hemställts, att en professur i thoraxkirurgi med docenten Viking Olov Björk som förste innehavare måtte inrättas vid Uppsala universitet.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 116 och II: 159, i vad de avsåge inrättande av en forskarassistenttjänst, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I: 121 och II: 154, i vad de avsåge inrättande av en professur i barnpsykiatri, icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att motionerna I: 219 och II: 299, i vad de avsåge personlig professur för docenten R. S. Lagercrantz, icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att motionerna I: 308 och II: 463, i vad de avsåge personlig professur för

Uppsala universitet: Avlöningar

universitetslektorn S. U. Palme, icke måtte av riksdagen bifallas;

V. att motionerna I: 322 och II: 298, i vad de avsåge inrättande av ytterligare en professur i meteorologi utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, icke måtte av riksdagen bifallas;

VI. att motionen II: 322, i vad den avsåge professur i thoraxkirurgi med docenten V. O. Björk såsom förste innehavare, icke måtte av riksdagen bifallas;

VII. att riksdagen måtte, i anslutning till Kungl. Maj:ts förslag samt i anledning av motionerna I: 127 och II: 150 ävensom med avslag å motionerna I: 116 och II: 159, I: 121 och II: 154, I: 219 och II: 299, I: 308 och II: 463, I: 312 och II: 385, I: 322 och II: 298, II: 144 samt II: 322, sistnämnda fjorton motioner såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Uppsala universitet, som föranleddes av vad utskottet anfört;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för Uppsala universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62;

c) till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 27 010 000 kronor;

VIII. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 116 och II: 159 samt I: 312 och II: 385, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört angående automatiskt verkande regler för tilldelning av lärarkrafter m. m. åt de teologiska och juridiska fakulteterna.

Reservationer utan angivna yrkanden hade avgivits av herrar *Kaijser* och *Staxång*, fröken *Elmén* samt herr *Nelander*.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet på denna punkt därför att jag har väckt en

motion om inrättande av en professur i thoraxkirurgi. Tyvärr har utskottet av olika skäl skjutit på avgörandet, och man har en känsla av att utskottet och dess föredragande tydligen icke har tagit del av eller ens känner till docent Viking Björks verksamhet i fråga om hjärtoperationer m. m. Om utskottet eller den som har haft hand om föredragningen hade känt till vad Viking Björk gör och betyder för hjärt-, lung- och cancersjukdomarna i detta land, förutsätter jag att utskottet icke hade kunnat avslå inrättandet av en professur från och med i år. Om utskottet skulle ha känt till Viking Björk och ändå gått den väg som det gjort, resonerar det ungefär som det heter i en fri omskrivning av Dan Andersson: Man skall inte gnälla när utlevat folk skall dö. I detta fall har väl utskottet och dess föredragande resonerat. Det är inte rimligt att gnälla när hjärt-, lung- eller cancersjuka skall dö.

Eftersom vi i dagens situation har kommit så långt på detta område att vi kan rädda människor, som bara för något år sedan utan tvivel var dödsdömda och göra dem fullt friska, tycker jag nästan att utskottets resonemang och det sätt på vilket det tagit upp denna allvarliga fråga ligger på gränsen till cynism. Utskottet har ingen känsla för att människor som träffas av hjärtsjukdomar, cancer eller lungsjukdomar är människor som i allra högsta grad behöver hjälp.

Man har heller inte uppmärksammat att utvecklingen har blivit sådan att hjärtsjukdomarna numera är en av de allvarligaste sjukdomar vi har. Det är speciellt medelålders människor som drabbas av dem. När vårt land har förmånen att ha troligen en av världens förnämsta kännare av dessa sjukdomar såväl vetenskapligt som operativt och när vi vet att både Schweiz och Amerika är ute efter denna förnämliga arbetskraft, borde vi väl slå vakt om en vetenskapsman av denna kapacitet. Inom ki-

Uppsala universitet: Avlöningar

rurgien intar thoraxkirurgien i flera hänseenden en verklig särställning och har lämnat flera förnämliga bidrag till utvecklingen på detta område. Eftersom Sverige i många avseenden har varit ett föregångsland härvidlag, borde väl ändå riksdagen slå vakt om denna tillgång. Jag vill erinra om att lungsjukdomen tbc för några årtionden sedan var en verklig folksjukdom. Den har vi numera övervunnit, och alla som inom landsting sysslar med hälso- och sjukvårdsfrågor vet, vilken oerhörd betydelse forskningen haft för sjukhusvården. Jag kan som exempel nämna förslamningssjukdomarna, som 1953 drabbade 4 000 personer medan förra året endast cirka 10 personer insjuknade däri. I dagens läge är lungsjukdomar, hjärtsjukdomar och cancer de verkligt stora folksjukdomarna. När nu vetenskapsmännen verkligen arbetar med att komma till rätta med dem, borde riksdagen visa större förståelse härför. I varje fall borde det utskott, som har att utreda dessa allvarliga frågor, ägna större uppmärksamhet däråt och inte avfärda dem med några ord om att »det ordnar sig väl nästa år».

Kirurgien har börjat spela en allt mer dominerande roll vid försöken att bota de nämnda sjukdomarna. Vid lungsjukdomar har de operativa ingreppen ökat. Vid operation i hjärtat kunde man förr låta hjärtat stå stilla i två—tre minuter. Numera har det inträffat att man låtit hjärtat stå stilla i 97 minuter. Givetvis måste då hjärt-lungmaskinen tillgripas, men en mycket stor roll för att möjliggöra ett sådant ingrepp spelar även den syrsättningsapparat, som utvecklats av docenten Björk och som numera även användes vid ungefär 66 procent av de amerikanska klinikerna för hjärtkirurgi.

Det är denne docent Björk som det nu gäller att få ha kvar i landet. Han har i ett 130-tal avhandlingar och andra publikationer visat att han är en vetenskapsman av rang.

Min förvåning över utskottets avstyrkande är desto större som det inte gäller en ekonomisk fråga. Uppsala universitet har nämligen varit så angeläget att få behålla docenten Björk att det — om jag inte är fel underrättad — beslutat att från Liljevalchska fonden utbetala skillnaden mellan lönen som överläkare och lönen som professor. Det är emellertid egentligen inte lönefrågan det här närmast gäller — löneskillnaden är endast cirka 100 kronor i månaden sedan skatten dragits från. Men ecklesiastikministern vet att den som inte är professor inte får delta i fakultetssammanträden eller medverka vid olika beslutsfattande. Även när det gäller att hävda en viss vetenskaplig inriktning står docenten utanför och blir en andrahandsperson inom universitetet.

Överallt i vårt land möts vi också av problemet med stillastående sjukhusavdelningar på grund av brist på personal. Vi har brist på sjukhusläkare och på provinsialläkare. Jag skall gärna erkänna att den nye inrikesministern visat en föredömlig aktivitet för att tillvarata sjukvårdens intressen. Men felet kanske ligger i att den vetenskapliga utbildningen vid universitetssjukhusen ligger på ecklesiastikdepartementet, medan utbildningen av övrig sjukhuspersonal åvilar inrikesdepartementet. Det är nödvändigt att dessa båda departement samarbetar, så att erforderliga medel ställs till förfogande för tillgodoseende av behovet av professorer, som kan utbilda de läkare utan vilka svensk hälso- och sjukvård icke kan fungera. Det finns nog anledning att undersöka, om den nuvarande organisationen kan ha del i ansvaret för att vi inte har fått en sådan utbildning, som skulle ha varit erforderlig för att hälso- och sjukvården skulle kunna fungera på ett tillfredsställande sätt.

Det skulle, herr talman, vara mycket att tillägga om detta. Anledningen till att jag engagerat mig är, att jag vet, att

Uppsala universitet: Avlöningar

hjärtssjukdomarna är en sjukdomsgrupp som är ytterst allvarlig. Ifrån länets sida har vi gjort allt för att denna thoraxkirurgi och denna klinik skall byggas ut och kunna fungera. Landstinget tar på sig stora kostnader härför, och i vissa situationer får länets patienter stå tillbaka för svåra sjukdomsfall från olika delar av landet. Man skulle kunna säga att Uppsala läns landsting borde vara sig självt nog, men enligt min mening kan man inte resonera så, när det finns patienter från hela Sverige, om vilka man vet, att de skulle vara dömda att dö inom ett eller två år, därest man inte vidtar operativa ingrepp. I den situationen får man tycka vad man vill om att det är dyrt att ha sjuka människor från andra håll på ett sjukhus. Man måste ändå hjälpa dessa människor.

Herr talman! Jag hoppas att andra kammaren trots att jag inte kunnat argumentera mera här, därför att tiden inte tillåter det, förstår hur allvarlig denna fråga är. Jag vill också understryka att ett bifall till motionen inte skulle innebära några ökade kostnader för statsverket, därför att universitetet har gått med på att betala löneskillnaden. Men även om statsverket skulle ha fått betala det hela, så skulle det ha varit motiverat att göra det, därför att denne vetenskapsman är oersättlig ur vårt lands synpunkt. Det är självfallet att det land som eventuellt skulle ta emot honom mer än väl har råd att betala många gånger så mycket pengar som Sverige kan göra.

Jag vet att första kammaren naturligtvis har godtagit utskottets förslag, vilket ju i alla fall innebär en beställning framåt. Men om andra kammaren kunde biträda motionen nr 322 och därmed ge en opinionsyttring till känna, skulle jag tro, att en kommande gemensam votering, när man tänker igenom detta problem, skulle ge till resultat att vi får denna professur.

Herr talman! Med det som nu anförts

skall jag be att få yrka bifall till motionen 322, d. v. s. att vi skall inrätta en professur i thoraxkirurgi vid Uppsala universitet!

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Det skall villigt erkännas att i den flora av motionsvis framförda yrkanden om personliga och personella förstärkningar på forsknings- och undervisningsområdet, som lyder under ecklesiastikdepartementet och redovisas under åttonde huvudtiteln, är det inte många krav, som statsutskottet funnit sig berett att tillstyrka utöver vad departementschefen hemställt. Ser vi på det i detta utlåtande berörda området i dess helhet, kan vi konstatera, att under det senaste budgetåret har skett och enligt förslaget även under det kommande budgetåret kommer att ske en synnerligen värdefull upprustning på undervisnings- och forskningsområdet. Jag ger gärna en eloge åt departementschefen för detta.

Kungl. Maj:t har ju i sin proposition under huvudtiteln innevarande år föreslagit inte mindre än ett hundratal högre tjänster i form av professurer och laboraturer och sett emot bakgrunden av de 17 sådana tjänster som i motioner därutöver har begärts, synes det mig och kamraterna i andra avdelningen som om behovet vore ganska tillfredsställande tillgodosett. Givetvis kan även vi i denna avdelning i likhet med vissa motionärer önska, att Kungl. Maj:t i ännu högre grad hade kunnat tillgodose de behov som föreligger. Vi vet dock att till syvende och sist gäller det här ekonomiska avgöranden, och vi har också ålagt oss en hård restriktivitet beträffande motionärernas önskemål som måhända föranleder motionärerna att vara missbelåtna med behandlingen av deras krav.

Herr Lundberg i Uppsala beskyllde oss nyss för cynism beträffande hans motion om en professur i thoraxkirurgi och att vi för övrigt inte hade ägnat

Uppsala universitet: Avlöningar

denna enligt hans mening och jag försäkrar herr Lundberg även enligt avdelningens mening oerhört viktiga fråga tillräckligt intresse. Det är ett oerhört viktigt område, där vi givetvis bör söka i möjligaste mån satsa på forskning för att få klarhet i de berörda frågorna.

Vi är vid det här laget vana vid att herr Lundberg tar till stora ord när han vill redovisa sin uppfattning i »forskningsspråk», som man brukar säga. Vi har väl också vant oss vid att ta det rätt lugnt, även om det verkar litet oroande när herr Lundberg breder på.

Jag försäkrar att avdelningen och utskottet med oss — och jag tror även Kungl. Maj:t — har sin speciella uppmärksamhet riktad på problemet och även på den personliga tillgång som står till buds i docenten Viking Björk. När det gäller personliga professorer har utskottet alltid redovisat en viss försiktighet. Nu har vi emellertid ansett och hoppas — enligt vad vi också redovisar — att Kungl. Maj:t skall vara så intresserad för och så uppmärksam beträffande just detta speciella område att denna professur aktualiseras till ett kommande år, i den mån det finns någon som helst möjlighet därtill.

Jag är medveten om att alla motionärer, som har motioner under denna punkt och som har fått sina önsksningar avvisade eller — som de kanske tycker — inte tillfyllest biträdda, kommer att uppträda här och tala om hur uppmärksamma och ointresserade avdelningen och statsutskottet har varit. För att om möjligt begränsa debatten vill jag gärna hänvisa till vad som i det föreliggande utlåtandet har yttrats beträffande de olika motionerna. Från utskottets sida anser vi i likhet med motionärerna att Kungl. Maj:t till ett kommande budgetår bör ägna dessa frågor en speciell uppmärksamhet. Jag vill också erinra om att utskottet har hemställt att riksdagen måtte godkänna tre nya professorer — en vid Stockholms högskola i strålningsbiologi, en i barn-

tandvård vid tandläkarhögskolan i Malmö och en vägprofessor vid Chalmers tekniska högskola i Göteborg. Dessa önskemål har av utskottet tidigare framförts i mycket bestämda ordalag, men Kungl. Maj:t har inte velat göra oss till viljes. Avdelningen och utskottet har nu i det föreliggande utlåtandet även vid andra punkter gjort uttalanden som ger klart besked om vår uppfattning, och vi hoppas att herr statsrådet inte helt och hållet underkänner vår bedömningsförmåga på dessa speciella områden utan att han så välvilligt som möjligt omprövar dessa frågor under kommande budgetår.

Herr talman! Med hänsyn till de ytterligare önskemål och krav, som framförts i motionerna, får jag säkerligen tillfälle att återkomma. Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan vid den här berörda punkten, där herr Lundberg gjort speciella yrkanden.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! För den sista årade talaren vill jag påpeka att det här inte är fråga om vad jag tycker och tänker, utan om sjuka människor och om en vetenskapsman av den kapaciteten att det skulle vara en mindre olycka om en stor industri skulle flytta ur landet än om han gör det. En industri kan vi i regel ersätta men icke alla de människor som offras på grund av bristen på läkare, särskilt om vi eventuellt skulle gå förlustiga Sveriges och kanske världens skickligaste operatör på detta område som efter mitt sätt att se är oersättlig — i varje fall under överskådlig tid. Det är detta jag har varit indignerad över.

Det sägs att man skall satsa på forskning, men, herr talman, då måste man se till att forskarna blir kvar, så att de kan utföra någon forskning. Kungl. Maj:t skall ägna denna fråga uppmärksamhet, heter det vidare. Jag vill fråga utskottets talesman: Skall Kungl. Maj:t

Uppsala universitet: Avlöningar

behöva tänka på allt? Skulle inte möjligen utskottet kunna ta ett initiativ och visa att det har en uppfattning i en fråga? Statsutskottet borde kunna visa litet tillmötesgående på denna punkt.

Vi får också höra att det skall inrättas en professur här och en där. Javisst, men om Sverige skall kunna hävda sig på sjukvårdens område, måste det vidtas alla åtgärder som är möjliga. Det förvånar mig att utskottets talesman tror att detta bara är en känslofråga. Här gäller det en reell sak. Det vet alla som själva varit sjuka eller sett hur människor får vänta på vård i upp till två års tid. Det är en allvarlig fråga, och jag tycker att utskottet skulle ha tagit allvarligare på den.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag hade inte tänkt ta till orda i denna debatt, men eftersom herr Lundberg numera ständigt ifrågasätter inte bara kunskap utan även god vilja hos alla andra — i detta fall utskottet och departementet — måste jag ändå säga några ord.

Först och främst är det inte här fråga om sjukvård utan om forskning. Docenten Björk är ytterligt väl etablerad som överläkare i Uppsala. Han är omgiven av idel goda vänner i fakulteten. Han tillhör det mycket berömda kirurgteam med professor Hultén i spetsen som arbetar på Akademiska sjukhuset. Om han blir medlem av medicinska fakulteten ett eller annat år tidigare, har ingen som helst betydelse. Han kommer inte att upphöra med sin lyckobringande operativa verksamhet enligt de nya kirurgiska metoder som han tillämpar. Jag förstår inte detta påstående att docent Björk skall lämna landet. Har möjligen docent Björk till landstingets ordförande i Uppsala framfört något hot om att därest han inte första gången som en professor för honom föreslås också får den tänker han lämna landet? Det har jag aldrig hört.

Dessutom, herr talman, kan inte ecklesiastikdepartementet, och jag förmodar att utskottet befinner sig i samma belägenhet, frånga den rangordning — om detta uttryck kan användas i dessa allvarliga sammanhang — som den medicinska fakulteten i Uppsala själv har uppställt. Enligt den ligger inte Viking Björks professur på första plats, herr Lundberg, utan där står en professur i socialmedicin, som också nu är inrättad.

När det gäller kirurgigruppen i Uppsala finns det ett annat liknande fall, som riksdagen behandlade förra året. Det gällde Tord Skoog, numera professor i plastikkirurgi. Samma process kunde vi då studera: en ung, begåvad och framstående forskare bryter sig sin egen väg, får ett starkt stöd av fakulteten och skaffar sig en egen vetenskaplig profil. Det är alldeles självfallet att sådana människor får professurer, och det har han också fått. Men, herr Lundberg, det är verkligen inte i fallet Björk så oerhört bråttom att han just i samband med avvägningen av årets petita — då vi faktiskt haft att ta ställning till ett hundratal högre befattningar, varav vilka åtskilliga tiotal inom medicinska fakulteterna — skulle komma i allra främsta ledet.

Herr talman! I frågor av denna art brukar inte departementschefen gå upp och tala mot en motionär. Självfallet kommer jag — vilket också utskottets talesman uttryckte en förhoppning om — att verka för inrättandet av en professur i thoraxkirurgi i Uppsala. Jag har begärt ordet därför att jag reagerade mot herr Lundbergs sätt att argumentera för en sak som ligger honom varmt om hjärtat.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Ecklesiastikministerns särskiljande mellan sjukvård och forskning inom medicinens område visar att det kanhända låg något berättigat i mina ord att det vore önskvärt att hälso-

Uppsala universitet: Avlöningar

och sjukvårdsfrågor och forskning kommer under ett och samma departement. Eftersom jag sysslar med praktisk sjukvård vet jag att forskning och praktisk sjukvård går hand i hand och inte kan skiljas åt.

Visst är det riktigt att vi har fått en professur i socialmedicin. Herr ecklesiastikminister, det finns många professurer både i Uppsala och annorstädes, men det är nu icke fråga om detta utan om en utbyggnad av specialiteterna på kirurgsidan, närmast beträffande hjärtsjukdomar m. m. Vi har också en av de främsta vetenskapsmännen på detta område. Det är icke ecklesiastikministern obekant att det från både Schweiz och Amerika har gjorts allvarliga försök att förvärva hjärtkirurger från Sverige, och den som då har stått i främsta rummet har varit docent Viking Björk. Hade det bara varit en ekonomisk fråga, skulle han ha gått oss förlorad för länge sedan, men här överväger den vetenskapliga sidan och möjligheterna för oss att vid ett universitet få thoraxkirurgien företrädd och respekterad är avgörande. Fakulteten har för att förekomma den eventualiteten, att docent Viking Björk skulle flytta ur landet, beslutat att ur Liljevalchska fonden betala löneskillnaden mellan den nuvarande överläkarbefattningen och professuren och detta har också meddelats utskottet.

Detta bör ändå vara ett talande bevis för hur universitetet i Uppsala och medicinska fakulteten därstädes bedömer denna fråga. Man skall nog ta något allvarligare på frågan än man tycks ha gjort när man här har argumenterat för den ena eller andra ståndpunkten.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja säga några ord med anledning av en motion som har avstyrkts av utskottet under denna punkt och som gäller en professur i barnpsykiatri vid universitetet i Uppsala.

Man måste säga att utskottet presterat en utomordentligt välvillig skrivning. Utskottet vädjar till Kungl. Maj:t att ompröva frågan och uttalar även att angelägenhetsgraden är mycket hög. Jag skulle kanske ha kunnat nöja mig med att utskottet har skrivit så, men jag vill understryka vad utskottet uttalat, ty det har tidigare hänt att ett utskott har skrivit lika välvilligt och vädjat till Kungl. Maj:t i ett ärende av detta slag utan att det fördenskull året därpå har kommit förslag från Kungl. Maj:t om en professur.

På barnpsykiatriens område råder det en skriande brist på läkare, det känner vi alla till. Vi vet hur allvarlig situationen är för barn- och ungdomsvården. För den profylaktiska verksamheten på det området är det grundväsentligt att vi har tillgång till bra barnpsykiatriker och psykologer för att kunna komma till resultat.

Alla här i kammaren känner också till att riksdagen redan i början på 1940-talet fattade beslut om organisationen för den barnpsykiatriska vården. De planer som vi då godkände har tyvärr ännu inte kunnat förverkligas. Endast hälften av landstingen har kunnat inrätta barnpsykiatriska avdelningar, helt enkelt därför att det inte har funnits utbildade barnpsykiatriker.

Det gäller därför att intensifiera och utbygga utbildningen av dessa läkare. För detta ändamål är det vad jag förstår nödvändigt att inrätta en professur i barnpsykiatri även i Uppsala.

Jag har inget särskilt yrkande, utan jag har bara velat understryka vad utskottet här uttalat.

Herr SVENUNGSSON (h):

Herr talman! I fyrpartimotionen nr 385 i denna kammare har jag och mina medmotionärer tagit upp frågan om de teologiska fakulteternas villkor. Under de senaste årens stora upprustning av våra universitet och högskolor har ju undervisningsresurserna kraftigt för-

Lunds universitet: Avlöningar

stärkts i takt med studenttillströmningen och forskarnas villkor har förbättrats. Nu är det att hoppas att också de teologiska fakulteterna skall få sin del av upprustningen. I föreliggande motion har vi motionärer än en gång velat framhålla, att de teologiska fakulteterna dras med ganska stora bekymmer. Gällande föreskrifter talar om *vad* som skall undervisas, *hur* det skall undervisas och hur stora undervisningsgrupperna skall vara, men resurserna är för de teologiska fakulteternas vidkommande otillräckliga. I motionen har vi bl. a. pekat på att »lektionsundervisning» i vissa fall meddelas i grupper om närmare 100 studenter.

Utskottet har visserligen inte velat förorda »punktvisa förstärkningar på undervisningssidan», men har i stället uttalat som sin mening, att med hänsyn till det ökade studentantalet en automatik bör tillämpas också för de teologiska och de juridiska fakulteternas del. Det betraktar även vi motionärer som den enda effektiva lösningen, och jag uttalar den varma förhoppningen, att ecklesiastikministern skall finna det möjligt att tillmötesgå detta önskemål.

Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan under denna punkt och likaså till vad utskottet under punkt 14 i motsvarande del hemställer beträffande Lunds universitet.

I detta anförande instämde fru *Gunne* (h) samt herrar *Nelander* (fp) och *Hedin* (h).

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I—V

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. VI

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och fann herr förste vice talmannen den förra propo-

sitionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lundberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 9:o) mom. VI) i utskottets utlåtande nr 57, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den i ämnet väckta motionen II: 322.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Lundberg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 120 ja och 51 nej, varjämte 21 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. VII och VIII

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 10—13

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14**Lunds universitet: Avlöningar**

Sedan punkten föredragits yttrade

Herr *OHLIN* (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att framföra ett par synpunkter rörande den nya ekonomiska fakulteten i Lund, synpunkter som jag tror att eck-

Lunds universitet: Avlöningar

lesiastikministern har anledning att beakta vid den kommande utbyggnaden av denna fakultet.

Det sägs att antalet studerande vid fakulteten skall vara minst 100. Detta har jag ingenting att invända emot. På ett annat ställe finns redovisad en plan, enligt vilken antalet studerande nästa år skall ökas till 200. Något beslut i denna riktning har ju inte fattats, och jag skulle för min del vilja framhålla de mycket stora risker det skulle medföra att öka antalet studerande till 200 innan fakulteten har blivit utbyggd. Man kan inte bara bestämma sig för att tillsätta ett par professorer och några andra lärare och på så sätt skapa en tillfredsställande institution för 200 studenter per år.

Om man ser på den lärarstab som ecklesiastikministern räknat med, konstaterar man att den är mycket mindre än som från början begärts av universitetet. Likaså understiger antalet föreslagna professorer det antal som fanns från början vid handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg.

I Lund finns redan en professor i företagsekonomi. Han skall nu flyttas över till den ekonomiska fakulteten, men han kan inte göra mer nytta för det. Han är över huvud taget en mycket duktig man, men hans överflyttande innebär inte någon utökning av lärarstaben vid Lunds universitet. Vidare skall det tillsättas en ny professor i nationalekonomi. Det är allt som skall ske under första året vad professorerna beträffar. Sedan tillkommer år 1962 en ny professor i företagsekonomi. Vid den tidpunkt då man skulle ta in 200 studenter har alltså antalet professorer ökat endast med en i nationalekonomi och en i företagsekonomi, punkt och slut!

När handelshögskolan i Stockholm startade fanns det där — om jag minns rätt — fem professorer, och när handelshögskolan i Göteborg började hade den fyra professorer. I båda fallen fanns

inte mer än något under hundratalet studenter första årtiondet. Tanken att man i Lund skulle kunna öka antalet studenter till 200 med en så obetydlig tillgång på lärare på den högsta akademiska nivån finner jag oroväckande.

Det sägs att det är ont om kompetenta obefordrade personer, bl. a. i nationalekonomi. Jag vill hävda att bristen på kompetenta krafter är ännu större när det gäller företagsekonomi, men när det gäller detta ämne föreslår ecklesiastikministern ändå att handelshögskolan i Göteborg skall förstärkas med två nya professorer samt att en professor skall inrättas i Lund 1961 och en 1962. Här är det alltså fråga om sammanlagt fyra nya professorer i företagsekonomi, trots bristen på kandidater. Mot den bakgrunden kan man knappast såsom motivering för att endast föreslå en enda professor i nationalekonomi hänvisa till bristen på kvalificerat folk. Den bristen är som sagt nog allvarligare när det gäller företagsekonomer.

Universitetet har begärt inrättande av tre professorer i nationalekonomi, dock inte alla på en gång, men departementschefen vill tills vidare nöja sig med en sådan professor. Medan man från universitetets sida — enligt de uppgifter jag kunnat inhämta under hand — ställer sig mycket skeptisk till tanken att redan nästa år öka antalet elever från 100 till 200, har ecklesiastikministern tydligen tänkt sig att öka antalet studerande men inte antalet lärare på högsta nivå. Man har ju bara föreslagit en professor i nationalekonomi i stället för de begärda tre.

I den mån det råder knapphet på kompetenta lärarkrafter och man därför får vänta med inrättandet av i och för sig önskvärda professorer — jag tänker inte i dag ta upp någon allmän debatt om den saken, eftersom anledning därtill knappast föreligger — får vi också lov att vänta med att öka antalet studerande. Det är den synpunkt jag i dag vill framhäva. Finns det inte

Lunds universitet: Avlöningar

tillräckligt många lärare, kan man inte bara säga att det klarar sig ändå. I stället får man t. v. nöja sig med en årlig intagning av 100 studerande. Antalet ökar med 50 i Stockholm och med 80 i Göteborg. Det blir i år en sammanlagd ökning från 345 till 575, d. v. s. med 230 studerande per år i landet som helhet.

Jag vädjar därför till ecklesiastikministern att ordentligt koppla ihop frågan om studentantalets framtida ökning i Lund med tillsättandet av ett tillräckligt antal lärare på hög akademisk nivå.

Jag konstaterar med glädje att ecklesiastikministern inte har bundit sig för en ökning av antalet studerande till 200 redan 1962 och att han inte heller har sagt nej till fler lärarbefattningar längre fram utan endast håller den frågan öppen. Jag vill sålunda inte på något sätt polemisera mot ecklesiastikministern utan endast framhålla det väsentliga i att man redan från början siktar på vad vi alla önskar, nämligen att den nya ekonomiska fakulteten skall bereda de studerande en undervisning av tillräckligt hög kvalitet. De människor som där närmast ansvarar för undervisningen är — det tror jag mig kunna säga — besjälade av en önskan att göra ett så skickligt och gott arbete som möjligt. Det finns all anledning att genom en samordning av antalet studerande och antalet lärare hjälpa dem i det arbetet, även om det betyder att den kvantitativa expansionen när det gäller utbildningen av civilekonomer går något långsammare än vad man räknat med — den blir snabb i alla fall i Sverige jämfört med hittillsvarande tillstånd. Och det är viktigare att tänka på kvalitetskravet än att söka forcera fram en kvantitativ expansion.

Herr talman! Jag hyser den förhoppningen att ecklesiastikministern och jag i grund och botten har samma syn på dessa problem och att det därför blir en tillämpningsfråga nästa år och det

därpå följande året. Vi får då tillfälle att återkomma och diskutera utifrån de mera preciserade utgångspunkter som kommer att finnas.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag vill framföra ett tack till departementschefen för det intresse han visat denna betydelsefulla fråga.

Det har i många år, inte minst från näringslivets sida i Sydsverige, gjorts framstötter om att få tillgång till den utbildning som det här är fråga om, och på den punkten har departementschefen nu gått önskemålen till mötes. Det är av mycket stor betydelse att så skett, och vi har därför all anledning att känna tacksamhet för det arbete som herr Edenman i det fallet har lagt ned.

En professor i nationalekonomi är självklart mera sakkunnig än jag, som mera representerar lärjungestadiet, även om jag hyser starkt intresse för dessa frågor och har följt debatten omkring dem och naturligtvis är det riktigt vad herr Ohlin här säger om tillgången på nationalekonomer. Man förvånar sig bara ibland över att det vid tillsättningen av professorer i nationalekonomi endast finns en eller två kompetentförklarade sökande. Det har till och med hänt att alla de sökande har kompetentförklarats med ytterligt stark tvekan. Även den professor, som innehaft ämbetet, har nästan uttalat sig på ett sådant sätt som om det inte funnes någon i vårt land som vore värdig att motta professuren. Jag vill inte säga någonting om det; jag bara erinrar om de referat som förekommit i tidningarna.

Det är klart att man inom många områden säger sig, att antalet högsta befattningar är otillräckligt. Det är ju inte numera så som på 20- och 30-talen, att de vanliga studenterna får kontakt med sina professorer; det får man bara, om man fortsätter på licentiatstadiet och vidare. Professorerna undervisar över huvud taget inte i nämnvärd grad, utan

studenterna kan gå upp i examen utan att ha någon som helst kontakt med dem. Det har tillkommit andra, i och för sig kvalificerade lärare på alla fakulteter, men de ersätter väl ändå inte lärare med den vetenskapliga utbildning som professorerna har. De anmärkningar herr Ohlin gjort i detta fall kan gälla många områden. Å andra sidan är inte tillgången på pengar obegränsad, och man förstår att en ecklesiastikminister kan ha besvär med fördelningen.

Jag skulle tro att det är ett önskemål, i varje fall inom vida kretsar i Sydsverige, att den ekonomiska fakulteten får en intagning av 200 studenter. Tillströmningen kommer nog att visa sig vara så stark att detta antal kan vara riktigt.

I vad mån man kan få lärare från andra håll är tveksamt. Jag tror herr Ohlin har rätt i att den nya fakulteten inte kan nöja sig med mindre än tre professurer i nationalekonomi. Företagsekonomi är ett relativt nytt ämne i vårt land, där man i allmänhet — med undantag för professor Västham som har gjort en banbrytande insats inom företagsekonomisk forskning — inte har tillräckligt med kvalificerade sökande till sådana professurer. För att få till stånd en verkligt kvalificerad undervisning finns det all anledning för departementschefen att ta vara på de synpunkter, som herr Ohlin, med sin mångåriga erfarenhet just från sådan undervisning och forskning, har anfört. Jag tror inte att man här får se alltför snålt på antalet lärare i de högsta befattningarna, utan jag vill uttrycka den förhoppningen, att departementschefen skaffar ett tillräckligt antal lärare i förhållande till de 200 studerande, som nog inte representerar någon hög siffra.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 15—18

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 19

Göteborgs universitet: Avlöningar

Kungl. Maj:t hade (punkt 192, s. 395—423) föreslagit riksdagen att dels be-
myndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Göteborgs universitet, som föranleddes av vad departementschefen anfört, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för Göteborgs universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62, dels ock till Göteborgs universitet: Avlöningar för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 13 249 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Segerstedt Wiberg* (I: 221) och den andra inom andra kammaren av herr *von Friesen m. fl.* (II: 306), i vilka hemställdes, att riksdagen måtte för medicinska sektionen av Göteborgs universitetsbibliotek för budgetåret 1961/62 anvisa anslag till anställande av en reproduktionsfotograf i lönegrad Ae 9 och ett biblioteksbiträde, likaledes i lönegrad Ae 9;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Mattson* (I: 320) och den andra inom andra kammaren av fru *Sjövall m. fl.* (II: 371), i vilka hemställdes, att riksdagen måtte besluta, att ytterligare en professur inrättades i röntgendiagnostik vid Göteborgs universitet från och med den 1 juli 1961, att professuren förenades med överläkartjänst vid Sahlgrenska sjukhuset samt att anslaget till biträdande lärare minskades i motsvarande grad.

Utskottet hade jämväl här funnit lämpligt behandla en inom första kammaren av fru *Segerstedt Wiberg* väckt motion (I: 130), ehuru densamma av motionären icke formellt knutits till nu ifrågakarande punkt.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 320 och II: 371, i

Göteborgs universitet: Avlöningar

vad de avsåge inrättande av en professur i röntgendiagnostik, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 221 och II: 306 samt I: 320 och II: 371, sistnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Göteborgs universitet, som föranledes av vad departementschefen anfört;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för Göteborgs universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62;

c) till Göteborgs universitet: Avlöningar för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 13 249 000 kronor;

III. att motionen I: 130 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

IV. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i anledning av motionerna I: 221 och II: 306 anförde.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Kaijer*.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fru **SJÖVALL** (s):

Herr talman! Redan då vi föregående år motionerade om inrättande av ytterligare en professur i röntgendiagnostik vid Göteborgs universitet, framhöll vi hur underdimensionerade lärarkrafterna i röntgendiagnostik var i Göteborg i förhållande till övriga universitetskliniker samtidigt som studentantalet i Göteborg är det nästa högsta i landet.

Statsutskottet accepterade den gången — bl. a. efter resa till Göteborg — att förhållandena icke var bra, och anförde i enlighet härmed i sitt utlåtande, att såväl undervisningens som forskningens krav i och för sig syntes motivera en förstärkning av den statliga lärarorganisationen i röntgendiagnostik med ytterligare en professur. Ut-

skottet, som icke var berett tillstyrka inrättande av denna professur redan under budgetåret 1960/61, förutsatte emellertid, att Kungl. Maj:t tog förevarande fråga under förnyat allvarligt övervägande och för riksdagen framlade förslag i ämnet.

Det är något av en kalldusch och en västgötaklimax att nu läsa statsutskottets utlåtande över förnyad motion om denna professur. Statsutskottet måste dels ha glömt sitt uttalande föregående år, dels ha missförstått motionärernas faktiska begäran. Utskottet svarar nämligen att lärarkrafterna blivit förstärkta genom att »nu förefintlig, från extra utgiftsanslaget avlönad tjänst som lärare i Ag 24 extraordinariesättes och överföres på universitets stat». Det hela innebär alltså att en underläkare uppflyttas ett par lönegrader och omplace-ras i förhållande till den som skall utbetala lönen, men någon förstärkning av lärarkrafterna är det knappast fråga om.

Utskottet berör över huvud taget inte i sitt utlåtande frågan om professuren, och det är ändå denna förstärkning av lärarkrafterna som är den väsentliga. Inte heller innebär det anförda löftet från Göteborgs stad, att ytterligare en underläkare skall anställas, någon reell lösning av undervisningsproblemet i Göteborg.

Utskottet har vidare tydligen miss-tolkat uttalandet om att lärararvodet på 12 600 kronor skall bibehållas. Där hade vi föreslagit en indragning under förutsättning av att en professur inrättades.

Som i motionen framhålles och som redan påpekades i kammardebatten föregående år, har sjukhuslagen kommit att innebära bestämda och allvarliga konsekvenser för rekryteringen av underläkare till universitetsklinikerna. Utvecklingen har ju medfört, att hälften av de tjänstgörande underläkarna på den ena av universitetsklinikerna är nyanställda i år, och de flesta av dessa

Göteborgs universitet: Avlöningar

är yngre och har mindre meriter än de underläkare som har lämnat kliniken. Eftersom de är unga och orutinerade kommer, som vi också framhöll föregående år, arbetsbördan ur både undervisningssynpunkt och sjukvårdande synpunkt att bli ännu tyngre för de kvarvarande äldre läkarna.

Situationen kompliceras också av de bestämmelser, som finns i Kungl. Maj:ts kungörelse nr 713/1960, där det framhålls att överläkare, som är anställda före november 1960, icke är skyldiga att delta i undervisning vid fakulteten. Överläkare Wickbom, som det är fråga om i detta sammanhang, anser säkerligen med rätta — att de sjukvårdande uppgifterna måste ges samma prioritet och tyngd som de undervisande, och han ställer sig mycket tveksam till möjligheten att kunna och orka fortsätta att klara båda uppgifterna utan den lindring, som en förändring av hans överläkartjänst till en professur innebär beträffande arbetsvillkor och arbetsbörda.

Utskottet har visserligen i sin skrivning sagt, att problemet nu kommer att tas upp i samband med utökningen av studentintaget vid de medicinska fakulteterna. Men mot bakgrunden av att enligt Kungl. Maj:ts proposition om ökad utbildning av läkare, som nu ligger på kammarens bord, den medicinska fakulteten i Göteborg skall öka sitt intag av kliniska studerande med endast 15 av samtliga föreslagna, över 100 på alla fakulteter, ter det sig inte särskilt sannolikt att Göteborg skulle komma i första hand när det gäller en ökning av lärarkrafterna, utan Göteborg kommer sannolikt att få stå tillbaka för övriga medicinska fakulteter.

Redan nu är läget så bekymmersamt på den röntgendiagnostiska avdelningen, att problemet måste lösas och den föreslagna professuren inrättas.

Herr talman! Jag ber därför att få yrka bifall till motionerna I: 320 och II: 371.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Det är riktigt, som fru Sjövall säger, att avdelningen har tidigare på ort och ställe undersökt behovet av personalförstärkningar i berörda avseende. Vi har också, tycks det mig, i utskottsutlåtandet redovisat hur frågan sedan dess har avancerat.

Såsom även fru Sjövall nämnde ligger emellertid nu på kammarens bord proposition nr 108 angående läkarutbildningen. I denna proposition vilken avdelningen ännu inte har behandlat, redovisas i huvudsak de synpunkter som läkarutbildningsberedningen har framfört i dessa frågor. Kungl. Maj:t har också i väsentliga delar följt läkarutbildningsberedningens förslag, både i vad det gäller ökningen av antalet medicine studerande och personalförstärkning, men föreslagit en senare tidpunkt härför. I detta sammanhang hänvisar departementschefen också till behovet av ytterligare en professur i röntgendiagnostik.

Jag förstår att fru Sjövall inte är nöjd med dröjsmålet i den här frågan enligt Kungl. Maj:ts proposition, vilken — i den mån den följer läkarutbildningsberedningens förslag — torde komma att bifallas av riksdagen. Men såväl läkarutbildningsberedningen som Kungl. Maj:t har väl varit på det klara med att behovet för dagen inte är så stort att man behöver gå med på att ifrågasvara professur inrättas tidigare.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Fru SJÖVALL (s):

Herr talman! Herr Nilsson i Göingegården säger att denna fråga har avancerat. Men om statsutskottet föregående år tillstyrkte en professur och i år finner det tillfredsställande att en underläkare har uppflyttats ett par lönegrader, visar inte att frågan fallit framåt, utan tvärtom.

Herr Nilsson säger vidare att behovet

Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar

inte skulle ha skärpts. När läkarsituationen är så anmärkningsvärt försämrad och när en av de ansvariga läkarna säger att han inte orkar längre, tycker jag att behovet är skärpt i förhållande till föregående år.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Sedan förra året har — såsom även departementschefen här erinrat om — inträffat det nya att läkarutbildningsberedningen framlagt sitt förslag. Under sådana förhållanden har vi i statsutskottets andra avdelning inte ansett oss kunna nu fullfölja alla de krav som vi ställde förra året, utan vi har funnit oss nödsakade att först avvakta kommande riksdagsbeslut i anledning av vad Kungl. Maj:t äskat på grundval av läkarutbildningsberedningens förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Sjövall begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 19:o mom. I) i utskottets utlåtande nr 57, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit de i ämnet väckta motionerna I: 320 och II: 371.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fru Sjövall begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 125 ja och 53 nej, varjämte 20 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II—IV

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 20—28

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 29**Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade (punkt 202, s. 445—458) föreslagit riksdagen att dels be- myndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för karolinska mediko-kirurgiska institutet, som föranleddes av vad departementschefen anfört, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för karolinska mediko-kirurgiska institutet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62, dels ock till Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 11 618 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Kaijser (I: 208) och den andra inom andra kammaren av herr von Friesen (II: 321), i vilka hemställts, att riksdagen måtte för budgetåret 1961/62 under posten avlöningar till icke-ordinarie personal vid karolinska mediko-kirurgiska institutet bevilja ett ytterligare anslag av 8 800 (= 13 788 — 5 000) kronor för anställande av ett förste biblioteksbi-

Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar

träde i Ag 9 vid karolinska institutets bibliotek;

dels en inom första kammaren av herrar *Kaijser* och *Edström* väckt motion (I: 209);

dels ock en inom andra kammaren av herr *Björkman* väckt motion (II: 466).

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 208 och II: 321 samt II: 466,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för karolinska mediko-kirurgiska institutet, som föranleddes av vad departementschefen anfört;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för karolinska mediko-kirurgiska institutet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62;

c) till Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 11 618 000 kronor;

II. att motionen I: 209 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i anledning av motionerna I: 208 och II: 321 anfört.

Reservation hade avgivits av herrar *Källqvist* och *Kaijser* samt fröken *Elmén*, vilka ansett dels att utskottet under I) bort i nedan angivna delar hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 208 och II: 321 samt med avslag å motionen II: 466,

b) godkänna av reservanterna framlagd avlöningsstat för karolinska mediko-kirurgiska institutet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62;

c) till Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 11 626 800 kronor;

dels ock att utskottets hemställan under III) bort utgå.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr von **FRIESEN** (fp):

Herr talman! Det torde utan vidare kunna sägas, att både den medicinska forskningen och sjukvården i anmärkningsvärt hög grad gynnats av det allmänna och inte minst av staten. När jag nu begärt ordet kommer jag att tala om ett litet avsnitt, avseende framför allt ett forskningsområde som jag tycker blivit alldeles för styvmoderligt behandlat både av Kungl. Maj:t och av statsutskottet. — Statsutskottet har kanske varit något generösare. Det gäller specialbiblioteken. Jag tänker inte bara på karolinska institutets bibliotek, som står upptaget under denna punkt, utan även på filialbiblioteket vid medicinska fakulteten i Göteborg, som behandlats under en föregående punkt.

Utan en god forskning får vi inte en tillfredsställande sjukvård, men utan en tillräcklig biblioteksservice kan det inte heller bedrivas effektiv forskning, och det är i detta avseende det brister. Under den nyss behandlade punkten 19 redovisades ett motionsförslag — för övrigt framställt även föregående år — om anslag för anställande av en fotograf vid biblioteket i Göteborg med uppgift att avbilda tidskriftsartiklar o. d., något som är alldeles nödvändigt när materialet skall cirkulera mellan olika forskare. En synnerligen förnämlig apparat för reproduktionen — säkerligen värd omkring 50 000 kronor — har anskaffats, men man har ingen personal som kan sköta apparaten, varför olika nödfallsåtgärder fått vidtagas.

De genom personalbristen uppkomna svårigheterna illustreras även av förhållandena vid vårt allra största medicinska specialbibliotek, alltså biblioteket här i Stockholm, där öppethållandet fr. o. m. mars 1959 måst inskränkas från 46 till 31 timmar per vecka. Möter

Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar

vi inte, herr talman, här analoga förhållanden som på andra områden av samhällslivet, exempelvis när det har byggts stora och fina sjukhus men man måste stänga vissa avdelningar på grund av att det inte lyckats skaffa personal till dem?

Såväl karolinska institutet som universitetskanslern har sedan lång tid tillbaka uppmärksammat förhållandena vid institutets bibliotek och föreslagit en rad olika befattningshavare: en kansli-skrivare i Ae 10, ett förste biblioteksbiträde i Ae 9, en bokbindare i Ae 9 och en biblioteksassistent på halvtid i Ae 11. Då vi motionärer är medvetna om svårigheten att vinna gehör för samtliga dessa äskanden — även om de gjorts av de främst ansvariga myndigheterna — har vi nöjt oss med att begära ett provisorium, innebärande att ett förste biblioteksbiträde i Ag 9 anställs vid karolinska institutets bibliotek i förväntan på att Kungl. Maj:t ett kommande år skall föreslå inrättande av samtliga av universitetskanslern tillstyrkta tjänster.

Det rör sig här om ett belopp av 8 800 kronor. Jag är naturligtvis tacksam mot statsutskottet som så till vida har tillmötesgått motionerna som det vitsordar behovet av dessa tjänster och kommer med en uppmaning till Kungl. Maj:t att till ett kommande år äska anslag för dem. Men detta är inte tillräckligt. Detta anslag är obetydligt men skulle ändå lösa några av de svårigheter som biblioteket och därmed forskningen lider av. Man borde därför kunna bifalla motionerna.

Då en reservation, som går i den riktningen, har fogats till utskottets utlåtande, skall jag, herr talman, tillåta mig att yrka bifall till denna.

I detta anförande instämde fröken *Elmén* (fp).

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Jag tror inte att vare sig de av utskottets ledamöter som inte biträtt reservationen eller Kungl. Maj:t

skulle ta det så allvarligt om riksdagen i dag skulle besluta inrätta dessa ekonomiskt sett obetydliga tjänster. Men jag vill, herr talman, i likhet med utskottet uttala den förhoppningen att motionärernas önskemål blir tillgodosatt i nästa års budgetförslag. Nu ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr von Friesen begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i punkten 29:o i utskottets utlåtande nr 57, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till reservationen 4) av herr Källqvist m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr von Friesen begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 159 ja och 31 nej, varjämte 7 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Grundforskning rörande skons inverkan på fotens utveckling och funktion

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 30—33

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 34**Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Grundforskning rörande skons inverkan på fotens utveckling och funktion**

Sedan punkten föredragits anförde

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Tillåt mig säga några ord med anledning av en motion som jag tycker blivit väl kallsinnigt behandlad av utskottet.

I denna motion har begärts 75 000 kronor i anslag till grundforskning rörande skons inverkan på fotens utveckling och funktion. Det kan tyckas vara en egendomlig motion, men även om utskottet inte har någon större förståelse för denna fråga, så har pressen och allmänheten visat desto större intresse, vilket också visar att frågan är av utomordentligt stor betydelse och räckvidd.

När man kommer in på denna fråga, är det många som säger, att det här gäller modet och modets inriktning, och det kan vi inte göra någonting åt. Människorna skall ha rätt att förstöra sina fötter. När jag för någon tid sedan stod och tittade i ett skyltfönster med skor hörde jag en människa säga: »Jag älskar stolliga skor.»

En följd av detta har blivit att människorna får sina fötter förstörda och därmed också sin rörelseförmåga nedfatt. Jag tycker att det är grymt, att modet skall få ta sig sådana uttryck just när det gäller skor. Sin önskan att följa modets växlingar borde folk begränsa till hattar och en del annat, men att modet skall få förstöra fötterna tycker jag är ganska allvarligt.

Det skomod vi fått uppleva de senaste

åren med sylspetsiga tår och mycket höga klackar tycker man skulle vara besvärande för människorna. Skorna är ju rakt inte gjorda att gå med. De är inte ens sittriktiga. När man går omkring i kammaren, kan man se, att många sparkat av sig skorna för att med odelat intresse kunna ägna sig åt debatterna.

När man är ute för att köpa skor, ger man många gånger upp, ty man kan inte finna de riktiga skorna.

Visserligen har det blivit debatt i denna fråga — bl. a. har denna motion bidragit till att väcka debatt — och man har fått i gång ett skoforskningsinstitut, men det bedrivs inte någon grundforskning. Man gör mätningar av fötter för att få fram så bra skor som möjligt. För barn har man redan fått fram vissa s. k. fotriktiga modeller.

I dag är det svårt att säga vad som är riktigt. Framför allt personer, som har yrken där de är hänvisade att stå eller gå hela dagen, har svårigheter i detta avseende. Jag tänker på restaurangpersonal, sjukvårdspersonal och butikspersonal, som ständigt får gå eller stå. Värst är det för dem som är hänvisade att stå hela dagarna, eftersom foten egentligen är avsedd att gå med. I synnerhet har därvid ett hårt underlag menlig inverkan på fötterna.

I mitt yrke har jag varit i tillfälle att diskutera denna fråga med ortopedier, och jag har funnit att de har olika uppfattning om vad som är riktiga skor. Det har inte gjorts tillräckligt grundforskning. Det förekommer visserligen i viss utsträckning fotforskning, men det är viktigt att det anslås medel till utbyggnad av grundforskningen.

Skoforskningsinstitutet, som bedrivs av olika industrier, har varmt tillstyrkt denna motion. Institutet anser att denna forskning behövs för att man skall få fram riktiga skor.

Förutom den rent mänskliga sidan har denna fråga utomordentligt stor

Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar

ekonomisk betydelse. Bara Stockholms stad betalar genom sin socialvård 180 000 kronor i den öppna vården för fotvård åt gamla människor, som fått sina fötter förstörda och för att få deras rörelseförmåga förbättrad. Naturligtvis har man även inom den slutna vården lagt ner en hel del pengar för att på samma sätt hjälpa människorna. Till detta kommer de kostnader som människorna själva får lägga ner på fotvård. Det är alltså en stor ekonomisk fråga, och — som professor Friberg framhållit i olika sammanhang — är det i de flesta fall skorna som förstört fötterna.

Nu säger utskottet att detta är en rent medicinsk fråga och att medel för denna forskning därför bör anvisas från medicinska forskningsrådet. Vi får då hoppas, att detta råd kommer att tilldela denna forskning mera medel, så att vi kan få ytterligare forskning på detta område. Förutom forskning behövs det upplysning; människorna behöver upplysas om de skadeverkningar som oriktiga skor har.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 35—61

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 62**Tekniska högskolan i Stockholm:
Avlöningar**

Sedan punkten föredragits anförde

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Under punkt 62 i statsutskottets utlåtande nr 57 har utskottet behandlat motion nr II: 491. Det gäller frågan om en professur i fastighetsekonomi vid tekniska högskolan i Stockholm. Utskottet har varit mycket välvilligt och betonat vikten av att frågan om representationen av ämnet fastighetsekonomi inom avdelningen för

lantmäteri vid högskolan löses. Utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t tar upp frågan om en ändamålsenlig organisation av undervisningen och forskningen i fastighetsekonomi vid högskolan till förnyat övervägande och snarast möjligt framlägger förslag för riksdagen.

Till denna välvilliga skrivning skulle jag vilja lägga några ord som jag hoppas skall göra det lättare för ecklesiastikministern att redan för nästa års riksdag lägga fram förslag om professuren.

Enligt motionärernas mening utgör forskning och undervisning i fastighetsekonomi ett följdriktigt fullföljande av senare års riksdagsbeslut om jordbruks- och skogsbruksrationalisering liksom även då det gäller planlagstiftningen och expropriationslagstiftningen. Alla dessa områden fordrar en omsorgsfull och grundlig markvärdering. I riksdagen har ofta diskuterats frågan om markvärdestegringen, både oförtjänt sådan och sådan som sker på grund av förbättringar av olika slag. Jag tror mig kunna försäkra att det inte går att komma till någon klarhet i dessa för samhällshyggiendet så viktiga frågor utan forskning och undervisning i fastighetsekonomi.

Härtill kommer — och detta är en sak som inte framgår vare sig av motionen eller utskottsutlåtandet — att denna fråga är viktig inte endast för avdelningen för lantmäteri utan också för avdelningarna för arkitektur samt för väg- och vattenbyggnad. Professuren har också i många år upptagits i tekniska högskolans petitatskrivelse.

Med dessa ord har jag endast velat ytterligare underbygga utskottets utlåtande och jag har herr talman inget särskilt yrkande.

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 63—67

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 68***Chalmers tekniska högskola: Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade (punkt 242, s. 523—537) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Chalmers tekniska högskola, som föranleddes av vad departementschefen anförde, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för Chalmers tekniska högskola, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62, dels ock till Chalmers tekniska högskola: Avlöningar för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 13 854 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Boman m. fl.* (I: 115) och den andra inom andra kammaren av herr *Johansson* i Norrköping *m. fl.* (II: 152), i vilka hemställts, att riksdagen måtte fatta beslut om inrättande av en professur i vägbyggnad vid Chalmers tekniska högskola från och med den 1 juli 1962 samt att kostnaderna härför måtte avräknas mot automobilskattemedlen;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bergman m. fl.* (I: 310) och den andra inom andra kammaren av herr *Källenius m. fl.* (II: 479), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att från och med den 1 juli 1961 inrätta en ordinarie professur i fläktanläggnings- och luftbehandlingsteknik vid Chalmers tekniska högskola.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 115 och II: 152, besluta, att en professur i vägbyggnad skulle från och med budgetåret 1962/63 inrättas vid Chalmers tekniska högskola, varvid de med professuren förenade kostnaderna skulle avräknas mot automobilskattemedlen, samt att samtidigt härmed specialläroarbefattningen i vägbyggnadslära skulle indragas;

II. att motionerna I: 310 och II: 479, i vad de avsåge inrättande av en professur i fläktanläggnings- och luftbehandlingsteknik, icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 310 och II: 479, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Chalmers tekniska högskola, som föranleddes av vad departementschefen anförde;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för Chalmers tekniska högskola, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62;

c) till Chalmers tekniska högskola: Avlöningar för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 13 854 000 kronor.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Einar Persson*.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **KÄLLENIUS** (h):

Herr talman! I motion nr 479 har yrkats på inrättandet av en professur i bl. a. luftbehandlingsteknik. Jag hänvisar till innehållet i motionen och skall här, herr talman, endast anföra att motionärerna, utöver vad som berörts om uppvärmnings- och luftbehandlingsteknik för bostäder och byggnader i övrigt, framhållit att till professuren även hör forskning och utbildning inom den industriella luftreningen, arbetarskyddsfrågor samt frågor om luftförorening inom tätorterna. Utskottet har nu utan motivering avstyrkt motionsyrkandet.

Herr talman! Den fråga som här berörts är utomordentligt betydelsefull för samhället. De luftburna avfallsprodukterna utgör både en hälsofara och ett samhällsproblem. Hushållen, industrierna och bilarna blir i framtiden de farligaste luftföroreningarna. Jag erinrar om, herr talman, hur antalet dödsfall under luftkatastrofen i London 1952 nästan

Chalmers tekniska högskola: Avlöningar

helt sammanföll med kurvorna för rök- och svaveldioxidkoncentrationerna i luften under de kritiska dagarna; man talar ju om smogen. I Sverige har man ännu inte försökt sig på att uppskatta de skador, som vållats av luftföroreningar. Men i USA beräknar man kostnaderna till ungefär 10 miljarder svenska kronor och i Storbritannien till ungefär hälften så mycket. Luftföroreningarna och deras konsekvenser framgår också i detta land av att byggnader vittrar och människors hälsa förstöres.

Herr talman! Jag undrar om inte riksdagskollegerna någon dag har gått på Drottninggatan vid 9—10-tiden på morgonen och känt hur luften är förpestad — för att inte säga förgiftad. Här har nyligen talats om vattenföroreningarna och på det området har vi åtminstone en vattendomstol, som delvis tar till vara intressena. Den tiden kan inte vara långt avlägsen, då vi blir tvungna att ha en »luftdomstol». Det är orimligt att, som nu vid Chalmers i Göteborg, ha lokaler för en institution, apparatur för 400 000 kronor och en klimatkammare, som torde vara den enda i vårt land, men ingen professur, d. v. s. ingen möjlighet att utnyttja resurserna och att forska på detta område.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Jag tror inte vi behöver gå på Drottninggatan på nätterna eller kvällarna för att märka att det förefinns luftföroreningar; jag tror att vi i denna kammare mången gång fram på nattkröken har haft en känsla av att luften inte är så särdeles stimulerande. Men därifrån och till en professur vid Chalmers i det föreslagna ämnet är ett bra långt steg.

Nu förhåller det sig så, att där alltså jämt finns en speciallärare. Här i Stockholm finns också en professur i ämnet. Jag föreställer mig att även den

mycket stora industri, som står bakom dessa intressen, har möjligheter att söka sig vidare fram på detta område och i viss mån att även satsa pengar på forskning, som man tidigare har gjort. Det är den stora industrien Svenska Fläktfabriken som har visat intresse för denna sak.

Herr talman! Jag tycker nog att i trängseln mellan professurer på olika områden här i landet, nödgas man säga att denna professur inte hör till de viktigaste och till dem, som i första hand bör komma till stånd. Man kan givetvis uttala den förhoppningen, att vi framtiden får möjligheter att både ekonomiskt och på annat sätt tillgodose även det önskemål, som motionärerna har framfört. Som förhållandena nu är, måste nog andra professurer gå före. Det är avdelningens och även min uppfattning.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. II och III

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna I: 310 och II: 479; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 69—98

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 99

Lades till handlingarna.

§ 18

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

Anslag till S:t Lukasstiftelsen

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1961/62 till Bidrag till sjukkassor m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1961/62 till Akademiska sjukhuset i Uppsala: Avlöningar till läkare och Driftkostnader vid akademiska sjukhuset i Uppsala jämte i ämnet väckta motioner, samt

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1961/62 till vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 19

Anslag till S:t Lukasstiftelsen

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 61, i anledning av väckta motioner angående anslag till S:t Lukasstiftelsen.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Mogård m. fl.* (I: 232) och den andra inom andra kammaren av herr *Rimmerfors m. fl.* (II: 331), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta om ett anslag till S:t Lukasstiftelsen å 30 000 kronor för budgetåret 1961/62.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 232 och II: 331 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Axel Johannes Andersson, Bengtson, Thorsten Larsson, Källqvist, Ståxäng, Malmborg* och *Svensson* i Stenkyrka, fröken *Elmén* samt herrar *Andersson* i Knäred och *Nelander*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 232 och II: 331 till Bidrag till S:t Lukasstiftelsen för budgetåret 1961/62 under elfte huvudtiteln anvisa ett anslag av 30 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Det föreligger en motion nr II: 331 om statligt stöd till S:t Lukasstiftelsen, en motion som har undertecknats av representanter för alla de fyra demokratiska partierna. Efter som jag är en av motionärerna, vill jag säga någonting till förmån för reservationen av herr Boman m. fl., som går ut på ett bifall till motionen om ett anslag på 30 000 kronor till S:t Lukasstiftelsen.

Frågan om statligt stöd till S:t Lukasstiftelsen är inte en ny fråga. I motioner vid 1955 och 1957 års riksdagar anhölls om ett anslag till denna stiftelse på grund av den samhällsnyttiga verksamhet och den människovårdande insats som stiftelsen utfört under många år. Det var ganska intressant att lägga märke till att i de remissutlåtanden, som avgavs i samband med behandlingen av motionerna och i samband med den utredning som Kungl. Maj:t lät medicinalstyrelsen utföra, fanns många positiva uttalanden till förmån för denna stiftelses verksamhet, från socialstyrelsen och diakonistyrelsen liksom också från medicinalstyrelsen och pensionsstyrelsen. Man ansåg att dess arbete var så betydelsefullt, att stiftelsen borde få komma i åtnjutande av samhällets stöd. Riksdagen avlog emellertid båda gångerna framställningen, och en av anledningarna därtill var att man ifrågasatte huruvida S:t Lukasstiftelsens verksamhet var tillräckligt riksomfattande.

Stiftelsen gjorde emellertid hos Kungl. Maj:t en framställning om bidrag, men denna lades 1960 ad acta i samband med framläggandet av proposition nr 135 angående riktlinjer för statsunderstödd familjerådgivningsverksamhet.

Utskottet har alltså i år avstyrkt framställningen med hänvisning till dessa familjerådgivningsmedel. Jag

Anslag till S:t Lukasstiftelsen

återkommer inom kort till denna fråga, men först vill jag nämna något om att denna stiftelses verksamhet inte är ny för året. Den har en lång historia bakom sig — ända till 1939, då metodistprästen Göte Bergsten började verksamheten. Den är också en ekumenisk sammanslutning, alltså en samkristen, mellankyrklig sammanslutning, som har till uppgift att meddela själavård, att hjälpa människor i psykiska och mentala konflikt- och svaghetstillstånd, människor som befinner sig i livsåskådningskriser, människor med nevros, anpassnings- och samlevnadsproblem. Särskilt bör poängteras att det här föreligger ett mycket intimt samarbete mellan läkare, präster och psykologer, så att både medicinsk och psykologisk fackkunskap är företrädd liksom den själavårdande auktoriteten.

Jag bör nämna om att den rådgivningsverksamhet som förekommer vid Stockholms-institutet förestås av en docent och överläkare som också är psykiatriker vid sidan om den specialutbildade direktorn för institutet. Ordförande i Stockholms-institutets styrelse för själavård och psykisk rådgivning är professor Wilhelm Sjöstrand. Dessutom förekommer föredragsverksamhet och kurs- och utbildningsverksamhet, där präster och läkare, psykologer, kuratorer och personalkonsulenter liksom socialvårdare får vidareutbildning. Detta är någonting ganska enastående i Sverige och sannolikt också i Europa.

Det rör sig också om ett område, där samhällets resurser inte förslår. Jag nämnde att S:t Lukasstiftelsen har en ganska lång historia bakom sig, och jag kan också säga att redan i 1949 års betänkande med förslag till ordnande av den andliga vården vid sjukhusen hänvisades till S:t Lukasstiftelsens verksamhet. Den specialutbildning, som där förekommer för sådana som skall ägna sig åt den andliga vården vid sjukhusen, är också en sak som aktualiserats rätt nyligen. Låt mig, herr talman, i kort-

het skissera tre faktorer, som jag anser vara av betydelse för anslagsfrågan.

Den första rör stiftelsens ifrågasatta riksomfattande karaktär. Under årens lopp har den riksomfattande karaktären blivit alltmer påtaglig. Det finns nu tolv lokalavdelningar på skilda ställen i Sverige. Den senast tillkomna, i Örebro, bildades för endast två dagar sedan, den 18 april. Vidare finns det nu fem institut för själavård och psykisk rådgivning med själva Stockholms-institutet. Det finns ett för Skara—Falköping—Skövde gemensamt, vilket bildades 1956, ett i Linköping, grundat 1957, ett i Norrköping, grundat 1959, och det senast tillkomna i Göteborg grundat 1960. Att verksamheten är riksomfattande bevisas också därav att inte mindre än 47 procent av besökarna vid det centrala institutet i Stockholm kommer från andra delar av landet, medan 53 procent kommer från Stockholms stad. Inte mindre än omkring 4 000 besök göres vid det centrala institutet i Stockholm, vilket vittnar om den stora betydelse som detta institut har.

Den andra faktor jag vill nämna gäller familjerådgivningen. I motion nr 331 heter det att familjerådgivning förekommer i stor utsträckning, och man kan väl fråga sig vilken verksamhet som eljest skulle bedrivas i en organisation av denna typ. Behandlingsformerna är emellertid många och skiftande. Där förekommer psykoterapi till 68 procent. Den renodlade, direkta familjerådgivningen är dock enligt siffror från 1959 3 procent, själavård och rådgivning 14 procent, stödterapi 14 procent och personlighetsanalys 1 procent. Naturligtvis är den psykoteraeutiska verksamheten i viss utsträckning också en familjerådgivande verksamhet. Det är uppenbarligen mycket svårt att dra gränsen mellan den direkta, renodlade familjerådgivningen och den psykoteraeutiska verksamheten.

Villkor för att erhålla familjerådgivningsmedel, som utskottsmajoriteten

Anslag till S:t Lukasstiftelsen

hänvisat till, är bl. a. att rådgivningen måste vara avgiftsfri. Men stiftelsen tvingas att avgiftsbelägga sin rådgivningsverksamhet och erhåller på så sätt närmare 40 000 kronor årligen. Det har vidare sagts — och det framgår av utskottsutlåtandet — att till försöksvis anordnad familjerådgivning har anvisats 100 000 kronor för det kommande året. Men om S:t Lukasstiftelsen skall komma i åtnjutande av något av dessa medel, måste den med mycket stor säkerhet avskriya sin avgiftsbelagda rådgivningsverksamhet. Om stiftelsen skulle få något av dessa medel, blir det förmodligen en ganska blygsam summa, kanske maximalt mellan 15 000 och 25 000 kronor. Det skulle innebära en förlust för stiftelsen. Efter vad jag kan förstå står dessa bidrag under nuvarande förhållanden inte till förfogande för stiftelsen, såvida man inte vill ge en mindre byråkratisk tolkning åt bestämmelserna för dessa familjerådgivningsmedel eller ändra dem.

Den tredje faktor jag vill nämna är den samhällsnyttiga verksamhet, som här utföres i vårt land. Det bör poängteras att av de besökande vid det centrala institutet i Stockholm kommer enligt statistiken för 1959 6 procent på remiss från sjukhus, 38 procent från läkare, 10 procent från sociala nämnder och 8 procent från själavårdare. Inte mindre än 62 procent av besökarna kommer sålunda på grund av remisser från de nu nämnda instanserna. Dessutom har direktorn för institutet meddelat mig, att de produktiva åldrarna, alltså åldersgruppen 26—45 år, är särskilt starkt representerade bland dem som här söker rådgivning och hjälp. Det gäller sålunda ofta personer, som mänskligt sett är i sin krafts dagar.

Vidare har pensionsstyrelsen givit ett engångsanslag för den gästhemsverksamhet som bedrivs av stiftelsen, därför att denna i så hög grad bidrar till återanpassning i arbetslivet. I en radiointervju 1958 berättade för övrigt

en statstjänsteman, som var föreslagen till förtidspension, hur han genom S:t Lukasstiftelsen blivit återställd och arbetsför. Allt detta tyder, anser jag, på att här föreligger ett komplement till den socialvård i vidaste mening som ges i samhällets regi.

På grund av dessa tre faktorer — att stiftelsens verksamhet i ökad utsträckning fått en riksomfattande karaktär, att familjerådgivningsmedlen i princip inte står till förfogande, såvida inte en upp-
mjukning av bestämmelserna sker samt att den människovårdande verksamhet, som stiftelsen bedriver, verkligen tillgodoser ett samhällsintresse — borde väl nu S:t Lukasstiftelsen få det samhällets stöd, som föreslås i motionen. Därför vill jag, herr talman, yrka bifall till reservationen av herr Boman m. fl. i statsutskottets utlåtande nr 61.

I detta anförande instämde herrar *Keijer* (fp) och *Zetterberg* (s), fru *Johansson* (s), herrar *Carlsson* i Tibro (fp) och *Gustafsson* i Borås (fp), fröken *Elmén* (fp) samt herrar *Nelander* (fp) och *Gomér* (cp).

Herr ALMGREN (s):

Herr talman! Jag ber att få gratulera herr Källstad till jungfrutalet. Det var väl framfört och berörde en fråga av allmänmänskligt intresse. Han talade som motionär och yrkade bifall till reservationen, vilken innebär, att S:t Lukasstiftelsen skulle erhålla ett anslag på 30 000 kronor.

Det är ingalunda så att vi som står för utskottsmajoritetens förslag i detta ärende är kallsinniga till S:t Lukasstiftelsen och dess verksamhet. Det är säkerligen en betydelsefull insats denna stiftelse gör. När vi ändå avstyrker motionen beror det på att frågan kommit i ett annat läge än när riksdagen senast behandlade den.

Det är riktigt att frågan om anslag till S:t Lukasstiftelsen varit uppe till behandling ett flertal gånger i riksda-

Anslag till S:t Lukasstiftelsen

gen och att riksdagen intagit en positiv ställning liksom flera av de remissinstanser som yttrat sig i detta ärende. Det har emellertid ansetts i första hand böra ankomma på Kungl. Maj:t att pröva framställning om bidrag till stiftelsen. Att frågan nu delvis kommit i ett annat läge sammanhänger med det beslut riksdagen fattade förra året om bidrag till familjerådgivning. Enligt motionärerna utgör den verksamhet, som S:t Lukasstiftelsen bedriver vid sina institut, i stor utsträckning just familjerådgivning.

Nu har visserligen den ärade talaren före mig anfört att familjerådgivningen är av mycket liten betydelse. Vill man söka grunla begreppen eller vad är avsikten? Har inte motionärerna reda på hur mycket av stiftelsens verksamhet som utgör familjerådgivning? För övrigt är väl gränserna ganska suddiga i fråga om vad som är familjerådgivning och annan psykisk rådgivning, varför jag anser, att man inte bör uppehålla sig så mycket vid den saken.

Vi tycker från utskottsmajoritetens sida att det är naturligt att frågan om statligt stöd till stiftelsen i första hand bedömes med avseende på denna gren av verksamheten. Riksdagen har numera också anvisat ett förslagsanslag på 100 000 kronor till bidrag till försöksverksamhet inom familjerådgivningen.

Vi vill alltså inte från utskottsmajoritetens sida motsätta oss att stiftelsen får bidrag, men vi anser att det bör ske med anlitande av de anslag som riksdagen redan beviljat. Framställning om bidrag bör alltså prövas av Kungl. Maj:t inom ramen för de anvisade medlen för familjerådgivning. Det beslut som riksdagen fattade 1960 innebar möjlighet för familjerådgivningsbyråer i enskild regi att efter särskild prövning erhålla statsbidrag. Denna ändring av propositionen till att även enskilda byråer skulle kunna få bidrag beslöt riksdagen med anledning av motionsyrkanden från samma håll varifrån

den nu ifrågavarande motionen kommer. Under debatten i kammaren förra året om bidrag till familjerådgivning anfördes från samma håll att även enskilda och kristna rådgivningsbyråer skulle få bidrag från detta anslag och som exempel nämndes S:t Lukasstiftelsen.

Det är från ungefär samma utgångspunkter som utskottsmajoriteten sett på den fråga vi i dag diskuterar. Nu sägs i reservationen att S:t Lukasstiftelsen inte kan erhålla statsbidrag för familjerådgivning på grund av bestämmelserna om att rådgivningen skall vara kostnadsfri. Stiftelsen måste, säger man, av ekonomiska skäl för närvarande avgiftsbelägga sin rådgivning. Det är möjligt att detta villkor om kostnadsfri rådgivning kan innebära en svårighet för vissa enskilda institutioner som inte kan få erforderliga medel i övrigt från annat håll. Man måste emellertid hålla i minnet, att man har velat ha vissa förutsättningar uppfyllda för att en sådan här rådgivningsverksamhet skall komma i åtnjutande av statligt stöd. En av dessa är att verksamheten skall kunna få en så allmän omfattning som möjligt och att den därför skall vara kostnadsfri. Det kan inte vara riktigt om riksdagen i detta fall skulle göra undantag från de generellt uppdagna riktlinjerna. Det bör i så fall ankomma på Kungl. Maj:t att vid bidragsgivningen pröva förhållandena i de enskilda fallen och lämna dispens eller, om så skulle vara påkallat, föreslå riksdagen de ändringar av bidragsreglerna som kan anses påkallade.

Det är klart att ett eventuellt bidrag för stiftelsens familjerådgivningsverksamhet inte täcker de övriga grenarna av stiftelsens verksamhet. För utskottet har det emellertid varit det naturliga att främst pröva bidragsfrågan med utgångspunkt från familjerådgivningen, som ligger i linje med de syften som staten eljest lämnar bidrag till. Det är ju också denna verksamhet som motio-

Anslag till S:t Lukasstiftelsen

närer och reservanter främst åberopat till stöd för ett bidrag.

Jag tror alltså, att man i detta fall först bör pröva, om stiftelsen kan komma i åtnjutande av bidrag enligt de grunder, som riksdagen fastställt för familjerådgivningen, och att något särskilt bidrag inte bör lämnas.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Mina ord skall inte bli många. Jag vill bara, i anledning av vad herr Almgren nyss sade om möjligheterna att inom gällande anslagsram ge statsbidrag åt S:t Lukasstiftelsen, påpeka att gränserna för sådana statsbidrag är så snäva, att det är praktiskt taget ogörligt för S:t Lukasstiftelsen att utnyttja dessa möjligheter. Det är inte bara avgiftsfriheten, som är ett hinder, utan också statsbidragets storlek eller rättare sagt dess litenhet gör att hänvisningen till statsbidragsmöjligheterna är av mycket begränsad praktisk betydelse.

Jag ber i övrigt att få instämma i herr Källstads motivering för ett bifall till den föreliggande reservationen, men jag skall be att få tillägga några ord därutöver.

När S:t Lukasstiftelsen år 1948 fick anslag av Stockholms stad, inträffade det märkliga, att finansborgarrådet Z. Höglund stod för förslaget. Han gjorde det efter en objektiv bedömning av stiftelsens psykoterapeutiska verksamhet. För detta sitt ställningstagande blev han angripen bl. a. med motiveringen, att det fanns risk för att patienterna skulle bli utsatta för religiös påverkan. Ett sådant argument borde Z. Höglund med sin kända inställning till religiösa frågor ha varit särskilt känslig för, men han svarade under Stockholms stadsfullmäktiges andlösa tystnad och till dess överraskning med en fråga — efter att ha hänvisat till ett konkret fall — av ungefär följande lydelse: »Är det

inte bättre att få ångestkomplex lösta genom att komma till tro på Gud än att leva kvar i ohälsa?» Anslaget beviljades sedan med stor majoritet. Det vore värdigt riksdagen att göra på samma vis och alltså bifalla det nu motionsvis framförda anslagsyrkandet.

Jag ber att få yrka bifall till den föreliggande reservationen.

Herr ALMGREN (s):

Herr talman! När man nu vill reducera vikten av att få bidrag från det anslag vi beviljade förra året, skall vi komma ihåg att det — som jag nämnde i mitt förra anförande — fanns motionärer som ville ha en ändring i bidragsgivningsbestämmelserna i propositionen så att även enskilda organisationer — däribland S:t Lukasstiftelsen — skulle kunna få bidrag. Den som mest låg i för detta var herr Rimmerfors, som också nu är huvudmotionär här i andra kammaren. Under sådana omständigheter finns det ingen som helst anledning att ge ett särskilt bidrag till S:t Lukasstiftelsen, då vi har ett förslagsanslag anvisat. Först får man försöka på den vägen och se hur mycket man får, sedan kan man återkomma.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Källstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 61, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Bidrag till skattetyngda kommuner m. m.

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nelander begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 98 ja och 97 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 20**Bidrag till skattetyngda kommuner m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1961/62 till Bidrag till skattetyngda kommuner m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Av det föreliggande utskottsutlåtandet framgår visserligen, att statsutskottet inte kunnat biträda motionärernas förslag om en uppräkningsav statsanslaget: Bidrag till skattetyngda kommuner m. m. Utskottet har dock klart markerat angelägenheten av effektiva åtgärder inom en snar framtid. Detta principiella bifall till motionen gör att jag här inte har anledning att komma med något alternativ till utskottets förslag. Det synes mig dock motiverat, då frågan är så viktig, att göra några kommentarer inför ärendets fortsatta behandling.

Jag skulle tro att vi över partigränserna är ense om att vissa angelägna arbetsuppgifter bäst löses under samverkan. I vissa fall har det bedömts vara rationellt att detta ordnas inom och genom den lilla enhet, som kommunen utgör. I andra avsnitt har det bedömts riktigt att hela nationen, staten, har ansvaret. Dessa praktiska bedömningsfrågor må diskuteras i den fortsatta samhällsdebatten — de bör dock icke få undanskymma rättvisekravet att skattebelastningen bör stå i ett visst förhållande till den ekonomiska bärkraften. Det finns härvidlag åtskilligt att anmärka mot de förhållanden som för närvarande råder.

En väsentlig samhällelig uppgift är fostran och utbildning av det uppväxande släktet. Detta är tillika en uppgift, vars resultat icke kan förbehållas den egna bygden. Det måste då ifrågasättas, om det är riktigt och rättvist att kommunernas kostnader för skolväsendet skall variera på det sätt, som nu är fallet. Som exempel kan nämnas att i en kommun strax utanför Stockholm nettoutgifterna för det obligatoriska skolväsendet är 0:79 kronor per skattekrona och att det å andra sidan finns en kommun i Jämtlands län, där kostnaden är 6:06 kronor per skattekrona, alltså nära tio gånger så stor.

Omvårdnaden om de gamla är dessutom en uppgift, för vilken samhället som sådant har att ta ansvar. Det måste då ifrågasättas om det är riktigt att pensionskostnaden — fortfarande per skattekrona — i de kommuner jag nyss nämnde skall variera mellan 0:27 och 3:53 kronor — i den senare kommunen är den alltså drygt tio gånger så stor. Variationerna i kommunernas kostnader medför skillnader i kommunalskattebelastningen, vilka är ganska betydande. Detta gör — för att nämna ett exempel — att det totala skattetrycket för en person, som bor i en kommun med 20 kronors kommunal utdebitering, är 40 procent högre än för den

Utredning rörande aktiebolagslagens bestämmelser

som har förmånen att bo i en kommun med halva detta kommunala skatte-tryck. Det är väsentligt att detta observeras för åstadkommande av rättvisa medborgarna emellan.

Det måste även ur lokaliseringssynpunkt vara angeläget att nå fram till en utjämning av skattetrycket. Mot bakgrunden av detta noterar jag med den största tillfredsställelse att utskottet förutsätter att förslag i denna fråga skall kunna föreläggas 1962 års riksdag.

Om detta kan genomföras, kan jag för dagen nöja mig med att inte ställa något särskilt yrkande.

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 21

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av väckta motioner om en allmän översyn av bokföringslagen.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 22**Utredning rörande aktiebolagslagens bestämmelser**

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av väckt motion om viss utredning rörande aktiebolagslagens bestämmelser.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr EKSTRÖM i Iggesund (s):

Herr talman! I den motion, som vi nu har att behandla och som kammaren inom några minuter på hemställan av första lagutskottet kommer att lämna utan åtgärd, har vissa avsnitt i aktiebolagslagen aktualiserats.

För det första har det yrkats på en utredning av bestämmelserna i fråga om revision, i syfte att få en skärpning av jävsreglerna så att till revisor i ett

aktiebolag icke skall kunna utses person, vilken är anställd — eller kanske är verkställande direktör — hos en bokföringsbyrå som sköter aktiebolagets bokföring eller i varje fall dess bokslut. För det andra har det yrkats om en utredning rörande möjligheterna att komplettera lagen med den bestämmelsen, att enskild person, som har avgörande inflytande i mer än ett aktiebolag, skall göra anmälan till patent- och registreringsverket om de bolag där han har inflytande och vilka bolag har samarbete med varandra.

Bolagsformen har av kända skäl blivit använd i ökad omfattning för bedrivande av rörelse. Inte minst har möjligheten för enskild person att driva verksamhet under ett flertal bolagsnamn bidragit härtill. Dessa förhållanden aktualiserar emellertid de problem som tagits upp i motionen. Motionen har remitterats till en rad instanser och organisationer, vilket motionärerna är tacksamma för. Vi förstår dock de bekymmer, som remissyttrandena rimligen måste ha försakat första lagutskottet. De anförda uppfattningarna är nämligen synnerligen motstridiga.

Det skulle, herr talman, leda alltför långt om jag skulle ge mig in på en grundlig analys av dessa remissyttrandena. Jag vill bara framhålla, att patent- och registreringsverket anser att hinder inte föreligger mot det i motionen påtalade förfarandet på grund av bestämmelserna i 107 § 1 mom. tredje stycket aktiebolagslagen. Från andra håll har man sagt, att jävsreglerna redan nu är så allmänt formulerade, att man vid rättstillämpningen har möjlighet att förhindra olämpliga anordningar vid revision.

Jag vill något vidröra det yttrande, som avgivits av advokatsamfundets styrelse. Man säger bland annat:

»Däremot kan mot förhållandet anmärkas, att det leder till att revisorns granskning kommer att omfatta jämväl arbete, som utförts av den byrå som

Utfyllnad av vissa underhållsbidrag

han själv innehar eller där han eljest är verksam. Denna anmärkning har emellertid övervägande teoretiskt berättigande. I praktiken behöver förhållandet icke föranleda något försvagande av kontrollen; stundom kan man kanske rent av säga att densamma faktiskt blir mera effektiv.»

Nog förefaller det mig egendomligt, att man kan påstå att kontrollen kan bli mera effektiv, när den som skall kontrollera arbetet förut utfört densamma.

Om den andra frågan beträffande anmälan till aktiebolagsregistret skall jag fatta mig lika kort. Jag är helt medveten om de administrativa svårigheter som skulle vara förknippade härmed. Jag har dock med viss tillfredsställelse kunnat konstatera, att patent- och registreringsverket inte ställer sig oförstående till ett sådant anmälningsförfarande. Liksom utredningen om en samnordisk översyn av aktiebolagslagstiftningen har patent- och registreringsverket sagt, att denna fråga lämpligen skulle kunna bli ett moment i det frågekomplex, som skall aktualiseras i utredningen rörande äganderättsförhållanden och maktkoncentration inom det privata näringslivet, en utredning som riksdagen genom skrivelse den 10 maj 1960 begärt i anledning av den motion som ledamoten av denna kammare, herr Haglund, väckte. Denna utredning har ännu inte tillsatts.

Jag vill, herr talman, uttala den förhoppningen, att man i direktiven för utredningen — när den nu kommer till stånd — även beaktar de spörsmål vi anfört i motionen nr 60 till årets riksdag.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 23

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning av Kungl.

Maj:ts proposition angående godkännande av europeisk konvention om inbördes rättshjälp i brottmål.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 24**Utfyllnad av vissa underhållsbidrag**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av väckta motioner om utfyllnad av vissa underhållsbidrag.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Fru SVENSSON (s):

Herr talman! Jag skall verkligen inte bli mångordig, även om denna fråga, med alla de problem den innebär för ensamma mödrar, ligger mig mycket varmt om hjärtat.

Jag förstår att motionens öde denna gång är att bli avslagen. Jag förmoder dock att det inte är sista gången denna fråga besvärar kammarens ärade ledamöter. Även om riksdagen vid denna lags tillkomst år 1957 uttalade, att utfyllnadsbidragen var att anse som en temporär åtgärd, menade man väl ändå inte att frågan under inga förhållanden skulle få återkomma.

Strävandena efter samstämmighet mellan utfyllnadsbidraget och bidragsförskottets maximibelopp var tydliga vid frågans behandling 1957. Denna samstämmighet i fråga om beloppet är lika önskvärd i dag, vilket vi framhållit i motionen nr 242 i denna kammare.

Andra lagutskottet hänvisar i sitt yttrande nr 27 till det beslut riksdagen fattade för ett par veckor sedan i fråga om översyn av lagen om höjning av vissa underhållsbidrag. Utskottet säger, att en sådan översyn kan resultera i en höjning av de procentsatser, efter vilka äldre underhållsbidrag beräknas. Detta är naturligtvis riktigt, men det är i högsta grad angeläget att det sker så snart som möjligt. Det kommer givetvis

Domänverkets markpolitik, m. m.

att medföra, att gluggen upp till bidragsförskottets maximibelopp blir mindre. Det är väl dock ingen som tror att den helt kommer att försvinna. Tidigare erfarenheter säger oss att så inte blir fallet.

Nu vill jag ha sagt, att den rätta gången av ärendet naturligtvis är den, att vi först ser vad uppräknings och standardhöjning av underhållsbidragen ger. Sedan kan vi eventuellt återkomma till frågan om samhällets stöd i sådana här sammanhang.

Det är endast av denna anledning, herr talman, som jag inte yrkar bifall till motionen nr 242.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 25

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av väckt motion om samordning av uppbördsterminerna och tiden för utbetalning av folkpension.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 26**Domänverkets markpolitik, m. m.**

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner angående domänverkets markpolitik, m. m.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 293 av herr Jonasson m. fl. och II: 256 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., hade yrkats att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t dels anhänga om att vid försäljning för skogskomplettering av fastigheter tillhörande kronan måtte

tillämpas prissättning i överensstämmelse med gällande marknadsvärde, dels anhänga om prövning och förslag rörande avveckling av domänverkets markfond i enlighet med vad i motionerna anförts.

I den till utskottet likaledes hänvisade motionen I: 295 av herr Svanström hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte framställa begäran om att sådana bestämmelser utfärdades för domänverkets markpolitik att dess markinnehav ej måtte ytterligare öka, att i den mån nyförvärv skedde, motsvarande försäljning verkställdes av hela fastigheter till aktiva jordbrukare eller genom avstyckning för komplettering av jordbruksfastigheter i enskild ägo, att den värdering av jordbruksfastigheter som skedde samordnades med den lokala värderingen inom lantbruksnämnderna samt att lantbruksnämndernas eventuella avstyrkande av domänverkets ansökningar om förvärvstillstånd tillerkändes högsta vitsord.

Slutligen hade i motionerna I: 294 av herr Jonasson m. fl. och II: 257 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., vilka likalydande motioner hänvisats till jordbruksutskottet, yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga att medel från domänverkets markfond måtte ianspråktagas för skogsproduktions- och sysselsättningsfrämjande åtgärder i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte avslå motionerna I: 293 och II: 256, I: 295 ävensom I: 294 och II: 257; samt

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet anförde angående intensifierad yttre rationaliseringsverksamhet vari kronomark ingår, m. m.

Reservationer hade avgivits

1) Av herrar Hermansson, Jonasson och Elmwall vilka ansett att utskottet bort hemställa,

Domänverkets markpolitik, m. m.

att riksdagen med bifall till motionerna I: 293 och II: 256 samt motionen I: 295 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anført angående intensifierad yttre rationaliseringsverksamhet, vari kronomark inginge, ävensom angående riktlinjerna i övrigt för domänverkets markpolitik;

att riksdagen med bifall till motionerna I: 293 och II: 256 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om prövning och förslag rörande avveckling av domänverkets markfond; samt

att riksdagen med bifall till motionerna I: 294 och II: 257 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att — i avvaktan på beslut om avveckling av domänverkets markfond — medel från markfonden måtte kunna överföras till förnyelsefonden att ianspråktagas för skogsproduktionsfrämjande åtgärder i enlighet med vad reservanterna anført.

2) Av herrar *Lage Svedberg, Mossberger, Johanson* i Västervik och *Eskilsson*, vilka ansett att viss del av utskottets utlåtande bort ha annan, i denna reservation angiven lydelse.

3) Av herrar *Jonsson* och *Hjalmar Nilsson*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **ELMWALL** (cp):

Herr talman! Alla rationaliseringsfrågor följs ju med stor uppmärksamhet i allt vidare kretsar. Särskilt betydelsefullt för jordbruket måste den yttre rationaliseringen anses vara. Vi måste fortfarande inrikta oss på att jordbruk och skogsbruk måste samverka. Inom stora områden av vårt land är ett skogsbruk som stöd till jordbruket av avgörande betydelse. Till jordbruksrationaliseringen kan och även bör domänverket medverka i ökad utsträckning. Man kan ifrågasätta, om inte triangelbyten domänverket-skogsbolag-enskilda med lantbruksnämndernas biträde bör ske väsentligt oftare. Hittills har domänverket bidragit i ganska liten omfattning

genom försäljning. Målsättningen är att fördelningen av mark mellan kronan, bolag och enskilda även i fortsättningen i stort skall bli oförändrad.

En ganska markerad ökning av domänverkets jordförvärv kommer till synes i statistiken för åren 1957—1960. Denna tendens förefaller vara principbrytande och bör upphöra. I den mån domänverkets prissättning har bidragit till denna utveckling — jag tycker att lantbruksstyrelsens remissvar tyder på att så är förhållandet, och det kan bero på att domänverkets försäljningspris främräknas med användande av en kapitaliseringsfaktor, som motsvarar den s. k. normalräntan — bör domänverkets prissättning justeras så, att den svarar mot dagspriserna. En översyn av prissättningen har även utlovats. Det rätta måste vara att man använder dagsräntan som underlag för beräkningarna.

Motionärernas uppfattning att markfonden bör kunna få delvis annan användning kan jag biträda genom att betona, att uppmärksamheten bör hållas riktad på markfondens framtida användning. Jag kan inte påstå att markfonden direkt har missbrukats, men man bör ändå pröva framkomna förslag beträffande dess användning i framtiden. Möjligen bör man också överväga, om inte skogsägare när de framträder såsom organisationer eller såsom ägare av skogsförädlingsbolag skall kunna bli ägare till skogsmark. Vi vet att skogsägareföreningarna nu måste utöka sin verksamhet betydligt med att hjälpa skogsägarna i fråga om skogsvårdande åtgärder. Allteftersom staten knappar in på sitt stöd åt sådan verksamhet, måste skogsägarna själva göra någonting åt den. Jag tror att man den vägen skulle kunna komma fram till en sysselsättningsutjämning för den personal som skogsägareföreningarna har anställt för ändamålet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 1 av herr Hermansson m. fl.

Domänverkets markpolitik, m. m.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):

Herr talman! Jag har tillsammans med några medmotionärer framlagt två motioner i dessa frågor.

Dessa motioner speglar opinionen i vida kretsar vad gäller hithörande frågor. Domänverkets markförvärv ökar och avser objekt, i fråga om vilka det förefaller ganska onödigt att domänverket ingriper. Man får ofta känslan av att det är rena ha-begäret, som gör att domänverket börjar intressera sig för fastigheter som borde förbli i jordbrukarnas ägo och tillhöra det privata näringslivet på orten.

Vad beträffar markfonden görs det gällande, att domänverket inte har sålt så stora arealer åkerjord och skogsmark, att fonden därigenom tillförts så särskilt mycket. Men förhållandena är sådana, att genom att domänverket i och omkring städer har tomtmark, som man säljer till höga priser, accelereras tillväxten av fonden, och man kan hålla på att föra över skog till domänverket utan att det direkt kan sägas minska fondens köpkraft. Riksräkenskapsverket har ju också sagt, att man vill ha en annan budgetredovisning och att domänverkets markfond bör avvecklas.

Vad som kanske allra mest har kommit oss att fundera över detta är den olika kapitaliseringsprocent eller diskonteringsprocent — vad man vill kalla det för — som användes av domänverket och av lantbruksnämnder och andra köpare. Där är spännvidden så stor, att varken lantbruksnämnden eller någon annan kan konkurrera med domänverkets priser.

Jag skall nämna ett par exempel. Vi hade 1959 i Hjorted, Mjöshult 31 m. fl., på 72 hektar åker och 808 hektar skog med ett taxeringsvärde av 778 100 kronor. Fastigheten förvärvades 1959 av domänverket för 1 850 000 kronor, alltså för ungefär dubbla taxeringsvärdet. Den låga kapitaliseringsprocent, som domänverket har, betyder ju oerhört mycket. Nu hade domänverket inte för-

ut några gårdar i detta område, men i och med att man får en sådan här gård sätter man i gång rullningen. Det är som att kasta en sten i vattnet; man suger till sig fastigheterna runt omkring.

Ett annat exempel är från Totebo. Taxeringsvärdet på en gård var 483 000 kronor, och det pris som domänverket gav var 890 000, således också där dubbla taxeringsvärdet. Man kunde inte finna någon i den privata ägarkategorien som kunde betala ett sådant pris. Den affären avstyrktes av både lantbruksnämnden och lantbruksstyrelsen men blev ändå sedermera bifallen.

I den lantbruksnämnd, som jag tillhör, har vi på 13 år inte kunnat genomföra ett enda byte av skog med domänverket i rationaliseringssyfte. Man talar dock om att man har ett allmänt intresse härför. Riksdagen skriver i sina beslut, att det är önskvärt att det sker ett sådant utbyte. Men när man på 13 år inte på något sätt kunnat komma fram till det minsta positiva resultat, frågar man sig vad det kan vara för strävanden hos domänverket som gör, att egentligen ingenting sker på den punkten.

Det har också sagts mig av personer, som varit anställda i domänverket, att det skulle finnas så mycket rationaliseringsobjekt i Norrland, vilka ligger inom domänverkets område, att hela markfonden skulle gå åt för det ändamålet. Men där är man inte intresserad, utan man koncentrerar sina intressen på södra och sydöstra Sverige, som nu har blivit mera attraktivt, kanske på grund av att skogsägarna har sett till att det blivit förädlingsindustrier, till vilka man kan avsätta skogen.

När det gäller förbättringsåtgärder skulle det väl ändå inte vara så felaktigt att använda fondens medel till sådana ändamål, som vägar och liknande anläggningar, som kan räknas som kapitalinvesteringar.

Herr talman! Jag skall be att få yrka

Domänverkets markpolitik, m. m.

bifall till reservationen nr 1) av herr Hermansson m. fl. Vidare ber jag få yrka, att de tre att-satserna avgöres var för sig under var sin särskilda proposition.

Herr SVENSSON i Ljungkile (fp):

Herr talman! Jag vill gärna säga några ord i anslutning till förevarande utskottsutlåtande.

Jag har i jordbruksutskottet deltagit i behandlingen av detta ärende och har inte reserverat mig mot utskottets utlåtande, men jag är överens med motionärer och reservanter så till vida, som jag tror att detta är en fråga som vi inte kommer ifrån. Den kommer säkert igen.

Det kommer troligen att hända betydelsefulla saker i framtiden på skogens område, och betydande arealer skogsmark kommer säkert att byta ägare under de närmaste åren. Därför blir det säkert ett betydelsefullt problem, hur dessa ägobyten skall kunna klaras på ett för samhället så bra sätt som möjligt. Jag har emellertid inte kunnat finna att motionärerna presterat några förslag till lösningar som ger det önskvärda greppet. Därför har jag inte heller kunnat följa reservanternas i detta fall.

På en punkt ställer jag mig också mycket kritisk mot reservanternas, nämligen när de i reservation nr 1) skriver: »Såsom i motionen I: 295 förordas bör lantbruksnämnds avstyrkande av domänverkets ansökningar om förvärvstillsånd tillerkännas högsta vitsord.»

Jag förstår inte hur reservanternas har tänkt, när de skrivit att ett avstyrkande från ett länsorgan av en lantbruksnämnds konstruktion skall ha högsta vitsord i en samhällsfråga gentemot Kungl. Maj:t och det centrala ämbetsverket i Stockholm. Det måste väl ändå vara skrivet i hastigt mod. Även om jag hade en tio gånger så stark tro på lantbruksnämnderna som jag har, skulle jag ändå inte vilja skriva under

ett sådant uttalande. Därmed inget ont sagt om lantbruksnämnderna.

Däremot tror jag att motionärerna är på rätt väg i en annan punkt, nämligen när det gäller den s. k. normalräntans roll, som nog är en smula besvärande i sammanhanget. Normalräntan är ju medeltalet för tio år när det gäller statens långsiktiga upplåning, och det betyder att den ändrar sig så långsamt, att den sällan överensstämmer med marknadsläget utan avviker åt ena eller andra hållet. Vid en sådan utveckling med stigande räntor som nu pågått i åtskilliga år släpar normalräntan långt efter marknadsräntan, och det betyder att en kapitalisering på grundval av normalräntan ger hög värdering. Även om denna i vissa fall kan neutraliseras genom att köparen erhåller förmånliga ränte- och avbetalningsvillkor, så har den ändå konsekvenser i andra sammanhang.

Det är givetvis inte lätt att kasta loss från normalräntan så länge den är konstruerad som den är. Den frågan måste i så fall tas upp i ett större sammanhang, och det är för övrigt under diskussion, huruvida man kan fortsätta med den räntekonstruktion som vi just nu har.

Herr talman! Samtidigt som jag här velat yrka bifall till utskottets hemställan har jag med det anförda önskat till protokollet anmäla, att jag tror att denna fråga säkert kommer igen och att det då kan finnas anledning att inta ståndpunkter som inte precis stämmer överens med vad som här har skrivits.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Denna fråga tillhör dem som vi får dras med. Den är en gammal bekant. Den behandlas praktiskt taget varje år. Utskottet prövar då de väckta motionerna och deras sakvärde och kommer till att det inte föreligger några omständigheter som påfordrar en reform. Riksdagen avslår därför motionerna — och nästa år har vi dem här

Domänverkets markpolitik, m. m.

igen. Hela frågan är en av de Särimnergaltar som vi ständigt får syssla med.

Även i år har jordbruksutskottet mycket ingående undersökt, om det i de väckta motionerna finns något av sådan betydelse, att det kan föranleda särskilda åtgärder, men som herr Svensson i Ljungskile sade, har vi inte kunnat finna något sådant. Herr Börjesson i Glömminge anförde visserligen några exempel, men alla som hörde dem tror jag blev på det klara med att de inte rörde några familjejordbruk. Det gällde gårdar i mellanskiktet mellan storbondebruk och herrgårdar, d. v. s. fastigheter som lantbruksnämnden aldrig kan efterfråga. Som läget är nu har lantbruksnämnderna inte lov att köpa så stora jordbruk och splittra sönder dem. Den saken är väl ganska uppenbar.

Herr Börjesson anmärkte också på att de priser som domänverket betalat har legat vid dubbla taxeringsvärdet. Jag frågar emellertid: Är det verkligen någon som tror, att domänverket har betalat mer än vad fastigheterna objektivt är värda? Den som tror det känner inte till domänverket. Om det hade legat någonting i herr Börjessons anmärkningar, så hade riksdagen säkert försökt att komma till tals med domänverket och regeringen för att få klarhet i om domänverket köper för dyrt. Nej, taxeringsvärdena är aldrig någon god mätare på det objektiva värdet; det känner vi till sedan gammalt. Nu är det väl här så, som man ofta konstaterar, att fastigheterna har haft en stor areal av ståndskog, vilken kan komma att avverkas inom den närmaste tiden och sålunda har sitt nuvärde.

Det finns givetvis inte många köpare till sådana fastigheter, där det fordras så stora omedelbara kapitalutlägg. Boförhållanden är förmenade att köpa och inte många enskilda personer står beredda att satsa på en affär, vilken som jag nyss sade fordrar ganska stort kapital omedelbart.

Domänverket efterfrågar icke och

köper icke familjejordbruk. När domänverket erbjuds att köpa fastigheter vilka kan vara av betydelse för rationaliseringen, inhämtar domänverket vederbörande lantbruksnämnds yttrande, och domänverket följer i regel detta yttrande. Säger lantbruksnämnden att domänverket icke bör köpa, så köper domänverket inte heller. Men i sådana gränsfall, som herr Börjesson i Glömminge omnämnde, när det faktiskt gäller fastigheter som ligger utanför rationaliseringen, har domänverket inhämtat Kungl. Maj:ts tillstånd att förvärva ifrågavarande fastigheter. Under dessa omständigheter ligger det inte mycket i herr Börjessons nya exempel.

Han talade om att det i vissa trakter fanns en opinion mot domänstyrelsens politik. Om denna opinion skapas från samma kretsar som de, vilka här väcker motioner och förvandlar 2 000 hektar till 5 000 hektar och för övrigt lämnar uppgifter som inte stämmer med verkligheten, då kan det nog bli opinion för än det ena och än det andra. Men en sådan opinion är ju inte mycket värd, eftersom felaktiga uppgifter har lämnats.

Det är alldeles riktigt som herr Svensson i Ljungskile säger, att normalräntan är en trög faktor som inte ändrar sig snabbt. Men jag undrar ändå, om han inte överskattar normalräntans betydelse i samband med inköp och försäljning av fastigheter. Jag skulle tro att saluvärdena på fastigheter, åtminstone jordbruksfastigheter, inte följande ändrar sig efter diskontot. Saluvärdena är säkert lika rörliga som den s. k. normalräntan. Och därför skall man inte tro, att vi genom att få ett rörligare system kommer till andra resultat än de som har nåtts.

Hela frågan om markpolitiken behandlas för närvarande av jordlagsutredningen. Vi kommer att få förslag därifrån inom inte avlägsen tid. Det kommer inte att dröja årtal innan detta förslag kommer om ändrad markpo-

Domänverkets markpolitik, m. m.

litik i vad avser både enskildas fastigheter, bolagens fastigheter och helt naturligt också statens jordbruks- och skogsfastigheter. Under sådana omständigheter kan det väl inte anses föreligga någon anledning till att vi i dag skulle begära åtgärder för att ändra nu gällande regler för domänverkets markpolitik, regler som jag och hela utskottet med undantag för de tre reservanterna har ansett att det inte finns anledning att anmärka på. Det är den politik som riksdagen under de närmast förflutna åren med stora majoriteter ständigt har vidhållit.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr PERSSON i Appuna (s):

Herr talman! Jag skall inte blanda mig i debatten mellan utskottets reservanter och dess talesman. Men jag skulle vilja belysa ett exempel som herr Börjesson i Glömminge anförde. Det gällde en fastighet av viss storleksordning som domänverket förvärvade i Hjorted i Kalmar län. Lantbruksnämnden förklarade vid två tillfällen, att det icke fanns möjligheter att använda denna fastighet för rationaliseringsändamål. Sista gången lantbruksnämnden fick ärendet från lantbruksstyrelsen för förnyat övervägande fann nämnden, att det enda motivet för avslag på domänverkets begäran var att fastigheten var av den storleksordningen, att den borde förbli i enskild ägo. Så var det med den fastigheten.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):

Herr talman! För det första vill jag beträffande motion I: 295, där det talas om att lantbruksnämnden skulle ges högsta vitsord, deklarerar att jag inte har undertecknat den och alltså inte har någon del i den.

För det andra vill jag säga beträffande förvärven av dessa gårdar, att det låter naturligtvis rätt bra det som herr Sköld säger här. I praktiken finns

det emellertid ofta andra köpare, men de vet ingenting om vad som händer. Domänverket får kontakt med gårdens ägare, och så småningom görs det upp om pris o. s. v. Den stora köparkategorien vet ingenting, förrän det hela är färdigt. Det är flera personer som ringt till mig och sagt: Vi visste inte om att den gård skulle säljas, som domänverket har köpt. Hade vi bara vetat om saken, skulle vi ha varit med som spekulanter.

Vidare får domänverket när en sådan gård förvärvas — låt vara att den ligger över familjejordbrukets nivå — så att säga en magnet som så småningom — kanske inte i vår tid men på lång sikt — drar till sig kringliggande gårdar.

Herr Sköld säger, att det är vi som motionerar som skapar opinionen. Det är väl litet världslost sagt — så är inte fallet. Man får, utan att själv ha tagit kontakt med vederbörande och många gånger utan att ens veta något om saken, uppmärksamheten riktad på vad som sker av enskilda personer, som är missnöjda och tycker att det är oriktigt att en fastighet på detta sätt går över i statens ägo.

Vad herr Persson i Appuna sade beträffande fastigheten i Hjorted kullkastar inte min motivering, och herr Persson talade ju själv om, att lantbruksnämnden inte tillstyrkt domänverkets förvärv av fastigheten i fråga.

Herr SKÖLD (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill endast säga, att jag betvivlar riktigheten av en uppgift som herr Börjesson i Glömminge lämnade. Han sade, att i fråga om en av de gårdar han nämnt som exempel hade det gått till så, att domänverket kontaktat gårdens ägare och anmält sig som spekulant, varefter det drivits förhandlingar och upprättats köpeavtal. Men på det sättet kan det inte ha gått till. I verkligheten måste säljaren ha vänt sig till domänverket, och domänverket har inte givit något pris förrän domän-

Domänverkets markpolitik, m. m.

verket verkställt sin värdering. Därefter har domänstyrelsen lagt fram ett bud.

Det är således inte alls på det sättet, att domänverket ligger ute och fiskar efter fastigheter. Initiativet tas som regel av dem som vill sälja.

Herr BRANDT i Sätila (cp):

Herr talman! Herr Sköld sade: Är det verkligen någon som tror att domänverket betalar mer än fastigheterna är värda? Nej, det är det kanske inte. Men då kommer vi till frågan: Ur vilken synpunkt värderar domänverket fastigheterna? I domänstyrelsens remissyttrande över motionerna, som redovisas på s. 5 i utskottsutlåtandet, heter det: »För kronoskogarna finns ingen annan regel föreskriven än att skogarna skall förvaltas så att de lämnar största möjliga uthålliga och jämna avkastning i pengar. Domänverket kan därvid bl. a. se på långsiktiga investeringsbehov på ett annat sätt än enskilda oftast har möjlighet att göra.» Det är alltså fråga om en princip för fastighetsvärderingen, och det är väl detta som förklarar att normalräntan alltså är underlag härför.

För den private köparen däremot är det nödvändigt att räkna med den aktuella räntan på lånemarknaden. Detta är en realitet för den privata köparen, och jag frågar herr Sköld: Om normalräntan på grund av sin trögrörighet i ett skede med vikande ränta kommer att släpa efter, är det då rätt att använda en princip för värderingen, som i det skedet medför underbetalning av fastigheterna, medan i nuvarande skede samma princip i jämförelse med de privata köparnas bedömningsgrunder leder till klar överbetalning, åtminstone ur vanlig kalkylmetodsynpunkt sett?

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Herr Svensson i Ljungkile belyste ju att normalräntan är ganska trögrörig, och därför är väl herr Brandts i Sätila hänvisning till

normalräntan i ett vikande ränteläge inte särskilt talande.

Vidare vill jag fråga herr Brandt: Är det ett fel ur allmän synpunkt, att domänverket vid inköp av fastigheter utgår från att det pris skall betalas, som bygger på en bedömning av största möjliga avkastning på lång sikt? Det är väl en mycket sund och god princip.

Herr SVENSSON i Ljungkile (fp):

Herr talman! Den allmänna synpunkten är ju på bägge håll gemensam så till vida, som vi varit överens om att det ur allmänna synpunkter är önskvärt att även de enskilda jord- och skogsägarna kan hålla sina positioner. Man behöver bara nämna en sådan sak som arvsskatten, som alltid påverkar händelsekedjan när det gäller jord i enskild ägo men som inte finns när det gäller domänverket.

Herr BRANDT i Sätila (cp):

Herr talman! Det är, herr Sköld, sunt och riktigt att basera köpeskillingen på den uthålliga avkastningen. Därom är vi fullständigt ense. Det är bara det, att för den private köparen måste denna uthålliga avkastning användas för att förränta ett insatt kapital med betydligt högre procent än domänstyrelsen behöver göra. Däri ligger ju problemets kärna.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):

Herr talman! Jag tror inte att det framgick av mitt yttrande, att domänverket uppsökt dessa ägare och börjat förhandla. Men jag tror att varken herr Sköld eller jag kan kartlägga alla kanaler och alla de kontakter som tas mellan domänverket och enskilda ägare av skogsgårdar.

Herr PERSSON i Appuna (s):

Herr talman! Jag skulle vilja ta upp ett annat fall där domänverket inte agerat. Det gäller en fråga som behandlats av lantbruksstyrelsen. En häradsall-

Domänverkets markpolitik, m. m.

männing ville köpa en liten fastighet som låg i anslutning till dess skogs-innehav. En jägmästare värderade gården till mellan 125 000 och 130 000 kronor. Lantbruksnämnden avstyrkte köpet med hänsyn till att två andra fastigheter, som låg alldeles i närheten, skulle behöva denna egendom som förstärkning. Man kom fram till att de skulle kunna betala 70 000 kronor. Häradssällmanningen fick köpa fastigheten. Jag har tagit detta fall därför att det visar, att man någon gång också måste ta hänsyn till den som skall avstå fastigheten. Det var nämligen en gammal man, som hade sparat sina pengar i skog.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen meddelade, att propositioner komme att framställas med iakttagande av den uppdelning som tillämpats i reservationen 1) av herr Hermansson m. fl.

Riktlinjerna för domänverkets markpolitik

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 1) i motsvarande del; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 18, såvitt avser riktlinjerna för domänverkets markpolitik, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit den vid utlåtandet fogade reservatio-

nen 1) av herr Hermansson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 139 ja och 44 nej, varjämte 12 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Avveckling av domänverkets markfond

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 1) i motsvarande del; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 18, såvitt avser avveckling av domänverkets markfond, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Hermansson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång upp-

Åtgärder i syfte att skydda barn och ungdom mot osunda, förråande och moralupplösande skrifter

läst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 136 ja och 47 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ianspråktagande av markfonden för skogsproduktionsfrämjande åtgärder

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtagandet fogade reservationen 1) i motsvarande del; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med överbäggande ja besvarad. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 18, såvitt avser ianspråktagande av markfonden för skogsproduktionsfrämjande åtgärder, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtagandet fogade reservationen 1) av herr Hermansson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för

ja-propositionen. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 135 ja och 48 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 27

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 28

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial nr 20, angående departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar av viss kronan tillhörig fast egendom.

§ 29

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tillägsstat II till riksstaten för budgetåret 1960/61, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 30**Åtgärder i syfte att skydda barn och ungdom mot osunda, förråande och moralupplösande skrifter**

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckt motion om åtgärder i syfte att skydda barn och ungdom mot osunda, förråande och moralupplösande skrifter.

I en inom andra kammaren väckt, till allmänna beredningsutskottet hänvisad

Åtgärder i syfte att skydda barn och ungdom mot osunda, förråande och moralupplösande skrifter

motion II: 441 av herr *Gustafsson* i Borås m./l. hemställdes, att riksdagen måtte besluta om en utredning angående åtgärder i syfte att skydda barn och ungdomar mot osunda, förråande och moralupplösande skrifter.

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av motion II: 441 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning angående sådana skrifter som avsåges i motionen och om åtgärder mot skadliga verkningar för barn och ungdom av dessa skrifter.

Reservation hade avgivits av herrar *Möller, Sörlin, Lars Larsson, Helleblad, Tage Johansson* och *Haglund*, vilka ansett att utskottets utlåtande bort ha annan, i reservationen angiven lydelse, samt att utskottet bort hemställa, att motionen II: 441 måtte anses besvarad med vad reservanternas sålunda anförde.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! I skolan fick vi lära oss att repetition är kunskapens moder. Står sedan kunskapen i relation till antalet föreläsningstimmar och uppsatsskrivningar hör riksdagens ledamöter nu vara fullärda om vad dålig respektive god litteratur är. Årets motion är också omfattande på detta område, där motionärerna redogör för vad som tidigare utträttats och aktualiserats. Och detta är inte litet. Man frågar sig omedelbart vid genomläsningen: Vad skall ytterligare kunna göras? Motionen själv ger nästan svaret intill dess man kommit till klämman, där det hemställles att riksdagen måtte besluta om en utredning angående åtgärder i syfte att skydda barn och ungdomar mot osunda, förråande och moralupplösande skrifter. Motionen har ju också efter tämligen långa debatter godkänts av utskottsmajoriteten. Vi reservanter tyc-

ker oss redan se de eventuella utredningsmännen som begravt sig bakom de hundratals tidskrifterna och broschyrerna.

De har å ena sidan att ta ställning till en tidning av kvaliteten *Ögat*, som visades i utskottet, och å andra sidan en högt stående litterär tidskrift. Redan vid detta konstaterande av vad som är dålig och god litteratur anmäler sig svårigheterna. Betecknande för detta är också att seriekommittén i sitt yttrande skriver: »I ett nyligen utkommet nummer av en vida spridd veckotidning, *Lektyr*, och som i stor utsträckning läses av ungt folk anføres: Ganska egen smak på tobaken, va? Bästa sorten, gosse. Förbaskat salt, är den inte det?» o. s. v. *Lektyr* var och är det väl ändå icke som utskottsmajoriteten hade i tankarna när man förordar en utredning. Uppgiften att fastställa värdenormer och tankemodeller på detta område måste från början vara dömd att misslyckas. Riksdagen har också tidigare intagit denna ståndpunkt — lika så allmänna beredningsutskottet. Det anförde i sitt utlåtande nr 2/1960 — efter att ha gjort en uppräknings över vidtagna åtgärder: »Det i motionerna framlagda spörsmålet är sålunda redan föremål för stor uppmärksamhet. Utskottet finner mot bakgrunden av det ovan anförda icke sannolikt att den föreslagna utredningen skulle i avsevärd grad befrämja motionernas syfte och får därför hemställa etc.»

Naturligtvis har vi reservanter samma uppfattning som utskottsmajoriteten att det är otillfredsställande med denna stora spridning av seriemagasin, pornografisk litteratur och allmänt förråande och smakförskämmande läsning. Som motgift tror vi dock fortfarande mera på en fri opinionsbildning, uppfostran inom skolans och kulturarbetets ram och som vi anför i reservationen »den självsanerande verksamhet som bedrivs genom pressens

Åtgärder i syfte att skydda barn och ungdom mot osunda, förråande och moral-upplösande skrifter

rådgivande nämnd samt de möjligheter lagstiftningen ger myndigheterna».

Justitieministern har också i interpellationssvar den 29 november 1960 om de s. k. pornografiska skrifterna anfört följande: »Det är uppenbarligen otillfredsställande, att tryckalster av här avsett slag i stort antal sprides och försäljes i vårt land. Med hänsyn till den vidsträckta tryckfrihet som vi upprätthåller och som vi anser vara av omistligt värde är emellertid möjligheterna att genom lagstiftning och rättsliga ingripanden motverka denna företeelse begränsade. Åtal och konfiskation brukar tillgripas endast i mycket grova fall, varvid särskilt beaktas om framställningen har en sadistisk eller på annat sätt abnorm eller förråande karaktär. Jag vill nämna, att vid utarbetandet av det förslag till brottsbalk, som snart skall föreläggas riksdagen, har övervägts att utvidga straffbestämmelserna så att ingripande åtalsvägen skulle kunna ske även mot sådana framställningar av denna karaktär, som ej har samband med sexuella förhållanden, något som icke torde vara möjligt för närvarande. Vid remiss till lagrådet av ifrågavarande del av brottsbalksförslaget anförde emellertid min företrädare i ämbetet, att en sådan utvidgning skulle kunna föranleda alltför starka inskränkningar i tryck- och yttrandefriheten. Denna tanke har därför ej ansetts kunna fullföljas i vidare mån än såvitt angår spridning av olämpliga alster bland barn och ungdom. I förslaget har sålunda upptagits en bestämmelse om straff för den som bland barn eller ungdom sprider skrift eller bild, som genom sitt innehåll kan verka förråande eller eljest medföra allvarlig fara för de ungas sedliga fostran.»

Statsrådet understryker alltså svårigheterna av att domstolsvägen komma till rätta med ifrågavarande problem. Vi reserverar oss ansluter oss därför helt till

statsrådets uppfattning och understryker igen att tonvikten måste läggas på positiva åtgärder. Och som sådana pekar vi på bl. a. den självsanering som sker genom pressens rådgivande nämnd, det 1959 tillsatta statens ungdomsråd, seriekommitténs förslag syftande till samarbete mellan hem och skola, radio, TV, tidningspress, ideella och religiösa organisationer och statliga myndigheter, stöd till god barn- och ungdomslitteratur samt, tror vi, den kampanj som enligt Kungl. Maj:ts proposition nr 104 skall startas i höst och till vilken begärts ett anslag på 600 000 kronor. Meningen är att kommunala kampanjer skall ordnas, där i allmänhet förebyggande ungdomsarbete skall taga sikte direkt på ungdomen i det att kommunerna i olika former stöder ungdomens föreningsliv i orten och även anordnar ungdomsverksamhet i egen regi. Meningen är också att kommunerna i det förebyggande ungdomsarbetet skall vända sig till vuxna med en informationsverksamhet, som skall vara dessa till hjälp i deras fostran av de unga.

I propositionen framhålles även ungdomsorganisationernas och folkbildningsarbetets stora betydelse för en positiv ungdomsfostran. För att stimulera organisationerna föreslår 1960 års ungdomsupplysningsutredning att varje år en kortfilm skall framställas, att statens ungdomsråd bör utse en filmjury bestående av tre specialister på film och två representanter o. s. v. De har vidare förslag på länskonferenser, benämnda Ungdomen och länet, vilka bör planeras och genomföras under hösten 1961.

Ja, detta är endast en del av de positiva åtgärder som vi reserverar oss till mera på än en svårdefinierbar utredning.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall till reservationen av herr Möller m. fl.

Jag kan också meddela att reserva-

Åtgärder i syfte att skydda barn och ungdom mot osunda, förråande och moralupplösande skrifter

tionen segrade i första kammaren med 75 röster mot 35.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Haglund har med stor övertygelse talat om, att han är upprörd över att vi i utskottet tänkt på sådana skrifter som Lektor; det var ju inte pornografi. Herr Haglund har också klart för sig vad man skall reagera emot, och inte skall man reagera mot smaklösheterna i Lektor o. s. v.

Jo, herr Haglund, det är på tiden att fundera litet över den saken, »ruska upp» sin uppfattning om vad som är stötande och moralupplösande. Det är inte säkert att det är de snygga kvinnorna, som står med mer eller mindre kläder på sig i färgglada tidskrifter, som jag tror att alla ledamöter av kammaren känner till. Det är inte säkert att det är detta, som representerar det mest upprörande. I varje fall vågar jag påstå, att det inte var dylika tidskrifter, som en enad majoritet i utskottet syftade på.

Utskottet har gått på den linjen, att vi menat att vi först bör se efter vad det är för marknad, som är så givande, och vad det är för krafter, som står bakom denna marknad. Denna marknad syftar direkt till att utnyttja människors fördomar, skräck, ängslan, obekantskap med sexuella frågor, förtvivlan över olika ting beträffande dem själva, som de inte förstår. Kanske finns det också lust att på ett bekvämt sätt säga: Gör så, så blir du fri från din skräck.

Vi har i utskottet denna gång, och det har man ironiserat över — det är mycket lätt att på detta område vara ironisk och överlägsen — blivit överens om att vilja göra en undersökning. Det har utskottet inte velat tidigare, säger man. Nej, vi har vid tidigare tillfällen, då vi behandlat dessa frågor, sagt oss — och det säger vi nu också: tryckfrihetsbestämmelserna vill vi inte ändra på, det finns en stor fara i det.

Det är en stor fara, herr Haglund, att man här inför en censur för en liten grupp i en fråga, där vi är mycket osäkra, har mycket olika uppfattningar och där man så lätt kan »slå ihjäl» en naturlig och riktig upplysning om sexuella ting, emedan man själv har en del fördomar. Vi är alla bekajade med fördomar, alla lika mycket. Det gäller både dem, som hakar sig fast vid tryckfrihetsbestämmelserna och säger, att »vi försvarar riktiga ting, vi är säkra på att vi har de rätta idéerna» och dem som drar sig längre bort från den säkerhet, som skyddet av tryckfrihetslagen ger, och vill ha ingripanden.

Det fanns en ledare i Dagens Nyheter, häromdagen, där det stod, att när man har en pornografisk debatt, brukar det bli ett mässande, samtidigt som det sprider sig generade leenden i kammaren. Var och en får tänka efter, varför det är så. Det är därför att vi är bekajade med fördomar. Men vi får hoppas, att vi ändå inte måtte bli så kraftlösa, att vi inte kan reagera mot de ting, som t. o. m. reservanterna anser vara snuskigheter, som direkt kan skada våra barn.

Det är på den punkten vi har enats i utskottet, när vi har sett hur dessa skumma intressen gör miljonvinster. Det har sagts, att de har oerhört höga inkomster. Om detta vet vi för litet. Men vi vet så mycket att man har talat om att det har gjorts en självsanering inom pressen. Det är med andra ord Pressbyrån och några andra som råder dem, vilka ger ut tidskrifter av detta slag, att något så när hålla sig till det anständiga, ty annars vill inte Pressbyrån sprida tidskrifterna. Det är inte fråga om någon självsanering hos profitorerna på denna dåliga smak, på den ängsliga inställning hos unga människor, som man särskilt riktar sig emot. Det är inte fråga om någon självsanering från deras håll, utan det är helt enkelt Pressbyrån som säger: Vi vill

Åtgärder i syfte att skydda barn och ungdom mot osunda, förråande och moralupplösande skrifter

inte vara med om att distribuera vad som helst. Jag tror inte att någon tycker att man har gått för hårt fram vid denna granskning. De flesta kan fortfarande få sitt lystmäte, men sedan denna granskning skett, har några av de värsta alstren rensats bort. De som har motat att »gå så nära det brottsliga som möjligt» har inte kunnat använda sig av Pressbyrån utan har skaffat sig en distribution på annat håll.

Vi säger oss nu att det inte kan vara ett intresse för oss att dessa skumma krafter skall få arbeta hur osedda som helst. Man säger att det är så många barn som läser detta utan att ta skada. Ja, det vet vi mycket litet om. Man har gjort undersökningar i Amerika. En senatskommitté tillsattes för en del år sedan och man gjorde en mycket omfattande utfrågning. Då säger man att allt i Amerika är så krystat; det brister i sexualupplysning och i fråga om rättframhet när det gäller dessa saker. Ja, det är riktigt. Men vi kan väl ändå, när vi annars lyssnar så mycket på vad man säger i Amerika, tillstå att man där har erfarenhet av vilken verkan detta slag av skrifter har. De har gjort den erfarenheten när det gäller barn och ungdom som är osäkra och redan mentalt störda, att detta slag av skrifter leder till ett liv utanför den vanliga lagligheten.

Man har också sagt att andra icke heller är opåverkade. Vid denna undersökning har det visat sig att man tillämpar ett rent vetenskapligt utstuderat sätt att publicera en del saker för ungdomen. Det finns en marknad inriktad direkt på barn och ungdom. Man köper adresser från de postorderfirmor som säljer seriemagasin, frimärken, dockor och dylikt och har en stor kundkrets bland barnen. Man köper adresserna och skickar ut litteraturen. Under ett år kom mer än hundratusen protester mot posten från förtvivlade föräldrar som säger: »Skicka inte denna smörja till

våra barn.» Jag tycker att man skall lyssna litet till detta.

Det visar sig nämligen att man lockar barn och ungdom. Det är tolv—tretton-åringar man inriktar sig på, det är de som utgör framtidsmarknaden. Man lockar dem med att de får den och den slanten, om de visar dessa publikationer för och ger adress till så och så många.

Har vi anledning att i tryckfrihetens namn skydda dem som direkt inriktar sig på ungdom och barn för att sprida en våldsmentalitet som vi i andra sammanhang reagerar emot? I Amerika säger man: »Vi har samma tendens hos oss, och här har vi köpkraftig ungdom och barn som har gott om pengar.» Herr Haglund har bara sett »Ögat» och andra pornografiska tidskrifter. Liksom herr Gustafsson i Borås är jag emellertid specialist på dessa osunda och moralupplösande skrifter, och jag har en stor kollektion som herr Haglund kan få fördjupa sig i, om han så önskar. Av dessa skrifter framgår att vi har tendenser till sadism och masochism. Det förekommer direkt uppviglande artiklar i den litteratur, som går direkt till barn. Där talas om narkotika o. d. Vi kan inte bara säga med ett leende: »För mig, som är mera fördomsfri, spelar det ingen roll, jag fäster mig inte vid det.» Det spelar en roll för hela samhället, om vi får en sådan litteratur för barn i tretton—fjorton-årsåldern, som ännu inte stadgat sig och som är mera mottagliga än vi äldre, för barn som kanske just då får sin inriktning både i sexuella frågor och i frågan om hur man eljest skall uppföra sig i samhället.

Jag tar detta problem mycket allvarligt. Utan att känna mig bigott vågar jag påstå, att det ligger en allvarlig fara för oss alla och för våra barn i att människor tillåts tjäna stora pengar på de svagaste utan att vi vågar ingripa. Vår för vågar vi inte ingripa? Vari ligger det farliga i att närmare granska dessa herrar, som ger ut skrifterna, och de

Åtgärder i syfte att skydda barn och ungdom mot osunda, förråande och moralupplösande skrifter

vägar på vilka litteraturen sprids? Vad är det för osunt i att låta psykologer granska detta problem och höra deras omdöme?

I Amerika har gjorts några undersökningar i detta syfte. Jag nämnde förut senatsundersökningen, som bestämt ansåg att barnen påverkades av dessa skrifter. Undersökningar har även gjorts av andra psykologer, t. ex. makarna Glueck. Deras undersökning är dock ganska gammal. De säger att de inte kan se något samband mellan brottslighet och dessa skrifter. En annan undersökning, som också gjorts av ett par makar, kommer till samma resultat. Men därmed är inte sagt, att vi inte har intresse av att se hur skrifterna verkar i vårt land.

När man beskyller oss för att inte vara rädda om tryckfriheten, säger jag: Är det en tryckfrihet av det slag som förekommer i den svenska tidskriften »Mad», som direkt riktar sig till barn, som vi strider för, har vi ingenting att vinna på den kampen. Jag vill bara läsa upp en sak ur den — det är ändå så mycket reklam i dessa ting, så att om vi får litet även i riksdagstrycket betyder det inte så mycket. Texten skall föreställa skämtsam, ironisk, parodisk, men jag är inte säker på att alla uppfattar den så. Här står t. ex. i lektion 9: »Här är vampyren. Se så äcklig han ser ut. Liknar han inte din pappa, va? Jo, fast far är vidrigare. Vampyren kan inte se sig i spegeln. Pappa kan inte heller se sig i spegeln. Mor tvättar nämligen aldrig speglarna. Önskar du inte att mamma hade gift sig med en vampyr i stället? Det gör pappa.» Kan man säga att det är lustigt? Det tycker inte jag! När sedan de personer, som utger tidskriften, dessutom tjänar mycket pengar på den, tycker jag att det är rent osmakligt.

De tidskrifter som herr Haglund studerat vänder sig väl mestadels till män och visar bilder av kvinnor, lindrigt

klädda och snygga. Herr Haglund citerade emellertid även ur ett kriminalmagasin — dessa har nämligen tagit över en del av marknaden från serie-magasinen. Jag skall be att få citera ur ett annat kriminalmagasin, nämligen »Mästerdeckaren». Där finns ett helsidesporträtt av en man med halvöppen mun, i vilken de spetsiga hörntänderna framträder, ur ena mungipan och nerför hakan rinner blod. Texten till bilden lyder: »Han valde omsorgsfullt ut sina offer — femton flickor — som alla var unga, söta, ogifta och orörda. De hittades alla med märken efter vassa tänder på halsen.» Är detta en läsvärd litteratur? Nu börjar jag likna herr Gustafsson i Borås. I detta fall tycker jag emellertid att vi alla kunde likna honom, ty detta kan inte vara lämplig litteratur att ge barn att läsa.

Vi har en lag, som kan ingripa. Den har ingripit ganska litet hittills, och det är kanske inte önskvärt att den aktiveras. Vi har en rådgivande nämnd, som har misslyckats.

Dagens Nyheter hade en lång ledarartikel i denna fråga, och jag skulle tro att ingen anklagar den tidningen för att vara mindre rädd om tryckfriheten än andra publicister. I artikeln står bl. a.: »Pornografiproblemet kan knappast heller avfärdas med en förlitan på att ingen tar skada av de rena spekulationsalstren.»

I ledaren talar man vidare om sadism och pornografi, och säger att det vore riktigt och utan fara för tryckfriheten, om man tittade närmare på detta. Det framhålls att det är olustigt att en allt vidare och yngre kundkrets rycks in i geschäftmakeriet. Försäljarna bör bli befriade från bördan att sälja denna litteratur.

Herr talman! Jag vet att detta fallit i första kammaren som herr Haglund triumferande sade. Det gör inte att det skulle vara oriktigt att försvara vår ståndpunkt. Tiden är knapp, men jag

Åtgärder i syfte att skydda barn och ungdom mot osunda, förråande och moral-upplösande skrifter

anser, att vi inte skall gå förbi detta problem med tystnad. Jag är övertygad om att vi har allt att vinna på att låta problemet studeras vetenskapligt. Vi har mera att vinna på det än att gå förbi det med en överlägsen gest och säga: jag är fördomsfri, jag behöver inte se på det.

Det gäller våra barns uppfostran. Varför skulle inte dessa ting påverka dem? Vi anser nu att så mycket annat som vi för in på skolschemat påverkar dem. De måste påverkas av detta minst lika mycket, när de befinner sig i en ålder, då de har mindre balans. Vår ungdomssituation är så allvarlig — inte minst vad beträffar narkotika, vilket problem vi för närvarande har att behandla i utskottet — att jag tycker, att vi inte skall vara nonchalanta. Låt oss vara ödmjuka och undersöka detta. Det tar ingen skada av.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Rimmerfors* (fp), *Wiklund* i Stockholm (fp), *Keijer* (fp), *Björkman* (h), *Hedin* (h), *Munktell* (h), *Källenius* (h), *Elmwall* (cp), *Gomér* (cp) och *Hamrin* i Jönköping (fp), fru *Löfqvist* (s), herrar *Wachtmeister* (h) och *Hamrin* i Kalmar (fp), fröken *Wetterström* (h), herrar *Boija* (fp) och *Nilsson* i Bästekille (h), fru *Lidman-Frostenson* (h), herrar *Darlin* (h), *Nilsson* i Lönsboda (fp), *Nelander* (fp), *Nilsson* i Svalöv (h), *Källstad* (fp), *Svensson* i Ljungskile (fp), *Johansson* i Öckerö (fp), *Magnusson* i Borås (h), *Cassel* (h), *Börjesson* i Falköping (cp), *Carlsson* i Tibro (fp) och *Eliasson* i Moholm (h), fru *Johansson* (s), herr *Hamilton* (h), fru *Renström-Ingenäs* (s), herrar *Berglund* (fp) och *Edlund* (h), fru *Svensson* (s), fru *Lindskog* (s), herrar *Eliasson* i Sundborn (cp), *Turesson* (h), *Björkänge* (cp), *Gustafsson* i Borås (fp), *Anderson* i Sundsvall (fp), *Nilsson* i Gävle (k), *Eriksson* i Bäckmora (cp), *Öst-*

lund (h) och *Nilsson* i Tvärålund (cp) samt fru *Boman* (h) och fru *Holmberg* (s).

Herr *von FRIESEN* (fp):

Herr talman! Efter denna storstilade manifestation i kammaren har jag en alldeles särskild anledning att uppträda som talesman för reservanterna, vilka enligt min mening företräder den förnuftigaste och riktigaste ståndpunkten i denna fråga.

När man konstaterar att missförhållanden finns, vilket är aktningsvärt, så är det en del som säger: Detta borde förbjudas.

Jag är tacksam mot allmänna beredningsutskottet för att det inte uttryckligen anvisat förbudsvägen, trots att åtskilliga av motionärerna är anhängare av den. Naturen låter sig inte utdrivas med hötjuga heter det i en gammal latinsk sentens. Det gäller i särskilt hög grad på detta område. En förbudslagstiftning skulle bara driva under jorden den verksamhet man här värjer sig emot. Det tror jag inte skulle vara till någon nytta.

Vi har — fru Eriksson får förlåta att jag kommer med det argumentet — en mycket liberal tryckfrihetslagstiftning, som jag inte tycker att vi skall tumma på. Den innehåller också mycket bestämda regler om ingripanden mot övertramp vad beträffar detta område.

Med ovannämnda erkännande åt allmänna beredningsutskottet stannar min tacksamhet mot utskottet. Utskottet har nämligen anslutit sig till den grupp av människor som, så snart de upptäcker missförhållanden, säger: Ja, men det här är något som vi måste utreda. Det är en älsklingsattityd inte minst här i riksdagen. Man har en känsla av att man uträttar någonting, om man bara tillsätter en utredning. Vad är det egentligen som man vill utreda här?

Jag ber att få gå över till den motion som ligger till grund för utskottsutlå-

Ätgärder i syfte att skydda barn och ungdom mot osunda, förråande och moralupplösande skrifter

tandet. Det är viktigt att se på den litet närmare. Där görs en i och för sig förnuftig uppdelning i de olika kategorier av skadliga skrifter som det kan vara fråga om. Man talar dels om de sadistiska, de allmänt förråande skrifterna, där det uppmanas till våldsbrott och liknande, dels den s. k. pornografiska litteraturen i detta ords egentliga bemärkelse.

Beträffande den första av dessa grupper är jag helt överens med motionärerna om att den sadistiskt inriktade produktionen otvivelaktigt kan verka skadligt i all synnerhet på ungdomen. Jag har vid olika besök i Amerika varit i tillfälle att titta på den amerikanska TV:n och sett en hel rad av serier, som onekligen är ganska skrämmande, där även sådana saker som sagor för små barn kan ha en rent sadistisk effekt. Jag tror det finns anledning för alla goda krafter att försöka motverka sådana tendenser, som emellertid inte alls på samma sätt har kommit till uttryck i den svenska publiciteten. Jag tror emellertid absolut inte att vi på något sätt skulle vara betjänta av en parlamentarisk utredning om dessa ting.

Ecklesiastikministern yttrade härom dagen som svar på en interpellation i dessa frågor, att han tyckte, att det skulle vara intressant, om man kunde göra en vetenskaplig undersökning om vilken inverkan denna sadistiska litteratur har på ungdomen. I detta önskemål skulle jag livligt vilja instämma. Men den saken tror jag inte man löser med en vanlig utredning. Det får ske med hjälp av våra barnpsykiatrer. Enligt min mening är de väl förtjänta av anslag för undersökningar härom.

Jag kommer så till den i egentlig mening pornografiska litteraturen, som sysslar med sexuallivets olika områden. Här måste jag som min bestämda uppfattning hävda, att jag tror att både motionärerna och utskottet i hög grad har överdrivit farorna av dessa publikatio-

ner. Jag har, herr talman, under en lång följd av år som läkare sysslat med unga, missanpassade människor och försökt följa deras levnadshistoria och analysera orsakerna till deras asociala uppträdande. Man finner då en hel mängd tänkbara orsaker, de splittrade familjerna, det alkoholiserade umgänget, dåliga kamrater över huvud taget och mycket annat, förutom de konstitutionella faktorerna, som man inte får underskatta. Jag vet mig dock aldrig ha träffat på några ungdomar, som blivit skadade av den pornografiska litteraturen. Denna är egentligen ett surrogat för de naturliga upplevelserna, och från denna synpunkt är detta klientel kanske beklagansvärt. Enligt min uppfattning är det inte ungdomen, som reagerar för denna litteratur, även om den väl läser alstren. Jag tror det är ensamma, framför allt gamla människor, som ägnar sig åt detta, och jag måste bekänna att jag inte är beredd att kasta sten på dem. Någon överväldigande skada kan denna läsning inte åstadkomma.

Ingen skall på något sätt tro att jag gillar eller uppmuntrar denna litteratur. Jag ser den som ett led i den allmänt smakförsämmande, estetiskt mindervärdiga litteratur, som vi tyvärr har i vårt land och som omfattar en rad områden, vilka på intet sätt berörs i det utlåtande vi nu behandlar, ytliga, enkla, ganska enfaldiga kärlekshistorier i den illustrerade veckopressen, som i hög grad verkar förflackande och förtygligande på den som läser dem och som tyvärr påverkar människors känsloliv i alldeles för hög grad.

Självfallet är det dock, om man skall angripa dessa faktorer, inte möjligt att en statlig utredning här kan uträtta någonting, utan det är väl i stället den allmänna upplysningsverksamheten i den hyggliga pressen, ungdomsverksamheten m. fl. instanser, som kan göra någonting här.

Åtgärder i syfte att skydda barn och ungdom mot osunda, förråande och moralupplösande skrifter

Jag vill som avslutning säga, herr talman, att jag tror att ett bifall till utskottets hemställan skulle innebära ett missgrepp när det gäller utredningsverksamheten, vilken redan i mycket hög grad är ansträngd. Svårigheten att få lämpliga sakkunniga är ju väl känd, och för övrigt är jag rädd för att resultatet av denna utredning blir av noll och intet värde. Inte kan det väl vara någon mening att upprätta någon sorts katalog över t. ex. pornografisk litteratur. Den skulle väl i så fall bli en best seller för alla de människor, som man vill skydda i detta sammanhang. Jag fruktar att ett sådant här utlåtande av alla dessa »överpornografisakkunniga» som vi till äventyrs kan komma att tillsätta, skall verka i negativ riktning. Jag tror därför, herr talman, inte att man vinner något med en utredning. Jag tycker inte att riksdagen skall besvara Kungl. Maj:t med begäran om utredningar i tid och otid, inte minst då resultatet i alla händelser inte kan bli så märkvärdigt.

Vi kan, fru Eriksson, lära oss en hel del ändå av förhållandena i andra länder, som det ju alltid står om i vederhäftiga utskottsutlåtanden. Jag tror att vi utan någon detaljerad kartläggning av denna trafik ganska väl kan komma till rätta med problemen och att vi genom att appellera till alla sunda och riktiga krafter i samhället, vilka i alla fall är i majoritet, kan klara upp detta.

Med denna motivering, herr talman, tillåter jag mig yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Wedén* (fp), *Lundberg* (s), *Ekström* i *Björkvik* (s) och *Lundkvist* (s), fröken *Bergegren* (s), herrar *Johansson* i *Norrköping* (s), *Persson* i *Appuna* (s), *Franzén* (s), *Svensson* i *Stenkyrka* (cp), *Arweson* (s), *Heidenberg* (s), *Karlsson* i *Olofström* (s), *Fagerlund* (s), *Blidfors* (s), *Sköld* (s), *Henningsson* (s), *Andreasson* (s) och *Carlsson* i *Västerås* (s), fröken *Sandell* (s), herrar *Ham-*

marberg (s), *Fredriksson* (s), *Martinson* (s), *Jonsson* i *Strömsund* (s), *Nilsson* i *Östersund* (s) och *Lindström* (s), fru *Lindekvist* (s), herrar *Lassinantti* (s), *Kellgren* (s) och *Carbell* (s), fröken *Olsson* (s) samt herrar *Arvidson* (s) och *Lindkvist* (s).

Fru **ERIKSSON** i *Stockholm* (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är sannerligen ingen älsklingsutväg för allmänna beredningsutskottet, herr von Friesen, att säga ja till en motion om utredning. Jag tror att detta är första fallet vid denna riksdag, och det händer kanske en gång om året, så vi skall nog inte lastas alltför mycket för att vålla Kungl. Maj:t besvär med sådant.

Herr von Friesen menar att en parlamentarisk utredning är en dålig metod. Jag vet inte att vi har talat om någon sådan, men vi har sagt att det vore värt att granska dessa ting. Jag har särskilt åberopat behovet av en vetenskaplig analys. Detta var alltså ett angrepp på fel väg, vilket också visar sig när man skall tala för reservationen, ty då måste man försvara just sådant som vi inte har reagerat mot, t. ex. dessa tidskrifter med bilder av kvinnor som inte har så mycket på sig. Jag har inte sagt att de är utan sitt värde, och därför har jag inte heller påstått att det krävs någon aktion mot dem. Vi har tagit litet allvarligare på frågan än denna mera skämbetonade litteratur skulle berättiga till och vänt oss mot ett bestämt ting. Därom har majoriteten varit överens.

Jag är naturligtvis mycket tacksam mot dem som vill vara radikala och inte hoppas med varje gång det gäller att förfasa sig över det ena eller det andra. Det är ett gott tecken att vi har så många sådana människor här i landet. Jag uppskattar inte alls det bigotteri som man ser i Amerika.

Samtidigt framhåller reservanterna

Den internordiska bilfärjetrafiken m. m.

att här är ett ont som man borde rå på och rekommenderar en hel del positiva åtgärder, som vi lika fullt vill vara med om att stödja, eftersom vi vill få en undersökning till stånd. Det finns några positiva uppslag nämnda i Dagens Nyheters ledare: man skulle kunna rekommendera pressen att undvika reklam för denna sorts alster och uppmana pressbyrån, tobakshandlarna och tidningskolportörerna att inte saluföra dem.

Det behövs nog vissa skrifter med speciell inriktning på pornografika, och de är inte så farliga, har man sagt. Ändå vill man på olika vägar göra något, när man har mera kunskap om problemet, säger herr von Friesen, som dock är ovanligt hemmastadd i dessa ting.

Jag tror att det vore bra att få svart på vitt av expertisen i dessa frågor: Vilken verkan har dessa alster? Hur är de förgrenade? Vad är det för intressen som mjölkar stora pengar ur de mest försvarslösa? Det är de som triumferar i dag, om vi avslår motionen. Jag är övertygad om att de är tacksamma mot alla reservanterna.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag skall avstå från något längre anförande, då jag tycker att fru Eriksson ganska klart uttryckt vad jag tänker. Jag vill bara göra den reflexionen, att det protokoll, som i sinom tid kommer att föreligga över denna debatt, blir en tankvärd och jag tror ganska upplysande läsning för de forskare, vilka i framtiden kommer att studera tankandet i Sveriges riksdag.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag kan också nöja mig med att instämma i fru Nancy Erikssons anförande. Jag vill bara framhålla, att när jag skrev denna motion rådgjorde jag med myndigheter och ledande personer inom snart sagt alla tänkbara områden och med alla tänkbara livsåskådningar. Alla var överens om att skulle man kunna få ett funda-

ment att bygga vidare på i en saklig debatt, måste en objektiv utredning vara den riktiga vägen.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Haglund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Möller m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr von Friesen begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 87 ja och 76 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 31

Den internordiska bilfärjetrafiken m. m.

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckta motioner angående den internordiska bilfärjetrafiken m. m.

Sedan utskottets hemställen föredragits anförde

Fru LEWEN-ELIASSON (s):

Herr talman! På denna punkt föreligger ett bevis för att allmänna beredningsutskottet är obenäget att tillstyrka utredningar. Jag kan trösta kammarens ledamöter med att jag inte tänker omvända utskottets ledamöter i det avseendet.

Ikke desto mindre önskar jag att anföra några synpunkter på denna fråga.

Motionen behandlar flera problem, som alla har sammanhang med utvecklandet av bilfärjetrafiken i Norden. Jag skall emellertid begränsa mig till att ta upp ett par av dem. Jag lämnar sålunda frågan om försäljningen av skattefri sprit och tobak utanför med hänsyn till de åtgärder som på högsta nivå vidtagits i denna angelägenhet under den allra senaste tiden. I vår motion har vi tagit upp den saken för att ifrågasätta om inte vissa företag något obetänksamt har kalkylerat in sådana poster i sina inkomster. Deras reklam för denna försäljning kan i varje fall tyda på detta.

Den sanering som nu påbörjats kommer, utgår jag ifrån, att fortsätta på alla de punkter som är erforderliga. Skall man tro den notis som finns i aftontidningarna i kväll finns det också anledning att syna trafiken på flera håll än i Öresund.

Så till vida vill jag också begränsa mig i fortsättningen, att jag endast uppehåller mig vid den bilfärjetrafik, som anknyter till roslagskusten och i någon mån Gävle samt Åland och Finland. Motionen och även utskottsutlåtandet handlar mest om detta trafikområde och man finner där företeelser så intressanta och allvarliga att de förtjänar vår uppmärksamhet.

Redan i motionen har vi belyst utvecklingen siffermässigt, men jag tycker att ytterligare några fakta om utvecklingen kan tas fram. Sålunda vet vi nu att de två bilfärjor som trafikerade detta område 1959 och då hade en ka-

Den internordiska bilfärjetrafiken m. m.

pacitet på 1 135 passagerare och 125 bilar samt var på 2 264 bruttoton året efter hade fått sällskap med ytterligare tre farkoster, samt att vi för instundande sommar med största säkerhet har sju fartyg på sammanlagt 8 432 bruttoton och med kapacitet för 3 270 passagerare och 424 bilar. Nya angöringsplatser kommer till, men det hela är på svensk sida koncentrerat till kuststräckan mellan Kapellskär i söder och Gävle i norr.

Underlaget för denna utveckling utgör främst den starkt ökande personbilstrafiken sommartid. Den icke föraktliga siffran av 40 000 motorfordon som togs över mellan Åland och Sverige under 1960 utgjordes till 96 procent av personbilar. 75 procent av samtliga fordon togs över under månaderna juni, juli och augusti. Det kan också vara intressant att veta att av personbilarna gick 14 000 via Stockholm och 24 000 via roslagshamnarna.

I ett och annat remissvar som inkommit till utskottet vid ärendets behandling framskymtar det, att man misstänkt motionärerna för att vilja angripa det enskilda initiativet. Vi har över huvud inte tagit upp den frågan i annan mån än att vi velat framhålla, att vad det enskilda initiativet här utvecklar ställer anspråk också på samhälleliga investeringar. Då måste det vara legitimt att man följer utvecklingen och inte bara ställs inför fullbordat faktum.

I dagens nummer av Svenska Dagbladet hittade jag en ganska festlig formulering under rubriken Blidöbolagets öde beseglat. Man säger nämligen att detta — i dessa dagar likviderade — företag bildades 1911 som »motvikt» mot Vaxholmsbolaget. Låt mig utsträcka denna parentes att också innefatta ett konstaterande, att i Stockholms skärgård behövs inga movikter längre och den enskilda företagsamhetens intresse har svalnat betydligt under senare år. Samhällets engagement har i stället i motsvarande grad måst ökas. Samhället

Den internordiska bilfärjetrafiken m. m.

har tvingats gå in i en till synes hopp-lös situation. Om detta talar för övrigt en nu aktuell proposition.

Efter den utvikningen vill jag bara notera, att på det trafikområde som vårt resonemang nu gäller, där fattas inte intresse och initiativ. Detta har naturligtvis sin orsak i förväntningar på goda affärer. Den starka tveksamhet i fråga om utvecklingen för berörda trafik som uttalades från rederihåll remissvägen, då frågan behandlades vid 1959 års riksdag, framstår i dag som litet underlig. Man talade om att man hade överloppstonnage, och i fråga om lastbils- trafiken över Ålandshav var man mycket tveksam. Den ansågs vara svåruppskattad men förväntades bli ringa och ansågs icke böra tillmätas avgörande betydelse. Kan stora rederier vara så i otakt med utvecklingen så att detta skrevs på fullt allvar? De stora ansträngningar som sedan gjorts att få fram tonnage, skaffa hamnanläggningar och öppna nya leder visar något helt annat. Nu lägger man också stor vikt vid nytotrafiken och söker efter tekniska lösningar för att kunna tillgodose den.

Den uppenbarligen hårda konkurrensen mellan olika företag är — i varje fall på kort sikt — icke ofördelaktig för konsumenten-trafikanterna men kan bli det för samhället, om detta inte får något inflytande på utvecklingen utan bara i efterhand skall svara för de anordningar som kommer att erfordras, t. ex. vägar av hög standard.

När därför Stockholms rederiförening något irriterat säger att ingen utredning eller kontroll behövs och att den fria företagsamheten väl har bemästrat de svårigheter som uppkommit, skall detta yttrande åtminstone ses i sammanhang med vad en annan intressent på marknaden, nämligen Vikinglinjen, framfört till utskottet. Sedan detta företag skriftligen beskrivit sin frejdiga aktivitet att bygga väg och färjefäste på i Sverige arrenderat område säger företagets talesman, säkert med viss rätt,

att just den väg detta företag satsat på kommer att bli »den motoriserade samfärdselns stora framtidsväg mellan öst och väst i denna del av vår världsdel. Dess projektering och planenliga utbyggande är sålunda en gemensam svensk-finländsk angelägenhet, som i tidigast möjliga skede kräver samverkan mellan berörda myndigheter i Sverige och Finland.»

Den objektiva och oengagerade handelskammaren i Stockholm anför ungefär samma synpunkter. Den delar motionärernas uppfattning om vikten av att vägplanerna i de nordiska länderna samordnas och att de interregionala trafiklederna på lämpligt sätt anknyts till färjfastena. Handelskammaren tillstyrker en utredning av ifrågasatt slag.

Med denna tämligen utförliga redovisning av läget vill jag betona att motionärerna icke önskar något förhalande utredningsarbete utan tvärtom pläderar för att de berörda statliga organen i tid kopplas in för en planerande och samordnande uppgift. Vi har fått stöd för detta krav i remissvaren, starkast uttalat från länsstyrelsen i Stockholms län, som önskat få sitt på tjänstemannaplanet insamlade råmaterial snabbt bedömt och behandlat. Arbetet är sålunda i gång, och jag vill bara starkt understryka att det brådskar.

Får jag till sist endast säga några få ord om den internordiska aspekten. I utskottsutlåtandet talas om Nordiska rådet och den nordiska samfärdselkommittén, och det låter så bra. Det är bara det, att detta talade man om även i utlåtandet i frågan 1959, låt vara att det då var statsutskottet som behandlade ärendet. Veterligen har emellertid ingenting konkret åtgjorts under de två år som sedan dess har gått.

Jag erkänner min stora okunnighet om metodiken i dessa nordiska organ, men jag vågar ifrågasätta om inte dessa ting borde behandlas vid regelrätta förhandlingar mellan svenska, åländska och finska myndigheter som har befo-

Interpellation ang. kostnaderna för bärgning av regalskeppet Vasa

genheter i dessa avseenden, och det har inte länsstyrelsen i Stockholms län.

På den punkten och för övrigt vad beträffar frågan i dess helhet avvaktar jag med viss förtröstan initiativ från chefen för kommunikationsdepartementet och om så erfordras även direkta kontakter med de finländska och åländska myndigheterna.

I detta anförande instämde herr *Johansson* i Södertälje (s).

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 32

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckt motion om åtgärder för att förhindra skador å sjöfågel genom oljeutsläpp.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 33

Interpellation ang. kostnaderna för bärgning av regalskeppet Vasa

Ordet lämnades på begäran till

Herr **WIKLUND** i Stockholm (fp), som yttrade:

Herr talman! Enligt obekräftad uppgift kommer regalskeppet Vasas bärgning och istandsättande samt anordnande av lämpliga lokaler för skeppets förvaring och visning för allmänheten att draga en sammanlagd kostnad av 10 å 12 miljoner kronor. Arbetena torde icke komma att avslutas förrän om 7 å 8 år, varför kostnadens täckande torde kunna spridas över en ganska lång tidrymd.

Hittills har vissa statliga åtgärder vidtagits för att genomföra Vasa-bärgningen. Detta har skett främst i form av anslag av lotterimedel samt genom insatser av marinen i bärgningsarbetet. Den intill nu av lotterimedel lämnade an-

slagssumman uppgives totalt uppgå till 600 000 kronor.

För att finansiera bärgningsföretaget och övriga arbeten har redan på tidigt stadium enskildas villighet att medverka framträtt. Att så skett torde främst sammanhänga med rådande oklarhet om hur långt staten anser sig villig och/eller förpliktad att bära kostnaderna för tillvaratagande och slutlig förvaring av ett så utomordentligt värdefullt historiskt fynd som detta av staten ägda och år 1628 havererade örlogsskepp. Denna oklarhet har lett till att flera enskilda företag engagerat sig för att lämna ekonomiskt stöd åt Vasanämnden. Till en början skedde detta under former, mot vilka man inte kan finna anledning till erinran (försäljning av en särskild minnespenning och stora insatser av ett bärgningsbolag, som ställt materiel och arbetskraft till förfogande). Osäkerheten om hur kostnaderna för det fortsatta arbetet skall täckas synes ha kvarstått, eftersom senare en såvitt kan bedömas kommersiellt präglad exploatering av Vasa-bärgningen påbörjats. Ett bryggeriföretag slår för närvarande fram en ny ölsort genom stort reklamådrag under utnyttjande av inte bara allmänhetens intresse för regalskeppet Vasas bärgning utan även av Vasanämndens existens, som direkt åberopas i företagets annonser, där detta utlovar att »marginalen» på försäljningen kommer Vasa-bärgningen till godo såsom »donation». Att detta sker i direkt reklamsyfte är tämligen uppenbart. I motsatt fall kunde man ju använda en diskretare stödform. Enligt vad som uppgives planerar flera firmor att på liknande sätt i reklamsyfte utnyttja det föreliggande behovet av medel till Vasas bärgning. Det uppgives, att det bl. a. gäller tillverkning och försäljning av artiklar av den typ, som man förbinder med enklare varumarknader.

Vasaskeppets undergång var en tragedi. Hade denna inträffat i vår tid,

Interpellation ang. kostnaderna för bärgning av regalskeppet Vasa

hade förmodligen insatser i nu antydda former icke ens kommit på tal.

Man har heller inte hört av något liknande stödintresse vid t. ex. andra arkeologiska undersökningar. Att direkt och i större skala utnyttja arkeologiska fynd och historiska minnen för allihanda reklamändamål har hittills icke förekommit i nämnvärd utsträckning, vilket väl i första hand torde bero på att det allmänna gjort tillräckliga insatser för sådana fynds och minnens tillvaratagande och vård.

Det torde få anses vara ett allmänt intresse att regalskeppet Vasa såsom unikt historiskt fynd tillvaratages på värdigt sätt. Ätminstone tre av de statliga departementen inom Kungl. Maj:ts kansli torde härvid ha speciella intressen att bevaka: försvarsdepartementet, handelsdepartementet (sjöhistoriska muséet) och ecklesiastikdepartementet (riksantikvarieämbetet).

Med anledning av vad sålunda anförts, får jag anhålla om andra kammarens tillstånd, att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande frågor:

1) Är herr statsrådet villig att inför kammaren lämna en redogörelse för de beräknade engångskostnaderna för bärgningen av det staten tillhöriga regalskeppet Vasa och dess förvaring samt för de beräknade årliga nettokostnaderna för dess vård?

2) Anser herr statsrådet enskilda bidrag till täckande av nu ifrågavarande kostnader erforderliga och det sålunda icke vara en uppgift för staten att — genom ytterligare anslag av lotterimedel eller på annat sätt — helt bära dessa?

Denna anhållan bordlades.

§ 34

Föredrogs och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen och herrar vice talmän i riksdagens andra kammare samt de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte dem tillsätta kammarens kanslipersonal, den 19 april 1961.

Herrar deputerade beslöt att för tid då så erfordras tillfälligt biträde finge anställas åt notarien vid kammarens kansli, och skulle härför tills vidare anlitas kanslisekreterare Åke Lindwall mot ersättning beräknad efter 800 kronor för månad.

In fidem
Sune K. Johansson

§ 35

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden:

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1961/62,

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för försvaret,

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss kronan tillhörig mark m. m.,

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal om driften av svenska institutet för konserveringsforskning m. m.,

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1961/62 till utbyggnad av tekniska högskolan i Stockholm m. m.,

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1961/62, i vad avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde,

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till radiohus för budgetåret 1961/62, och

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgif-

ter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1960/61, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 39, i anledning av väckta motioner rörande en samlad översyn av gällande bestämmelser rörande olika företagsformer, m. m., och

nr 41, i anledning av väckta motioner rörande förvärvsavdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av väckta motioner angående prioritering av vissa kreditbehov,

nr 22, i anledning av väckta motioner om utredning rörande en fond för tillgodoseende av kommunernas lånebehov vid förvärv av mark för upplåtelse med tomträtt, och

nr 23, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående lån från riksbankens avbetalningslånefond till tjänstemän vid riksdagens verk för förvärv av bostadsrätt i bostadsrättsförening samt därav föranledda ändringar i bankoreglementet;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av väckta motioner angående obligatorisk utrustning av motorfordon med asymmetriskt halvljus,

nr 40, i anledning av väckta motioner om traktorsläpvagns utrustande med varningsskylt, och

nr 41, i anledning av väckt motion om tandvårdens inordnande i sjukkas-severksamheten;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av motioner om viss översyn av strandlagen, och

nr 21, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående tillägg till lagen den 30 juni 1943 (nr 431) om allmänna vägar, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av väckta motioner om visst stöd åt den estniska folkgruppen i vårt land, och

nr 22, i anledning av väckta motioner om åtgärder till förekommande av skadeverkningar genom Åtrans översvämningar.

§ 36

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1961/62 under tredje huvudtiteln, avseende anslagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1961/62 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1961/62, i vad avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens bakteriologiska laboratorium för budgetåret 1961/62 m. m.;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1961/62 till provinsialläkarväsendet;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag avseende inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1961/62 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner m. m.;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss allmänna arvsfonden tillfällen fast egendom; och

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fråga om befrielse för O. Olsson från viss ersättnings-skyldighet till statsverket.

§ 37

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 151, med förslag till lag om ändrad lydelse av 53 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 38

Anmälades en till herr talmannen under sammanträdet avlämnad motion, nr 780, av herr *Lindström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 117, angående vissa ytterligare åtgärder för kvalitetsförbättring av matpotatis.

Denna motion bordlades.

§ 39

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökningar:

Till Riksdagens andra kammare

Med anledning av studieresa i utlandet får jag härmed vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet fr. o. m. den 24 t. o. m. den 29 april 1961.

Stockholm den 21 april 1961

Fredrik-Adolf Hamilton

Till Riksdagens andra kammare

Undertecknad anhåller härmed om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 24—29 april för deltagande i Europarådets rådgivande församling.

Stockholm 21 april 1961

Elisabet Sjövall

Kammaren biföll dessa ansökningar.

§ 40

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 18.01.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 25 april

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 18 och den 19 innevarande april.

§ 2

Upplästes ett till kammaren inkommet läkarintyg, avsett för vederbörande sjuk-kassa, varav inhämtades att herr Senander vore sjukskriven från och med den 20 innevarande månad till och med den 8 nästkommande maj.

Herr Senander beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

Vidare upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Uppsala den 24/4 1961

Härmed intygas att ledamoten av Riksdagens Andra Kammare, professor Henrik Munktell, på grund av operation är förhindrad deltaga i riksdagsarbetet under den närmaste tiden och i varje fall t. o. m. den 6 maj 1961.

Uppsala som ovan

Lennart Walldén

Överläkare, doc.

Herr Munktell beviljades ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare.

§ 3

Svar på interpellation ang. kommunindelningsfrågans inverkan på enhetsskolans genomförande

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Jansson i Benestad frågat mig, *dels* om någon form av direktiv eller anvisningar utfärdats om att skolreformens genomförande i vissa fall må anstå på grund av kommunindelningsfrågan, *dels* om jag är villig ge till känna, att skolreformens genomförande icke i någon mån får fördröjas av kommunindelningsfrågan.

Innan jag svarar på dessa två frågor vill jag först erinra om de riktlinjer för planeringen för enhetsskoleorganisationens allmänna genomförande, som beslöts vid 1957 års riksdag. Dessa riktlinjer innebär, att den nuvarande försöksperioden från och med läsåret 1962/63 — då statsmakternas beslut om enhetsskolans definitiva utformning förutsättes föreligga — skall övergå i en period, varunder allmän övergång till obligatorisk enhetsskola sker. Denna period förutsättes räcka till och med läsåret 1968/69. Då övergången för varje kommun i regel bör ske successivt med början i klasserna 1 och 5, kommer de kommuner, som startar senast läsåret 1968/69, att ha den nioåriga skolgången genomförd från och med läsåret 1972/73. Detta läsår bör alltså enhetsskolan vara i huvudsak helt genomförd i riket.

Vad så gäller herr Janssons frågor är mitt svar ett klart nej på den första frågan. Beträffande den takt och den ordning, i vilken den nya skolorganisationen under perioden 1962/63—1968/69 skall genomföras i de enskilda kommunerna, torde skolberedningen komma att föreslå vissa riktlinjer. Vid det närmare fastställandet av turordningen inom tidsschemats ram kan det naturligtvis bli anledning att i de enskilda fallen beakta även olika kommunindel-

ningsfrågor. Men något skäl att på grund av det aktualiserade spörsmålet om vissa ändringar i kommunindelningen frångå det angivna tidsschemat anser jag inte föreligga. Därmed, herr talman, har jag besvarat också herr Janssons andra fråga.

Vidare anförde

Herr JANSSON i Benestad (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation.

Beträffande riktlinjerna och planeringen för enhetsskolans genomförande liksom tidsschemat för dess fullständiga upprättande har jag givetvis intet att erinra. Jag vill endast uttala en förhoppning om att det skall lyckas att få denna skolform i huvudsak genomförd till 1972 eller 1973.

Statsrådets svar på min första fråga noterar jag med största tillfredsställelse. Detta bör skingra en del av de miss-tankar, som kommunalmän gjort sig till tolk för under den senaste tiden.

Den linje som anges i svaret på min andra fråga respekterar jag. Självfallet bör den nya skolorganisationen genomföras i en viss takt och ordning under läsåren 1962/63—1968/69. Jag vill emellertid understryka, att skolfolk och kommunalmän är mycket känsliga på detta område och att det nya kommunindelningsförslaget har ingett farhågor på många håll, att enhetsskolans genomförande skulle fördröjas.

Jag tar mig friheten att relatera ett fall från mitt hemlän. Där har fullmäktige i tre kommuner, V. Torsås, Skatelöv och Vislanda, beslutat genomföra enhetsskolan, och överenskommelse har träffats om att högstadiet skulle lokaliseras till Vislanda. Förberedande åtgärder har vidtagits. Barntabellerna utvisar för den tid som går att överblicka, att elevantalet kommer att bli omkring 100. Det skulle alltså räcka för tre parallellklasser. Nu har emellertid länskolnämnden meddelat, att enhetsskolans införande bör anstå i avvaktan

Svar på interpellation ang. fullgörandet av landsarkivens skyldighet att mottaga arkivhandlingar

på ny kommunindelning. Detta meddelande har givetvis väckt både förvåning och mycket stor besvikelse bland skolfolket på ifrågavarande ort. Jag vill därför särskilt ta fasta på statsrådets ord, då han i sitt svar framhåller: »Något skäl att på grund av det aktualiserade spörsmålet om vissa ändringar i kommunindelningen frånga det angivna tidsschemat anser jag ej föreligga». Jag tycker detta är ett positivt och riktigt svar som borde kunna lugna våra kommunalmän. Jag ber att ännu en gång få tacka statsrådet för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4**Svar på interpellation ang. fullgörandet av landsarkivens skyldighet att mottaga arkivhandlingar**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har fröken Karlsson frågat, om jag vill lämna en redogörelse för de åtgärder, som planlägges för att samtliga landsarkiv ånyo skall bli i stånd att mottaga arkivhandlingar i normal utsträckning, och klargöra inom vilken tidrymd detta bör kunna bli möjligt.

Härpå får jag svara följande.

Genom beslut den 16 december förra året medgavs landsarkiven i Uppsala och Lund befrielse från och med den 1 januari 1961 tills vidare från skyldigheten att mottaga arkivhandlingar. Beslutet motiverades av att de båda landsarkiven anmält att utrymme saknades för mottagandet av föreskrivna arkivleveranser; särskild hänsyn togs härvid till skyldigheten att enligt gällande bestämmelser under år 1961 mottaga s. k. 10-årsleverans av lokala och ecklesiastika myndigheters arkivhandlingar från tiden 1851—1860. Det är det-

ta beslut fröken Karlsson åsyftar i sin interpellation.

Det är självfallet inte bristande vilja att lösa landsarkivens byggnadsfrågor, som fört oss till ett läge, där två av arkiven tvingats att införa stopp för inkommande leveranser på grund av utrymmesbrist. Det är en allvarlig situation, som uppmärksamats i skilda sammanhang under senare år. Inom ecklesiastikdepartementet har hithörande frågor i samband med planeringsarbetet och i anslutning till prövning av departementets kapitalbudgetfrågor varit föremål för ingående överväganden; överläggningar har även skett med riksarkivarien och företrädare för byggnadsstyrelsen. Att det hittills inte varit möjligt att komma till ett resultat beror på att en lösning enligt min uppfattning måste syfta till att med rimliga insatser och på ett från olika synpunkter tillfredsställande sätt tillgodose landsarkivens lokal- och utrymmesbehov på mycket lång sikt. Det räcker med andra ord inte att genom tillbyggnader punktvis av de olika arkiven klara utrymmesfrågorna för en relativt begränsad tid. Landsarkivens byggnadsfrågor måste ses i ett långtidsperspektiv i relation till sådana faktorer såsom omfattningen av den fortsatta tillväxt av arkivbeståndet, som kan förutses för låt oss säga de närmaste hundra åren, de tekniska framsteg t. ex. i form av mikroreproducering, som kan komma att påverka lokalbehovet, samt de åtgärder som under de senaste åren vidtagits för att få till stånd en effektiv gallringsorganisation och för vilket ändamål riksdagen beslutat om inrättande av nya tjänster både vid riksarkivet och vid landsarkiven. I detta sammanhang kommer även frågan om uppförande av friliggande arkivdepåer in. Nuvarande tomt- och lokalreserver för landsarkiven blir förr eller senare fyllda, så som redan skett med landsarkivet i Uppsala. I flera fall finns visserligen ut-

Svar på interpellation ang. fullgörandet av landsarkivens skyldighet att mottaga arkivhandlingar

rymme för en viss utbyggnad av arkiven på deras nuvarande tomter. Men den situation som uppkommit aktualiserar enligt min mening en översyn av samtliga landsarkivs lokalbehov också från andra utgångspunkter än dem som hittills anlagts. Bl. a. synes möjligheterna till en uppdelning av arkivmaterialet böra undersökas. Detta skulle kunna tänkas ske antingen genom en utökning av antalet landsarkiv eller genom att en del av arkivbeståndet förläggas till annan plats än huvudarkivet eller genom en kombination av dessa åtgärder. Någon utökning av antalet landsarkiv synes för närvarande inte aktuell. Däremot skulle naturligtvis en förläggning av delar av arkivmaterialet till fristående arkivdepåer innebära en avsevärd avlastning redan av landsarkivens nuvarande utrymmen. Jag vill erinra om att vissa stockholms- och uppsalabibliotek inom en nära framtid kommer att flytta ut delar av sina bokbestånd till en gemensam biblioteksdepå, som tillkommit på riksdagens initiativ och som nu befinner sig under uppförande. Det synes inte orimligt att även landsarkivens förvaringsfrågor kan lösas på ett liknande sätt eller på ett sätt, som i varje fall ansluter sig till huvudtanken bakom tillkomsten av biblioteksdepån.

Vinsten med sådana arkivdepåer skulle för landsarkivens del framför allt bestå i att behovet av expansion på arkivens nuvarande tomter eller annorstädes på de orter, där arkiven är belägna, minskar. Tillkomsten av en arkivdepå utesluter naturligtvis inte under alla omständigheter ett visst behov av lokal utbyggnad men skulle dämpa expansionsstakten och därmed medföra, att den befintliga mark- och lokalreserven skulle stå till förfogande under en betydligt längre tidrymd än man för närvarande kan räkna med. I detta sammanhang bör man komma ihåg, att en depå bör uppföras på ett sådant sätt

och på sådan plats, att praktiskt taget obegränsade tillbyggnads- och utvidgningsmöjligheter garanteras.

Av vad jag sagt framgår, att skäl talar för att en lämplig lösning av landsarkivens byggnadsfrågor kan stå att finna i en kombination av viss lokal utbyggnad och uppförande av en eller flera arkivdepåer. Frågan behöver emellertid ytterligare utredas från såväl arkivorganisatoriska som byggnadstekniska och driftekonomiska synpunkter. En primär frågeställning härvid är bl. a., om man bör välja en för samtliga eller för vissa landsarkiv gemensam depåorganisation eller smärre depåer i närheten av de orter, där landsarkiven är belägna.

Inom kort väntas den utredning av landsarkivens byggnadsfråga, som fröken Karlsson omnämner i sin interpellation och som utförts på uppdrag av riksarkivet och byggnadsstyrelsen, bli slutredovisad. Enligt vad jag under hand inhämtat har utredningsmännen mera i det förbigående berört frågan om friliggande depåer men stannat för att föreslå en utbyggnad av vissa av de nu befintliga landsarkiven. Det synes i denna situation bli nödvändigt att utredningen på vissa punkter kompletteras med en närmare undersökning av fördelarna och nackdelarna med en depåorganisation i belysning av landsarkivens totala expansionsbehov samt de lokala möjligheterna till utbyggnad. En sådan undersökning bör naturligtvis utgå från en noggrann analys av vilka kategorier av arkivmaterial vid landsarkiven, som i dag är och i framtiden kan bedömas bli så sällan efterfrågade, att en förläggning till depå allvarligt bör övervägas. Naturligtvis kan, i första hand från forskarens eller den enskilde arkivbesökarens synpunkt, en uppspaltning av arkivmaterialet på olika lokaler eller arkiv medföra olägenheter. Men beträffande frågan, huruvida summan av sådana olägenheter vä-

Svar på interpellation ang. fullgörandet av landsarkivens skyldighet att mottaga arkivhandlingar

ger tyngre än de fördelar från ekonomiska och andra synpunkter, som rimligtvis måste beaktas vid den slutliga avvägningen, anser jag att klarhet ännu inte vunnits. Jag har emellertid förvissat mig om att den här åsyftade kompletteringen av utredningen kommer att göras av de berörda myndigheterna.

Därmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Vidare anförde

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret på min interpellation.

Statsrådet omnämner i svaret beslutet av den 16 december förra året, vilket i korthet innebar att rätten och skyldigheten för landsarkiven i Lund och Uppsala att mottaga arkivhandlingar skulle upphöra, och det är mycket riktigt detta beslut som var den närmaste anledningen till att jag framställde interpellationen. Dessa landsarkiv skulle alltså upphöra att fungera enligt gällande föreskrifter. Men även om det ifrågavarande beslutet inte fattats, hade det funnits orsak att fästa uppmärksamheten på arbetsförhållandena vid landsarkiven. Tyvärr är förhållandena vid de flesta av våra landsarkiv sådana, att en mycket snar förbättring tarvas. I Vadstena t. ex. var de för ändamålet lämpliga lokalerna fyllda redan 1930, och där har man sedan dess nödgats tillgripa rum som är direkt olämpliga — de är bl. a. oeldade. Landsarkivarien i Vadstena har vid något tillfälle om brandskyddet i dessa utrymmen sagt, att det inte är bättre och mera värt än brandskyddet i vilket skjul som helst. Detta framhöll landsarkivarien så sent som i januari, och han bör

ju veta vad han talar om. I Lund ligger tusentals hyllmeter undanstopgade på mörka och kalla vindsutrymmen, och arbetsförhållandena är för de anställda minst sagt anmärkningsvärt dåliga.

Statsrådet erkänner själv, att situationen är allvarlig och att detta uppmärksammats i skilda sammanhang under senare år. Jag undrar vad statsrådet menar med »senare år». Jag vill erinra om att frågan om landsarkivens utbyggnad var aktuell redan för trettio år sedan. Det är anmärkningsvärt, att man under denna tid inte har gjort något för att undanröja bristerna.

Statsrådet säger vidare — och det tycker jag är riktigt — att landsarkivens byggnadsfrågor måste ses i relation till olika faktorer. Det är självklart att ny-, om- och tillbyggnader skall ske planmässigt och förnuftigt ur alla aspekter. Men man kan inte vara nöjd med att det skall dröja hur länge som helst, så länge att stora värden går förlorade. Dels förstörs en del arkivhandlingar, som tyvärr inte har lika stor motståndskraft mot tidens tand som regalskeppet Wasa, dels försvåras eller omöjliggöres forskares och andra intresserades tillgång till handlingarna, vilket är otillfredsställande i synnerhet i vår tid med dess påtagligt starka intresse för historia.

Jag har i svaret funnit endast svaga eller rent av inga uttryck för ett djupare intresse för landsarkiven och deras möjlighet att fungera, ett intresse som jag dock vågar tro att statsrådet hyser. Men det gör mindre att detta inte står i svaret. Betydelsefullt är däremot, att statsrådets intresse visar sig i verkningsfulla och snabba åtgärder.

På min fråga om inom vilken tidrymd det skall bli möjligt för landsarkiven att motta arkivhandlingar i normal utsträckning fick jag tyvärr inget svar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga och interpellation ang. inspektionen av vissa vårdhem och anstalter

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Börjesson i Falköping har frågat mig, om jag ville lämna en redogörelse för hur och i vilken omfattning vederbörande tillsynsmyndighet inspekterat vissa vårdanstalter samt om jag anser att nuvarande möjligheter till inspektion av anstalterna är tillfyllest eller bör förbättras.

Vidare har ledamoten av kammaren fru Eriksson i Stockholm frågat mig vilken inspektionsskyldighet som åvilar medicinalstyrelsen beträffande vissa angivna vårdanstalter för barn och vilken »teoretisk» möjlighet som finns att fullgöra inspektionsskyldigheten med nuvarande resurser.

Jag anhåller att få besvara dessa spörsmål i ett sammanhang.

Enligt sjukhuslagen utövar medicinalstyrelsen högsta tillsynen över sjukhus och där bedriven sjukvårdande verksamhet. Enligt en särskild tillsynskungörelse är styrelsen vidare huvudtillsynsmyndighet för vårdanstalter för psykiskt efterblivna, epileptikeranstalter och anstalter för psykopatiska och nervösa barn. Styrelsen åligger slutligen att ha tillsyn över den av landsting och städer utanför landsting anordnade psykiska barn- och ungdomsvården jämte — ur medicinsk-psykiatrisk synpunkt — över särskolor för psykiskt efterblivna, vårdanstalterna i Lund och Mogård för blinda respektive dövstumma med komplicerat lyte, vanföreanstalterna och Eugeniahemmet.

Inom medicinalstyrelsen utövas tillsynen beträffande de allmänna sjukhusen och vanföreanstalterna av styrelsens sjukhusbyrå samt i övrigt av överinspektören för vården av psykiskt efterblivna. Personalen å överinspektö-

rens avdelning utgöres f. n. av två deltidsanställda läkare, en för epileptikerärenden och en för den psykiska barn- och ungdomsvården, en byråsekreterare, en psykolog, två kuratorer, sjukgymnast samt skrivpersonal.

Vården av psykiskt efterblivna på statens mentalsjukhus skall inspekteras minst en gång årligen. Annan vård, som står under överinspektörens tillsyn, skall inspekteras när anmärkning göres mot vården eller eljest anledning till inspektion förekommer. I övrigt är föreskrifter ej meddelade beträffande den omfattning, i vilken inspektionsverksamheten skall bedrivas.

Den omfattande utbyggnad och upprustning, som ägt rum framför allt inom vården av psykiskt efterblivna samt den psykiska barn- och ungdomsvården, har under de senaste åren medfört betydande ökning av överinspektörens åligganden på den administrativa sidan. Med hänsyn härtill och då överinspektörens inspektionsskyldighet omfattar ca 250 anstalter med mer än 15 500 platser har en angelägenhetsgradering av åliggandena måst tillämpas. I första hand inspekteras de statliga anstalter, beträffande vilka är föreskriven årlig inspektion. I fråga om övriga anstalter skall enligt uppgjorda inspektionsplaner varje anstalt inspekteras vart tredje till femte år. Inspektioner har emellertid därutöver företagits när särskilda skäl förelegat, t. ex. då brister i vårdförhållandena rapporterats till styrelsen. Särskild uppmärksamhet har därvid ägnats de enskilda riksanstalterna. De av överinspektören för vården av psykiskt efterblivna utförda inspektionerna företages i regel utan föranmälan. Inspektioner har även utförts på kvällstid. Vid inspektioner av de statliga mentalsjukhusen för psykiskt efterblivna och andra stora vårdanstalter medföljer i regel en kurator. Vid inspektionerna ägnas särskild uppmärksamhet åt användningen av tvångsmedel och isolering, bostads- och kostförhållanden, arbetsterapi, hygieniska förhållanden m. m. Efter inspektion till-

Svar på fråga och interpellation ang. inspektionen av vissa vårdhem och anstalter

ställes medicinalstyrelsen och anstaltsstyrelsen inspektionsrapport.

Utöver överinspektörens tillsynsverksamhet har medicinalstyrelsen låtit t. ex. hygieniker, kuratorer, psykologer m. fl. företaga specialinspektioner.

Vad gäller inspektionen av de anstalter, som äsyftas av herr Börjesson — en riksanstalt för psykiskt efterblivna kvinnliga vårdhemspatienter, en landstingsdriven vårdanstalt för psykiskt efterblivna samt ett epilepsisjukhus — har under åren 1948—1961 företagits följande inspektioner, nämligen på riksanstalten åtta inspektioner av överinspektören samt fem besök av kurator och andra befattningshavare hos styrelsen, på landstingsanstalten sex inspektioner av överinspektören och ett besök samt på epilepsisjukhuset sex inspektioner.

Jag vill tillägga att numera professor i psykiatri vid Ulleråkers sjukhus, Forssman, under åren 1955—1959 i egenkap av biträdande inspektör systematiskt undersökt omkring 13 000 patienter och elever vid anstalter för psykiskt efterblivna för att utröna, om någon utan skäl intagits eller kvarhållits på sådan anstalt. Undersökningen berörde samtliga anstalter för psykiskt efterblivna och innefattade även en redovisning av det allmänintryck de besökta anstalterna gjort.

Utöver nu nämnda centrala tillsyn finns därjämte jämlikt 1954 års lag om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna i varje landstingsområde en av landstinget utsedd centralstyrelse, vilken skall utöva lokal tillsyn över de anstalter, som ingår i landstingets plan för undervisningen och vården av de psykiskt efterblivna inom området. I den ordning som centralstyrelsen bestämmer bör varje såsom internat anordnad plananstalt minst en gång varannan månad besökas av någon av centralstyrelsens ledamöter. När det gäller riksanstalterna skall motsvarande tillsyn utövas av en av medi-

cinalstyrelsen särskilt utsedd tillsynsman. Därjämte skall vid varje anstalt finnas en anstaltsläkare och vid varje centralstyrelse en centralstyrelsens läkare.

Då sådana allvarliga missförhållanden som rättsstridigt tvång, misshandel o. s. v. knappast kan uppdagas vid inspektioner från huvudtillsynsmyndighetens sida, är det angeläget att denna lokala tillsyn verkligen utövas i föreskriven omfattning. Den lokala tillsynen, som ger goda möjligheter för vederbörande att förskaffa sig ingående kännedom om såväl personalen som övriga förhållanden på anstalterna, skapar större förutsättningar att komma till rätta med missförhållanden av denna art.

Vad beträffar medicinalstyrelsens möjligheter att effektivt utöva sin inspektionsskyldighet vid de anstalter det gäller har en väsentlig förbättring möjliggjorts genom att tillsynen beträffande den psykiska barna- och ungdomsvården samt epileptikeranstalter överförts till två särskilda läkarföredragande. Styrelsen torde därför vara relativt väl tillgodosedd med läkararbetskraft för nu ifrågavarande tillsynsverksamhet. Huruvida organisationen kan ytterligare effektiviseras får undersökas i samband med den utredning rörande medicinalstyrelsens organisation som för närvarande pågår.

Vad slutligen beträffar frågan om medicinalstyrelsens befogenheter är tillräckliga, så har styrelsen för egen del framhållit att dessa är till fyllest. Med anledning härav torde anledning saknas att göra några ändringar i detta hänseende.

Herr talman! Med det anförda anser jag mig ha besvarat de framställda frågorna.

Vidare anförde:

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):
Herr talman! Jag ber att få tacka

Svar på fråga och interpellation ang. inspektionen av vissa vårdhem och anstalter

inrikesministern för den redogörelse han lämnat för inspektionen av vissa vårdanstalter. Jag framställde min interpellation mot bakgrund av de upprörande tidningsartiklar som förekommit. Vad som skrivits i tidningarna om missförhållandena på vissa vårdanstalter har väckt stor oro hos allmänheten. Många föräldrar sade sig, att de inte vågade ha sina barn på sådana anstalter, om det verkligen förhöll sig så som det skildrats i pressen. Det svar som inrikesministern lämnat torde ha en lugnande inverkan. Man kan väl också konstatera att tidningspressens skildringar av vad som förekommit har varit åtskilligt överdrivna.

Samhällets vård av de olyckliga och handikappade människor det här gäller är ett problem, som vi ännu inte lyckats lösa på ett tillfredsställande sätt, även om vården upprustats under senare år. Den personal som har hand om denna vård har en mycket svår uppgift att fylla. Det kan vara på sin plats att understryka detta i detta sammanhang och också tillägga, att vårdpersonalen i allmänhet är värd vår erkänsla för den insats den gör. Härmed vill jag inte säga att allt är tillfredsställande.

Statsrådet säger att medicinalstyrelsen torde vara relativt väl tillgodosedd med läkarkrafter för nu ifrågasatt tillsynsverksamhet. Detta är i och för sig ett lugnande besked. I pressen har emellertid återgivits uttalanden av medicinalstyrelsens chef om att inspektionsmöjligheterna inte skulle vara tillfredsställande. Så helt övertygande är kanske inte interpellationssvaret på denna punkt, då det ju också framgår därav, att en angelägenhetsgradering av åliggandena måste tillämpas.

Det väsentligaste är dock inte i vilken omfattning inspektionerna sker utan *hur* de sker. En sådan inspektion bör ha en betydligt större uppgift än den rent kontrollerande. De som förrättar inspektionen bör hjälpa anstal-

terna att söka rätta till missförhållanden. Jag har fått den uppfattningen, att man på vårdanstalterna i allmänhet är angelägen om att få en sådan hjälp av den inspekterande myndigheten. I detta sammanhang vill jag också understryka önskvärdheten av att inspektionsrapporterna inte offentliggörs förrän myndigheterna har fällt sin dom. Det är inte fråga om att man skall mörklägga, men det bör inte vara så, att vissa får löpa gatlopp innan dom är fälld. Detta är ett rättssäkerhetsintresse för både patienterna och personalen.

Det är möjligt att en bättre samverkan mellan den inspekterande myndigheten och anstalterna skulle kunna uppnås om Kungl. Maj:t utfärdade instruktioner för inspektionerna.

Jag har fäst mig vid att statsrådet i sitt svar understrukt vikten av att den lokala tillsynen verkligen utövas i föreskriven omfattning. Detta är naturligtvis riktigt, men då det i sista hand åligger medicinalstyrelsen att utöva tillsyn, så frågar man sig om det inte borde vara möjligt att åstadkomma en bättre samverkan mellan det centrala och de lokala tillsynsorganen.

I min interpellation tog jag också upp frågan om personalens utbildning. De största och mest svårbemästrade problemen torde vara att finna på detta område. Man lär inte kunna komma ifrån, att det råder stor brist på väl kvalificerad vårdpersonal. Nu är det meningen, att frågan om en ordentlig yrkesutbildning för vårdpersonal skall utredas. Jag vill bara understryka angelägenheten av att denna fråga löses skyndsamt; utbildningen av vårdpersonal måste intensifieras. Även om uppgifterna i pressen varit överdrivna, så är det dock klarlagt, att man i en del fall varit tvungen att anförtro uppgifter åt personal, som inte haft tillräcklig utbildning för dessa.

Det är främst på kvällarna och nätterna, som anstalterna har brist på kva-

Svar på fråga och interpellation ang. inspektionen av vissa vårdhem och anstalter

lificerad personal, vilket är en följd av arbetstidsförkortningen. Det är klart, att även vårdpersonalen skall ha rätt till en förkortad arbetstid. För patienterna är det emellertid av största betydelse, att anstaltsmiljön kan bli så lik hemmiljön som möjligt. Det blir den nog inte med det ständiga personalbytet under dagen. Skulle man inte kunna organisera arbetstiden på ett sådant sätt, att personalen fick en längre arbetsdag och i kompensation härför längre, sammanhängande ledighet?

Herr talman! Jag har velat foga dessa kommentarer till statsrådets svar, därför att jag anser det vara av mycket stor betydelse, att vi på allt sätt söker få en organisation för anstaltsvården, som kan garantera patienterna en så god utvecklingsfrämjande miljö som möjligt.

Med detta ber jag att än en gång få tacka statsrådet för svaret.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på den fråga jag ställt till inrikesministern.

Jag tyckte att inrikesministern kände sig väl nöjd. Hela svaret andades en tillfredsställelse över medicinalstyrelsens inspektionsverksamhet. Denna tillfredsställelse var så markant, att den nästan får anses som ovanlig. Jag vet inte något område, om vilket man med så stor övertygelse, som inrikesministern här gjorde, kan säga att allt är bra, vederbörande inspekterar tillräckligt, anstalterna har tillräckligt med personal o. s. v.

Vid de kontakter, som jag har haft med åtskilliga anstalter, har jag fått helt andra svar. Det kan hända att dessa svar är oriktiga. De har emellertid gått ut på att inspektion sker en gång vart femte år eller också har man sagt, att »någon gång under de sista åren har det väl varit någon här» eller »någon inspektion brukar vi inte ha här» eller dylikt.

Jag känner till att inte tillsynen över alla anstalter åvilar medicinalstyrelsen. Tyvärr är den delad mellan flera inspektionsmyndigheter, vilket kanske gör att det inte blir någon som riktigt känner sig ansvarig i detta fall. Jag tror att också det är ett olyckligt förhållande.

Men om det nu är så, att organisationen är så förträfflig och att medicinalstyrelsen har uppfyllt allt vad man kan önska av den, måste det väl ändå finnas något fel, eftersom man skall behöva göra sådan sensation av att man besöker anstalterna. Enligt min mening bör inspektionerna, som föregående talare påpekade, vara ett sätt att stödja dem som sköter en anstalt. Man skall alltså komma dit och ge råd och inte komma dit och ha polisen med sig för att avslöja och sätta fast. Man bör, som jag nyss sade, komma för att lämna stöd och hjälp, om det är någonting som vederbörande har farit vill med. Det har inte skett här. Det har gjorts sensation kring inspektionen av flera sorters anstalter, en sensation som kanske är befogad, om man tänker på att det rör sig om sådant klientel, som inte kan svara för sig självt. Man bör bli upprörd i sådana fall. Men mig förefaller det som om det inte är en bragd att komma och ställa till med sensation och säga, att »det här är förskräckligt». Det är ett stort debacle för inspektionsmyndigheten, om den har så litet reda på sig, att den blir fullkomligt häpen och överraskad över vad den får se.

Inrikesministern måste väl tänka sig att helt omorganisera denna inspektionsverksamhet. Om det skall finnas inspektion från högre myndighet, och vederbörande anstalter har skött sin verksamhet på ett tillfredsställande sätt efter tidigare inspektioner och enligt hittills uppställda fordringar, bör inspektionen i fortsättningen inte ske på det sätt som nu tillämpas. Jag tror att det är fullkomligt otidsenligt med en

Svar på fråga och interpellation ang. inspektionen av vissa vårdhem och anstalter

sådan inspektionsverksamhet. Ute på de anstalter, som det här är fråga om, finns kvinnlig och i regel ganska dåligt avlönad personal — man tycker ju att kvinnorna skall tåla det mesta — som man säger inte förstår så mycket, ty den har inte fått så mycken utbildning. Jag tror att mycket skulle vara vunnet, om personalen i varje fall varit större. Även om denna personal inte haft en så särskilt omfattande utbildning — något som kanske i en del fall inte heller är nödvändigt, då arbetsuppgifterna består av exempelvis rengöring och att stå hos ett barn — skulle en större personal kunna medföra, att den som står hos barnet inte behöver lämna detta för att utföra arbetsuppgifter på annat håll. En sådan sak kan man klara även om personalen inte har så omfattande utbildning; det räcker med att personalen är tillräckligt stor.

De sensationer och skandaler, som förekommit i detta fall, utgör en stark förebräelse mot oss alla, ty vi har inte försett anstalterna med tillräcklig personal och har inte gjort det möjligt för denna personal att utöva sitt arbete på bästa sätt. Jag menar därför att det kanske krävs mera och bättre inspektion, men framför allt krävs det att vi bistår dessa människor och inte bara tar till stora ord, när något uppdragas, och gör oss märkvärdiga över det.

Det är synd om de omhändertagna, när missförhållanden uppstår, men det är å andra sidan klart att arbetet inte kan skötas av människor, som är till den grad nedtyngda av arbetsuppgifter, som så många är på anstalterna. Jag tycker att det förhållandet är en stark förebräelse mot ett samhälle, som vill kallas modernt.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Låt mig i denna ganska inflammerade debatt om vårdförhållandena på vissa anstalter till att börja med göra klart, att de missförhållan-

den, som nu uppdragats och som tidigare har konstaterats, utgör undantag från den allmänna regel som säger, att det i stort sett råder hyggliga förhållanden på detta vårdområde. Jag tror att det är angeläget att säga detta, och jag vill säga det inte bara som ett sådant där allmänt lugnande uttalande, ty man kan härvidlag också stödja sig på en inspektionsrapport. Det är nämligen på det sättet, att detta vårdområde hör till de mest genominspekterade och genomundersökta under det senaste decenniet som man över huvudet kan tänka sig. Statsrådet Johansson nämnde kortfattat numera professorn Hans Forssmans stora inventering över de olika anstalterna, de som tidigare kallades sinnesslöanstalter, på vilka han undersökte inte mindre än 13 000 interner, och gjorde en mycket noggrann både somatisk och psykisk undersökning av dem. Han gav sedan, i de fall han ansåg att vissa åtgärder behövde vidtagas, en detaljerad anvisning till vederbörande läkare och vederbörande rektor om hur man skulle förfara.

Det är ett utomordentligt imponerande arbete som här har företagits under åren 1954—1959. Utgångspunkt för detta var direktiv från dåvarande inrikesministern Hedlund. Det man då närmast hade i blickfältet var rätts-säkerheten. Det hade utan rätt gjorts gällande, att det fanns människor intagna på dessa anstalter, vilka egentligen inte borde ha varit där.

Det var utgångspunkten för undersökningen. Men såsom undersökaren gjorde gällande i sin slutrapport kunde han inte undgå att få ett allmänt intryck av dessa anstalter. Han besökte samtliga, och jag ber att ur rapporten få citera vad han säger om den kommunala vårdorganisationen: »Den kommunala vårdorganisationen har under den tid inventeringen pågått befunnit sig i en period av imponerande utbyggnad och upprustning.

Svar på fråga och interpellation ang. inspektionen av vissa vårdhem och anstalter

Det allmänna omdöme om den i kommunal regi drivna vården är att den i stort sett antingen redan befinner sig på en hög nivå eller inom kort kommer att göra det. Enstaka kommunalt drivna institutioner voro vid inventeringens besök starkt förslummade och dessa fall ha avhandlats i rapporterna. Det är en tidsfråga på relativt kort sikt att dessa förslummade anstalter kommer att vara ersatta med nya bättre och mera ändamålsenliga. Det är min bestämda uppfattning, att det mänskliga omhändertagandet vid de kommunalt drivna anstalterna ligger på en genomsnittligen hög nivå.» Beträffande de enskilda anstalterna, säger han vidare, att de »mestadels är hållna i en synnerligen god standard materiellt och även beträffande det mänskliga omhändertagandet. En icke acceptabel dålig standard har dock iakttagits hos 5 å 6 enskilda anstalter. Av dessa äro numera 3 nedlagda.»

Jag tror, som sagt, att man inte kan begära en mera ingående undersökning, ett mera sakkunnigt omdöme över hela det fält som vi för ögonblicket överblickar, och det är glädjande. Det bör också vara lugnande för alla de föräldrar, som blivit uppskrämda av de senaste rapporterna.

Nu kan vi inte komma ifrån att missförhållanden har förelegat. Det är särskilt i två fall som man har pekat på sådana. Beträffande en av dessa anstalter, Stora Sköndal, har medicinalstyrelsen stödd på en utomordentligt massiv expertis, som bakom sig har praktiskt taget hela den barnpsykiatriska kåren, enligt min mening kommit med rätt allvarliga anmärkningar. Jag är inte i stånd att bemöta dem, men det skall självfallet bli intressant att höra vad man på det hållet har att säga, ty man får inte döma någon ohörd. Personligen lutar jag dock åt den uppfattningen, att det blir ytterligt svårt att tillbakavisa de anmärkningarna.

Däremot kan jag inte undgå att fästa mig vid den inspektion, som ägde rum på en av landstingsanstalterna och ifrån vilken vi i dag fått läsa ett utomordentligt fränt bemötande från landstingets kontrollstyrelse, som har överinseende över anstalten. Så mycket torde man kunna säga, att den atmosfär under vilken denna inspektion har företagits inte har varit den gynnsammaste; den har skapat en irriterande och spänd stämning bland personalen och har utan tvivel inverkat på resultatet. Jag tycker att det är angeläget att man här också tar ställning till de, förefaller det mig, sakligt ganska kraftiga invändningar som från anstaltsledningens sida göres. Jag är övertygad om att medicinalstyrelsen vid sitt slutliga ställningstagande också kommer att ta hänsyn till detta.

Jag läste häromdagen ett svar från de läkare som är ansvariga för vården, i vilket de bl. a. påpekade, att inspektören hade anmärkt på en avdelning därför att ett flertal barn varit sängliggande. Om det hade varit fråga om friska barn, hade det varit felaktigt att låta dem ligga till sängs; de bör givetvis vara uppe och i rörelse så mycket som möjligt. Läkarna påpekade att dessa barn lidit av en akut tarmsjukdom, diarré, och självfallet var de då ordinerade att ligga till sängs. Det var ju den enda adekvata behandlingen.

Jag tar upp detta som ett enda exempel på att man här nog får ta rapporten med en nypa salt. Det är riktigt, som det sagts tidigare här i debatten, att vi skall ha en inspekterande myndighet. Vi måste ha den, men det är då nödvändigt att inspektionerna får en sådan karaktär, att de väcker förtroende hos dem som skall inspekteras. Inspektionen bör och skall innebära råd och anvisningar till dem som har hand om vården. Det är ingalunda i främsta rummet en polisiär befattning eller uppgift som inspektörerna har. Om inspektionerna bedrivs i den rätta andan

Svar på fråga och interpellation ang. inspektionen av vissa vårdhem och anstalter

kan de göra nytta. Skapar man en ogynnsam atmosfär mellan inspekterande och inspekterande blir resultatet därefter.

Jag skall i detta sammanhang också säga ett par ord om publicitetsfrågan som herr Börjesson i Falköping berörde. Jag hoppas att jag inte i något avseende kan beskyllas för att vilja medverka till någon sorts mörkläggning av fakta vare sig på detta område eller på några andra. Tvärtom tror jag att offentlighetsprincipen är vår främsta hävstång när det gäller att komma till rätta med missförhållanden. Men jag frågar mig, om det är nödvändigt att omedelbart ge publicitet åt en inspektionsrapport, innan vederbörande har varit i tillfälle att försvara sig. När enskilda personer blir föremål för kritik och anmärkningar, brukar ju tidningarna enligt publicistklubbens regler inte offentliggöra namnen förrän de angripna har varit i tillfälle att försvara sig. Samma regler gäller inte för institutioner. Men institutionerna består ju av verk samma människor. Jag tycker därför att en liknande anordning borde tillämpas också beträffande dessa. Herr Börjesson hemställde till statsrådet att medverka till detta. Jag undrar om inte det enklaste sättet skulle vara att man talade med publicistklubben om att den tog upp denna fråga och i sina publicitetsregler också beaktade denna sak.

Rapporter av detta slag utan att vederbörande har fått tillfälle att försvara sig gör ett många gånger skrämmande intryck och skapar mycket lätt inte bara en stor olustkänsla hos den anställda personalen, utan också risk för att förhållandena blir sådana, att vi på detta område, där det redan nu är svårt att åstadkomma en tillfredsställande rekrytering, får se personalen fly anstalterna och söka sig till andra och litet lugnare sysselsättningar. Jag tror att detta med publiciteten är en mycket viktig fråga. Genom att vänta

med publicering tills vederbörande fått tillfälle att försvara sig kränker man ju på intet sätt offentlighetsprincipen, ty till slut kommer ju i alla fall en publicering att ske.

En annan mera positiv anordning som jag skulle vilja förordna är, att man har en föräldrarepresentation i de lokalstyrelser det här är fråga om. Vi har under de senaste åren fått en mycket aktivt verkande förening för de utvecklingsstörda barnen. Det skulle nog vara klokt, om lokalstyrelserna så mycket som möjligt kunde knyta till sig föräldrar. I den anstalt där jag är verksam har vi det ordnat på det sättet, att en fader till ett av de intagna barnen sedan många år suttit i styrelsen. Det har varit en stor trygghet att veta, att han genom den särskilda insyn i verksamheten som han fått kunnat lugna till äventyrs oroliga föräldrar när det har inträffat någonting. Det är ju alldeles klart, att det på dessa internat ibland blir en viss oro. Det framförs en viss kritik, även om den inte alltid kommer till pressens kännedom. Då är det bra att man i styrelsen har någon, till vilken föräldrarna måste hysa obetingat förtroende, d. v. s. en som själv har barn på anstalten.

Man har också talat om betydelsen av en tillräcklig utbildning av denna personal. Det är nästan en truism att säga det. Det är alldeles klart att det vore bra, om vi på detta område kunde få en väl utbildad personal. Därvidlag är jag emellertid en smula pessimistisk. Jag tror att i den mån människorna underkastar sig utbildning kommer de att söka sig till lugnare vårdområden. Det är förklarligt. Alla har inte det tålamod och den alldeles speciella läggning, som gör att de vill fortsätta på en sådan här anstalt.

En sak som förtjänar att understrykas alldeles särskilt är personalens lönesättning. Jag tror att man får ompröva denna ordentligt. Den enda metoden att hålla kvar personalen vid dessa an-

Svar på fråga och interpellation ang. inspektionen av vissa vårdhem och anstalter

stalter är nog att företa en revision av lönerna. Annars är jag rädd för att det blir en massflykt från dem.

Jag skulle vilja sluta med att säga, att jag tror — jag tyckte mig förstå att de båda interpellanterna även anser det — att det är anledning att försöka tona ned denna debatt så mycket som möjligt och att försöka undvika mer eller mindre sensationella uttalanden. Vad denna verksamhet framför allt behöver är arbetsro. Jag är övertygad om att den inspektion, som är erforderlig och som jag hoppas kan fortsätta efter förnuftiga riktlinjer, är mycket viktig. Jag är inte rädd för att vi saknar resurser till detta, men som fru Eriksson i Stockholm särskilt påpekade tror jag, att vi alla måste medverka här, därför att vi alla har ett ansvar för att dessa hem skall få bästa möjliga både materiella och personella resurser.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Låt mig säga till fru Eriksson i Stockholm, att jag i mitt svar inte har givit uttryck för någon form av känsla. Fru Eriksson säger att hon finner mig alltför nöjd. Jag har emellertid bara kallt konstaterat vad medicinalstyrelsen har framfört som sin uppfattning om möjligheterna att fullgöra den inspektionsskyldighet som åvilar den. I sitt besked till departementet har medicinalstyrelsen sagt: »Beträffande möjligheterna att effektivt utöva medicinalstyrelsens inspektionsskyldighet vid ifrågavarande anstalter, vill styrelsen till en början erinra om den ordinarie överinspektörens mångåriga ohälsa och hans tjänstledighet på grund av sjukdom sedan hösten 1959. Det har varit förenat med utomordentligt stora svårigheter att erhålla vikarie på ifrågavarande tjänst, icke minst beroende på att barnpsykiatrien är en ung disciplin, som befinner sig under uppbyggnad i vårt land.»

Man säger vidare:

»Våren 1960 sammankallade chefen för medicinalstyrelsen några av våra ledande barnpsykiatriker och riktade till dem en vädjan om bistånd med rekryteringen av en barnpsykiater med förtrogenhet av efterblivenhetsvården och en mera kliniskt orienterad såsom ansvarig för den psykiska barna- och ungdomsvården.

Överläggningen resulterade i att styrelsen från den 1 juli 1960 kunde knyta en barnpsykiater (överläkaren Elsa-Brita Nordlund) till den psykiska barna- och ungdomsvården och från den 1 januari 1961 doktor Grunewald som vikarie för längre tid på överinspektörstjänsten.»

Om frågeställningen hade gällt en tillbakablick i fråga om möjligheten i gången tid att genomföra inspektionerna, hade jag naturligtvis kunnat redovisa vad medicinalstyrelsen här har sagt. Nu gällde den emellertid, om medicinalstyrelsen ansåg att den hade de nödvändiga resurserna för att klara dessa inspektioner. Härpå svarade alltså medicinalstyrelsen, att läkararbetskraften är tillfredsställande.

Det förhållandet, att man har fått in nya läkare på detta område och därmed också möjligheter till intensifierad inspektion, kommer att resultera i att misshälligheter och missförhållanden måhända uppdagas på en del anstalter. Att dessa sedan blir föremål för uppmärksamhet ligger i öppen dag.

Av rapporten framgår alltså, att fler krafter nu finns att tillgå, varför en mera effektiv organisation kunnat skapas. Denna omorganisation har riksdagen redan tagit ställning till, och även innevarande års riksdag har att i viss omfattning taga ställning till den, beträffande vissa lönejusteringar för den anställda personalen. Den biträdande inspektörstjänsten — professor Forssmans — som herr von Friesen talade om nyss, har övergått till att bli en av dessa deltidstjänster, som jag här tidigare

Svar på fråga och interpellation ang. inspektionen av vissa vårdhem och anstalter

nämnt. Man kan alltså säga att en omorganisation under hand har skett, som har skapat möjligheter att få den nödvändiga personalen.

Sedan uppstår naturligtvis alltid frågan, hur omfattande inspektionerna skall vara. Jag skulle kunna ställa följande fråga: Hur omfattande tror kammarens ledamöter att inspektionen på lasaretten är? Ja, det förekommer en mycket ringa inspektion vid våra lasarett. Man anser nämligen att den lokala tillsynen genom sjukhusdirektionerna och sjukvårdsstyrelserna i landstingen samt det förhållandet, att man har heltidsanställda läkare på lasaretten, garanterar tillfredsställande organisation och förhållanden. På nu ifrågavarande anstalter har vi däremot i allmänhet inte heltidsanställda läkare, även om den lokala organisationen med lokalstyrelse är uppbyggd på samma sätt. Man måste också beakta, att patientmaterialet är ömtåligare på anstalterna. Patienterna på anstalterna kan i allmänhet inte heller anmärka på förhållandena vid dessa, vilket den som vistats på ett lasarett självfallet kan göra, när han blivit frisk och utskriven. Därför är det nödvändigt med en inspektionsverksamhet. Därom råder inga delade meningar.

Frågan är bara, som tidigare sagts, hur omfattande denna verksamhet skall vara. Anser man att den skall vara av sådan omfattning, att anstalterna kan besökas varje halvår eller varje år? Ja, det är en bedömningsfråga. Från medicinalstyrelsens sida har en viss plan gjorts upp, och det gäller att se till att den planen kan följas. Men organisationen har inte byggts ut så, att den möjliggör fler inspektioner än planen upp-
tar.

Den redovisning, som lämnades av professor Forssman i hans mycket omfattande rapport, gav en allmän bild av förhållandena vid dessa vårdanstalter så sent som under åren från 1955 och fram till 1957—1958. Jag blev förekommen av herr von Friesen; annars

hade min avsikt varit att redovisa vad professor Forssman framhöll i sin rapport, som är undertecknad i december 1959. Vid samtal med de nuvarande inspektörerna har jag frågat om samma saker, som redovisats i rapporten, och de har därvid bestyrkt professor Forssmans allmänna uppfattning om vården vid dessa anstalter. Det utsluter självfallet inte, att misshäligheter och missförhållanden vid en del av vårdanstalterna kan uppdagas. Man måste bara akta sig för att generalisera och med utgångspunkt från det enskilda fallet säga, att hela detta vårdområde lider av de bristfälligheter som här och var kunnat konstateras. Jag vill inte på något sätt ta dessa omdömen om att förhållandena som regel är tillfredsställande till intäkt för att vi skall minska vare sig inspektionsverksamheten vid eller uppmärksamheten på dessa vårdanstalter. Men jag delar den uppfattning som framförts, att det gäller att ta med varsam hand på vad som här har framkommit.

Jag vill inte uttala mig om vad som har sagts i ett bemötande från landstingets sida exempelvis om anstalten i Upplands Väsby. Meningarna delar sig. Jag konstaterar att de förhållanden som i en tidigare inspektionsrapport påtalades — bristfälligheterna i fråga om lokalerna och deras utrustning o. s. v. — inte på ett tillfredsställande sätt har klarats upp av landstinget. Det är riktigt som landstinget säger att det har pågått diskussioner om att få fram en ny anstalt. De ledde till beslut vid fjolårets landsting om att bygga en helt ny anläggning och om att ställa medel till förfogande för att åstadkomma den uppsnygning av den gamla anstalten som anses nödvändig så länge denna måste behållas. Detta arbete skall utföras under året.

Jag tror att man här skall låta parterna komma till tals med varandra för att verkligheten bakom såväl inspektionsrapporten som landstingets utta-

Svar på fråga och interpellation ang. inspektionen av vissa vårdhem och anstalter

landen så småningom skall utkristallisera sig. Det gäller sedan att söka åstadkomma en rättelse där det är nödvändigt.

Jag vill heller inte uttala mig beträffande Stora Sköndal på annat sätt än jag påpekar att den provisoriska barnavdelningen som medgavs är ansluten till en vårdavdelning för äldre epileptikerklintel. Byggnaden togs i bruk år 1954, och vårdavdelningen är alltså vad beträffar utrustningen och lokaliteterna mycket bra. Vad uppmärksamheten har riktats på är att vederbörande inte på ett tillfredsställande sätt har avskilt den speciella barnavdelning som man hade medgivande att tillskapa liksom att man inte heller har helt och fullt följt de anvisningar som gavs av medicinalstyrelsen, då den tillät detta provisorium. Man har nämligen vidgat avdelningen under hand, och den har på detta sätt fått en mera omfattande beläggning än den tilltänkta. Att det härigenom kan uppstå missköligheter går inte att bortse ifrån. Det är möjligt att dessa kan undanröjas. Det får bli en diskussion som medicinalstyrelsen i första hand har att ta ställning till.

Av den största betydelse är den prövning, som medicinalstyrelsen för närvarande håller på med, av ett förslag från Stora Sköndal om att få bygga ett speciellt, friliggande barnsjukhus. Jag skall villigt erkänna att meningarna därom delar sig. Specialisterna inom den neurologiska, psykiatriska och pediatriiska vården är inte tilltalade av en sådan anordning. Andra åter har den uppfattningen — jag vet att medicinalstyrelsens chef representerar den — att det kanske finns behov av ett sådant barnsjukhus för s. k. subkroniska fall, d. v. s. sådana som kräver långvarig vård utan den rent vetenskapliga tillsyn som i andra sammanhang kan vara nödvändig. Det blir således en prövning av huruvida ett sådant sjukhus skall uppföras eller inte. Medan

denna pågår kommer naturligtvis frågan upp, om man i avvaktan på beslut från medicinalstyrelsen skall medge att denna provisoriska avdelning får upprätthållas med ett begränsat antal vårdplatser eller ej. En diskussion är i gång mellan de berörda parterna, och jag vill inte här kommentera den ytterligare.

Frågan om offentlighetsprincipen har tagits upp. Jag har i detta fall samma grunduppfattning som herr von Friesen: här skall ingenting undanskylas. Sedan kan man naturligtvis — i likhet med herr von Friesen och Riksförbundet för utvecklingsstörda barn — mena att innan ett mera fullständigt material föreligger bör inte någon mening om enskildheterna i dessa rapporter komma till uttryck. Det är möjligt att man skulle kunna diskutera med representanter för pressen om en tågordning som motsvarar den som man kommit överens om när det gäller disciplinärenden. Så långt jag vet har ju medicinalstyrelsen och pressen enats om att inte ge publicitet åt ett disciplinärende förrän vederbörande parter fått möjlighet att komma till tals. Kanhända kan man efter en sådan diskussion med pressen få fram en ordning som säkerställer en mera rättvisande bild av de förhållanden som eventuellt blir påtalade.

Herr talman! Det är angeläget för mig att i anslutning till denna överläggning göra några mera allmänna kommentarer till dessa vårdfrågor. Jag behöver inte fördjupa mig i dem alltför mycket, men jag vill gärna erinra om att beträffande vården av de psykiskt efterblivna — dessa är den stora, dominerande gruppen — fick vi en ny lagstiftning år 1954 med reglering av huvudmannaskapet. De kommunala huvudmännen fick då ta huvudansvaret. Staten skulle fortfarande ha vissa uppgifter, framför allt angående de höggredigt psykiskt efterblivna och det vanföra klientelet. Genom den nya lagstiftning-

Svar på fråga och interpellation ang. inspektionen av vissa vårdhem och anstalter

en riktades uppmärksamheten på ett vårdområde som — jag skall gärna medge det — i långa stycken var efter-satt. Åtgärder var alltså högst angelä-gna. Jag tror att det är riktigt att säga med professor Forssman att här har skett ett utomordentligt uppbyggnads-arbete. Varje kommunal huvudman har antingen ensam eller i samarbete med andra ägnat sig åt att bygga upp denna organisation. Jag har redan påpekat att Stockholms läns landsting så sent som i fjol beslutade om en helt ny vårdan-stalt. Andra landsting — exempelvis Västernorrlands — tog i fjol sin nya särskola i anspråk. Jag vet en rad landsting som planerar, har beslut färdiga eller är i färd med att bygga nya särskolor. Fem eller sex sådana har tillkommit under de allra sista åren.

Från landstingens sida har man velat göra gällande att staten inte har upp-fyllt sina skyldigheter på detta område. Det skall medges att den statliga vård-organisationen inte har varit så ut-byggd att vi har kunnat helt fullgöra de statliga åtagandena, men jag vill erinra om att 1957 och 1959 års riks-dagar fattat beslut om den nya anstal-ten i Sala. Arbetet med byggandet av denna anstalt pågår, och vi räknar med att år 1963 skall anstalten, som inne-håller 540 vårdplatser, vara färdig. Vid Vipeholmsanstalten har byggts en ny avdelning med 60 vårdplatser. Vidare har vi tagit i bruk en del av paviljong-erna vid Drottning Viktorias kustsana-torium, vilket har inneburit ett tillskott av ungefär 100 vårdplatser. Det disku-teras också möjligheterna att för de norra länen tillskapa en motsvarande anstalt, eventuellt genom att ta i an-språk Gådeå mentalsjukhus, om detta skall ersättas av ett nytt sjukhus i annan del av länet.

Man är alltså inne i ett utbyggnads-skede, där nya anstalter kommer till eller planeras. Gamla vårdanstalter — ofta förslummade, såsom professor

Forssman uttrycker det — ersättes med nya enheter.

Jag vill också fästa uppmärksamhe-ten på att de anmärkningar som fram-ställts gäller ett par äldre anstalter, en landstingsanstalt och en privatägd an-stalt. Arbetet vid dessa äldre anstalter är mycket tungt, och det möter stora svårigheter att få den vårdpersonal som är nödvändig. Den ifrågavarande an-stalten i Stockholms län har dock under de senaste åren kunnat öka sin personal-kader. Jag har emellertid uppmärksam-mat att statens inspektör i sin rapport understrukt önskvärdheten av att man där kunde ha en heltidsanställd sjuk-sköterska i stället för att en tjänst är uppdelad på två sköterskor. Från landstingets sida har svarats att tjäns-ten utannonserats vid flera tillfällen under det gångna året men att det icke varit möjligt att skaffa någon sköter-ska som ville arbeta på heltid. För att över huvud taget få tjänsten besatt har det inte funnits något annat att göra än att dela den på två tjänsteinnehava-re. Detta exempel antyder de svårig-heter som man i nuet ställs inför när det gäller att skaffa den personal som är nödvändig vid vårdanstalter av det-ta slag.

I detta sammanhang kommer jag in på utbildningsfrågan. Det råder ju enig-het om att all vårdpersonal inom sjuk-vården bör få utbildning. Jag tror ock-så att jag vågar uttala den förhopp-ningen att den dagen inte skall vara så långt borta då ingen som saknar ut-bildning skall få anställas vid ett sjuk-hus eller en vårdanstalt. Det kan vara tillåtet att hysa en sådan förhoppning, eftersom praktiskt taget varje landsting och även de stora städer som är hu-vudmän för sjukvården har påbörjat en utbildning också av den lägre vård-personalen. Även från statens sida har organiserats en omfattande utbildning. Det bedrivs en långtgående utbildning då det gäller mentalsjukvårdspersonal; den tvååriga grundkursen för denna ka-

Svar på fråga och interpellation ang. inspektionen av vissa vårdhem och anstalter

tegori har oavbrutet utökats. Det finns även en specialutbildning för personal inom epileptikervården, påbörjad första gången år 1960.

Jag har velat nämna detta för att visa att det har inom praktiskt taget varje område påbörjats en sådan utbildning som här efterlysts. Det är alltså, herr Börjesson i Falköping, inte bara fråga om utredningar, utan det är fråga om en utbildning som redan igångsatts. Däremot utredes möjligheterna att åstadkomma en differentiering av utbildningen liksom om att till skapa en ny personalgrupp, undersköterskor, placerad mellan sjuksköterskor och vårdbiträden. Meningen är att denna nya kategori skulle kunna överta en del medicinska vårduppgifter. Men utbildningen i allmänhet är som sagt redan i gång. Den har påbörjats i slutet av 50-talet, och den kommer under 60-talet att växa i omfattning och självfallet även förändras i fråga om sin karaktär.

Jag har ansett det nödvändigt att med en viss skärpa framhålla att det redan pågår en betydande utbyggnad av vårdanstalterna och en omfattande utbildningsverksamhet. Naturligtvis har jag inte något att erinra mot att man visar otålighet eller missnöje — missnöjet har ju alltid varit framåtskridandets drivfjäder och bör inte på något sätt undertryckas. Men det må ändå vara tillåtet att erinra om de åtgärder som vidtagits som ett försvar mot kritiken. Fullt nöjd och tillfredsställd är det väl svårt att någonsin bli på detta område liksom på så många andra.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Det var ett par avsnitt i herr von Friesens och inrikesministerns anföranden som uppkallade mig. Det gällde publiciteten omkring de här omstridda fallen.

Ingen av de nämnda talarna riktade någon anmärkning mot publiciteten i

dess fall. Givetvis kan det tidigare undantagsvis ha förekommit misstag och förhastad publicering, men i samband med diskussionen om principerna för publicering av sådana här fall finner jag det angeläget understryka att det i de nu aktuella fallen inte har skett några övertramp från pressens sida.

Däremot har man rent principiellt mycket god anledning att diskutera hur publiceringen skall ske — i det fallet har jag precis samma inställning som senast inrikesministern gav uttryck för. Publicistklubbens publiceringsregler föreskriver vid anmälan mot befattningshavare att publicering icke skall ske förrän vederbörande haft tillfälle att avge förklaring. Det synes rimligt att här införa en bestämmelse av motsvarande innehåll. Jag tror att det skulle kunna ske utan att möta svårigheter från pressens sida. Jag har anledning att tro det efter att ha deltagit i många diskussioner just om dessa grannliga publiceringsfrågor.

Jag skulle i detta sammanhang vilja understryka ytterligare en synpunkt, eftersom jag nu rätt många år haft tillfälle att delta i handläggningen av vårdfrågor i ett landstings förvaltningsutskott. Man betänker säkerligen i allmänhet inte hur oerhört stora svårigheterna är att skaffa personal till vårdhem, både av den typ det nu är fråga om och av andra typer. Om kritiken mot verksamheten vid dessa inrättningar framstår som alltför hård och dessutom som oöverlagd och inte helt berättigad, är det naturligtvis lätt hänt att personalen tröttnar. Det kan man inte klandra om man tänker på vilket slitsamt och tålmodsprövande arbete som personalen vid dessa vårdhem alltid har, ett arbete som är mera påfresande än de flesta andra befattningshavares. Därför måste både de som har inspektionsrätt och de som svarar för offentligheten kring dessa vårdområden fara varsamt fram, självklart utan att fördenskull fakta undanhållas. Man

Interpellation i anledning av planerad nedläggning av träsliperiet vid Tegefors fabrik i Järpen

får inte glömma risken — i dessa tider när det finns en betydande brist på personal på olika vårdområden och många vårdanstalter redan är strand-satta i detta hänseende — att vi gör dessa arbetsuppgifter ännu mera påfrestande genom en kritik som vid närmare prövning visar sig icke helt hållbar. Det är viktigt — på den punkten får det inte göras avkall — att missförhållanden blottläggs och påtalas. Men det är också viktigt att sådant som inte är missförhållanden inte framställs i en sådan dager att missuppfattningar uppstår.

Får jag slutligen rent parentetiskt avsluta till en passus i inrikesministerns anförande. När han talade om att det hade förekommit överbeläggning som inte borde få förekomma, kände jag mig träffad i mitt samvete. Jag tror inte någon av oss som har med sjukvårdsanstalter och vårdhem att göra kan frita sig från att överbeläggning förekommer på de anstalter han har ansvar för. Sådan förekommer både här och var och i alltför hög grad, beroende på att läkarna och andra målsmän för dessa anstalter helt enkelt inte kan säga nej till de böner om vård och hjälp som framföres. Så blir anstalterna överbelagda och drabbas ibland av anmärkningar. Det är sannerligen inte lätt att veta hur man i sådana fall skall handla på det riktigaste och mest människovänliga sättet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 151, med förslag till lag om ändrad lydelse av 53 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

§ 7

Föredrogs och hänvisades till jord-

bruksutskottet den å bordet vilande motionen nr 780.

§ 8

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 63—69 och 74, bevillningsutskottets betänkanden nr 39 och 41, bankoutskottets utlåtanden nr 21—23, andra lagutskottets utlåtanden nr 39—41, tredje lagutskottets utlåtanden nr 20 och 21 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 21 och 22.

§ 9

Föredrogs den av herr Wiklund i Stockholm vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående kostnaderna för bärgning av regalskeppet Vasa.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10

Interpellation i anledning av planerad nedläggning av träsliperiet vid Tegefors fabrik i Järpen

Ordet lämnades på begäran till

Herr NILSSON i Östersund (s), som yttrade:

Herr talman! Enligt den kommuniké som i dagarna utfärdats av Marma-Lång-rörs AB — vilket bolag numera ingår i Korsnäs-koncernen — kommer träsliperiet vid Tegefors verk i Järpen att nedläggas den 1 mars 1962. Åtgärden innebär att sista etappen i Tegeforsanläggningens avveckling fullbordas och att en av de få kvarvarande större industrierna i Jämtlands län försvinner. Tegeforsfabriken grundades redan 1886 och har en lång och skiftande historia bakom sig, vilken icke närmare skall relateras i detta sammanhang. Nämnas kan dock, att när anläggningen

Interpellation ang. upplysningsverksamheten kring utrymningsövningen i Stockholm

År 1950 övergick i Marma-Långrörs ägo förelåg planer på en omfattande utbyggnad och expansion. Från kommunens sida gjordes också omfattande investeringar, emedan man på goda grunder förväntade att driften skulle fortsätta och möjligen öka i omfattning. Några år efter det att fabriken övergått till de nya ägarna började emellertid rykten om driftinskränkningar att cirkulera, vilka — trots lugnande besked från bolagsledningens sida — så småningom besannades. Den 2 oktober 1956 meddelades att tillverkningen av sulfitmassa skulle upphöra fr. o. m. september 1957, att tillverkningen skulle läggas om till slipmassa och att ett provisoriskt träsliperi skulle uppföras. Vid den tiden fanns drygt 150 arbetare anställda vid fabriken, men när omställningen skedde i mars 1958 reducerades arbetsstyrkan till ett 90-tal, vilket givetvis medförde kännbara återverkningar såväl för dem som utrationaliserades som för den berörda kommunen.

Det nyligen utfärdade beskedet från bolagsledningen om att träsliperiet skall nedläggas den 1 mars nästa år har naturligt nog väckt missmod och förstämning i första hand hos de anställda och deras familjer. Bolaget säger visserligen i sin kommuniké att några av de äldre arbetarna kommer att pensioneras och att de övriga kommer att erbjudas anställningar vid bolagets anläggningar i Hälsingland, men detta betyder ingalunda någon tillfredsställande lösning för människor, som planerat för framtiden på en plats där de trivs och känner sig höra hemma. Även kommunen och för övrigt hela länet med sin redan nu starka utflyttning ställs i en bekymmersam situation. Det kan erinras om att utförda beräkningar visar att Undersåkers skattetyngda kommun genom nedläggningen kommer att orsakas ett skattebortfall av sex procent.

Alla ansträngningar måste nu inriktas på att söka få en ersättningsindustri till Järpenområdet. Goda förutsättningar härför synes föreligga eftersom platsen har goda kommunikationer, ett väl utbyggt skolväsen, livlig bostadsbyggnadsverksamhet och över huvud taget en mycket bra kommunal service. Skicklig och yrkeskunnig arbetskraft kommer också att finnas tillgänglig i samband med nedläggningen. Järpens naturliga roll som en betydande centralort i västra Jämtland, liksom det inte allt för långa avståndet till en ständigt isfri hamn på norska sidan bör även verka tilldragande ur lokaliseringssynpunkt.

I strävandena att söka lokalisera någon annan industri till orten och därmed skapa trygghet i tillvaron för dem som berörs av bolagets nedläggningsbeslut förlitar man sig nu på statsmakternas medverkan. För att vinna klarhet i vilka åtgärder som vidtagits i sådan riktning anhåller jag om kammarrens tillstånd att få ställa följande frågor till statsrådet och chefen för socialdepartementet:

Har statsrådet uppmärksammat de sociala skadeverkningar som nedläggningen av Tegeforsfabriken kommer att få såväl för de anställda som för Undersåkers kommun och Jämtlands län?

Om så är fallet, är statsrådet villig att lämna en redogörelse för de åtgärder som planeras från statsmakternas sida i syfte att i första hand söka få någon annan industri till platsen?

Denna anhållan bordlades.

§ 11**Interpellation ang. upplysningsverksamheten kring utrymningsövningen i Stockholm**

Ordet lämnades på begäran till

Herr BJÖRKMAN (h), som yttrade:
Herr talman! Den utrymningsövning,

Interpellation ang. upplysningsverksamheten kring utrymningsövningen i Stockholm

som ägde rum i Stockholm söndagen den 23 april, fick icke den anslutning, som hade väntats. Övningen omfattade ett område med 250 000 invånare. Det beräknades att omkring 70 000 personer skulle deltaga i övningen. Antalet stannade emellertid vid knappt 30 000. Övningen fick därigenom inte den karaktär som avsågs för att den rätt skulle fylla sin uppgift.

Det har starkt ifrågasatts om upplysningsverksamheten kring övningen varit utformad på ett sådant sätt att befolkningen fått en klar uppfattning om övningens innebörd. Genom det starka betonandet av frivilligheten har alltför många bibringats den föreställningen att deras underlåtenhet att deltaga i övningen icke hade någon betydelse.

Åberopande det anförda får jag anhålla om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande fråga:

Anser herr statsrådet att upplysningsverksamheten kring utrymningsövningen i Stockholm varit utformad på ett sådant sätt, att allmänheten fått klart för sig det angelägna i att deltagandet fick största möjliga omfattning?

Denna anhållan bordlades.

§ 12

Till bordläggning anmäldes

statsutskottets utlåtande nr 73 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1960/61, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

bevillningsutskottets betänkande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Norge om tulllätnader m. m. vid flottning i svensk-norska vattendrag;

trede lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av motion angående beräkningen av bostadsrätts överlåtelsevärde;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m., jämte i ämnet väckta motioner,

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens stöd åt växtförädlingen, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ombildning av statens reproduktionsanstalt till aktiebolag, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av väckta motioner angående utredning om vetenskaplig forskning rörande arbetet och arbetsplatsen,

nr 25, i anledning av väckta motioner om skydd mot korrosion,

nr 26, i anledning av väckt motion om utarbetande av ett tidsenligt byggnadskostnadsindex, m. m., och

nr 27, i anledning av väckta motioner angående åldringsvården.

§ 13

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om antalet ortsgrupper vid skattegrupperingen, såvitt propositionen avser ändrade grunder för statsbidrag till kommunerna;

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1961/62 till högre utbildning och forskning jämte i ämnet väckta motioner;

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-

ställning angående anslag för budgetåret 1961/62 till Bidrag till sjukkassor m. m.;

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1961/62 till Akademiska sjukhuset i Uppsala: Avlöningar till läkare och Driftkostnader vid akademiska sjukhuset i Uppsala;

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1961/62 till vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m.; och

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1961/62 till Bidrag till skattetyngda kommuner m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

från bevillningsutskottet:

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om antalet ortsgupper vid skattegrupperingen, såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet;

från första lagutskottet:

nr 185, i anledning av väckta motioner om en allmän översyn av bokföringslagen; och

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av europeisk konvention om inbördes rätts hjälp i brottmål;

från andra lagutskottet:

nr 184, i anledning av väckta motioner om rätt till barnpension för barn utom äktenskap i visst fall; samt

från jordbruksutskottet:

nr 186, i anledning av väckta motioner angående domänverkets markpolitik, m. m.;

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.; och

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1960/61, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

§ 14

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 142, angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m., överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 15

Anmälades, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

nr 781, av herr *Braconier*, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse nr 101, med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation;

nr 782, av herr *Mattsson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 116, angående vissa organisationsfrågor inom skolväsendet m. m.;

nr 783, av herr *Svenning m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 128, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 26 § lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m.;

nr 784, av herr *Bohman m. fl.*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 128;

nr 785, av fru *Kristensson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 130, med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648);

nr 786, av herr *Magnusson* i Borås m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 132, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om rätt till avdrag vid 1961 års taxering för avsättning till pensionsstiftelse;

nr 787, av herr *Brandt* i Sättila m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 134, angående särskilda åtgärder för rationalisering av jordbruket och skogsbruket i Kopparbergs län, m. m.;

nr 788, av herr *Larsson* i Luttra m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 136, angående vissa ändringar

i statliga avlönings- och pensionsförfattningar, m. m.;

nr 789, av herrar *Nilsson* i Lönsboda och *Svensson* i Ljungskile, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 140, med förslag till nya författningsbestämmelser rörande tillverkning av och handel med fodermedel m. m.;

nr 790, av herr *Nilsson* i Svalöv, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 140; samt

nr 791, av herr *Johansson* i Stock-

holm m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 144, angående försäljning av viss kronoegendom.

Dessa motioner bordlades.

§ 16

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.25.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 26 april

Kl. 10.00

§ 1

Meddelande om grundlagsändring

Herr talmannen meddelade, att Kungl. Maj:t till riksdagen överlämnat en skrivelse angående förordnande av statsrådsledamöter att uppläsa Kungl. Maj:ts öppna brev till riksdagen angående viss grundlagsfråga. Av denna skrivelse, som nu föredrogs och lades till handlingarna, inhämtades, bland annat, att Kungl. Maj:t förordnat hans excellens herr statsministern Tage Erlander att i andra kammaren uppläsa Kungl. Maj:ts öppna brev i ämnet.

Med anledning härav överlämnade herr talmannen ordet till hans excellens herr statsministern *ERLANDER*, som uppläste Kungl. Maj:ts öppna brev till riksdagen av den 21 april 1961 angående viss grundlagsfråga, så lydande:

Kungl. Maj:ts öppna brev till riksdagen angående viss grundlagsfråga; givet Stockholms slott den 21 april 1961.

I skrivelse den 12 april 1961, nr 148, har riksdagen anmält, att riksdagen vid slutlig prövning antagit av 1960 års riksdag i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition nr 143 såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaget förslag till ändrad lydelse av 51 § riksdagsordningen.

Kungl. Maj:t vill härmed giva riksdagen till känna, att Kungl. Maj:t denna dag låtit genom allmän kungörelse utfärda den beslutade grundlagsändringen.

GUSTAF ADOLF

Herman Kling

Uppläsningen åhördes av kammarens ledamöter stående.

§ 2

Företogs val av tjugufyra valmän för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor.

Ordet lämnades därvid på begäran till

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**, som anförde:

Herr talman! För vart och ett av de val som skall företagas vid detta plenum ber jag att få avlämna en gemen-

sam lista, vilken godkänts av de av kammaren valda ledamöterna i talmanskonferensen. Varje lista upptar namn å så många personer, som det ifrågavarande valet avser.

Denna hemställan bifölles.

Den av herr förste vice talmannen för valet av valmän avlämnade listan upptog under partibeteckningen »Gemensam lista» följande namn:

Sköldin
Nilsson i Göteborg
Malmborg
Dickson
Bengtsson i Varberg
Svensson i Stenkyrka
Andersson i Ryggestad
Johansson i Torp
Christenson i Malmö
Munktell
Asp
Börjesson i Glömminge
Karlsson i Olofström
Odhe
Löfroth
Regnéll
Andersson i Ronneby
Persson i Appuna
Larsson i Hedenäset
Renström-Engenäs, fru
Boija
Gunne, fru
Almgren
Larsson i Luttra.

Herr talmannen uppläste nu denna lista, vilken kammaren godkände; och förklarades de personer, vilkas namn upptagits å listan, utsedda till valmän.

§ 3

Anställdes val av suppleanter för de under nästföregående paragraf omnämnda valmännen. Herr förste vice talmannen avlämnade en lista, vilken under partibeteckningen »Gemensam lista» upptog följande namn:

Nilsson i Östersund
Forsberg
Nelander

Bohman
Bengtsson i Landskrona
Hansson i Önnarp
Andersson i Billingsfors
Hagnell
Rydén
Cassel
Lindkvist
Johansson i Dockered.

Sedan denna lista av herr talmannen upplästs och av kammaren godkänts förklarades de personer, vilkas namn funnos upptagna å listan, utsedda till suppleanter för här ifrågavarande valmän.

§ 4

Justerades protokollsutdrag angående de i §§ 2 och 3 omnämnda valen.

§ 5

Herr TALMANNEN yttrade:

Efter samråd med första kammarens talman får jag meddela, att gemensam omröstning i det i bevillningsutskottets memorial nr 46 avsedda ärendet angående befrielse från nöjesskatt för idrottstävlingar m. m. kommer att anställas vid början av kamrarnas sammanträden onsdagen den 3 maj.

§ 6

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 142, angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

§ 7

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till utrikesutskottet motionen nr 781;
till statsutskottet motionen nr 782;
till behandling av lagutskott motionerna nr 783—785;
till bevillningsutskottet motionen nr 786;

till jordbruksutskottet motionen nr 787;

till statsutskottet motionen nr 788;

till behandling av lagutskott motionerna nr 789 och 790; samt

till statsutskottet motionen nr 791.

§ 8

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtande nr 73, bevillningsutskottets betänkande nr 49, tredje lagutskottets utlåtande nr 19, jordbruksutskottets utlåtanden nr 21, 23 och 25 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 24—27.

§ 9

Föredrogs den av herr Nilsson i Östersund vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhängan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet i anledning av planerad nedläggning av träsliperiet vid Tegefors fabrik i Järpen.

Kammaren biföll denna anhängan.

§ 10

Föredrogs den av herr Björkman vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhängan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående upplysningsverksamheten kring utrymningsövningarna i Stockholm.

Kammaren biföll denna anhängan.

§ 11

Föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1961/62,

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående vissa markförvärv för försvaret,

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss kronan tillhörig mark m. m.,

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal om driften av svenska institutet för konserveringsforskning m. m., och

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1961/62 till utbyggnad av tekniska högskolan i Stockholm m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1961/62, i vad avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1—13

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 14 och 15

Lades till handlingarna.

§ 13

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till radiohus för budgetåret 1961/62, och

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1960/61, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14

Samlad översyn av gällande bestämmelser rörande olika företagsformer, m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 39, i anledning av väckta motioner rörande en samlad översyn av gällande bestämmelser rörande olika företagsformer, m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 148 av herrar *Mattsson* och *Torsten Andersson* samt II: 170 av herrar *Gustafsson* i Kårby och *Svensson* i Stenkyrka, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning rörande avvägningen av företagsbeskattningen med särskild hänsyn till de mindre företagens behov av konsolidering i enlighet med vad i motionerna anförts; ävensom

2) de likalydande motionerna I: 266 av herrar *Stefanson* och *Sjönell* samt II: 226 av herrar *Gustafson* i Göteborg och *Carlsson* i Stockholm, vari hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en samlad översyn av gällande bestämmelser främst inom sociallagstiftningens och skattelagstiftningens områden med sikte på att skapa rättvisa mellan olika företagsformer och undanröja de bestämmelser som missgynnar sådan företagsamhet inom t. ex. hantverkets, handelns, industriens och jordbrukets områden, som ej drives i aktiebolagsform».

Utskottet hemställde, att riksdagen, i anledning av de likalydande motionerna I: 148 av herrar *Mattsson* och *Torsten Andersson* samt II: 170 av herrar *Gustafsson* i Kårby och *Svensson* i Stenkyrka ävensom de likalydande motionerna I: 266 av herrar *Stefanson* och *Sjönell* samt II: 226 av herrar *Gustafson* i Göteborg och *Carlsson* i Stockholm och med hänsyn till angelägenheten att stärka den mindre företagsamhetens konkurrenskraft inför den nya mark-

nadssituationen i Europa, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en samlad översyn av gällande bestämmelser främst inom sociallagstiftningens och skattelagstiftningens områden med sikte på att skapa rättvisa mellan olika företagsformer och undanröja de bestämmelser som missgynnade sådan företagsamhet inom t. ex. hantverkets, handelns, industriens och jordbrukets områden, som ej dreves i aktiebolagsform.

Reservation hade avgivits av herrar *John Ericsson*, *Einar Eriksson* och *Jansson*, fröken *Ranmark* samt herrar *Wärnberg*, *Brandt* i Aspabruk, *Allard*, *Kärrlander*, *Engkvist* och *Andersson* i Essvik, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 148 av herrar *Mattsson* och *Torsten Andersson* samt II: 170 av herrar *Gustafsson* i Kårby och *Svensson* i Stenkyrka om åtgärder på företagsbeskattningens område för underlättande av mindre företags konsolidering, ävensom

2) de likalydande motionerna I: 266 av herrar *Stefanson* och *Sjönell* samt II: 226 av herrar *Gustafson* i Göteborg och *Carlsson* i Stockholm om en samlad översyn av gällande bestämmelser rörande olika företagsformer,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! I de likalydande motionerna I: 148 och II: 170, den senare väckt av herrar *Gustafsson* i Kårby och *Svensson* i Stenkyrka, har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning rörande avvägningen av företagsbeskattningen med särskild hänsyn tagen till de mindre företagens behov av konsolidering i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottsmajoriteten har ställt sig po-

Samlad översyn av gällande bestämmelser rörande olika företagsformer, m. m.

sitiv till detta yrkande liksom till yrkandet i de likalydande motionerna I:266 och II:226. Reservanterna hävdar, att det inte finns särskild anledning att ge dessa spörsmål någon förtur, eftersom hela problemkomplexet skall utredas och behandlas av den stora skatteberedningen. Men utskottsmajoriteten menar att man här kan peka på förhållanden, som gör att det finns anledning att ge detta ärende förtur.

Under behandlingen i avdelningen meddelade utskottssekretariatet, att om man ser på utvecklingen under perioden 1954—1958 finner man, att den statliga inkomstskatten från företag, som drivs i form av aktiebolag och ekonomiska föreningar, under denna period minskat med 12 procent under det att skatteinkomsterna till statsverket från företag som drivs på annat sätt — framför allt mindre företag som driver rörelse i form av enskild firma, handelsbolag eller kommanditbolag — ökat med 24 procent.

Det är alltså en skillnad från minus 12 till plus 24 procent. Man kan väl inte säga annat än att konjunkturerna för dessa båda typer av företag har varit enahanda. Skillnaden är framför allt den, att den ena typen av företag arbetar under en skattelagstiftning som är avsevärt mycket gynnsammare än lagstiftningen för den andra typen av företag. Det är mot den bakgrunden utskottsmajoriteten menar att det finns skäl att låta de problem som tagits upp i de båda motionsparen få förtur och att, tidigare än allmänna skatteberedningens förslag kan väntas, vidta åtgärder syftande till att ge den mindre företagsamheten möjligheter till konsolidering.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Dessa frågor berör, som här har sagts, småföretagens möjlighe-

ter till konsolidering. I motionerna sägs att ingenting har företagits i detta hänseende. Men jag vill erinra om de beslut som fattats här tidigare om rätt till förlustavdrag och om rätt till avdrag vid nyemissioner. Syftet med dessa beslut har bland annat varit att hjälpa småföretagen till konsolidering och till en bättre lösning av deras kapitalfråga.

Det är inte så mycket att säga i detta ärende, tycker jag, ty de frågor som här förts fram är redan nu föremål för allmänna skatteberedningens övervägande. När det gäller enskilda företagare, småföretagsamheten, som här främst avses, är det klart utsagt i direktiven till utredningen — vilket här vid ett flertal tillfällen har framhållits — »att den allmänna skatteberedningen bl. a. har att undersöka om det är en lämplig anordning att som nu sker enskilda rörelseidkare, fria yrkesutövare och lantbrukare beskattas delvis efter samma regler som gäller för företag som drivs i bolags- eller föreningsform och delvis enligt samma regler som löntagare».

Då hela företagsbeskattningen — som vi väl vid ett tiotal olika tillfällen här i riksdagen tidigare har framhållit — är föremål för en förutsättningslös utredning, kan det enligt utskottets mening inte anses riktigt att bryta ut några frågor, utan de bör ställas in i sitt större sammanhang.

Herr talman! Jag anser att det borde räcka med detta klara faktum, och jag ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad till detta betänkande av herr John Ericsson m. fl.

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! Reservanterna och herr Brandt i Aspabruk hänvisar till pågående utredningar på det skattepolitiska planet. Men frågan har också socialpolitiska aspekter. Jag erinrar om sociallagstiftningen, som också berörts i de framlagda motionerna. De av herr Brandt nämnda kommittéerna, som ar-

Samlad översyn av gällande bestämmelser rörande olika företagsformer, m. m.

betar med dessa spörsmål, har inte möjlighet att göra den översyn av författningarna som utskottet hemställer om. Vad jag främst vill fästa kammarens uppmärksamhet på är att bolagsbildningen har fått en utveckling som inte är normal. Under 1960 bildades nära 7 000 bolag mot 2 900 under 1959. Fria yrkesutövare och småföretagare inom handel och hantverk, servicerörelser av olika slag som inte har direkt företagsorganisatoriska skäl till bolagsbildning är representerade i de nya ansökningarna. Att registrera bolag är förenat med åtskilliga kostnader, och vederbörande får även underkasta sig bolagslagstiftningens många bestämmelser.

Vad som framdrivit denna för småföretagarna onaturliga företagsform är främst att statsmakterna under senare år har stiftat vissa sociallagar, enligt vilka man måste vara arbetstagare för att kunna tillgodogöra sig fördelarna av sjuk- och yrkesskadeförsäkringen. ATP är också en drivande faktor. Att Kungl. Maj:t i januari 1960 bl. a. beslutade att en direktör, som själv äger aktiemajoriteten i ett företag, skall betraktas som arbetstagare och icke som egen företagare i vad det gäller sjuk- och yrkesskadeförsäkring, har givit bolagsbildningen stor aktualitet.

Sociallagstiftningen har två definitioner, den civilrättsliga och den socialrättsliga. En direktör i ett företag hänföres till den socialrättsliga, medan en enskild handelsfirma — t. ex. en frisör eller en fönsterputsare — hänföres till den civilrättsliga och således inte kan få något nämnvärt gagn av den nuvarande sjuk- och yrkesskadeförsäkringen.

Det heter i utskottsutlåtandet att det är angeläget med en skyndsam utredning rörande sociallagstiftningens struktur. Vidare anföres att de mindre företagarnas konkurrenskraft inför den nya marknadssituationen i Europa snarast måste förstärkas och att olika företagsformer bör konkurrera på lika

villkor. Det är dessa sammanhängande komplex som bör bli föremål för en särskild utredning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Jag vill erinra om att det annonserats en förändring av bestämmelserna rörande den allmänna tjänstepensionen, som kommer att beröra småföretagarna i denna del av sociallagstiftningen. Inom sociallagstiftningen i övrigt pågår dessutom andra utredningar och ett lagstiftningsarbete i viktiga hänseenden, som har betydelse för småföretagarna. Med hänsyn härtill och särskilt med hänsyn till den omständigheten — något som jag tycker det borde vara onödigt att ytterligare peka på — att det så klart angivits, att man när det gäller skattelagstiftningen skall pröva alla problem rörande småföretagare och enskilda rörelseidkare över huvud taget, tycker jag att motionärerna skulle kunna avvakta utredningen, som vi väl ändå kan hoppas skall lämna sitt betänkande inom en snar framtid.

Jag vidhåller mitt yrkande, herr talman.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Som en motivering för de olika typer av skatte kredit, som de större företagen fått under senare tid och varom enighet i stort sett rått, har anförts den nya situation som företagsamheten kommer i på grund av de ändrade marknadsförhållandena. Herr Brandt i Aspabruk pekar på några av dessa former av skatte kredit — på bestämmelserna om investeringsfonder och om skattelättnader vid nyemission. Men det är ju just därför att endast vissa företag — de som drivs i aktiebolagsform — har möjlighet att utnyttja dessa skatte krediter som denna motion om ändrade regler för den mindre företagsamheten har väckts. Jag upp-

Samlad översyn av gällande bestämmelser rörande olika företagsformer, m. m.

repar, att eftersom de mindre företagen svarar för ungefär 40 procent av sysselsättningen här i landet och det måste vara angeläget att de också är konkurrenskraftiga inför framtiden samt då vi vet att utvecklingen under senare tid varit den, att skatteinkomsterna från aktiebolag *minskat* med 12 procent, medan skatteinkomsterna från den andra typen av företag *ökat* med 24 procent, är skillnaden så avgörande, att det inte finns skäl att vänta hela den tid det kan antas dröja, innan skatteberedningen lägger fram sitt förslag. Det är mot denna bakgrund, herr talman, som jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! Jag vill säga till herr Brandt i Aspabruk att skatteberedningen, som han talar om, är ju en långsiktig beredning, som kommer att ta tid. Här rör det sig om aktuella problem som kommit in i bilden, och det är därför utskottet ansett att en skyndsam utredning bör företagas.

Herr Brandt säger att även arbetstagarbegreppet är föremål för utredning. Det är inte riktigt, herr Brandt; arbetstagarbegreppet utredes inte i vad avser olika typer av företagare, utan det gäller andra förhållanden. Som jag sade tidigare vore det för riksdagen mycket värdefullt att få ett besked, huruvida det civilrättsliga eller det socialrättsliga arbetstagarbegreppet skall ligga till grund för den framtida bedömningen av sociallagstiftningen. Detta är en mycket viktig fråga, herr Brandt, och den kan enligt min mening inte hänskjutas till de utredningar som nu pågår.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! För att det inte skall bli några missförstånd vill jag understryka, att reservanterna har ju inte på något sätt förnekats att de problem rörande småföretagare och andra enskilda rö-

relseidkare, som det här talas om, verkligen finns. Om dessa ting står det ingen strid, och vi har inte tagit upp någon diskussion om saken. Men om en utredning arbetar med uppgift att gå igenom dessa problem, bör man väl inte bryta ut ett spörsmål och fordra en skyndsam utredning. Det torde vara ganska ovanligt att så sker här i riksdagen.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Brandt i Aspabruk begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 39, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen av herr John Ericsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för nej-propositionen. Herr Fälldin begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 95 ja och 109 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid betänkandet fogade reservationen av herr John Ericsson m. fl.

Förvärvsavdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

Fru *Löfqvist* och herr *Svensson* i Stenkyrka anmälde, att de röstat fel i denna votering.

§ 15**Förvärvsavdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 41, i anledning av väckta motioner rörande förvärvsavdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 26 av fru *Hamrin-Thorell m. fl.* och II: 40 av fru *Gärde Widemar m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte

A) besluta sådan ändring av reglerna för förvärvsavdraget att dess maximalbelopp höjdes till 3 000 kronor i de fall förvärvsarbetande gift kvinna hade hemmavarande barn under 16 år att gälla från och med 1962 års taxering,

B) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning

dels beträffande en omkonstruktion av förvärvsavdraget i syfte att genomföra en höjning av avdraget så att det bättre överensstämde med de verkliga merkostnaderna även för förvärvsarbetande kvinnor med lägre inkomster,

dels om möjligheterna — bland annat med ledning av nyligen genomförd norsk lagstiftning — att medge rätt för två förvärvsarbetande makar att begära särtaxering vid inkomstbeskattningen, samt

dels rörande justering av reglerna för förvärvsavdraget i de fall, där hustrun verksamt deltagit i makens rörelse eller jordbruk eller haft inkomster av arbete i eget jordbruk, enligt i motiveringen angivna riktlinjer;

2) de likalydande motionerna I: 35 av herr *Ringaby m. fl.* och II: 39 av herr *Nilsson* i Svalöv m. fl., vari hemställts,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte förelägga instundande höst- riksdag förslag om sådana ändringar av bestämmelserna rörande förvärvs- avdrag att

a) gift kvinna med minderåriga barn samt inkomst av eget arbete eller av rörelse, där hon visade att de verkliga kostnaderna för barnens omhänderthavande överstege 1 700 kronor, efter särskild prövning erhöles avdrag för merkostnaderna, dock att kvotavdraget icke finge överstiga 20 procent av inkomsten,

b) ogift moder, varmed jämställdes änka och fränskild med minderåriga barn, erhöles motsvarande förbättrade avdrag, där hon visade att de verkliga kostnaderna för omhänderthavande av barn överstege den ortsavdragsförbättring hon erhöles på grund av förekomsten av barn,

c) gift man med minderåriga barn samt inkomst av jordbruksfastighet eller av rörelse, där hustrun deltog i mannens förvärvsverksamhet, erhöles kvotavdrag, under förutsättning att det gjordes sannolikt att värdet av hustruns arbete överstege 300 kr. och det visades att de verkliga kostnaderna för barnens omhänderthavande överstege nämnda belopp, och

d) gift kvinna med minderåriga barn samt inkomst av jordbruksfastighet erhöles kvotavdrag enligt samma riktlinjer som under c); samt

3) de likalydande motionerna I: 70 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 91 av herr *Hedlund m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att kommunal- skattelagens 46 § 3 mom. måtte erhålla följande lydelse: »3 mom. Har gift kvinna haft inkomst av jordbruksfastighet eller rörelse, vari hon varit verksam i ej blott ringa omfattning, eller inkomst av eget arbete, må hon åtnjuta avdrag med 300 kronor, eller, om hon haft hemmavarande barn under 16 år, med 300 kronor jämte 20 procent av näm-

Förvärvsavgdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

da inkomst, sammanlagt dock högst med 2 000 kronor.

Har gift man haft inkomst av jordbruksfastighet eller rörelse och har hustrun utfört arbete i förvärvskällan till ett värde av minst 300 kronor, må mannen åtnjuta avgdrag med nämnda belopp. Har hustrun haft hemmavarande barn under 16 år och har hon i ej blott ringa omfattning deltagit i arbetet i förvärvskällan, må mannen utöver sagda belopp åtnjuta avgdrag jämväl med 20 procent av det belopp, som motsvarar femtedelen av hans inkomst av förvärvskällan, dock så att det fasta avgdraget och kvotavgdraget sammanlagt uppgår till högst 1 000 kronor.»

Utskottet hemställde,

att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 26 av fru Hamrin-Thorell m. fl. och II: 40 av fru Gärde Widemar m. fl., i vad däri yrkats ändring av 46 § 3 mom. kommunalskattelagen, samt de likalydande motionerna I: 70 av herr Bengtson m. fl. och II: 91 av herr Hedlund m. fl.,

2) de likalydande motionerna I: 26 av fru Hamrin-Thorell m. fl. och II: 40 av fru Gärde Widemar m. fl., i vad däri yrkats skrivelse till Kungl. Maj:t, samt

3) de likalydande motionerna I: 35 av herr Ringaby m. fl. och II: 39 av herr Nilsson i Svalöv m. fl.,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Söderquist, Christenson* i Malmö och *Stenberg*, vilka ansett

dels att utskottet bort under punkten

1) hemställa, att riksdagen — med bifall till de likalydande motionerna I: 26 av fru Hamrin-Thorell m. fl. och II: 40 av fru Gärde Widemar m. fl., i vad däri yrkats ändring av 46 § 3 mom. kommunalskattelagen, samt med avslag å de likalydande motionerna I: 70 av herr Bengtson m. fl. och II: 91 av herr Hed-

lund m. fl. — måtte för sin del antaga följande

Förslag

till

lag om ändrad lydelse av 46 § 3 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370)

Härigenom förordnas, att 46 § 3 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

46 §.

3 mom. Har gift kvinna haft inkomst av rörelse, vari hon varit verksam i ej blott ringa omfattning, eller inkomst av eget arbete, må hon åtnjuta avgdrag med 300 kronor, eller, om hon haft hemmavarande barn under 16 år, med 300 kronor jämte 20 procent av nämnda inkomst, sammanlagt dock högst med 3 000 kronor. Har gift kvinna haft inkomst av jordbruksfastighet och har hon utfört arbete i förvärvskällan till minst 300 kronors värde, må hon åtnjuta avgdrag med detta belopp.

Har gift — — — nämnda belopp.

Avgdrag enligt detta moment må åtnjutas endast om makarna levt tillsammans och den till avgdrag berättigade maken under större delen av beskattningsåret varit här i riket bosatt. Avgdraget må åtnjutas endast om och i den mån den inkomst som berättigar till avgdrag därtill förslår och må för makarna tillsammans icke överstiga 300 kronor eller, därest förhöjning av avgdraget med 20 procent av inkomsten ifrågakommer, 3 000 kronor.

Avgdrag enligt — — — sagda kommun.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1962; dock att äldre bestämmelser fortfarande skola gälla i fråga om 1961 års taxering samt i fråga om eftertaxering för år 1961 eller tidigare år.

dels ock att utskottet bort under punkten 2) hemställa, att riksdagen — med

Förvärvsavgdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

bifall till de likalydande motionerna I: 26 av fru Hamrin-Thorell m. fl. och II: 40 av fru Gärde Widemar m. fl., i vad däri yrkats skrivelse till Kungl. Maj:t, ävensom i anledning av de likalydande motionerna I: 35 av herr Ringaby m. fl. och II: 39 av herr Nilsson i Svalöv m. fl. samt de likalydande motionerna I: 70 av herr Bengtson m. fl. och II: 91 av herr Hedlund m. fl. — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning för översyn av reglerna rörande förvärvsavgdraget i av reservanterna angivna hänseenden ävensom av frågan om att medge rätt för två förvärvsarbetande makar att begära sär-taxering vid inkomstbeskattningen;

II) av herrar *Gustaf Elofsson* och *Eriksson* i Bäckmora, vilka ansett att utskottet bort under punkten 1) hemställa, att riksdagen — med bifall till de likalydande motionerna I: 70 av herr Bengtson m. fl. och II: 91 av herr Hedlund m. fl. samt med avslag å de likalydande motionerna I: 26 av fru Hamrin-Thorell m. fl. och II: 40 av fru Gärde Widemar m. fl., i vad däri yrkats ändring av 46 § 3 mom. kommunalskattelagen — måtte för sin del antaga följande

Förslag

till

lag om ändrad lydelse av 46 § 3 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370)

Härigenom förordnas, att 46 § 3 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

46 §.

3 mom. Har gift kvinna haft inkomst av jordbruksfastighet eller rörelse, vari hon varit verksam i ej blott ringa omfattning, eller inkomst av eget arbete, må hon åtnjuta avdrag med 300 kronor, eller, om hon haft hemmavarande barn under 16 år, med 300 kronor jämte 20 procent av nämnda inkomst, sammanlagt dock högst med 2 000 kronor.

Har gift man haft inkomst av jordbruksfastighet eller rörelse och har hustrun utfört arbete i förvärvskällan till ett värde av minst 300 kronor, må mannen åtnjuta avdrag med nämnda belopp. Har hustrun haft hemmavarande barn under 16 år och har hon i ej blott ringa omfattning deltagit i arbetet i förvärvskällan, må mannen utöver sagda belopp åtnjuta avdrag jämväl med 20 procent av det belopp, som motsvarar femtedelen av hans inkomst av förvärvskällan, dock så att fasta avdraget och kvotavdraget sammanlagt uppgår till högst 1 000 kronor.

Avdrag enligt — — — 2 000 kronor.

Avdrag enligt — — — sagda kommun.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1962; dock att äldre bestämmelser fortfarande skola gälla i fråga om 1961 års taxering samt i fråga om efter-taxering för år 1961 eller tidigare år.

III) av herrar *Hagberg*, *Yngve Nilsson*, *Darlin* och *von Sydow*, vilka — under åberopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 35 av herr Ringaby m. fl. och II: 39 av herr Nilsson i Svalöv m. fl. — ansett att utskottet under punkten 3) bort hemställa, att riksdagen med bifall till nyssnämnda motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte förelägga instundande höstriksdag förslag om sådana ändringar av bestämmelserna rörande förvärvsavgdrag att

a) gift kvinna med minderåriga barn samt inkomst av eget arbete eller av rörelse, där hon visade att de verkliga kostnaderna för barnens omhändertagande överstege 1 700 kronor, efter särskild prövning erhöles avdrag för merkostnaderna, dock att kvotavdraget icke finge överstiga 20 procent av inkomsten,

b) ogift moder, varmed jämställdes änka och fränskild med minderåriga barn, erhöles motsvarande förbättrade

Förvärvsavgdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

avgdrag, där hon visade att de verkliga kostnaderna för omhändertagande av barn överstege den ortsavgdragsförbättring hon erhöle på grund av förekomsten av barn,

c) gift man med minderåriga barn samt inkomst av jordbruksfastighet eller av rörelse, där hustrun deltog i mannens förvärvsverksamhet, erhöle kvotavgdrag, under förutsättning att det gjordes sannolikt att värdet av hustruns arbete överstege 300 kronor och det visades att de verkliga kostnaderna för barnens omhändertagande överstege nämnda belopp, och

d) gift kvinna med minderåriga barn samt inkomst av jordbruksfastighet erhöle kvotavgdrag enligt samma riktlinjer som under c).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Under flera år har en debatt förts i vårt land om verkningar av sambeskattningen. Ju större marginalskatten blivit desto kraftigare har också debatterna på detta område blivit. Säkerligen kommer de nyligen av skatteberedningen publicerade siffrorna om bl. a. marginalskattens stegring att ge anledning till fortsatt debatt om sambeskattningen.

Sambeskattningsproblemen diskuteras senast i denna kammare den 11 maj förra året. Den diskussionen, som var mycket lång och vittomfattande, var knuten till en kunglig proposition. I dag är det tre olika motionspar som ligger till grund för överläggningen. Alla dessa motionspar tar sikte på förvärvsavgdraget för gift kvinna vid beskattningen. Från högerhåll har vi i motionerna nr I: 35 och II: 39 föreslagit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall hemställa att Kungl. Maj:t måtte förelägga instundande höstriksdag förslag till följande ändringar av bestämmelserna rörande förvärvsavgdrag.

För det första menar vi att gift kvinna

med minderåriga barn och som har inkomst av eget arbete eller rörelse, om hon kan visa att de verkliga kostnaderna för barnens omhändertagande överstiger 1 700 kronor, efter särskild prövning skall erhålla avgdrag för dessa merkostnader. Det s. k. kvotavgdraget må dock icke överstiga 20 procent av inkomsten. För det andra innebär vårt förslag att ogift moder, varmed jämställs änka och frånskild med minderåriga barn, skall erhålla motsvarande förvärvsavgdrag om hon kan visa att de verkliga kostnaderna för omhändertagandet av barnen överstiger den ortsavgdragsförbättring hon får på grund av förekomsten av barn. För det tredje föreslår vi att gift man med minderåriga barn och som har inkomst av jordbruksfastighet eller rörelse och vars hustru deltar i förvärvsverksamheten skall erhålla kvotavgdrag under förutsättning att det göres sannolikt att värdet av hustruns arbete överstiger 300 kronor och de verkliga kostnaderna för barnens omhändertagande överstiger nämnda belopp. Vi föreslår alltså jämställdhet mellan de kvinnor som har inkomst av tjänst och de kvinnor som biter träden männen i deras yrke.

Dessutom innebär vårt förslag att gift kvinna med minderåriga barn och som har inkomst av jordbruksfastighet, som hon själv äger och brukar, skall erhålla kvotavgdrag enligt samma riktlinjer som vi från vårt håll anser bör gälla för gift man med minderåriga barn och vars hustru deltar i förvärvsarbetet.

Dessa förslag överensstämmer med det som vi framlade i en reservation vid föregående års riksdag. Vi anser nämligen inte att frågan om förvärvsavgdragen blev tillfredsställande löst i alla avseenden genom förra årets riksdagsbeslut. Enligt vår mening är förvärvsavgdraget ett rent omkostnadsavgdrag för inkomstens förvärvande och bör därför stå i bättre relation till de verkliga omkostnaderna än vad nu gällande lagstiftning ger utrymme för.

Förvärvsavdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

Det maximerade avdraget, 2 000 kronor, erhåller nu gift kvinna, som har en inkomst av 8 500 kronor. En kvinna med denna inkomst får grundavdraget på 300 kronor plus 20 procent på 8 500 kronor — 1 700 kronor — alltså tillsammans 2 000 kronor. Många kvinnor, speciellt de som har akademisk utbildning, får om de tar heltidsanställningar högre lön än 8 500 kronor. Många av dessa kvinnor tar emellertid inte heltidsanställningar, bl. a. på grund av att deras kostnader för barnens vård etc. blir så stora, att de tillsammans med de skatter, som vederbörande kvinna får erlagga för sin inkomst, tar största delen av inkomsten i fråga.

Jag erinrar mig i detta sammanhang en diskussion angående bristen på sjuksköterskor som vi hade för någon tid sedan. I denna diskussion blev det klart redovisat, att vissa gifta sjuksköterskor endast erhåller 35 öre i timmen i nettolön för sitt arbete, sedan kostnaderna för barnens skötsel och skatterna betalats. Det är då inte att undra på att mycket kvalificerat kvinnoarbete undandras samhället.

I huvudsak är det här fråga om ett allmänt sett alltför högt skattetryck, och det mest angelägna är att få till stånd allmänna skattelättnader och sänkt progression med sänkta marginalskatter. I den mån delreformer kan ha positiv verkan, bör emellertid sådana övervägas. En sådan delreform är att åstadkomma en bättre anpassning av förvärvsavdraget till de verkliga kostnaderna.

Högermotionerna tar, som framgått av vad jag har sagt, sikte just på att få förvärvsavdraget bättre anpassat till de kostnader som en gift kvinna med minderåriga barn ådrar sig då hon för att kunna delta i förvärvsarbetet måste överlämna barnens skötsel åt andra.

Våra motioner tar emellertid inte bara sikte på kvinnor med inkomst av tjänst utan även på kvinnor sysselsatta i eget jordbruk eller i egen rörelse samt

på det stora antalet kvinnor som biträder i mannens rörelse inom jordbruk, handel, hantverk etc.

Vi motionärer frågar oss varför den hustru, som står i mannens affär t. ex. vid kassaapparaten, inte skall få göra samma avdrag som om hon arbetade vid kassaapparaten i en annans rörelse. Vare sig hon arbetar i mannens affär eller i någon annan affär kan hon inte ha barnen hos sig under arbetstiden. De måste skötas av annan person. På samma sätt förhåller det sig beträffande de andra rörelser, t. ex. jordbruk, som jag här erinrat om.

Utskottet har som stöd för sina avslagsyrkanden framfört två skäl, som bevillningsutskottets socialdemokratiska ledamöter använder så gott som varje vecka; åtminstone det ena skälet förekommer i nästan varje betänkande från bevillningsutskottet.

Det ena skälet är att ändringar gjorts då och då på de och de områdena. Det andra skälet är att den allmänna skatteberedningen enligt sina direktiv har möjlighet att ta upp frågan till behandling. Detta läser vi ständigt och jämt i bevillningsutskottets betänkanden.

Det är riktigt att i dagens ärende avslutades vissa ändringar år 1960. Men som jag redan framhållit var vi på högerhåll inte nöjda med den reform som då genomfördes. Fjolårets beslut innebar i stort endast att det ursprungliga ettusenkronorsavdraget räknades om med hänsyn till det försämrade penningvärdet och att det numera också gäller i den kommunala beskattningen. Dessutom innebar förslaget vissa andra detaljer, som jag här inte skall ta upp tiden med att ingå på.

Vad det andra skälet beträffar har jag tidigare under denna riksdags förlopp framhållit att vi från högerhåll inte har kunnat finna det befogat att vänta med alla förändringar av våra skattelagar till dess allmänna skatteberedningen, kanske först i slutet av

Förvärvsavgdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

1960-talet, blir färdig med sitt arbete. Vi hälsar allmänna skatteberedningens tillkomst med glädje, men den får inte utnyttjas på det sätt som årets riksdag visat prov på, nämligen till ett som det synes allmänt reformstopp på skatteområdet tills utredningen blir klar. Så vill vi från högerhåll inte ha det.

Ja, herr talman, med detta ber jag att få yrka bifall till reservation nr III) av herr Hagberg m. fl., vilken innebär ett bifall till högermotionerna.

Herr STENBERG (fp):

Herr talman! Sambeskattningen var vid föregående års riksdag föremål för en ingående behandling, men trots detta måste vi nog ändå erkänna, att denna fråga inte fått någon tillfredsställande lösning. 1960 års riksdag genomförde den ändring i familjebeskattningen, som 1957 års sambeskattningsrevision föreslagit, nämligen en höjning av det s. k. kvotavdraget till högst 2 000 kronor.

Vi i folkpartiet hade en avvikande mening, när frågan behandlades här i riksdagen. Vi föreslog att detta avgift skulle sättas till 3 000 kronor.

I år har detta förslag motionsledes upprepats, och dessutom har vi nu liksom tidigare föreslagit utredning i vissa avseenden, då framför allt beträffande en omkonstruktion av förvärvsavgdraget i syfte att genomföra en höjning av avgiften, så att det bättre överensstämmer med de verkliga merkostnaderna även för förvärvsarbetande kvinnor med *lägre inkomster*. Utredningen skulle också gälla möjligheterna — bl. a. med ledning av nyligen genomförd norsk lagstiftning — att medge rätt för två förvärvsarbetande makar att begära särtaxering vid inkomstbeskattningen. Vidare har vi även föreslagit utredning när det gäller justering av reglerna för förvärvsavgdraget i de fall, där hustrun veksamt deltagit i makens rörelse eller jordbruk eller haft inkomst av arbete i eget jordbruk. Det skulle ske enligt vissa angivna riktlinjer.

Ur samhällets synpunkt borde det vara angeläget att försöka avskaffa eler i varje fall reducera de brister som finns och som här påtalats och enligt vår mening också utförligt motiverats i motion nr 40 i denna kammare. Detta borde framför allt ske därför att risk föreligger — och den har redan gjort sig synnerligen kännbar inom vissa områden — för att yrkesutbildad kvinnlig arbetskraft undandrages arbetsmarknaden med bl. a. motiveringen, att sambeskattningen är en synnerligen återhållande faktor för att få den yrkesutbildade kvinnan in på arbetsmarknaden.

Vi anser därför att reformarbetet på detta avsnitt av vår beskattning inte får stanna vid riksdagens beslut förra året. Vi kan inte heller låta oss nöja med hänvisningen till att en översyn av skattesystemet i stort nu pågår — en översyn, som utskottsmajoriteten hänvisar till. Vi anser att lättnader i sambeskattningen hör till sådana reformer, som bör komma till stånd skyndsamt för att kunna ge effekt ute i arbetslivet.

Vad gäller förvärvsavgdragets storlek har det i den motion, som jag nyss åberopade, anförts att detta förvärvsavgdrag inte motsvarar de faktiska merkostnader, som i de fall, då familjen har minderåriga barn, normalt är förenade med hustruns förvärvsarbete utanför hemmet och vilka i princip bör vara avgiftsgilla. En höjning av avgiften maximalt till 3 000 kronor, såsom motionärerna föreslagit och reservanterna bakom reservation nr 1 i utskottets betänkande anslutit sig till, anser vi skulle kunna medverka till en bättre anpassning till de faktiska merkostnaderna. En sådan höjning är därför enligt vår mening sakligt väl motiverad och bör kunna genomföras utan ytterligare utredningsarbete.

Kritik har i motionerna också riktats mot konstruktionen av det nuvarande kvotavdraget med hänvisning till att detta inte minst vid lägre inkomster torde bli alltför lågt i förhållande till de

Förvärvsavdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

verkliga kostnaderna. Det torde vara riktigt att så är fallet. Motionärerna har därför föreslagit en översyn av förvärvsavdragets nuvarande konstruktion och det har också vi reservanter anslutit oss till. Denna översyn skulle ske i syfte att nå en bättre anpassning av avdraget till de faktiska kostnaderna i dessa fall, t. ex. genom en höjning av procenttalet för den del av inkomsten, som ligger i botten.

Beträffande de fall, då gift kvinna har inkomst av jordbruk eller biträder mannen i jordbruk eller rörelse, som bedrivs av honom, har enligt vår mening i motionerna anförts vägande skäl för reformering av avdragsreglerna, nämligen då familjen har minderåriga barn och kan visa att den haft merkostnader till följd av hustruns deltagande i jordbruket eller i rörelsen. Men här finns det utan tvivel särskilda tekniska problem, som måste närmare genomarbetas och utredas. Vi har därför inte kunnat ansluta oss oförbehållsamt till det yrkande, som finns intaget i motionerna I: 70 och II: 91. Vi anser dock att ifrågavarande problem bör uppmärksammas och att de är värda all uppmärksamhet. De bör därför bli föremål för en översyn i berört avseende.

Slutligen har tanken framförts om att man skulle åstadkomma rätt för två förvärvsarbetande makar att begära särtaxering. Motionärerna erinrar här om den konstruktion, som man har infört i den norska lagstiftningen. En sådan konstruktion skulle leda till en fullständig eliminering av den s. k. sambeskattningseffekten. Det är något, som väl alla skulle vilja medverka till. Två förvärvsarbetande makar skulle inte få en högre sammanlagd skatt än den som de erlade före äktenskapets ingående vid samma inkomster eller den som de skulle erlägga, om de beskattades var för sig som ensamstående. Konstruktionen bjuder enligt vår mening så mycket av intresse, att den förtjänar att bli närmare belyst. Vi vill därför tillstyrka

den i detta avseende begärda utredningen.

Herr talman! Med hänsyn till att denna fråga debatterades ganska ingående vid föregående års riksdag nöjer jag mig med denna argumentering för den reservation av herr Söderquist m. fl., som finns intagen i bevillningsutskottets betänkande nr 41. Jag ber att få yrka bifall till denna reservation.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! När riksdagen i fjol efter proposition från finansministern beslutade om vissa ändringar på familjebeskattningsens område, var detta en reform som hälsades med tillfredsställelse från många håll. Men tillfredsställelsen var inte fullständig, eftersom reformen när det gäller det maximalt tillåtna förvärvsavdraget vid beskattningen på 20 procent av inkomsten eller högst 2 000 kronor begränsades till att gälla förvärvsarbetande gifta kvinnor med barn under 16 år.

Förutom denna kategori finns det andra betydande grupper yrkesverksamma kvinnor — låt vara kanske under delvis andra arbetsformer — som i fråga om förvärvsavdraget inte är lika gynnade. Jag åsyftar här kvinnor med inkomst av jordbruksfastighet samt hustrur till jordbrukare, handlare m. fl., som utför arbete i mannens förvärvskälla. För dessa kategorier gäller endast det fasta avdraget på 300 kronor men inget kvotavdrag.

Vi i centerpartiet kan inte acceptera en sådan kategoriklyvning, eftersom en arbetsinsats av samma art bör värderas lika, oavsett om den sker i mannens rörelse eller i form av anställning hos annan arbetsgivare. Följaktligen bör dessa grupper behandlas lika i skattehänseende. Så är nu inte fallet och det förmenar vi är att dra en diskriminerande gräns.

När riksdagen i fjol behandlade denna fråga och fastställde de bestämmelser som nu gäller på ifrågavarande om-

Förvärvsavdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

råde, framförde vi från centerpartiet i motioner krav om att rätten till förvärvsavdrag även skulle gälla vid s. k. faktisk sambeskattnings efter enahanda grunder som gäller för yrkesarbetande kvinnor. Då riksdagen avvisade dessa rättvisekrav, har vi i år återkommit med motioner av samma innehåll. Tråkigt nog har dessa motioner inte heller i år funnit nåd inför bevillningsutskottets majoritet, varför vi från centerpartiet följt upp dem genom reservationer till utskottets betänkande och som jag nu, herr talman, ber att få lägga några synpunkter på.

Förvärvsavdrag för hustruns arbete i makarnas jordbruk eller rörelse måste anses vara principiellt lika berättigat som för annat förvärvsarbete. I de fall där minderåriga barn förekommer bör det då också vara motiverat att medge ett förhöjt förvärvsavdrag. Övervägande skäl synes mig tala för att även på detta område ett kvotavdrag införes. I motionerna I: 70 och II: 91 har därför yrkats att gift kvinna med inkomst av jordbruksfastighet skall äga rätt till samma avdrag som gäller för gift kvinna med inkomst av rörelse, samt att vid s. k. faktisk sambeskattnings, d. v. s. i de fall då hustrun deltar i mannens förvärvsverksamhet inom förvärvskäslorna jordbruksfastighet eller rörelse med hemmavarande barn under 16 år mannen må erhålla ett fast avdrag på 300 kronor samt 20 procent av det belopp som motsvarar femtedelen av hans inkomst av förvärvskällan, dock högst 700 kronor eller tillsammans med det fasta avdraget 1 000 kronor.

På detta svarar nu utskottsmajoriteten kort och gott att någon ändring i nu gällande bestämmelser icke bör ske innan erfarenheter vunnits av hur de nya bestämmelserna verkar i praktiken.

Ja, de erfarenheterna måste väl i sanningens namn utskottet ändå ha gjort för ganska länge sedan. Hur kan egentligen utskottsmajoriteten tro att det inte

finns några extra barnkostnader i sådana familjer, där makarna gemensamt driver jordbruk eller rörelse av annat slag. Att kostnaderna för tillsynen av minderåriga barn är mindre i sådana familjer än där hustrun är yrkesarbetande och hela dagarna vistas utanför hemmet har vi aldrig bestridit, vilket väl också framgår av vårt yrkande, där vi nöjer oss med ett förvärvsavdrag som endast är hälften så stort. Men att det därför inte skulle vara några kostnader alls, som utskottsmajoriteten tycks tro, har vi verkligen svårt att förstå. Ofta går det till på det sättet i sådana hem att äldre barn i familjen får utöva tillsynen av de minderåriga och därför också går miste om förvärvsinkomster och kanske också möjligheten att skaffa sig en egen utbildning.

Jag ber att på denna punkt också få hänvisa till den utredning i frågan som har gjorts av Sveriges lantbruksförbund, som genom noggranna undersökningar kommit fram till att värdet av hustruns arbetsinsats normalt kan beräknas till en femtedel av mannens totalt redovisade inkomst av jordbruksfastighet. För att vara absolut på den säkra sidan har denna andel maximerats till 3 500 kronor. Denna beräkning bör, där skäl till avvikelser ej föreligger, kunna läggas till grund för beräkning av ortsavdrag för jordbrukar- och rörelseidkarfamiljer på samma sätt som sker för yrkeskvinnor, d. v. s. med 20 procent och högst 3 500 kronor, varvid erhålles — i enlighet med vad jag nyss har sagt — ett ortsavdrag om högst 700 kronor och ett sammanlagt förvärvsavdrag om högst 1 000 kronor, vilket enligt vår mening bör medges gift man med inkomst av jordbruksfastighet eller rörelse, när hans hustru är verksam i förvärvskällan och har minderåriga barn under 16 år.

Med det anförda, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottsbetänkandet fogade reservationen nr II) av herr Gustaf Elofsson och mig.

Förvärvsavdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon längre diskussion om detaljer i denna fråga. Jag vill erinra om det samma som herr Eriksson i Bäckmora nyss framhöll, nämligen att när vi förra året beslöt en reformering på familjebeskattningsens område, ansågs att man då hade tagit ett stort steg framåt till en förbättring, och detta hälsades med stor tillfredsställelse. Då hade vi att behandla liknande yrkanden i motioner, som de vi nu skall ta ställning till, men som avlogs av riksdagen.

Nu yrkar man i motionerna ytterligare höjning av förvärvsavdraget eller en utvidgning av dess tillämpningsområde utöver vad riksdagen beslöt i fjol. Men dessa bestämmelser, som vi beslöt förra året, träder ju i kraft först i och med årets taxering. De har med andra ord, knappast trätt i kraft, innan man yrkar på ändringar. Det är väl ganska naturligt att bevillningsutskottets majoritet säger, att det inte bör komma i fråga att man, redan innan den nya reformen har trätt i kraft och man har vunnit erfarenhet av hur de nya bestämmelserna verkar i praktiken, skall vidta så omfattande åtgärder i fråga om förvärvsavdraget som dem motionärerna yrkar på.

Finansministern uttalade i propositionen om familjebeskattningen förra året, att frågan om skattebördans avvägning mellan gifta och ensamstående skattskyldiga skulle tas under förnyat övervägande, när de statsfinansiella förutsättningarna för ytterligare reformer på området förelåg. Och bevillningsutskottet underströk att förvärvsavdragets storlek och konstruktion ingår som ett led i denna översyn av familjebeskattningen.

Man tycker inte om att utskottet hänvisar till allmänna skatteberedningen, och det kanske blir litet tjatigt i längden, men det kan inte undvikas. I direktiven för allmänna skatteberedning-

en ingår också uppdraget att företa den av finansministern förutskickade omprövningen. Frågan har således redan hänskjutits till utredningen. Därmed anser utskottet att det inte finns några skäl att utbryta de i motionerna framställda spörsmålen, varför utskottets majoritet yrkar avslag på motionerna.

Jag ber, herr talman, att med dessa få ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr STENBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Brandt framhåller att denna fråga varit föremål för behandling vid föregående års riksdag och att det beslut som då fattades hälsades med stor tillfredsställelse. Det är klart att man kan säga att det till vissa delar var tillfredsställande. Men det är herr Brandt väl bekant, att vi redan vid förra årets riksdag framställde krav, som gick utöver vad som var föreslaget i propositionen och vad som sedan blev riksdagens beslut. Vi yrkade då att man skulle höja förvärvsavdraget till 3 000 kronor, därför att vi ansåg att 2 000 kronor inte var tillräckligt med hänsyn till merkostnaderna för hustrur som arbetar utanför hemmet och har minderåriga barn. Redan då framställde vi alltså det yrkandet, och därför är det väl naturligt att vi uppprepar det i år.

Vidare säger herr Brandt att man i den kungl. propositionen hade sagt, att man skulle se över detta område i fortsättningen också, bara det statsfinansiella läget bleve sådant att det kunde ges möjlighet därtill. Det verkar som om man menade att det vore fara för ett större skattebortfall, om vårt förslag genomfördes. Vi som har en annan uppfattning om avdragets storlek tror tvärtom, att en reform skulle medföra ett tillskott till statskassan, om man får sådana sambeskattningsregler, att ett stort antal hemmavarande kvinnor ger sig ut på arbetsmarknaden. Det skulle snarare tillföra statskassan bety-

Förvärvsavdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

dande inkomster, och det finns ingen anledning att tro att det blir skattebortfall, om man justerar avdragsreglerna.

Herr NILSSON i Svalöv (h) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande herr Brandts i Aspabruk yttrande att förordningen knappast trätt i kraft ännu vill jag liksom herr Stenberg konstatera, att det förslag vi lagt fram inte är nytt. Det är ett förslag från förra året som vi upprepat, och det är ganska naturligt att vi gör det.

Av herr Brandts anförande framgick, att varken finansministern eller utskottsmajoriteten förra året ställde sig helt avvisande till de förslag om ändringar av detaljer i reglerna om förvärvsavdrag, som då hade väckts. Herr Brandt hänvisade emellertid till att det statsfinansiella läget i fjol inte tillät längre gående reformer på detta område. Med anledning därav vill jag liksom herr Stenberg framhålla, att vi från högerhåll har den uppfattningen, att vårt förslag i längden inte kommer att kosta staten något alls. Vi är övertygade om att den uppmjukning som vi begärt skulle medföra ett betydligt större skatteunderlag, eftersom förvärvsarbetande gifta kvinnor då i många fall skulle ta heltidsarbete i stället för halvtidsarbete. Men även om det skulle kosta staten litet pengar under det första året, är det statsfinansiella läget då i dag sådant, att vi inte har råd här till? Vi har visserligen ännu inga klara besked på den punkten och vi får väl inte heller några sådana, förrän kompletteringspropositionen om några dagar lägges fram. Av pressuppgifter att döma borde vi emellertid ha råd att vidtaga en ändring beträffande dessa skatteregler, även om den under det första året skulle kosta något.

Herr BRANDT i Aspabruk (s) kort genmäle:

Herr talman! När jag sade att man förra året uttalade sin tillfredsställelse tycks herr Stenberg ha fattat det som om jag därmed menade, att alla var helt och hållet tillfredsställda med den proposition som då förelåg. Jag tillade emellertid strax efteråt, att liknande yrkande som i dag framställs också framställdes då. Det låg ingen kritik i vad jag därmed sade, utan jag ville endast nämna, att riksdagen så sent som i fjol tog ställning till ungefär samma yrkanden som de vi nu behandlar men att de då avslogs. Vi diskuterade även då bl. a. särtaxering och tildelningsmetoden.

Jag vill inte gärna ta upp någon diskussion om detta problem, men jag vill beträffande folkpartiets yrkande i fjol om en höjning av förvärvsavdraget från 2 000 kronor till 3 000 kronor framhålla, att detta avdrag är ett schablonavdrag, som man beviljas oavsett om man har några omkostnader eller inte. Ett schablonavdrag kan inte sättas hur högt som helst. Detta var också den främsta motiveringen för att utskottet och riksdagen inte ville medge högre avdrag än 2 000 kronor.

Jag vill dock gärna understryka, att från vårt håll var jag kanske den mest positivt inställda till höjning av avdraget. Jag sade förra året, att kan man finna någon framkomlig väg för att täcka kostnaderna för förvärvsarbetande hustrur har jag ingenting emot det, ehuru jag starkt betvivlar att man skall lyckas lösa frågan på ett tillfredsställande sätt. Beträffande det yrkande som framförs om rätt att göra avdrag för kostnader för barnen vill jag erinra om att det finns familjer som har så höga kostnader för sina barn att det vore orimligt om de skulle få dra av hela kostnaderna. Något dylikt skulle få konsekvenser som jag tror ingen av oss skulle vilja medverka till.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Förvärvsavdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Utskottet vidhåller även i år sin negativa inställning till de motioner som väckts om lättnader i början för de förvärvsarbetande mödrarna. Utskottet har inte anfört några andra skäl för att avvisa motionerna i år än dem det gjorde förra året. Herr Brandt i Aspabruk säger att man först vill ha erfarenheter av hur de förbättringar, som då genomfördes, kommer att verka.

Vi hälsar naturligtvis med glädje de förbättringar som genomfördes förra året, men vi behöver inte vänta på erfarenheter av hur de verkar. Vi visste nämligen redan då — vilket också framhållits av reservanterna — att de avdrag som då beslöts kommer att vara otillräckliga; detta framgick av att vi i fjol väckte i stort sett samma motioner som vi väckt i år. Ett förvärvsavdrag på 2 000 kronor som maximum är uppenbarligen alltför lågt för att täcka de verkliga merkostnaderna för genomsnittet av barnfamiljerna.

Herr Brandt hävdar att det är ett schablonavdrag, och ett sådant får man vare sig man har några omkostnader eller inte. Det är väl ändå bara i teorien det kan finnas någon förvärvsarbetande hustru med småbarn som inte har några omkostnader för barnens omhändertagande och vård under hennes bortovaro på grund av arbete.

Förra året anförde utskottet att förvärvsavdraget i de allra flesta fall skulle täcka de verkliga merkostnaderna för barnen, om man fördelar kostnaderna på hela minderårighetstiden. Utskottet räknar då med att modern inte skulle ha så stora kostnader för barnen mellan 12 och 16 år. Jag tror att även en sådan beräkning saknar allt stöd i verkligheten. Då vi motionärer har föreslagit en höjning av förvärvsavdraget till maximalt 3 000 kronor, menar vi att det i många fall är alltför lågt, även om det ses som ett genomsnitt under hela minderårighetstiden.

Vi har aldrig föreslagit att man skulle

få ett avdrag för de verkliga merkostnaderna, utan också vi har ansett att det bör vara ett schablonavdrag, ty det är klart att det finns familjer som lägger ner betydligt mera pengar på barnen än som är nödvändigt. Det har heller aldrig ifrågasatts från vårt håll att man skulle få avdrag för sådana extra kostnader.

Vi har också påtalat konstruktionen av kvotavdraget. Förutom bottenavdraget på 300 kronor beräknas avdraget med 20 procent av inkomsten. Detta är inte tillfredsställande utan leder för en kvinna som har låg inkomst till ett mycket oförmånligt resultat. Hon kommer aldrig i åtnjutande av ett förvärvsavdrag på 2 000 kronor. För att få det måste hon nämligen ha en inkomst på 8 500 kronor. Av statistiken framgår att hustruinkomsterna i de allra flesta fall ligger väsentligt under detta belopp. Vi har därför föreslagit en utredning beträffande avdragets konstruktion. Man kan ju tänka sig en högre kvot av de understa inkomstbeloppen, t. ex. med 50 procent på de första 2 000 kronorna av inkomsten och därefter med 20 procent på den återstående delen.

Vi anser att det från samhällets synpunkt borde vara av stor betydelse att få den kvinnliga arbetskraft som finns i hemmen ut i förvärvsarbete. Det kommer vi inte få så länge man inte låter dem tillgodoräkna sig ett rimligt förvärvsavdrag. Det lönar sig inte för dem att fortsätta i yrket och gå tillbaka till arbetslivet efter barnafödande, då de blir så missgynnade i beskattningshänseende. Marginalskatten är så stor i de flesta inkomstlägen där sambeskattade makar befinner sig, att det betyder mycket för hustrun att i möjligaste mån få tillgodogöra sig ett avdrag som täcker hennes rimliga verkliga omkostnader.

Det råder stor brist på kvinnlig arbetskraft inom många yrkesområden. I dagarna har det framskyttat i pressen att man antagligen till sommaren måste stänga ett stort antal vårdavdel-

Förvärvsavgdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

ningar på sjukhus överallt i landet på grund av personalbrist. Motsvarande gäller på många andra arbetsområden. I detta sammanhang går det inte att bortse från — såsom nyss framhållits av herr Stenberg — att skatteunderlaget skulle komma att öka väsentligt, om man fick ut ett större antal gifta kvinnor på arbetsmarknaden. Det kommer säkert att visa sig att den ökning av inkomstskatten som därigenom kan komma att tillföras statskassan blir större än den minskning som skulle inträda, om kvinnorna skulle få högre förvärvsavgdrag.

Man kan inte heller — som utskottet förutsätter — anse att en hustru som arbetar i mannens jordbruk eller rörelse inte har några merkostnader för barnens vård. Vi tycker i varje fall att makarna skall ha ett avdrag, om det finns faktiska omkostnader, och vi har därför begärt utredning om hur ett sådant skall konstrueras.

Möjligheten att begära särtaxering — i linje med det norska systemet — har redan diskuterats här i dag, och jag skall inte uppehålla mig särskilt vid det. Jag vill bara betona att rättvisesynpunkten kräver att vi inför ett sådant alternativ för de sambeskattade makarna. Det är kanske det enda sättet att få till stånd en rättvis beskattning av de förvärvsarbetande makar, som nu genom sambeskattningen drabbas av en merskatt därför att de är gifta. Det borde vara ganska rimligt att två gifta förvärvsarbetande inte får betala högre skatt än de tillsammans fick göra som ogifta.

Eftersom vi inte tror att det skulle bli några merkostnader för statskassan med de reformer som vi här föreslagit, anser vi att det inte finns någon anledning att vänta på en förbättring av statsfinanserna för att göra en utredning. Den översyn av familjebeskattningen som enligt vad det har signalerats skall ske då de statsfinansiella förutsättningarna föreligger kan enligt vår mening göras redan nu. Vi tycker inte heller

att den allmänna skatteberedningen skall belastas med denna specialfråga. Den bör bli föremål för en särskild utredning, så att vi snarast möjligt får rättvisa på detta område. Vi kommer från vårt håll att fortsätta med våra motioner år efter år, tills vi får en förbättring till stånd.

Herr talman! Jag ber att få sluta mitt anförande med att yrka bifall till reservationen nr I) av herr Söderquist m. fl.

I detta anförande instämde herr Carlsson i Tibro (fp).

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Herr Nilsson i Svalöv har här ingående redogjort för det förslag som vi från högerhåll framlagt i denna fråga, och jag skall därför nöja mig med några allmänna reflexioner.

Jag vill gärna i likhet med fru Gärde Widemar erinra om att med ingången av detta år har genomförts en reform som innebär vissa förbättringar, men jag vill också instämma i vad hon sade om att vi icke hade väntat oss att denna åtgärd skulle på något sätt vara till fyllest. Från högerhåll har vi därför återkommit med förslag om förbättringar av förvärvsavgdraget, och vi har gjort detta av flera skäl.

Under senare år har kvinnornas sinne för de ekonomiska realiteterna alltmer utvecklats, och även om yrkesarbetet i många fall innebär en sorts arbetsterapi för kvinnorna, har bland dem den uppfattningen blivit allt vanligare att förvärvsarbete måste löna sig. Ingen kan heller förmena kvinnorna att ha en sådan inställning. En gift kvinna överväger i allmänhet mycket noga, om hon skall ägna sig åt det yrke för vilket hon har blivit utbildad, detta i all synnerhet som hon har minderåriga barn.

Såsom här tidigare framhållits råder det inom stora områden brist på arbetskraft. Detta är också orsaken till att frågan om förvärvsavgdraget har mycket stor aktualitet och att man inte bara kan vifta bort denna fråga med att säga

Förvärvsavgdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

att framtiden får utvisa, om ytterligare förbättringar är befogade. Fru Gärde Widemar var här inne på frågan om sjuksköterskebristen, som ju har kommit att bli en symbol för det tillstånd som råder på många av de arbetsområden, vilka huvudsakligen rekryteras med kvinnlig arbetskraft. I dagens tidningar talas rätt utförligt om den oro som man på sjukhushåll känner inför sommaren, då läget på personalfronten väntas bli katastrofalt. Man räknar med att under den kommande sommaren få stänga ett betydligt större antal avdelningar än man någonsin tidigare gjort.

Vid diskussioner om hur sjuksköterskebristen skall kunna avhjälpas säges det ofta från regeringshåll: »Låt oss utbilda dubbelt så många befattningshavare som behövs för att täcka det aktuella personalbehovet.» Jag har tidigare från denna talarstol framhållit, och jag vill göra det även i dag, att jag anser det vara synnerligen dålig samhällsekonomi att slå in på en sådan väg.

I detta sammanhang skulle jag, herr talman, också vilja erinra om en under senare år med oro uppmärksammas företeelse, nämligen den alltmera sjunkande nativiteten i vårt land. Samtidigt planerar man på olika områden av vårt samhälle mycket omfattande utbyggnader och investeringar. Men planerna är synnerligen personalkrävande, och hur har man tänkt sig att kunna tillgodose det starkt ökade behovet av personal när vi lever i en tid av ständigt sjunkande nativitet? Krävs det inte då krafttag för att åtminstone kunna aktivisera all den arbetskraft som redan finns? Bör man inte i en sådan situation göra det lönsamt för de gifta kvinnorna att ägna sig åt yrkesarbete?

Jag är, herr talman, fullt på det klara med att frågan om förvärvsavgdraget för gifta kvinnor bara är en detalj i ett större sammanhang. Jag är medveten om att arbetsförhållanden, lönesättning, alltför dålig tillgång till deltidstjänster

och framför allt den progressiva beskattningen gör att många kvinnor föredrar att inte vara yrkesverksamma. Men ingen kan förneka att det alltför låga förvärvsavgdraget har mycket stor betydelse i detta sammanhang.

Det är viktigt med en form av schablonavgdrag, men det väsentliga är att det i det enskilda fallet finns möjlighet för en gift kvinna med minderåriga barn att göra avgdrag för de verkliga utgifterna för barnens tillsyn. Här är det inte fråga om några exklusiva eller extraordinära omkostnader, utan om de verkliga och ofrånkomliga utgifterna för barntillsyn. Vi på högerhåll anser att man bör få göra avgdrag för dessa kostnader.

Saken har också en annan sida. Ett alltför lågt förvärvsavgdrag medför en undervärdering av hushållsarbetet. Skulle man få till stånd ett rimligt förvärvsavgdrag, kan hushållsarbetet värderas på ett helt annat sätt. Detta har stor betydelse, ty även på det husliga området kommer rekryteringen av arbetskraft att gå lättare när arbetet kan värderas på ett rimligt sätt.

Vårt förslag tillgodoser den princip som allmänt gäller inom skattelagstiftningen i övrigt, nämligen att utgifter nödvändiga för inkomsternas förvärvande skall vara avgdragsgilla.

Till slut, herr talman, vill jag framhålla att förslaget har ytterligare en gynnsam effekt ur skattesynpunkt. För den som medges ett högre individuellt avgdrag kommer nämligen sambeskattningseffekten att väsentligt minskas. Det kan t. o. m. bli på det sättet, att den nuvarande »straffbeskattningen på äktenskap», som man populärt säger, i de allra flesta fall kommer att elimineras.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen nr III).

Häri instämde fröken *Wetterström* (h).

Förvärvsavdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! I allt väsentligt vill jag instämma i de synpunkter som har anförts av herr Stenberg och fru Gärde Widemar och som också har kommit till uttryck i den reservation de har åberopat och de motioner som ligger till grund för denna reservation. Jag skall därför inskränka mig till att anföra ett par synpunkter.

Jag vill ta upp en sak som kanske inte berörts i dag och inte heller vid utskottsbehandlingen men som alltid brukar komma fram i diskussioner om dessa frågor och som det enligt min mening är angeläget att rensa bort ur debatten. Man menar på många håll att höjningen av förvärvsavdraget speciellt skulle beröra de högre inkomsttagarna. Det heter ofta att sambeskattningen tagen i stort — inkluderande även förvärvsavdraget — endast berör ett fåtal, några tiotusental, av de förvärvsarbetande kvinnorna i negativ riktning, medan de övriga, som går att räkna i betydligt större tal, direkt vinner på sambeskattningsystemet.

Det är angeläget att här hålla isär frågan om den egentliga sambeskattningseffekten och frågan om förvärvsavdraget. Förvärvsavdragsreglerna är med nu gällande belopp inte i något fall positiva för dem det gäller. De medför, jag vågar säga undantagslöst, negativ behandling av de yrkesarbetande kvinnorna. Det är väl självklart att de förvärvsarbetande kvinnor som har relativt låg inkomst — och till den gruppen hör ju de allra flesta av dem — inte är tillgodosedda med avdrag för kostnader för inkomstens förvärvande som inte har nått upp till högre belopp än 2 000 kronor. De förvärvsarbetande gifta kvinnor som har högre inkomst har, även om de missgynnas på grund av den särskilda sambeskattningseffekten, dock i allmänhet så stora inkomster, att de på något sätt kan ordna med hemhjälp. De lägre inkomsttagarna har inte den faktiska

möjligheten att tillfredsställande sörja för hjälp i hemmet så länge de skall betala skatt på hela sitt bruttolönebelopp.

En annan synpunkt som jag vill beröra är arbetsmarknadssynpunkten. Den har omnämnts i diskussionen, och jag tycker det finns anledning att knyta an ytterligare till det resonemanget.

I olika sammanhang hör vi talas om de krav som arbetsmarknaden kommer att ställa under 1960-talet på mera arbetskraft. Vi möter också gång på gång uppgifter om att man i mycket stor utsträckning litar till kvinnlig arbetskraft för att kunna få denna ökning av arbetskrafttillgången. Långtidsutredningen beräknade att av de 120 000 anställda som behövdes ytterligare under varje femårsperiod av 60-talet, skulle ungefär hälften vara kvinnor. I detta uttalande har också arbetsmarknadsstyrelsens chef instämt. Vi läser dagligen i tidningarna om arbetsmarknadens krav dels på kvantitativt utökad, dels kvalitativt förbättrad arbetskraft, på mer och mer utbildad arbetskraft. Senast i dag har vi kunnat läsa i tidningarna att arbetsmarknadsstyrelsens chef varnar för risken för en förestående överkonjunktur och i samband därmed brist på arbetskraft.

Vad görs då från samhällets sida för att få ut kvinnorna i arbete i den utsträckning som 60-talets arbetsmarknad ställer anspråk på? Jag skall i detta sammanhang inte ta upp frågan om vad som görs eller underlåtes i andra sammanhang för att främja kvinnors yrkesarbete; det kan vara tillräckligt att peka på vad som inte görs i skattehänseende. Det är här inte fråga om något stöd, om att ge de yrkesarbetande kvinnorna någon förmån utöver vad de skulle få enligt de principer man tillämpar på andra områden av skattesystemet. Redan förut har man ju knäsat principen att avdrag skall medges för kostnader för intäkternas förvärvande, och det är egendomligt att

Förvärvsavgift för gift kvinna vid beskattningen m. m.

inte samma princip skulle gälla här, i synnerhet som också arbetsmarknadspolitiska skäl ytterligare understryker det berättigade i ett sådant krav.

Det är i varje fall fullt klart att de yrkesarbetande kvinnorna ingalunda har fått rättvisa i skattehänseende, trots att det naturligtvis var ett stort steg som togs förra året, såsom både reservanterna och utskottsmajoritetens talesmän här tidigare har anförts. Det är klart att när man befinner sig så nära botten som vi för ett år sedan gjorde i detta avseende, var även en höjning med 1 000 kronor ett väsentligt steg. Men jag vågar påstå att vi ännu är långt ifrån den rättvisa beskattning som de yrkesarbetande kvinnorna har rätt att kräva. Med den utformning beskattningen för närvarande har måste den bakomliggande uppfattningen vara *antingen* att kvinnorna skall utföra ett dubbelarbete, alltså både fullgöra de uppgifter som hör till deras yrke och de uppgifter som fordras i hemmet, *eller också* att kvinnornas arbete i hemmet är så föga värt, att dess värde under ett helt år inte ens går upp till beloppet 2 000 kronor. Landets hemarbetande husmödrar borde reagera mot en sådan värdesättning av deras arbete.

I årets betänkande står också refererat bevillningsutskottets uttalande från förra året, där det bl. a. heter: »När barnet uppnått 12—13 års ålder förekommer i regel inte några större extra utgifter för barnets omhändertagande medan modern sköter sitt arbete.»

Det är riktigt. Någon direkt barntillsyn erfordras naturligtvis inte när det gäller barn över denna ålder. Jag hade dock för mig, att arbetet för en husmor var någonting långt utöver den egentliga tillsynen av ett barn. Jag hade för mig att det fanns mängder av uppgifter i ett hem — både av kvalificerat och okvalificerat slag. Jag hade även för mig att man räknade de hemarbetande hustrurna såsom fullt

aktivt arbetande i sitt yrke. En sådan syn kan dock ingalunda ligga till grund när man kommit till belopp av det slag vi hittills rört oss med i detta sammanhang. Jag tror att husmödrarna i hemmen, när denna sak tillräckligt klart gått upp för dem, kommer att reagera mot detta. De kvinnor som eventuellt tänkt sig ut från hemmet till yrkesarbetet har redan i mycket stor utsträckning givit sitt svar.

Jag skall inte uppehålla tiden med att ytterligare gå in på det som flera talare redan förut berört, nämligen den arbetskraftsbrist vi har på många områden. Jag vill bara tillägga, att förutom detta att vi saknar kvinnlig arbetskraft på arbetsmarknaden, har vi för närvarande också den situationen, att de gifta yrkesarbetande kvinnorna inte har fysiska möjligheter att vidareutbilda sig och åta sig mera kvalificerade arbetsuppgifter, därför att de inte orkar med det vid sidan av det dubbelarbete, som de nuvarande skattebestämmelserna tvingar dem att utföra.

Jag vill gärna säga ett par ord om det förslag som finns i högermotionen. Det går ut på rätt att, efter särskilt styrkande, få avdrag som går utöver schablonbeloppet. Jag sympatiserar mycket med den tanken, men jag tror inte att den är genomförbar med den konstruktion man givit förslaget i högermotionen. Att — som förslaget närmast går ut på — särskilja frågan om barnens omhändertagande från det övriga arbetet i hemmet tror jag är en omöjlighet. Jag tror inte heller att det är motiverat att göra det eftersom — som jag tidigare försökt skissera — det är hemarbetsuppgifterna över huvud taget som man här bör få göra avdrag för.

Jag vill i detta sammanhang också gärna anförda den synpunkten, att om man genom specialåtgärder skall medge rätt till avdrag för de verkliga kostnaderna, utöver schablonavdraget, skall självfallet sådana möjligheter finnas

Förvärvsavgdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

även för dem som ligger i de lägre inkomstgrupperna. Vi måste komma ihåg, att det stora flertalet av de yrkesarbetande kvinnorna inte är akademiker eller likställda, med väl betalda yrken. Det stora flertalet återfinner vi inom de stora lågavlönade arbetsområdena. Det är därför rimligt att också ta hänsyn till denna grupp. Jag har mycket svårt att förstå motiven till att inte en socialdemokratisk regering vill vara med om att lägga fram ett förslag som går ut på att även grupperna i de låga inkomstklasserna skall få möjligheter att klara sitt yrkesarbete utan det besvärande dubbelarbetet.

Till sist vill jag bara ta upp en synpunkt som herr Brandt i Aspabruk anförde, nämligen att det var naturligt att man ville se hur de nya bestämmelserna kommer att verka. Detta är väl också huvudmotiveringen för utskottets avslagsyrkande på motionerna — man vill se verkningarna av de nya bestämmelserna.

Vad är det då för verkningar man efterlyser? Rimligtvis kan det inte vara de rent skattetekniska verkningarna. De är en skrivbordsprodukt som nästan vem som helst på mycket kort tid kan räkna ut. Vill man se hur det kommer att verka ur arbetsmarknadssynpunkt? Vill man se om denna höjning på 1 000 kronor av förvärvsavgdraget kommer att medföra, att kvinnorna i större utsträckning än hittills kommer att ge sig ut på arbetsmarknaden och i större utsträckning än hittills är beredda att åta sig uppgifter, som många väntar sig av dem när det gäller att utbilda sig för mera kvalificerade uppgifter? Om ett års erfarenhet av det högre avdraget visar att flera kvinnor söker sig ut på arbetsmarknaden, kommer man då att dra den konsekvensen att det inte finns någon anledning att gå längre och höja förvärvsavgdraget ytterligare? Och om det inte kommer att medföra något större utbud av kvinnlig arbetskraft, kommer man då att dra

den slutsatsen att det inte finns någon anledning att gå vidare på denna väg? Enligt min mening är detta, herr talman, en felaktig utgångspunkt när det gäller att göra en rättvis avvägning i skattehänseende mellan olika grupper.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få instämma med herr Stenbergs och fru Gärde Widemars yrkande.

I detta anförande instämde fröken *Elmén* (fp) samt herrar *Rydén* (fp), *Berglund* (fp) och *Helén* (fp).

Herr NILSSON i Svalöv (h) kort genmäle:

Herr talman! Fru Nettelbrandt var vänlig nog att säga, att hon i stort sett kan instämma i högerns förslag att de verkliga kostnaderna skulle dras av vid inkomstens förvärvande. Hon ansåg att det borde bli ett rent omkostnadsavgdrag, som styrktes. Men fru Nettelbrandt betvivlade att det gick att praktiskt genomföra, och jag erkänner gärna att vissa svårigheter kommer att uppstå, ty vi avser med vårt förslag att man får styrka kostnaderna för barnens skötsel etc.

Så kom fru Nettelbrandt in på en annan sak och frågade: Är det bara barnkostnaderna som skall dras av? Är det inte också kostnader som modern själv eller andra har för hemmets skötsel i övrigt? Hon betonade särskilt att det kanske borde vara avgdrag även när det gällde husmodern själv. Jag tror att detta är en vacker tanke, men den föranleder frågan: Skall då icke den ersättning, som den hemmavarande hustrun får i hemmet, också beskattas? Hade vi haft en särbeskattning så att var och en skattar för sin inkomst, då kunde man tänka sig förslaget genomfört, nämligen att mannen tog upp som avgdrag vad han lämnade till hustrun och sedan hustrun skattade för denna inkomst. Men innan vi kommit dit tror jag inte det uppslag som fru Nettelbrandt förde fram går att realisera.

Förvärvsavdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

Herr BRANDT i Aspabruk (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag trodde inte att det skulle bli så lång debatt här. Annars hade jag från början kostat på mig en litet mera detaljerad diskussion. Men tillåt mig här att ta några exempel på hur detta verkar.

Jag vill understryka att sambeskattningen, trots all diskussion om den, är bättre än sitt rykte. Genom att föra diskussionen om sambeskattning på sätt som sker tror jag faktiskt att man skadar det syfte man vill nå, när man här talar om behov av arbetskraft och kvinnornas medverkan i förvärvslivet.

Det råder nämligen en fantastisk okunnighet bland kvinnorna på detta område. Men när man talar om för dem hur sambeskattningen verkar, får de en helt annan syn. I de flesta familjer där båda makarna arbetar tror man att man betalar högre skatt än den familj där mannen ensam har samma inkomst, medan det i verkligheten tvärtom är så, att alla sambeskattade makar har lägre skatt på sin inkomst än den familj, där mannen ensam har samma inkomst. Men man vill absolut inte medverka till att sprida den upplysningen, utan man försöker inge folk den vanföreställningen att det är tvärtom.

Vi kan faktiskt bedriva en upplysningsverksamhet här, som skulle främja syftet. Nu kostar det beslut vi fattade förra året omkring hundra miljoner kronor. Jag diskuterade denna fråga med en direktörsfru. Hon har fyra barn hemma och har fullt upp med att sköta barnen. Hon kan inte åta sig något förvärvsarbete, men hon var arg på sambeskattningen. Jag talade om för henne att resultatet av en särbeskattning blir minskade inkomster, om man inte vältrar över bördan att betala de hundra miljonerna på andra, bl. a. på hennes familj; hennes man måste betala högre skatt för att de förvärvsarbetande kvinnorna skall få lägre skatt, det är ju helt naturligt. Då fick

hon en annan uppfattning om sambeskattning. Man talar aldrig ur denna synpunkt om de kvinnor som går hemma och arbetar med barnen och inte kan ta något förvärvsarbete men vilkas män riskerar en förhöjd skatt så fort det är fråga om en sådan övervältring. Detta måste man väl ändå ta hänsyn till.

Denna skatt verkar ju så att familjer med *en* inkomsttagare alltid får lägre skatt genom sambeskattningen. Det gäller två miljoner gifta. Familjer med *två* inkomsttagare, där hustrun inte har mer än omkr. 9 000 kronor i inkomst, får alltid *lägre* skatt än om makarna beskattas var för sig, hur stor inkomst mannen än har. Till den gruppen hör 80 procent av de sambeskattade kvinnorna, industrianställda, kontorister, sjukvårdspersonal m. fl. Familjer med *två* inkomsttagare och barn, där hustruns inkomst *överstiger* 10 000 kronor, får också *lägre* skatt, än om makarna beskattats som ogifta, ända upp till en gemensam inkomst på 30 000 kronor.

Kvar står knappt 2,6 procent av familjerna, där sambeskattningen ger högre skatt än om makarna taxerats var för sig. Jag medgav vid fjolårets diskussion att detta kan vara galet, även om det bara gäller en liten grupp, och man får söka sig fram på sådana vägar att man kan få bort orättvisan. Men det gör man inte genom att höja schablonavdraget.

Jag understryker än en gång att det finns familjer, för vilka vårdnaden om barnen inte kostar ett enda öre, men där hustrun ändå får göra avdrag med 2 000 kronor. Jag skall inte ta några exempel här, men om någon vill komma till mig personligen skall jag gärna anföra exempel på detta och på familjer som har lägre kostnader än 2 000 kronor. Vi skall inte bortse från det.

Ju högre vi gör schablonavdraget, desto mera orättvist blir det för dem som betalar skatt. Detta är fakta som vi måste ha klart för oss. Jag skulle

Förvärvsavgdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

kunna ge många exempel på hur schablonavgdraget verkar.

Men vi kan väl ändå vara ense om att vi här har försökt åstadkomma en förbättring, när vi vill medverka till en utredning och omprövning, så att även de 2,6 procent som här nämnts skall slippa högre beskattning. Jag vidhåller också, att när frågan har hänskjutits till en utredning, så skall vi inte bryta ut en del och tillsätta en specialutredning, när lagstiftningen träder i kraft först i och med årets taxering.

Herr talman! Jag skall inte betunga debatten ytterligare utan har endast velat säga detta för att ge kammarens ledamöter ett riktigare perspektiv på denna fråga.

Fru NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Brandt i Aspabruk anförde en del exempel, som jag självklart inte på stunden kan kontrollera men som jag å andra sidan inte har någon som helst anledning att ifrågasätta riktigheten av.

När herr Brandt talar om att familjerna får lägre skatt än ensamstående med samma inkomst, är det en fråga som ingalunda hänger ihop med sambeskattningsfrågan. Det är i stället en avvägningsfråga mellan å ena sidan alla gifta — alltså även gifta icke sambeskattade — och å andra sidan ensamstående. Och de lättnader som de gifta har i det fallet tillkommer ju alla kategorier gifta i samma mån.

Sedan sade herr Brandt att av två familjer med samma inkomster har den med den förvärvsarbetande hustrun lägre skatt. Det är riktigt. Skatten blir lägre för den familjen tack vare det förvärvsavgdrag som för närvarande får göras. Men då menar alltså herr Brandt — om vi drar över jämförelsen till den andra familjekategorien — att det arbete som den hemmavarande hustrun uträttar inte är mera värt än 2 000

kronor för hela året. Det är där jag reagerar, och det är på den punkten jag tycker att alla hemarbetande husmödrar borde reagera.

Vidare anser herr Brandt att vi bör vänta på resultatet av den stora skatteutredningens arbete. Herr Nilsson i Svalöv sade emellertid att det kanske inte blir färdigt förrän i slutet av 1960-talet. Jag är visserligen inte kompetent att bedöma när utredningen kan vara klar med sitt arbete, men så mycket kan vi ändå vara säkra på som att det kommer att dröja åtskillig tid innan utredningens resultat ligger på vårt bord och kan bli föremål för riksdagens beslut. Och det är under 1960-talet vi behöver kvinnornas arbetskraft, inte efter 1960-talets slut.

Herr BRANDT i Aspabruk (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte om fru Nettelbrandt sade någonting som hon egentligen inte menade, när hon talade om icke sambeskattade makar. Alla makar är väl i regel sambeskattade, i den mån de har inkomster.

Sedan noterade jag att fru Nettelbrandt instämde med mig om att den familj där båda makarna är förvärvsarbetande har lägre skatt än den, där mannen ensam har samma inkomst. Den saken underlåter man emellertid konsekvent att upplysa människorna om ute i bygderna. Men nu är det alltså sagt här!

En annan sak är, om man tycker att 2 000-kronorsavgdraget är för lågt och att det borde vara högre. Det har vi i så fall inte bestritt. Vi har endast sagt att den frågan måste omprövas och så kommer också att ske. Men jag vidhåller att det är oriktigt att höja schablonavgdraget. Vi måste få en reell prövning av vilka kostnader som följer med de förvärvsarbetande kvinnornas arbete utanför hemmet.

Vidare sade fru Nettelbrandt att det i bevillningsutskottets betänkande i fjol

Förvärvsavgdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

står att det praktiskt taget inte blir några merkostnader för barnens skötsel i hemmen, när barnen har kommit upp i 12—13 års ålder. Fru Nettelbrandt höll också med om det. Men då vill jag tillägga att förvärvsavgdraget ju får göras ända till dess barnet har fyllt 16 år. Om det årliga avgdraget därför anses för litet, så blir det i realiteten värt mer än 2 000 kronor, om man summerar det för hela tiden till dess barnet fyllt 16 år.

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! Den fråga vi nu behandlar penetrerades ingående vid fjolårets riksdag, och det kunde därför vara onödigt att här orda om den, speciellt som motionsyrkandena i år är desamma som i fjol. Efter behandlingen av propositionen nr 76 i fjol har det inte heller framkommit något nytt, som kan ge anledning till ett ändrat riksdagsbeslut. Jag skulle därför ha kunnat inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

För de motionärer som yrkar på förnyad utredning bör den förutskickade omprövningen av familjebeskattningen i allmänna skatteberedningen vara garanti för att frågan ganska snart kommer att omprövas.

Man satsar nu på att få ut fler husmödrar i förvärvsarbete genom att höja avdragsbeloppet med 1 000 kronor, men detta avgdrag kan göras endast av dem som har en inkomst på minst 8 500 kronor, och då tycker jag att hoppet om att i någon större utsträckning locka ut mödrarna i förvärvsarbete är väl optimistiskt.

För min del ser jag inte det förvärvsavgdrag vi beslöt om i fjol som det absolut sista ordet. Med hänsyn till det förvärvsavgdrag som gällde tidigare var fjolårets reform dock en stor reform, och den kom till efter förslag från en enig kommitté, 1957 års sambeskattningsrevision, där samtliga partier var representerade. Den reformen gav de

förvärvsarbetande kvinnorna en skattelättnad på omkring 90 miljoner kronor. Utgifterna för barnens tillsyn under moderns frånvaro från hemmet växer inte med inkomsten. Den fixerade summan täcker ungefär en tredjedel av ett hembiträdes lön. Vi har inte satt detta som måttstock för den förvärvsarbetande moderns insats i hemmet, utan det var ämnat som ersättning för utgifterna för barnpassning. Att vi satte summan 8 500 kronor som maximum berodde på att vi menade, att ungefär i det inkomstläget har de gifta kvinnorna helårsarbete. Skulle procentsatsen höjas till 50 procent för de lägre inkomsttagarna skulle det betyda att en kvinna, som arbetar endast en eller två månader under året, skulle ha rätt att göra avgdrag med exempelvis 2 000 kronor för inkomsternas förvärvande.

Att förvärvsavgdraget är ett schablonavgdrag medför väl att det i vissa fall kan bli för litet och i andra fall för stort. Genom ett schablonavgdrag går det naturligtvis inte att skapa millimeterrättvisa.

Procentsatsen finner jag inte vara fastställd för all framtid, utan den kommer väl att omprövas när så anses erforderligt.

Jag anser — och detta har också sambeskattningsrevisionen enhälligt understrukit — att skatten inte skall vara en regulator när det gäller att locka den gifta kvinnan ut på arbetsmarknaden, utan andra faktorer såsom lönesättning och arbetstid skall vara avgörande härvidlag. Eljest skulle ju konsekvensen bli, att man vid en konjunkturedgång skulle skärpa skatten för de gifta kvinnorna för att uppmuntra dem att stanna hemma.

Statistiken visar tydligt, att antalet förvärvsarbetande gifta kvinnor årligen tillväxer. Och för flertalet av de unga äktenskapen är det nog en förutsättning att båda makarna arbetar.

Förslaget om höjt förvärvsavgdrag be-

Förvärvsavdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

tyder i avseende på sambeskattnings-effekten, att endast gifta kvinnor med barn har möjlighet att på detta sätt få sänkt sambeskattningsseffekt. Men detta kan inte anses vara principiellt riktigt när det är fråga om ett kostnadsavdrag.

Förslaget om utredning av särbeskattningen gäller endast dem, som har sådana inkomstkombinationer att skatten blir högre för gifta än för två ogifta med samma inkomstkombination. Jag förutsätter att allmänna skatteberedningen kommer att ta upp även detta spörsmål.

I principfrågan har inget säryrkande framlagts vare sig i 1949 års skatteutredning, i riksdagen eller i sambeskattningsrevisionen.

Det norska förslag, som tagits till förebild i motionen, skulle ytterligare krängla till vårt redan förut mycket krångliga skattesystem. Det är i stället att hoppas, att den sittande utredningen skall komma fram till enklare beskattningsregler. Familjeinkomsten skulle alltså i ett fåtal fall inte längre ligga till grund för beskattningen, utan denna skulle vara avhängig av makarnas inbördes inkomstförhållande, om det norska förslaget skulle tillämpas. Det skulle gälla endast löneinkomster. Inkomster av företag som ägs av den ena eller båda makarna skulle inte få särbeskattas och inte heller inkomst av kapital. Förvärvsavdrag skulle inte heller få göras. Vad som återstår är egentligen endast att makarnas inkomster inte skulle sammanläggas vid statsbeskattningen. Detta kan ordnas enklare via skatteskalorna, såvida det endast gäller den merskatt som i vissa fall uppkommer för gifta i jämförelse med ogifta. Detta är en fråga om avvägning mellan de båda kategorierna skattebetalare.

En särskild utredning för dessa spörsmål anser jag inte lämplig, ty hela spörsmålet måste tas upp i ett sam-

manhang och belysas i samband med övriga skattefrågor.

Jag skall nämna ett fall som behandlats i en osignerad artikel i tidningen Hertha. Det rör sig om en familj med en inkomst på 121 000 kronor. Mannen förtjänar 68 000 kronor och hustrun 53 000 kronor. Det sägs att kvinnliga akademiker inte anser att det lönar sig att behålla sitt yrkesarbete efter giftermål. Om hustrun i det nämnda fallet underlät att fortsätta sitt yrkesarbete, skulle familjen av mannens inkomst få behålla netto 40 000 kronor. Men om hustrun fortsätter att arbeta skulle familjen få netto 65 000 kronor eller en merinkomst på omkring 2 000 kronor i månaden. Jag tror att det är svårt att finna någon som tycker synd om den familjen. Jag är övertygad om att det finns hundratusentals förvärvsarbeteande kvinnor som mer än gärna skulle byta inkomst med ifrågavarande kvinna och med jämnmot bära skattebördan.

Högerns förslag om avdrag för hembiträde skulle i mitt eget fall innebära, att jag på grund av att det finns barn i familjen skulle ha rätt att göra avdrag för i det närmaste hela hembiträdeslönen. Men en sjuksköterska skulle inte på sin lön ha rätt att göra avdrag med mer än 3 000 kronor. Och än värre är, att de som inte har råd att ha hemhjälp eller som på grund av arbetskraftsbristen inte kan få det, finge både betala högre skatt och sköta hemmet.

Ett förslag föreligger också om parallella åtgärder avseende de ensamma mödrarna. Fjölårets beslut att ensamma föräldrar — även ensamma fäder som har vårdnad om barn — skall få dubbelt ortsavdrag och gifta skatteskalorna var ju egentligen en rent skatteteknisk åtgärd, som syftade till att ge även dessa skattskyldiga en skattelättnad. Men om man i detta fall följde högern skulle det betyda, att de ensamma mödrarna åter skiljes ut och att de ensamma fäderna, som säkerli-

Förvärvsavgdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

gen har precis samma svårigheter och väl så stora kostnader, helt glömdes bort.

I centerpartiets förslag finns inga nya argument, och jag nöjer mig därför i stort sett med att hänvisa till vad som sades i fjol. De i jordbruket arbetande hustrurna har ju en helt annan kontakt med barnen än andra förvärvsarbetande kvinnor — barnen kan följa med modern under arbetet eller också är modern så nära hemmet, att hon har något så när god överblick över vad som händer. Det är ju en väsentlig skillnad i förhållande till en kvinna som arbetar exempelvis på en fabrik långt från hemmet.

Riksdagen brukar ju heller inte fatta beslut om skattelättnader, när man inte vet vad en reform kostar. Ett genomförande av centerpartiets förslag skulle i de flesta fall betyda ett skatteavgdrag på 1 000 kronor för hustru som arbetar i mannens jordbruk eller företag. Det sägs visserligen att kontroll skulle ske, huruvida hustrun deltar i arbetet, men en sådan kontroll är det väl i det närmaste omöjligt för taxeringsnämnderna att utöva.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp) kort genmäle:

Herr talman! Endast ett par ord till fru Holmqvist.

Fru Holmqvist säger att ett kvotavgdrag av den typ som vi föreslagit är så svårt att kontrollera. Är det då inte på samma sätt med det stora förvärvsavgdraget på 2 000 kronor? Detta är, som herr Brandt i Aspabruk redan sagt, ett schablonavgdrag som utgår till varje förvärvsarbetande hustru, även om hon inte haft ett öre i kostnad för tillsyn av barn. Jag skulle tro, att om fru Holmqvist tänker efter, skall hon finna många i sin bekantskapskrets som det är på det sättet för. Varför då, fru Holmqvist, vara så misstänk-

sam mot de stackars jordbrukarhustrurna, som kanske både utför ett tyngre arbete och har mycket längre arbetsdag?

Och vidare: Hur tror fru Holmqvist att det kommer att gå med familjebildningen inom jordbruket, om vi skall fortsätta att diskriminera jordbrukarhustrurna på sätt som skett genom denna lagstiftning?

Det sägs i utskottsutlåtandet, att kostnaderna för barnens tillsyn är störst i förskoleåldern och att det, när barnen kommer upp i tolv—trettonårsåldern, nästan inte förekommer några sådana här kostnader alls. Då måste jag fråga: Varför skall förvärvsavgdraget upp till 2 000 kronor för vissa förvärvsarbetande kvinnor fortfara att gälla, medan andra kvinnor — exempelvis jordbrukarhustrurna — inte får göra något avgdrag alls? Om det nu är som utskottet framhåller att det inte finns några egentliga kostnader för barnen över 12—13 års ålder, varför skall då förvärvsavgdraget fortsätta att gälla i ytterligare 4 år för vissa grupper men icke för vissa övriga?

Fru HOLMQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är väl ändå bara när barnen kommit upp i åldersgrupperna över tio år som man kan räkna med att förvärvsarbetande gifta kvinnor inte har några utgifter för barnpassning. Jordbrukarhustrurna har inte utgifter för barnens vistelse på daghem o. d. Jag kan inte fatta, att ni med förvärvsavgdraget skall driva någon befolkningspolitik.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Det mesta som kan sägas är sagt, och jag skall nöja mig med en kort deklaration.

I Stockholms-Tidningen, regeringens huvudorgan, står i dag en stor rubrik: »Arbetskraftsreserverna tömda. Läget sämre än på många år». Den största arbetskraftsreserven vi har i Sverige

Förvärvsavdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

är kvinnorna. Fackföreningsrörelsen har nyligen uttalat, att vi bör använda svensk arbetskraft och inte importera så mycket utlänningar. Då tycker jag det är dumt att avväga skattebestämmelserna så, att ett stort antal kvinnor — utbildade och andra — inte anser det lönande att ta ett jobb. Ty så är det.

Herr Brandt i Aspabruk känner direktörsfruar, som inte vet något om detta och som inte inser hur mycket de tjänar på de nuvarande bestämmelserna. Men jag tror att många av kammarens ledamöter känner till kvinnor — intellektuella och arbetarkvinnor — som mycket väl kan visa, att det i nuvarande läge är ofördelaktigt för dem att ta sig ett arbete. Herr Brandt säger att de är fruktansvärt okunniga om hur sambeskattningen verkar. Det kan hända, men de tittar inte så mycket i skattetablerna, utan de tittar på sitt eget konkreta läge: »Om jag tar ett arbete», säger de, »får familjen så och så mycket mer i inkomst. Men hur mycket av denna inkomst får jag behålla efter merbeskattningen och efter de faktiska merkostnader jag får för hemhjälp och för tillsyn av barnen?» Så räknar de. Det är därför så många, både högt utbildade kvinnor och andra, väljer att stanna hemma.

Trots att det är en högerledamot som i dag först har sagt vad jag tänkt säga om detta, så är det inte desto mindre riktigt, nämligen att det är dålig samhällsekonomi att samhället för många 10 000-tals kronor ger akademisk eller annan utbildning åt kvinnor, som sedan finner att det är bättre att stanna hemma och koka kalops och sy barnkläder än att utöva sitt yrke — även om de lagar dålig kalops. Som det framhålles i reservation nr I är det också mycket angeläget att det sker en sådan omkonstruktion av avdragsbestämmelserna, att avdragen bättre motsvarar de faktiska merkostnader som folk med lägre inkomster har. Det

är dessa låga inkomsttagare som vi i första hand bör tänka på i detta sammanhang.

Herr Brandt i Aspabruk säger, att ett stort steg togs genom beslutet om höjning av maximigränsen till 2 000 kronor. Det var ett steg i rätt riktning, herr Brandt, men det var inget stort steg. Jag tror inte att det ändrade så värst mycket. Det är därför som vi tycker att man bör ta ett steg till, dels genom att göra denna omkonstruktion av bestämmelserna, dels genom att höja maximigränsen till 3 000 kronor.

Utskottet hänvisar till den stora utredning som arbetar. Men oavsett om utredningen kommer med sitt förslag under de närmaste åren eller det dröjer till bortåt 1970, som herr Nilsson i Svalöv sade, så hinner ju en hel rad årskullar av barn växa upp under tiden under dessa svåra omständigheter. Våra stora utredningar arbetar fortvivlat sakta — de är saktfärdiga som en oxdrift i raketåldern. Det skadar inte att bryta ut något mycket angeläget ämne ibland och skynda på. Kunde vi göra det i fjol, så kan vi göra det i år också om vi vinner mycket på det, och det gör vi. Vad man än kan anklaga den svenska riksdagen för, så inte är det för att den brukar ha alltför bråttom när det gäller saker som angår ett stort antal människor i landet.

Utskottet är också oroligt för att det skall bli ett visst skattebortfall. Men vi har visat att om man klämmer åt de stora skattesvindlarna, framför allt bolagen, så finns det enligt regeringspresen uppåt 2 miljarder i skattemedel att ta fram varje år, så nog kan man få tackning för bortfallet.

Något som vi särskilt vill framhålla är att den gamla argumenteringen, som går ut på att sambeskattningen är så fördelaktig för folk med lägre inkomster, inte längre är så hållbar. Det har skett en mycket stor förskjutning, dels genom penningvärdeförsämringen, som

Förvärvsavdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

gjort att fler och fler grupper har kommit över den gräns man talat om, dels genom att varupriserna och kostnaderna för viss service har stigit så mycket, att dessa merkostnader har blivit större. För närvarande gäller det inte sambeskattningen som sådan, utan det är fråga om att höja avdragen för familjer med barn och att omkonstruera själva reglerna.

Herr talman! De synpunkter vi har kommer närmast de båda huvudyrkandena i reservation nr I. Vi kommer därför att rösta för denna reservation.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Även om jag försöker vara mycket välvillig, kan jag inte finna att det i denna debatt kommit upp några nya argument för de ståndpunkter som företräds av reservanterna. Jag är tveksam om, huruvida jag som ett nytt argument skall räkna det som fru Kristensson anförde. Jag kan i varje fall inte påminna mig att jag förut hört någon påstå, att den låga nativiteten skulle bero på sambeskattningseffekten. Men det är möjligt att fru Kristensson, som kanske är mera kunnig än jag på det området, har upptäckt att sambeskattningen verkar negativt även på nativiteten.

Ett annat nytt argument, som herr Brandt i Aspabruk i viss mån redan bemött, var kanske fru Nettelbrandts påstående, att sambeskattningen inte i något hänseende är positiv utan alltid är negativ. Detta påstående måste väl bero på en missuppfattning. Fru Nettelbrandt försökte också ta tillbaka det påståendet i sin replik, men då trasslade hon till det ytterligare och talade om de gifta som inte är sambeskatnade. Var fru Nettelbrandt hittar sådana skulle vara roligt att få veta. Jag föreställer mig att det är svårt att hitta gifta som inte är sambeskatnade. Jag har i varje fall inte träffat några sådana figurer, men det är möjligt att fru Nettelbrandt rör sig i de märkliga

kretsar, där det tycks förekomma sådana människor.

Om jag bortser från dessa något förvirrande inlägg, är de argument, som här mobiliserats av oppositionen gamla pålitliga, kända argument som tidigare bemötts. Herr Nilsson i Svalöv talade t. ex. om att man borde ordna det så, att avdrag fick göras för de verkliga kostnaderna för intäkternas förvärvande. Fru Nettelbrandt utvecklade det så långt, att t. o. m. herr Nilsson i Svalöv började bli rädd för sällskapet och sade, att han inte vågade gå så långt, eftersom det kunde leda fram till högers gamla ståndpunkt om tudelning. Att det inte är möjligt att föra en sådan skattepolitik har man tydligen börjat inse på sista tiden.

Många talare har sagt, att sambeskattningen skulle vara orsaken till den brist på arbetskraft vi har på vissa områden; man har särskilt pekat på bristen på sjuksköterskor. Men, ärade kammarledamöter, det har väl ändå klart visats både av erfarenheten och av utredningar, att sambeskattningen inte är orsaken till bristen på sjuksköterskor. Det är helt andra skäl som är avgörande för om gifta kvinnor skall ta förvärvsarbete eller inte; det gäller både sjuksköterskeområdet och arbetsmarknaden i övrigt. Det är en överdrift att påstå, att om vi i enlighet med högers förslag beslutade att avdrag skulle få göras för hela den kostnad som är förenad med inkomstens förvärvande, så skulle vi inte längre ha någon brist på sjuksköterskor, barnmorskor och annan kvinnlig arbetskraft som det nu råder brist på.

Fru Gärde Widemar sade, att ett bifall till folkpartiets förslag om en höjning av förvärvsavdraget till 3 000 kronor inte skulle kosta samhället någonting. Den saken skulle man inte ens behöva utreda; en sådan åtgärd skulle ha så positiva verkningar, att den inte skulle kosta några pengar. Det är en subjektiv uppfattning, som inte på nå-

Förvärvsavdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

got sätt bekräftas av verkningarna av de åtgärder man vidtagit förut. De har kostat pengar, och frågan måste övervägas även ur ekonomiska synpunkter.

Det beslut riksdagen fattade förra året har ännu inte hunnit slå igenom i praktiken, och vi har inte sett vilken verkan det kan få. Här kommer man också in på det som herr Johansson i Stockholm sade, nämligen att de enskilda människorna inte är intresserade av skattetabellerna utan av vad som blir kvar av inkomsten.

Jag tycker att det är en ganska rimlig inställning utskottet har, att vi bör avvakta den stora skatteutredning som pågår, vilken även kommer att vidröra dessa problem, och dessutom verkningarna av det beslut som fattades i fjol.

Fru Nettelbrandt hotade med att folkpartiet skulle komma tillbaka med dessa motioner. Det är ett förskräckligt hot både mot bevillningsutskottet och riksdagen, men vi får väl försöka överleva även det.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Jag har den stora förmodningen att sammanträffa med herr Kärrlander även i andra sammanhang än här i riksdagen, nämligen vid förhandlingsbordet. Jag kan försäkra att när man som förhandlare på arbetstagar sidan framlägger sina yrkanden får man nästan alltid från herr Kärrlander höra, att han inte kan se att man kommit med några som helst nya argument till stöd för dessa yrkanden. Men vid förhandlingar liksom i arbetet här i huset har man, om man inte vinner fullt gehör för sina synpunkter på en gång, både rätt och skyldighet att återkomma. Det må väl också vara tillåtet att varje gång plädera på samma sätt, i den mån frågan inte har tillförts några nya synpunkter.

Herr Kärrlander sade något mycket märkligt, nämligen att jag gjort gällande

att sambeskattningen skulle ha en negativ inverkan på nativiteten. Herr talman! När jag förde fram mina synpunkter på den oroväckande låga nativiteten så anade jag att någon av kammarens ledamöter kanske skulle kunna missuppfatta mig på den punkten. Därför vinnlade jag mig särskilt om att vara så tydlig, att inget missförstånd skulle kunna uppstå. Men jag vill nu särskilt vända mig till herr Kärrlander och framhålla, att vad jag då sade innebär endast, att vi i dag har en brist på arbetskraft inom stora områden. Vi vet samtidigt att vi har stora utbyggnadsplaner på gång inom olika områden, vilka kommer att kräva ytterligare insatser i fråga om arbetskraft. Vi har vidare kunnat konstatera, att nativiteten är i mycket starkt sjunkande. Då frågade jag förut — och jag vill även nu fråga herr Kärrlander: Är det då inte skäl att verkligen på allvar se till att ordna det så, att man kan ta vara på den arbetskraft, som vi redan nu har men som av olika skäl i dag väljer att inte vara yrkesverksam?

Herr Kärrlander säger att sjuksköterskebristen, för att bara ta ett exempel, på intet sätt bottnar i att skattereglerna skulle vara otillfredsställande — och då i synnerhet inte på att förvärvsavdraget, som vi närmast talar om i dag, skulle vara för lågt. Ja, herr talman, får jag återigen anknyta till våra diskussioner i förhandlingssammanhang. Där får man nämligen höra, att det inte på något sätt är den låga lönesättningen, som är av betydelse. När man då till slut frågar sig, vad det är som har betydelse, måste man komma fram till att det är summan av en mängd faktorer, som gör det så litet lockande för vissa kategorier kvinnor att vara förvärvsarbetande. Det är de pressande arbetsförhållandena, den låga lönesättningen, herr Kärrlander, bristen på deltidstjänster och kanske framför allt den progressiva beskattningen. Men även det låga förvärvsavdraget och i någon mån ock-

Förvärvsavdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

så sambeskattningseffekten inverkar här. Man kan inte visa på enskilda punkter och säga, att det är just den eller den omständigheten, som avhåller kvinnor från förvärvsarbete, utan det är en kombination av alla de faktorer som här spelar in, som gör det förklarligt, att de allt mer ekonomiskt sinnade kvinnorna inte tycker att det är lönande att ha förvärvsarbete.

När jag ändå har ordet, skulle jag vilja bemöta något av vad herr Kärrlander sade i anslutning till herr Nilssons i Svalöv anförande. Jag tror att det också på den punkten var en missuppfattning, som herr Kärrlander gav uttryck åt. Det var nämligen så, att herr Nilsson i Svalöv menade att vi skulle kunna få en hustrulön, om vi hade en särbeskattnings. Och särbeskattnings vill vi från högerns sida inte förorda. Vi menar nu liksom tidigare att man bör genomföra tudelningsprincipen.

Herr talman! Om jag inte frestar kammarledamöternas tålmod alltför mycket, skulle jag också vilja säga ett par ord till fru Holmqvist.

Fru Holmqvist nämnde något om en artikel i Hertha, där det fanns ett exempel på hur skattetrycket verkar på ett par gifta, yrkesarbetande makar. Jag har också tagit del av denna artikel, och jag kunde inte finna, att artikelförfattaren »var ute efter» att få något medlidande. Det var i stället närmast fråga om ett konstaterande av hur den progressiva beskattningen och sambeskattningen verkade. Jag kan visst hålla med om att en sammanlagd inkomst efter skatt på 60 000—70 000 kronor — jag minns inte de exakta siffrorna — i och för sig inte är ägnad att väcka medlidande. Men det är klart att den förvärvsarbetande kvinna, som det här gällde, liksom alla andra förvärvsarbetande kvinnor, faktiskt räknar på det sättet, att hennes inkomst lägges ovanpå mannens inkomst. Hon tittar då efter hur stor marginalbeskattningen blir. Förmodligen hade den i exemplet nämn-

da kvinnan en marginalsatt, som kanske var den högsta möjliga, alltså 65 procent. Hon fick således bara behålla 35 procent av hela sin inkomst. Det är kanske det som väcker vissa olustkänslor hos vederbörande. Om jag inte minns fel var det också så, att om de båda makarna hade varit ogifta, skulle de ha fått betala 6 000—7 000 kronor mindre i skatt. Det är också sådana saker som kan göra, att man finner de nuvarande skattereglerna vara otillfredsställande.

Till fru Holmqvist vill jag gärna också säga, att jag inser att högerförslaget när det gäller punkten b) om den ogifta modern inte är tillfredsställande; förslaget borde ha gällt de ofullständiga familjerna. Jag hoppas att fru Holmqvist nästa år — jag förmodar att vi då kommer tillbaka med förslaget och då har ändrat på vårt yrkande, så att det gäller de ofullständiga familjerna — skall lämna sitt stöd på denna punkt.

Herr STENBERG (fp):

Herr talman! Det var herr Kärrlanders anförande, som uppkallade mig till ett kort inlägg.

Herr Kärrlander försöker att göra en sammanfattning av debatten och gör det på det sätt, som man börjar att bli van vid här i kammaren, nämligen genom att beskylla reservanterna för att de för fram »gamla saker». »Ni har ingen ny argumentering, det här hade ni uppe i fjol, varför tar ni upp det i år» o. s. v., säger herr Kärrlander. Det måste väl ändå med skärpa få sägas, att när vi har en sak, som vi tycker är rättvis, bör vi få ta upp den på nytt. Jag har haft tillfälle att säga det till en annan av bevillningsutskottets ledamöter, och jag vill nu upprepa det till herr Kärrlander. Finns det för övrigt i utskottsmajoritetens yrkande någon egentligen ny motivering för avslag? Jag förstår inte varför vi på den punkten skall behöva ta upp en diskussion med varandra. Det är väl ganska omotiverat.

Förvärvsavgdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

Man blir närmast bara irriterad över att få höra dylika påpekanden gång efter annan från socialdemokratiskt håll.

När det gäller det statsfinansiella läget har flera talare representerande utskottsmajoriteten påpekat, att det här skulle bli fråga om ett stort inkomstbortfall. Men man måste också tänka på vad det innebär att ta bort vissa skattespärrar och därigenom underlätta ett tillskott av arbetskraft, exempelvis genom att som vi har diskuterat så mycket, få ut flera yrkesarbetande kvinnor på arbetsmarknaden. Det måste innebära att vi får en stimulans till ökad produktion, som kanske ger ett skatteunderlag på 100 eller 200 miljoner kronor. Därmed tillföres statskassan flera tiotal miljoner i skatt. Även om vi genomför en reducering och i viss mån en lättnad i den beskattning som här diskuterats, kan detta alltså ha mycket positiva drag för statskassans vidkommande. Jag vidhåller detta, som jag också framfört i mitt tidigare anförande.

Till herr Kärlander skulle jag vilja säga, att om han tycker att det var någon ordvändning i fru Nettelbrandts anförande, som inte passade eller som herr Kärlander inte kunde finna rimlig, får man inte ta detta till intäkt för att säga att det var ett förvirrat anförande som fru Nettelbrandt höll. Jag har den rakt motsatta uppfattningen, och jag tror att många av kammarens ledamöter delar den.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Om det tillåtes mig ber jag att få börja med herr Stenberg. Jag är förvånad över att han så till den milda grad är irriterad över att jag gör det sakliga påpekandet, att det är samma gamla argument som tidigare som vädras här i dag. Så sent som i fjol hade riksdagen att ta ställning till dessa argument och avvisade desamma. Jag har bara gjort detta konstaterande. Jag har inte alls fällt något värdeomdöme

och uttalat mig om huruvida jag är förvånad över att man kommer tillbaka. Jag har sagt, att det är klart att man får finna sig i att motionärerna vill komma tillbaka. Men jag har velat framhålla, att argumenten för en förändring av familjebeskattningen på detta område diskuterades i fjol i samband med Kungl. Maj:ts proposition och att riksdagen då tog ställning till dem. Därför kan man säga att det är gamla argument som är oförändrade.

Herr Stenberg har antingen missuppfattat mig eller också har jag uttryckt mig felaktigt, om han fick den uppfattningen, att jag rubricerat fru Nettelbrandts yttrande i sin helhet som förvirrat. Det har jag i så fall aldrig avsett. Jag ansåg att fru Nettelbrandts yttrande om gifta som inte var sambeskattade föreföll förvirrat.

Fru Kristensson talade om att hon och jag hade nöjet att träffas under löneförhandlingar. Personligen vill jag säga, att jag tycker att det är enbart trevligt att träffa fru Kristensson i det sammanhanget. Nu skall vi inte tala om förhandlingar här, men jag noterar i alla fall att fru Kristensson medgav, att det ingalunda är på det sättet, att det enbart är sambeskattningen som är orsak till den brist på arbetskraft som vi för närvarande har.

Sedan kopplade fru Kristensson över. Jag sade att det är familjeskäl och andra skäl än sambeskattningen som är den övervägande orsaken till detta. Fru Kristensson sade att det beror på andra omständigheter, dels på de låga lönerna och dels på sambeskattningens negativa effekt. Beträffande de låga lönerna skall jag naturligtvis inte uttala något omdöme här i dag, eftersom vi inte diskuterar dem i det här sammanhanget. Jag noterar det bara. Beträffande det vi diskuterar i dag anser jag — och man kan nog säga att det är utrett och klarlagt — att förvärvsavgdragets inverkan på tillförseln av gifta kvinnor till arbetsmarknaden är obe-

Förvärvsavdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

tydlig i förhållande till de andra skäl som avhåller kvinnorna från att ta arbete.

Jag skall, herr talman, inte förlänga denna debatt mera än med att säga, att fru Kristenssons tal om nativiteten dock hade ett visst samband med vad vi diskuterar i dag. Fru Kristensson skulle väl inte annars ha haft någon anledning att ta upp denna sak i debatten. Hon utgick ifrån att det fanns ett visst samband, eftersom hon förde resonemanget framåt i tiden och räknade med att det kanske skulle vara oförändrade förhållanden även i framtiden.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att uttala mig om en eventuell förvirring eller icke förvirring, men det är ett par punkter som jag gärna ville bemöta i det som herr Kärrlander har sagt. Herr Kärrlander måste väl känna till att det faktiskt finns ett flertal makar här i landet som de facto är särbeskattade. Vilka skälen härtill är kan vi i detta sammanhang lämna därhän. Det var inte dem jag syftade på utan det är de som är sambeskattade med en inkomst plus en inkomst på 0 kronor. Det är den typ av sambeskattade makar som jag anser, att vi inte har anledning att blanda in i sammanhanget när vi talar om sambeskattning.

Sedan, herr Kärrlander, är det ingalunda någon missuppfattning från min sida när jag talar om att de sambeskattade alltid missgynnas av de nuvarande bestämmelserna. Det hänger samman med att vi i denna fråga också inkluderar frågan om förvärvsavdraget. De högre inkomsttagarna har enligt min mening icke vederfarits rättvisa när de blir straffbeskattade genom sambeskattningen. Men de har dock ekonomiska möjligheter att ordna med sin hjälpfråga, så att de inte behöver ha ett dubbelarbete. De lägre inkomsttagarna har däremot icke ekonomiska möjligheter att ordna denna fråga. Det

är detta som jag anser vara oriktigt, och det står icke i överensstämmelse med vad som i övrigt gäller inom beskattningen. Herr Kärrlander anser tydligen, att dessa som yrkesarbetar och har låga inkomster väl kan få fortsätta med den dubbla arbetsbörda som de har för närvarande. Om man har träffat yrkesarbetande kvinnor inom alla kategorier, både hög- och lågavlönade, och sett vilket tryck de dubbla arbetsuppgifterna utövar på dem, tror jag inte man har den inställning som herr Kärrlander här redovisat.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Fru Nettelbrandt säger att det finns makar som är särbeskattade, men de närmare förhållandena vill hon inte ingå på. Det skall jag inte heller göra. Jag har bara noterat att jag aldrig har träffat några gifta som inte har varit sambeskattade, och det vidhåller jag.

Sedan går fru Nettelbrandt över på sambeskattningseffekten och erkänner därvidlag, att den inte ligger på beskattningens område. Men sedan för hon in frågan om dubbelarbete och undrar om jag tycker att det är riktigt att folk med relativt låga inkomster, som inte har möjlighet att skaffa sig hembiträde, fortsätter med dels sitt förvärvsarbete och dels i mycket stor utsträckning hela sitt hemarbete och alltså på det sättet har en orimlig arbetsbörda. Men fru Nettelbrandt, den delen av problemet är inte en skattek teknisk fråga utan en fråga om arbetsmarknadspolitiken över huvud taget. Har vi redan brist på arbetskraft, förbättrar vi inte situationen genom att skapa sådana skattek tekniska förhållanden, att ytterligare brist uppstår, vilket skulle bli följden av ett genomförande av fru Nettelbrandts förslag. Nu diskuterar vi emellertid en skattek teknisk fråga och inte resurserna på arbetsmarknaden. I och för sig har jag ingenting att invända mot fru Nettel-

Förvärvsavdrag för gift kvinna vid beskattningen m. m.

brandts resonemang om att möjligheter bör skapas för de dubbelarbetande kvinnorna att skaffa sig så mycket hjälp i hemmet, att de avlastas en del av arbetsbördan. Denna fråga ligger emellertid på ett helt annat plan än den vi diskuterar i dag, men jag skall gärna diskutera den med fru Nettelbrandt i ett sammanhang där den hör hemma.

Jag har framhållit att sambeskattningen som den är utformad i dag är till fördel för de mindre inkomsttagarna, och ingen har bestritt detta.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den i reservationen I) av herr Söderquist m. fl. under 1) gjorda hemställan; samt 3:o) bifall till reservationen II) av herrar Gustaf Elofsson och Eriksson i Bäckmora; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Stenberg begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr Eriksson i Bäckmora votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 1) i bevillningsutskottets betänkande nr 41 antager det förslag, som innefattas i den under 1) gjorda hemställan i reservationen I) av herr Söderquist m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna till kontra-

proposition i nämnda votering antagit reservationen II) av herrar Gustaf Elofsson och Eriksson i Bäckmora.

Sedan kammarernas ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 43 ja och 43 nej, varjämte 125 av kammarernas ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Då sålunda de avgivna rösterna voro lika delade, nedlade herr talmannen i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr talmannens anmodan herr Vigelsbo ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar; och befanns denna innehålla ja.

Kammarerna hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammarerna bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 1) i utskottets betänkande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna bifallit den under 1) gjorda hemställan i reservationen I) av herr Söderquist m. fl.

Sedan kammarernas ledamöter här efter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarernas ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Stenberg begär-

Prioritering av vissa kreditbehov

de emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 108 ja och 45 nej, varjämte 58 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 2

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i reservationen I) av herr Söderquist m. fl. under 2) gjorda hemställan; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Stenberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 2) i utskottets betänkande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den under 2) gjorda hemställan i reservationen I) av herr Söderquist m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Stenberg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 108 ja och 54 nej, varjämte 48 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 3

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen III); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Svalöv begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 3) i utskottets betänkande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen III) av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Svalöv begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 119 ja och 48 nej, varjämte 43 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 16**Prioritering av vissa kreditbehov**

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckta motioner angående prioritering av vissa kreditbehov.

Bankoutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft sex inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade

Prioritering av vissa kreditbehov

motioner, nämligen nr 491 i första kammaren av herr *Jonasson m. fl.* och nr 572 i andra kammaren av herr *Elmwall m. fl.*, likalydande, nr 153 i första kammaren av herr *Virgin* och nr 178 i andra kammaren av herr *Bohman*, likalydande, samt nr 101 i första kammaren av herrar *Ferdinand Nilsson* och *Torsten Andersson* och nr 123 i andra kammaren av herrar *Grebäck* och *Boo*, ävenledes likalydande. I de förstnämnda motionerna hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om undersökning av hur finans- och kreditpolitiken under senare tid inverkat på småföretagsamhetens arbetsförhållanden samt på grundval härav om utredning om sådana riktlinjer för den framtida finans- och kreditpolitiken i olika konjunkturlägen, att småföretagsamhetens intressen kunde tillgodoses på tillfredsställande sätt, samt att frågan om tillsättande av ett näringslivets kreditråd måtte utredas i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet hemställde, att

I. motionerna I: 491 och II: 572 i vad de avsåge vissa utredningar icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. motionerna I: 491 och II: 572 i vad de avsåge tillsättandet av ett näringslivets kreditråd icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. motionerna I: 153 och II: 178 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. motionerna I: 101 och II: 123 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Torsten Mattsson* och *Hansson* i Önnarp, vilka ansett att utskottet under I) bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 491 och II: 572 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om undersökning av hur finans- och kreditpolitiken under senare tid inverkat på småföretagsamhetens arbetsförhållanden samt på grundval härav om ut-

redning om sådana riktlinjer för den framtida finans- och kreditpolitiken i olika konjunkturlägen, att småföretagsamhetens intressen kunde tillgodoses på tillfredsställande sätt.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HANSSON i Önnarp (cp):

Herr talman! Att de mindre och medelstora företagen ofta har betydligt besvärligare att ordna sin finansiering än de större företagen, är välbekant och har inte heller allmänt bestridits. Statsmakterna har därför vidtagit vissa åtgärder för att underlätta kreditgivning- en åt dessa mindre och medelstora företag.

Frågan är nu, om dessa åtgärder är tillräckliga för att denna del av företagsamheten skall få sin kreditförsörjning tillgodosedd på ett sådant sätt att en konkurrens på lika villkor möjliggöres. Vi reservanter menar att så inte är fallet. Av skrivningen att döma synes utskottsmajoriteten nöja sig med att tro och att ta för givet. Den vill avvakta verkningarna av hittills vidtagna åtgärder och sätter förhoppningar till den s. k. företagskreditutredningen.

Vi reservanter anser emellertid att saken ur skilda synpunkter har en sådan betydelse, att särskilda överväganden kan vara motiverade. Vi biträder det av motionärerna framförda kravet på en utredning i syfte att åstadkomma en kartläggning av situationen för de mindre företagen och att skapa ett objektivi- t underlag, så att man vet vad som kan vara riktigt — det gäller både dem som säger att det inte är någon fara å färde och dem som liksom vi menar att någonting behöver göras. De åtgärder, som i fortsättningen kan bli erforderliga, måste bygga på resultaten av en sådan utredning.

Den överblick av framtiden, som nu är möjlig, pekar på att regeringen definitivt har bestämt sig för en högräntepolitik och fortsatta kreditrestriktioner.

Prioritering av vissa kreditbehov

Därtill kommer den nya Europamarknaden sannolikt med nya påfrestningar. Allt detta gör att vi på vårt håll bestämt anser att det finns grundande skäl för att låta en särskild utredning syssla med frågan om småföretagens finansieringssituation.

Jag vet inte om man har anledning att tolka utskottets skrivning såsom välvillig. När utskottet rekommenderar att företagskreditutredningen skall ta hand om de utredningsspörsmål som motionärerna har aktualiserat, använder det den minst sagt vaga formuleringen att det i viss utsträckning kan beräknas att dessa önskemål kan bli tillgodosedda genom den pågående utredningen. Jag utgår ifrån att utskottsmajoriteten i och för sig inte har någonting emot att den av motionärerna ifrågasatta utredningen kommer till stånd, men det är tydligt att man hyser en viss motvilja mot att denna utredning skall ske just i dagens läge.

För vår del anser vi, kort uttryckt, att det av både lokaliseringspolitiska och samhällsekonomiska skäl kan vara fullt försvarbart att utredningen kommer till stånd och att det skapas, såsom jag nyss antydde, ett reellt underlag för utformningen av de speciella åtgärder som skall kunna underlätta finansieringen för den mindre företagsamhetens del. Det är mycket angeläget att den saken blir skyndsamt utredd och prövad, så att man verkligen vet vad det rör sig om och är redo att ta de konsekvenser som läget kräver.

Herr talman! Härmed har jag i all korthet redovisat några ytterligare skäl för vår reservation och jag ber nu att få yrka bifall till densamma.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr ELMWALL (cp):

Herr talman! I motionen nr 572 i andra kammaren föreslås bl. a. inrättande av ett näringslivets kreditråd.

Många företagare klagat över näringslivets svårigheter att erhålla kontakter med de avgörande instanserna i frågor av denna art. Många gånger kan bärande motiv för sådana kontakter föreligga. Vad de mindre företagarna har att andraga kommer ofta i efterhand och blir inte alltid beaktat. Detta anser jag för min del vara både principiellt och reellt oriktigt. Inom och mellan företag skapas kontaktorgan av olika slag. Det bör vara lika angeläget att hålla kontakt mellan statliga organ och företag inom näringslivet.

Utskottet hänvisar till att fullmäktige i riksbanken ställer sig tveksamma. Det är ingenting ovanligt; det har hänt förr att ledningen för ett företag har varit betänksam inför planer på kontaktorgan mellan detta och andra parter. Fullmäktige anser att det kan ankomma på vederbörande eller hans organisation — om han tillhör en dylik — att föranstalta om sådana kontakter.

I motionen har föreslagits en utredning om formerna för kontakter av detta slag. Enligt min mening bör initiativet tagas av statsmakterna. Jag kan inte finna att utskottet har sökt tränga djupare in i dessa för näringslivet så viktiga frågor. Eftersom det inte föreligger någon reservation på denna punkt får väl frågan återkomma. Jag ställer här inte något yrkande.

I övrigt kan jag helt instämma i föregående talaresh argumentering för en undersökning av hur finans-, kredit- och räntepolitiken under senare tid har inverkat på småföretagens utveckling. De ekonomiska konsekvenserna för småföretagarna av den förda ränte-, kredit- och finanspolitiken bör utredas. Det är ett rimligt yrkande, som säkert återkommer tills frågan blivit tillfredsställande behandlad. Huruvida den pågående utredningen om företagskrediterna kommer att mera ingående än kreditmarkadsutredningen bidra till att dessa problem belyses närmare, är väl en öppen fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herrar Torsten Mattsson och Hansson i Önnarp.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Det har varit en anledning till glädje att småindustrien i vårt land har utvecklats så starkt som skett under senare år och helt trotsat prognoserna om en minskning av småföretagsamheten när storföretagen började växa fram. Det är också tillfredsställande att riksdagen under senare tid har ägnat småföretagen ett mycket stort intresse. De har varit föremål för behandling här i större utsträckning än någon gång tidigare.

Det har också gjorts mycket betydande insatser för att utjämna vissa förhållanden som råder mellan de mindre företagen och storföretagen. Det är alldeles självklart att de förras möjligheter till självfinansiering inte kan mäta sig med de verkligt stora företagens. Därför har riksdagen vidtagit åtgärder för att stödja de mindre företagen.

Vi har därvid kunnat glädja oss åt att vi ständigt har kunnat ställa mera pengar till småföretagsamhetens förfogande. Vi har fått ett starkt statligt kreditstöd åt hantverk och småindustri. Detta omorganiserades så sent som förra året. Nu har kommerskollegium och företagarföreningarna större befogenheter på detta område.

Vi omorganiserade vidare AB Industrikredit, och detta har visat sig vara utomordentligt välgörande för småföretagsamheten. Expansionen av AB Industrikredit är i dag ganska stark. Från omorganisationen hösten 1960 fram till årsskiftet beviljades inte mindre än 30 miljoner kronor i krediter. Mest glädjande därvid är att inga låncansökningar behövde avslås, där sökanden kunde ställa de garantier som ansetts rimliga.

Herr Hansson i Önnarp menade att man måste se på frågan från andra synpunkter, när regeringen nu definitivt hade bestämt sig för att föra en hög-

Prioritering av vissa kreditbehov

räntepolitik. Den slutsatsen, herr Hansson i Önnarp, är nog inte särskilt välgrundad. Vad regeringen har bestämt sig för är att föra en aktiv ekonomisk politik, både på finans- och kreditpolitikens område, för att vidmakthålla samhälls-ekonomisk balans. Härvidlag har småföretagsamheten och storföretagsamheten exakt samma intresse. Vår aktiva finanspolitik har framför allt syftat till att skapa möjlighet för ett lägre ränteläge. Strävandena är mycket markerade i det hänseendet. Det finns alltså inte något underlag för herr Hanssons påstående.

Vi skulle alltså här i riksdagen i dag inte behöva ta så stor hänsyn till den reservation som föreligger.

Vi väntar nu på det betänkande som företagskreditutredningen skall lägga fram. Denna utredning har i uppdrag att undersöka möjligheterna att framför allt genom hypoteksinstitut ställa ytterligare medel till småföretagsamhetens förfogande. Nu utvidgar herr Hansson i Önnarp det i reservationen ställda kravet om utredning till att omfatta även lokaliseringspolitiken. Detta föranleder mig att påpeka att ett bifall till reservationen tidsmässigt sett inte innebär någon fördel, snarare tvärtom. Skulle riksdagen i dag besluta om ytterligare utredning, skulle riksdagen endast uppskjuta tidpunkten då vi finge möjlighet att överblicka småföretagsamhetens villkor. Resultatet av de överväganden som nu sker i företagskreditutredningen har ju alla utsikter att snabbare komma på riksdagens bord än en ny utrednings betänkande kan göra. Det finns för övrigt ingen anledning att överanstränga vårt utredningsväsende med en utredning, vars värde i dag ter sig ytterligt tveksamt.

Herr Elmwall talade om angelägenheten av att bifalla den motion som föreslår att vi skall instifta ett s. k. näringslivets kreditråd. Herr Elmwall yrkade inte bifall till motionen, så det kanske inte är anledning att ta upp ti-

Prioritering av vissa kreditbehov

den med en diskussion av förslaget. Vi är emellertid glada åt att småföretagsamheten nu är så väl organiserad, såväl lokalt som i hela riket, att företagarföreningarna har alla möjligheter att tillvarata sina medlemmars intressen på riktigt sätt, liksom organisationerna gör inom alla andra områden av vårt samhälle. Man skall inte underskatta de starka och aktiva organisationer som finns. Jag tror de är till verkligt stöd för småföretagsamheten. Man har också på högsta plan fått möjlighet att mera internt på Harpsund sätta sig in i de problem som berör småföretagsamheten. En rad åtgärder har också vidtagits som sammantagna måste sägas vittna om levande intresse hos riksdag och regering att skapa så goda villkor som möjligt för småföretagsamheten. Jag tror också att vi i dessa strävanden har lyckats i ganska hög grad. Detta innebär inte att vi inte ständigt måste hålla alla dessa problem under observation och söka oss fram efter nya vägar.

Med tanke på den pågående utredningen bör vi inte tillsätta en ny utredning utan avvakta resultatet av det arbete som sker. Jag vill med dessa ord, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HANSSON i Önnarp (cp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ärade talesman ville inte gärna erkänna, att han i dag är företrädare för en högräntepolitik. Han ville i stället tala om en aktiv ekonomisk politik. Gärna det! Den tar sig i alla fall uttryck i en högräntepolitik, som kan bli mycket besvärande på längre sikt för den småföretagsamhet, som är hänvisad till att använda sådana finansieringsmetoder som medför höga räntekostnader. Den som bär skon vet också bäst var den klämmer.

Nu säger herr Andersson i Ronneby att det ändå måste ligga i småföretagarnas intresse att penningvärdet bevaras. Det vill jag inte på något sätt bestrida.

Det är en sida av saken. En annan sida är det pris man begär att vederbörande skall betala för att åstadkomma ett resultat till allas gemensamma nytta.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Dagens ekonomiska politik har — det omdömet vågar man väl fälla — vid en mycket hög ekonomisk aktivitet i stort sett lyckats bibehålla ett fast penningvärde. Under de senaste två, tre åren har vi haft en glädjande ekonomisk utveckling under ett ganska överhettat ekonomiskt klimat. Den högre räntan har vi måst acceptera som ett medel att nå denna allmänna balans.

Alternativet har varit en inflationsutveckling, som hade drabbat småföretagsamheten hårdare än den ränta man nu fått betala. Det enda sätt på vilket man kan mäta insatserna för denna samhällsekonomiska balans är att konstatera, att denna småföretagsamhet i dag, trots allt, herr Hansson i Önnarp, hävdar sig väl i det svenska samhället och arbetar med en ständigt stigande effektivitet. Vi skall försöka att ytterligare hjälpa till på detta område, och det är där det statliga kreditstödet och den därmed förenade lägre räntan i vissa avseenden måste vara till effektiv hjälp för småföretagsamheten.

Herr ELMWALL (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är glad om man kan anse att kontakterna är knutna. Men det är också lika angeläget att de blir fortlöpande. Att det skulle vara något fel i att ha ett särskilt kontaktorgan kan jag inte inse. Småföretagarnas organisationer har också tidigare i detta sammanhang uttalat sig för att man bör utreda frågan om närmare kontakter genom kontaktorgan.

Herr BOLJA (fp):

Herr talman! Herr Andersson i Ronneby har här redogjort för en del av de åtgärder som vidtagits för att till-

Utredning rörande en fond för tillgodoseende av kommunernas lånebehov vid förvärv av mark för upplåtelse med tomträtt

godose den mindre företagsamhetens finansiella behov. Jag skall inte närmare beröra detta. Jag vill bara understryka att vi säkert alla är medvetna om nödvändigheten av att finansiella resurser ställs till hela vårt näringslivs förfogande — kanske inte minst till den mindre företagsamhetens. Detta är nödvändigt av många skäl som jag inte här skall närmare redovisa. De har i olika sammanhang, bl. a. från vårt håll, tillkännagivits i denna kammarare.

Många utredningar sysslar i dag just med dessa problem. Vi menar att dessa utredningar i stor utsträckning kommer att tillgodose motionärernas önskemål, och av den anledningen delar vi utskottets uppfattning. Vi tycker att det kan vara lämpligt att avvakta tills vi får fram ett resultat. Att nu tillsätta en ny utredning skulle säkert — tidsmässigt sätt — vara till den mindre företagsamhetens nackdel. Jag tror faktiskt att det är angelägnare att man på allt sätt söker påskynda de utredningar som nu arbetar med dessa problem så att man inom en relativt snar framtid kan tillgodogöra sig de resultat man kommer fram till.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtagandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Önnarp begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. I) i utskottets utlåtande nr 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtagandet fogade reservationen av herrar Torsten Mattsson och Hansson i Önnarp.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Önnarp begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 167 ja och 32 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II—IV

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17**Utredning rörande en fond för tillgodoseende av kommunernas lånebehov vid förvärv av mark för upplåtelse med tomträtt**

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner om utredning rörande en fond för tillgodoseende av kommunernas lånebehov vid förvärv av mark för upplåtelse med tomträtt.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Den fråga det här gäller har inte fått den utformning, som jag tycker den borde ha fått. Utskottet har varit mycket fåordigt i sin behand-

Utredning rörande en fond för tillgodoseende av kommunernas lånebehov vid förvärv av mark för upplåtelse med tomträtt

ling, och det har tydligen genom att citera ett remissvar funnit sig ha tillräckliga skäl för avstyrkande utan något mera ingående resonemang. Jag har nog den uppfattningen, att denna fråga är så pass betydelsefull, har så stort allmänt intresse och så många aspekter, att det hade funnits skäl för en mera inträngande behandling.

Man bör inte bortse från att i en fråga som denna har man med två intressegrupper att göra. Man kan mycket väl, för att göra det tydligare, betrakta staten som den centrala instansen för att skaffa fram kapitalet, alltså som producenten, under det att man betraktar kommunerna som konsumenter av de lånemedel det här är tal om.

Från det utgångsläget kan man med skäl säga, att endast producentens mening här har kommit till uttryck. Jag vet inte vilken omfattning remissförfarandet haft, men man har inte i något avseende fått besked från den part som man skulle kunna tänka sig vara konsument. Jag tänker i det sammanhanget i första hand på en institution som Stadsförbundet, som jag förmodar skulle vara ett lämpligt forum i sammanhanget. En redovisning från ett dylikt organ tror jag skulle ha tillfört frågan åtskilligt av värde att begrunda.

Som det nu har förfarits kan man med fog säga, att utskottet ställt riksbankfullmäktiges yttrande som en sköld framför sig, och därigenom har ärendet fått en något ensidig behandling. Nära nog överallt i de större kommunerna är man i dag orolig för den utveckling som pågår, sedan det konstaterats att den utredning som sysslat med markvärdestegringens problem inte har lyckats lösa frågan. De förhoppningar som knutits till expropriationslagen har ur kommunal synpunkt fullständigt grusats. Markvärderna bara fortsätter att stiga i ett allt våldsammare tempo. I motionen yrkades därför, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hem-

ställa om utredning för skapandet av en fond, som kunde tillgodose kommunernas lånebehov för genomförandet av tomträttsförfarande.

Naturligtvis skulle skapandet av en sådan fond innebära, att lånebehovet för just detta ändamål bleve prioriterat. Men vi anser faktiskt att det finns mycket goda skäl för en dylik fond, och jag vill, herr talman, närmare motivera denna uppfattning.

För den som än aldrig så litet har sysslat med bostadsfrågan i våra städer och tätorter har det mycket snart blivit uppenbart, att frågan om tomtmarkens värde är ett mycket betydelsefullt problem. Det verkligt svåra uppenbarar sig med speciell pregnans så snart man kommer i kontakt med ett s. k. saneringsområde.

Detta är ingenting nytt i och för sig, men markvärdenas tendens att så att säga växa i kvadrat i nära nog bokstavlig mening är uppenbar och har nu nått ett sådant mått, att vi anser att denna utveckling måste stoppas på ett eller annat sätt. Ett sätt som vi tror skulle vara tillfredsställande är ett mera allmänt införande av tomträttsinstitutet. Några städer har redan genomfört detta sedan flera år med goda resultat, andra har påbörjat samma förfarande men har på grund av brist på kapital tvingats att upphöra därmed.

Den utveckling vi egentligen vill förhindra eller bryta kan beskrivas på följande sätt. I varje stad har förmodligen den första bebyggelsen börjat med att man byggt envåningshus vid det som senare blev gator. Allteftersom städerna sedan vuxit har man vid förnyelse av bebyggelsen för att klara tomtvärdestegringen byggt högre hus. Andra gången har man byggt två å tre våningar, nästa gång fem å sex våningar, och på många orter är man nu uppe i en hushöjd på femton—tjugo våningar för att kunna kompensera den ständigt ökande tomtkostnaden.

Utredning rörande en fond för tillgodoseende av kommunernas lånebehov vid förvärv av mark för upplåtelse med tomträtt

Med denna utveckling som bakgrund är det befogat att ställa frågan: Hur går det när denna generations tjugo-våningsbyggnader skall förnyas? Vem skall den gången lösa tomterna och på nytt bebygga tomtmarken? Får det utveckla sig i fortsättningen som det gör nu, förmodar jag att denna fråga blir helt enkelt olöslig. Vi kan inte bygga på den marken, och städernas bebyggelse kommer att tvingas utanför det tidigare stadsområdet för att på det sättet få lägre tomtkostnad.

Låt oss se på den nu rivningsfärdiga bebyggelsen i Gamla sta'n här i Stockholm! Vi kan väl vara överens om att allt i Gamla sta'n inte skall stå kvar, utan det skall väl skapas en del nybebyggelse. Men man blir något funder-sam när man konstaterar, att det där utbjudes tomtmark till ett pris av 2 000 kronor per kvadratmeter, och det är visst inte den mest välbälgna marken som har det priset. Det är nästan vilken mark som helst, och tomter som har ett speciellt läge betingar ett avsevärt högre pris.

Då kan man ställa frågan hur högt vi skall behöva bygga i fortsättningen för att hyrorna skall bli acceptabla. Och om det inte blir tillåtet att i de områden det här gäller bygga högre än i dag, hur hög skall hyran då bli?

Vi kan ju inte komma ifrån att tomtpriset till sist återfaller på hyran. Här-till kommer att de höghus vi i dag bygger aldrig löses in helt. De amorteras inte till fullo. Bottenlån på 50 å 60 procent kvarstår som fasta lån, som inte blir betalda. När huset till slut är rivningsfärdigt, överföres dessa lån på tomtvärdet. De, som i framtiden skall lösa in tomten, får därför betala betydligt mer än vad det rivningsfärdiga huset någonsin har kostat. Hur skall vi kunna vänta oss att nästa generation skall kunna fortsätta på den vägen?

Eftersom man förmodligen inte kommer att tillåta hur höga hus som helst,

så återstår enligt min mening ingen annan finansieringsväg för de dyra tomterna än över hyrorna. Men jag vill påminna om att vi redan nu har så höga hyror att statsmakterna har sett sig nödsakade att subventionera dem. Redan nu utgår det räntesubventioner för att hålla bostadskostnaderna nere. Vi kan också konstatera att bostadskostnaderna här i landet ligger mycket högt. I det fallet intar vi en topplacering i Europa. Detta medverkar i sin tur starkt till att vi i fråga om utrymmesstandard i våra bostäder ligger mycket lågt, t. o. m. ganska nära bottenläget vid jämförelse med andra länder.

Under senare år har hyreskostnaderna också tenderat att ta en allt större procentuell andel av medelinkomsten.

I dagspressens insändarspalter förekommer ofta mycket indignerade inlägg, i vilka det klagas över att man anlägger alltför få lekplatser för barnen i våra städer. Jag finner det alls inte egendomligt att det är svårt att anlägga lekplatser, när man ser vilka nära nog otroliga priser tomtmarken betingar. Då kan man inte förvåna sig över att det anlägges så få lekplatser. Insändarna påpekar ibland att man ordnar med plats för bilen men inte för barnen, och det ligger mycken sanning i det påståendet. Det beror väl på att man kan ta betalt för den mark bilen disponerar, men för lekplatserna tagas inte betalt i hyran. Atminstone har man inte hittat på att göra det ännu.

Det är emellertid inte bara lekplatserna som blir begränsade med den nuvarande ordningen. Denna konserverar också trångboddheten. Vi borde ägna större uppmärksamhet åt trångboddhetens problem än vi vanligen gör. Jag tror att trångboddheten orsakar många skadeverkningar på samhällskroppen, vilka vi sedan har all möda i världen att komma till rätta med. Man talar ofta om de besvärliga ungdoms-problemen i våra större städer, och vi

Utredning rörande en fond för tillgodoseende av kommunernas lånebehov vid förvärv av mark för upplåtelse med tomträtt

vill givetvis på allt sätt försöka lösa dem. Men vi måste nog konstatera att en stor del av dessa problem sammanhänger med trångboddheten. Det kan inte vara riktigt att speciellt våra tonåringar inte skall ha någon egen vrå i hemmet utan måste träffas på kaféer, i portgångar och i skumma trappuppgångar för att vara för sig själva. Vi vet ju också att den omständigheten att ungdomarna känner sig anonyma ibland utlöser handlingar, som aldrig skulle ha inträffat om ungdomarna hade kunnat vara hemma. Om det gamla slagordet »Mitt hem är min borg» åter kunde bli en levande realitet när det gäller våra bostäder, så tror jag att åtskilligt skulle vara vunnet för att komma till rätta med dagens ungdomsproblem.

Men det är inte bara de unga som har problem med trångboddheten. Det har även de äldre. Vi skulle därför kunna bespara oss en hel del samhällsont, om vi i högre grad ginge in för att skapa ökat utrymme i våra familjebostäder.

Herr talman! Mot denna bakgrund finner jag anmärkningsvärt att utskottet inte har kunnat skriva mera positivt än att läget på kapitalmarknaden framdeles kan bli sådant att kommunerna själva får möjligheter att förvärva mark lånevägen. Man pekar på de besvärliga problem en ökad prioritet skulle skapa med hänsyn till dagens kapitalmarknad. Men jag tror ändå, herr talman, att vi förr eller senare tvingas ta ståndpunkt. Om inte riksdagen tar initiativ för att få till stånd en annan utveckling, vem skall då göra det? Därför tror jag att problemet kommer tillbaka på riksdagens bord ganska snart och tvingar sig fram till en lösning. Vare sig vi finner denna lösning förenad med svårigheter eller ej gör samhällsutvecklingen att vi måste åvägabringa en lösning. Jag kan inte tänka mig att vi skulle säga,

att problemet vuxit oss över huvudet och att det därför får bestå.

Med tanke på den skrivning som utskottet använt är det ju inte lönt att yrka bifall till motionen. Jag beklagar detta, men jag har inte velat låta frågan passera i tysthet, och det är därför jag tagit litet tid i anspråk.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Utskottet har haft att ta ställning till två likalydande motioner om en utredning för skapandet av en fond som kan tillgodose kommunernas lånebehov för genomförande av tomträttsförfarande. Ingen bortser från den väldiga räckvidd som tomt- och markproblemen har för kommunerna, och den mycket utförliga motivering som herr Henningsson nyss lämnat visar, att motionen ingalunda täcker hans önskemål i ett större sammanhang. Markvärdestegringen och allt vad därtill hör har varit föremål för utredningar, och kommunerna har under många år haft synnerligen stora svårigheter när det gällt att komma till rätta med problemen.

Men utskottet har haft att ta ställning till problemen, inte i hela deras omfattning utan, som sagt, endast till skapandet av en fond som kan tillgodose kommunernas lånebehov för genomförande av tomträttsförfarande. Vi har då ansett att kommunernas ekonomiska problem får bedömas och lösas utifrån de allmänna förutsättningar som finns att skaffa fram kapital, och vi har inte velat prioritera den här ifrågavarande delen av lånebehoven. Därför har det ur utskottets synvinkel inte funnits anledning att remittera motionen till någon annan myndighet än den som närmast har att syssla med penningpolitiken. Alla de andra stora problemen har vi inte tagit ställning till. Jag tror liksom herr Henningsson, att vi kan inte komma förbi dem, utan att de blir föremål för riksdagens be-

Obligatorisk utrustning av motorfordon med asymmetriskt halvljus

handling, men det kan knappast vara rimligt att ta upp dem i anslutning till behandlingen av den nu föreliggande motionen. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 18

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 23, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående lån från riksbankens avbetalningslånefond till tjänstemän vid riksdagens verk för förvärv av bostadsrätt i bostadsrättsförening samt därav föranledda ändringar i bankoreglementet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 19**Obligatorisk utrustning av motorfordon med asymmetriskt halvljus**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 39, i anledning av väckta motioner angående obligatorisk utrustning av motorfordon med asymmetriskt halvljus.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Som motionär i denna fråga ber jag att få anföra några synpunkter.

Vi har föreslagit att motorfordon, som lämpligen kan utrustas med asymmetriskt halvljus, också obligatoriskt skulle utrustas med sådant. Fördelarna med asymmetriskt halvljus är uppenbara, ty med dylikt halvljus belyses ungefär dubbelt så lång sträcka som med det vanligare symmetriska ljuset, utan att förarna i mötande fordon fördenskuil bländas. I meter uttryckt innebär detta, att det symmetriska halvljuset belyser en vägsträcka på mellan 30 och 50 meter, medan det

asymmetriska halvljuset belyser en vägsträcka på mellan 75 och 100 meter. Skillnaden är alltså avsevärd.

När det gäller flera av de ledande bilmärkena förses vagnarna på fabriken med asymmetriskt halvljus, och på nya bilar, där det asymmetriska ljuset inte är standard, får man utan extra kostnad sådan belysningsanordning inmonterad.

Ur trafiksäkerhetssynpunkt och med tanke på de skrämmande siffror som statistiken över mörkerolyckorna visar hade det givetvis varit ytterst önskvärt att motionen tillstyrkts av andra lagutskottet. Men så har inte blivit fallet. Ett enhälligt andra lagutskott har avstyrkt densamma, trots att utskottet delar motionärernas uppfattning att det asymmetriska ljuset är betydligt effektivare än det nu vanligast förekommande symmetriska ljuset. Utskottet tillägger nämligen samtidigt att detta inte kan vara den slutgiltiga lösningen på motorfordonens belysningsproblem. Som bekant undersöks för närvarande möjligheten att åstadkomma en bättre lösning med det polariserade ljuset, till vilket man ställer vissa förhoppningar. Jag hoppas innerligt att utskottet får rätt i denna sin förmodan, ty här gäller det ju inte någon som helst prestige, utan här gäller det faktiskt att försöka rädda människoliv.

Jag kan ändå inte helt frigöra mig från tanken att en eventuell övergång till högertrafik i vårt land kommit att spela en ganska avgörande roll vid utskottets ställningstagande. Utskottet har nämligen, liksom de fyra hörda remissinstanserna, uttalat sig positivt om det asymmetriska ljuset som sådant men menar, liksom remissinstanserna, att eftersom vi rätt snart skall ta ställning till frågan om höger- eller vänstertrafik bör vi inte nu genomföra lagar som föreskriver att motorfordon skall utrustas med detaljer som är konstruerade för vänstertrafik och som så-

Obligatorisk utrustning av motorfordon med asymmetriskt halvljus

ledes måste ändras eller bytas ut vid övergång till högertrafik.

Herr talman! Jag skulle beträffande detta utskottets resonemang vilja säga att om vi har råd att i övrigt betala vad en sådan övergång kostar, har vi också råd att betala denna ändring. Det handlar ändå inte om några avskräckande belopp. Kostnaderna för att ändra belysningen på en bil från symmetriskt till asymmetriskt ljus rör sig om mellan 50 och 70 kronor. Vi bör samtidigt ha klart för oss att även om beslut om högertrafik skulle fattas, vilket dock långt ifrån är säkert, kommer det att förflyta ganska lång tid innan övergången kan ske, och under den tiden kommer många olyckor att inträffa i trafiken till följd av bristfälliga belysningsanordningar på bilar.

Herr talman! Jag är medveten om att det är meningslöst att gentemot ett fullständigt enhälligt utskott ställa något yrkande om bifall till motionen. Jag tror dock att ett bifall till motionen skulle medverkat till att rädda åtskilliga människoliv och även till att minska den alltför höga frekvensen av mörkerolyckor i trafiken.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr NILSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Motionärerna föreslår i sin motion en ändring av vägtrafikförordningen i den del som rör strålkastarbelysningen på bilar. De berör också i någon mån de s.k. mörkerolyckorna. Dessa olycksfall — icke sällan med dödsoffer — är ju orimligt många. Motionärerna framhåller, att gångtrafikanter och cyklister är särskilt utsatta för sådana olyckor vid möte med bilar, och säger bl. a. att om ett fordon skall kunna stannas på den vägsträcka som är belyst, 30 till 50 meter, måste fordonet framföras med ytterst låg hastighet. Men även under mörker, säger motionärerna, flyter trafiken fram med en hastighet som

gör att, om en situation under sådana förhållanden skulle uppstå, ytterst få behåller densamma.

Om motionärerna hade läst en annan del av vägtrafikförordningen skulle de ha funnit att i en situation som den nyss nämnda får ett fordon inte framföras med större hastighet än att det omedelbart kan stannas. I många av de fall, då mörkerolyckor inträffat vid möte med bilar, hade föraren haft för hög fart med hänsyn till att han inte haft möjlighet att överblicka den vägsträcka som erfordrats för att kunna stanna bilen. Det är inte alltså bara att tro att vi genom att i vägtrafikförordningen ändra en bestämmelse om strålkastarbelysning på bilar skall reda upp situationen. Det skadar visserligen inte att införa förbättrad strålkastarbelysning på bilarna. Men det skadar inte heller att påpeka för bilförarna att de bör visa hänsyn och omdöme i trafiken.

Nu har utskottet sagt att den nuvarande strålkastarbelysningen inte är tillfredsställande. Men sakkunskapen säger, att inte heller det asymmetriska ljuset, som motionärerna föreslår, helt kommer att klara situationen. Under utprovning är för närvarande ett ljus-system, som är överlägset både det nuvarande systemet och det som motionärerna föreslår.

Jag vill gärna ta motionärerna ur villfarelsen, att högertrafiken har spökat för andra lagutskottet när vi behandlat denna fråga. Den har inte haft något annat inflytande på oss än att vi konstaterat det faktiska förhållandet, att riksdagen, när utredningsmannen är klar med sina beräkningar av kostnaderna för en omläggning till högertrafik, kommer att få ta ställning till den frågan. Ingen vet väl hur riksdagen kommer att behandla det förslaget, men det är väl i varje fall klokt och i god överensstämmelse med vårt sätt att handla, att vi inte, när det pågår en utredning, tar upp frågan till

Traktorsläpvnags utrustande med varningsskylt — Tandvårdens inordnande i sjuk-kasseverksamheten

beslut förrän resultatet av utredningen är klart.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 20**Traktorsläpvnags utrustande med varningsskylt**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 40, i anledning av väckta motioner om traktorsläpvnags utrustande med varningsskylt.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr BOIJA (fp):

Herr talman! Jag är medveten om att detta inte är någon särskilt stor fråga, men mitt förslag bygger på de erfarenheter jag själv gjort i den snabbgående trafiken. Jag förstår emellertid mycket väl utskottets ställningstagande med hänsyn till de remissvar som inkommit. Problemet kvarstår dock, att de långsamtgående fordonen i dag utgör ett riskmoment i den snabbgående trafiken. Där det varit möjligt har man avlyst vissa vägar för hästfordon, vilket visar att man uppmärksammat detta problem.

I de flesta remissvaren har man framför allt diskuterat de risker som uppstår vid trafik i mörker, men jag vill påstå att riskerna inte är mindre i dagsljus, när man överraskas av dessa långsamtgående fordon.

Herr talman! Jag skulle inte ha begärt ordet i denna fråga, om inte väg- och vattenbyggnadsstyrelsens minst sagt märkliga yttrande hade förelegat. I yttrandet säges, att för att man på ett avstånd av 150 å 200 meter skall kunna läsa texten på en sådan här skylt, bör bokstäverna vara två eller

två och en halv decimeter höga och att skylten bör vara $400 \times 1\,800$ millimeter. Ett sådant yttrande utmanar nästan löjet och tyder på att man inte tagit saken på allvar.

Jag tror personligen att en sådan här skylt skulle ha stor betydelse för trafiksäkerheten. Vi har de allra bästa erfarenheterna av de skyltar vi har på skolskjutsarna. Man behöver inte ens på avstånd kunna se vad det står på skylten; i och med att man ser skylten iakttar man den varsamhet som man vet att den uppmanar till. Vi har också på lastfordon med släpvagnar skyltar, på vilka det står »Släp». Man behöver inte heller se vad det står på den skylten, utan det räcker med att man ser den. Jag anser därför att trafiksäkerhetsrådets förslag, att man skulle kunna utbyta ordet »Traktor» mot en symbol är en värdefull komplettering av denna motion. Motororganisationernas samarbetsdelegation vill hänvisa frågan till vägtrafikutredningen. Jag är tacksam för det förslaget, och jag tror det vore värdefullt om man därvid ville beakta trafiksäkerhetsrådets rekommendation. Den är en betydande förbättring av förslaget, och jag hoppas att man skall kunna komma fram till någonting som blir av samma värde som de skyltar vi har på våra skolskjutsar och på lastfordon med släp. Jag tror att det skulle kunna bidra till en betydande ökning av säkerheten i trafiken.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 21**Tandvårdens inordnande i sjuk-kasseverksamheten**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av väckt motion om tandvårdens inordnande i sjuk-kasseverksamheten.

Tandvårdens inordnande i sjukkaserverksamheten

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 13, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Holmberg m. fl.* hemställt »att riksdagen beslutar i princip uttala sig för att tandvården skall inordnas i sjukkaserverksamheten och i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om förslag till ett snabbt förverkligande av denna åtgärd».

Utskottet hemställde att förevarande motion, II: 13, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Under många år har vid flera tillfällen socialdemokratiska och kommunistiska motionärer försökt vinna gehör för en mycket viktig åtgärd inom hälsovården, nämligen att söka få bort den begränsning som nu finns av rätten att få ersättning från sjukkassan. Den rätten finns ju vid flertalet sjukdomar, men i fråga om tandvården är de flesta patienter inte berättigade till ersättning.

Det torde vara omöjligt för någon att bestrida att tandvården är en mycket viktig del av hälsovården. Man skulle kunna fylla åtskilliga sidor i kammarens protokoll med vitsord därom från sakkunniga av alla slag. Jag skall emellertid inte ta upp tiden med att anföra så många sådana argument. Det har gjorts under flera tidigare debatter här i kammaren. Jag vill i alla fall opponera mig mot utskottets formulering om »enklare tandlagningar» som man av vissa skäl inte bör ge ersättning för. Detta är en orimlig bagatellisering av en stor och angelägen samhällsuppgift. Det är nämligen ostridigt att kostnaderna är en mycket starkt bidragande orsak till att många människor uraktlåter att skaffa sig tandvård eller dröjer så länge med det att mycket allvarliga häl-

sorisker uppstår. Detta är en folkhälsofråga av den allra största betydelse.

Vi motionärer i denna fråga befinner oss i samma belägenhet som många andra mot vilka det riktats anmärkningen att de »inte kunnat komma med något nytt» i den fråga de motionerat om och därför fått sina förslag avvisade. Vi har inte heller kunnat komma med något nytt utöver de skäl som vi framfört vid tidigare tillfällen och som vi ansett vara tillräckliga. Det har inte skett något nytt i sak. Det hela är lika eländigt som det varit förut. Men att använda det som ett argument för att ha kvar missförhållandena är väl i alla fall inte att argumentera på ett sakligt sätt. Med precis samma metod skulle ju utskottet kunna finna argument för att inte ändra något alls som är skevt och dumt och orättvist: det har varit så förut, och de som velat ha en ändring har inte kunnat komma med något nytt! Jag vill inte alls acceptera en sådan »bevisföring». Den säger ingenting, den ger ingenting och den uttrycker ingen positiv vilja att komma till rätta med missförhållandena.

I fjol blev vi av utskottets talesman erinrade om ett löfte som socialministern hade givit rörande en förestående förbättring av socialförsäkringen över huvud taget. Statsrådet Nilsson hade medgivit att det fanns betydande brister i socialförsäkringen men att tiden nu var »synnerligen lämpad» att söka råda bot på dessa brister. Det framgick inte av utlåtandet, men utskottets talesman tolkade detta så att även den fråga som vi motionerat om skulle komma under behandling av socialförsäkringsutredningen. Det fanns visserligen ingenting alls som tydde på att det förhöll sig så. Men utskottet hade ju kunnat medverka till att få frågan behandlad av socialförsäkringsutredningen genom att kräva detta. I år har utskottet bara refererat statsrådet Nilssons uttalande utan att ge uttryck för någon egen uppfattning om vad det kan leda till. Jag hop-

Tandvårdens inordnande i sjukkasseverksamheten

pas att detta inte innebär att utskottet nu har uppgivit hoppet om att via socialförsäkringsutredningen eller på annat sätt få något gjort åt denna sak.

Det ges som bekant sjukkasseersättning för en liten del av tandvården. Utskottet menar att man inte kan gå vidare på den vägen förrän man fått större erfarenhet av den verksamhet som redan är i gång. Detta är absolut inte en saklig ståndpunkt. Man har nu inte mindre än nio års erfarenheter av denna form av sjukkassebetalning att bygga på. Nu är denna verksamhet också känd in i minsta detalj av var och en som har något intresse för saken. Utskottets ledamöter kan gå till vilken engagerad läkare som helst eller till och med vilken patient som helst och få veta hur orimliga de nuvarande bestämmelserna är och hur dåligt hela denna anordning över huvud taget fungerar. Det finns inte några ytterligare erfarenheter att inhämta.

Herr talman! Det är inte nödvändigt att upprepa vad som sagts många gånger tidigare. Men jag vill understryka att detta är en hälsovårdsfråga av en så utomordentligt stor vikt att den borde behandlas med större saklighet och intresse än vad utskottet ådagalagt.

Jag ber att få yrka bifall till motion nr II: 13.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Det är riktigt som herr Holmberg redan har sagt, att riksdagen i fjol hade att ta ställning till motionsyrkanden av ungefär samma innebörd som de yrkanden som finns i de motioner som riksdagen nu behandlar. Riksdagen beslöt i fjol att avslå motionsyrkandena.

Andra lagutskottet har inte kunnat finna att någonting har inträffat sedan i fjol, som kan föranleda riksdagen att nu inta en annan ståndpunkt än den som riksdagen intog i fjol. Det är ju så,

herr Holmberg, att man inte kan få allting på en gång.

Jag vill erinra om att socialförsäkringen på skilda områden för närvarande är föremål för en omfattande reformering, en reformering som berör såväl socialförsäkringens administration som socialförsäkringens materiella innehåll. Det uppstår ofta i det sammanhanget avvägningsfrågor. Jag vill nog tro, att också denna fråga i stor utsträckning är en avvägningsfråga. Såväl remissinstanserna som utskottet kan inte finna att vi för närvarande, samtidigt som vi bygger upp socialförsäkringen på många andra områden, har möjlighet att ägna oss åt den fråga som nu diskuteras i motionerna och som ju syftar till att hela tandvården skall inordnas under sjukförsäkringen. Jag vill inte hålla det för helt uteslutet, att vi någon gång i framtiden kan komma därhän, att vi kan göra en översyn även av bestämmelserna i detta avseende och kanske vidga möjligheterna till sjukvårdsersättning även på tandvårdens område. Möjligheten att få ersättning från sjukkassa för kostnaderna för tandvård är ju nu mycket begränsad och inskränker sig till bidrag till kostnaderna för komplicerade behandlingar.

Det är emellertid under alla förhållanden knappast rimligt att bifalla det yrkande som motionärerna har ställt. I motionen yrkas nämligen, att riksdagen i princip skall uttala sig för att tandvården skall inordnas i sjukkasseverksamheten. Vi har inom utskottet inte kunnat finna att det är rimligt att riksdagen skall binda sig för ett principbeslut, vars innebörd riksdagen för närvarande inte har någon uppfattning om vare sig när det gäller kostnaderna eller beträffande de anordningar i övrigt, som skulle behövas för att effektuera beslutet.

Jag vill alltså främst med hänvisning till det sistnämnda yrka bifall till vad utskottet har hemställt.

Stöd åt den estniska folkgruppen i vårt land

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Utskottet har vid tidigare tillfällen när det inte var fråga om något principbeslut ändå yrkat avslag på motionen. Då gällde det en helt förutsättningslös utredning, men utskottet var då lika obenäget som nu att göra någonting åt saken.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Jag vill bara till herr Holmberg säga att jag har yttrat mig om årets motion, inte om de motioner som behandlats tidigare.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 13; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 22

Föredrogs vart efter annat tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av motioner om viss översyn av strandlagen; samt

nr 21, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående tillägg till lagen den 30 juni 1943 (nr 431) om allmänna vägar, m. m. dels ock i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 23**Stöd åt den estniska folkgruppen i vårt land**

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckta motioner om visst stöd åt den estniska folkgruppen i vårt land.

I de till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 536 av herr *Osvald m. fl.* och II: 630 av herr *Björkman m. fl.* föreslogs, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde,

att Kungl. Maj:t snarast måtte tillsätta en utredning med uppdrag att framlägga förslag på skolans och övriga kulturella områden i syfte att stödja den estniska befolkningsgruppen i vårt land i dess strävan att hålla det egna modersmålet levande och att i övrigt bevara och vidareutveckla det estniska kulturarvet.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 536 och II: 630 måtte anses besvarade med vad utskottet anfört.

Reservation hade avgivits av herrar *Nestrup, Ringaby, Eric Peterson, Dickson, Carlsson* i Huskvarna, *Nilsson* i Bästekille och *Källstad*, vilka ansett att utskottets utlåtande bort ha i reservationen angiven lydelse samt att utskottet bort hemställa att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 536 och II: 630 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservationerna anfört.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Kammaren går nu att behandla ett par likalydande motioner, nr 536 i första och nr 630 i andra kammaren, den sistnämnda av herr *Björkman m. fl.* Jag tror att det är lämpligt att ge kammarledamöterna upplysning redan från början, då jag förutsätter att alla inte läser alla motioner, om att bakom dessa ord »med flera» döljer sig en representant från var och en av högern, socialdemokraterna, folkpartiet och centerpartiet. Det är således i realiteten en fyrpartimotion som vi behandlar här.

Motionen har varit föremål för mycket ingående överläggningar inom utskottet. Den har diskuterats mycket, och jag kan också redan från början säga, att man inom utskottet från alla partiernas sida visade ett positivt intresse för att denna folkgrupp skulle få bästa

Stöd åt den estniska folkgruppen i vårt land

möjliga lösning på sina problem. Det enda som vi, som senare blev reservanter, förvånade oss över var att detta positiva ställningstagande inte kunde följas av ett yrkande om bifall till motionen. Flera lovvärda försök gjordes för att uppnå enighet men utan resultat. Jag klandrar inte någon för detta, ty var och en må inta sin ståndpunkt.

Det är med denna fråga som med många andra att vi naturligtvis personligen är mer eller mindre djupt engagerade, och jag erkänner, herr talman, att jag redan från början haft ett starkt personligt engagemang.

Det gäller en grupp människor som på grund av förhållanden, över vilka de själva inte kunnat råda, tvingats att fly från sitt eget gamla hemland och söka sig en fristad hos oss. Jag vet mycket väl att man i denna diskussion kommer att säga att det bästa man kan göra för dessa flyktinggrupper är att låta dem smälta samman med folket i det land vartill de kommit. Ja, det kan man kanske säga, och kanske en liten bråkdel av esterna resonerar på detta sätt. Men jag tror också att man kan våga säga att för huvuddelen av dessa estländska flyktingar är hoppet om att en gång kunna återvända till ett fritt Estland ännu levande.

Någon säger kanske, att det är en utopi i dagens läge. Men vi har sett stora välden, som införlivat mindre länder med sitt område. Dessa stora välden, som på sin tid ansågs oövervinnliga, har under historiens gång störtat samman, och i dag finns ingenting kvar av dem. Det står ingenstans skrivet, att dessa välden kommer att finnas till för alla tider. Hoppet för de människor det här gäller att en gång få komma tillbaka — kanske inte de själva men deras efterkommande — till ett fritt land tycker jag inte man skall medverka till att släcka. Vi bör tvärtom göra vad vi kan för att hålla det hoppet levande även under dessa svåra tider.

Den motion, som här diskuteras, har

givetvis varit föremål för remissbehandling. Estniska nationalrådet och Estniska kommittén har yttrat sig över den. Båda har varmt tillstyrkt en utredning om dessa frågor. I Sverige finns också något, som heter Esternas representation i Sverige. Denna organisation blev inte anmodad att avge något remissvar — något som vi var eniga om i utskottet — och har således inte heller kunnat yttra sig i frågan. Men det säger sig självt, att en folkgrupp, som håller tanken på ett fritt land levande på det sättet, att man här även väljer en egen representation under fria demokratiska former, är värd att uppmärksammas.

Man kan också anföra, och så har även skett, att det finns fler flyktinggrupper, som kommit till vårt land, och att vi även måste tänka på dem. Ja, herr talman, det är riktigt. Men låt oss ta som exempel de som kommer från vårt östra grannland Finland och söker arbete här! För dem finns ingen risk att återvända hem. De kan göra det när de vill. Men dessa människor, som en gång tvingats bort, kan inte återvända hem utan de risker, som vi alla känner till.

Jag tror också att vi bör erinra oss, att när Estland en gång blev ett fritt land, fick den svenskspråkiga gruppen där möjligheter att utveckla det svenska språket både i folkskolor och i gymnasier. Den hade särskilt gynnade förhållanden. Jag tycker att vi i någon mån bör återgälda detta.

Det finns naturligtvis många andra synpunkter, men då, som jag sade, vi inom utskottet inte fört någon bitter diskussion om dessa frågor — även om vi till slut kommit att stanna på olika linjer — kan jag åtminstone i detta första inlägg nöja mig med vad jag nu anfört.

Med hänsyn till mitt personliga engagemang i denna fråga kan jag inte underlåta att yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Stöd åt den estniska folkgruppen i vårt land

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Nilsson i Bästekille har diskuterat denna fråga på ett mycket sansat sätt och ansträngt sig att vara saklig och undvika alltför mycket känslomässiga påpekanden. Han har också undvikit sådant, som kunde vara ägnat att tillvita en grupp att hysa mindre respekt för detta folks värde än vad man gör på annat håll. Detta är jag mycket tacksam för. Jag tycker också att det skulle vara en fördel, om vi i fortsättningen kunde föra en lugn diskussion och inte upphetsa oss mot varandra.

Motionärerna kräver en utredning, som skulle få i uppdrag att föreslå åtgärder på skolans och övriga kulturella områden för att stödja den estniska befolkningsgruppen i vårt land i dess strävan att hålla modersmålet levande och att bevara och vidareutveckla det estniska kulturarvet. Vi har i början av utskottsutlåtandet framhållit, att vi anser det vara riktigt att en grupp, som fått lämna sitt fädernesland, i vårt land finner en fristad och att denna grupp här skall känna sig ha alla de rättigheter, som alla svenska medborgare har.

Vi har också sagt att de strävanden, som kanske i ovanligt hög grad gjort sig gällande just hos esterna att vårda sig om sitt modermål och att känna gemenskap som grupp, väcker respekt. Esterna har lyckats i dessa sina strävanden samtidigt som de på ett märkligt sätt hävdat sig i vårt samhälle.

Reservanterna har inte tillstyrkt motionen helt, men de har tillstyrkt kravet på en utredning om speciell skolundervisning för esterna. Utskottsmajoriteten har emellertid lyssnat till vad skolöverstyrelsen haft att säga i denna fråga. Esterna har i Stockholm en egen skola med statsbidrag, och 1959 inrättades ännu en i Göteborg också den med statsbidrag. Det har sagts att det inte stod någon kö till göteborgsskolan utan att det snarare var svårt att fylla den, ehuru detta sedan lyckats. Om kravet

på skolor, där undervisning i estniskt språk och estnisk kultur får komma med på schemat, skall kunna realiseras är förutsättningen att det finns tillräckligt med estniska elever på de platser där skolorna skall inrättas. Skolöverstyrelsen säger att för att skolan skall bli funktionsduglig krävs en större grupp ester än man har på något annat håll i landet än i de två största städerna. Det krävs också, som reservanterna framhållit, lärare till skolorna. Skolöverstyrelsen säger emellertid att den för sin del inte kan tillstyrka, att man på enhetsskolans högstadium försöker ha en isolerad estnisk skola.

Vi har funnit skolöverstyrelsens resonemang i skolfrågorna hållbart och kan fördenskuil inte tillstyrka en utredning. Det är svårt att förstå hur reservanterna mot vad skolöverstyrelsen sagt kan vidhålla sitt krav på utredning.

Beträffande den frivilliga bildningsverksamheten anser reservanterna däremot liksom utskottet, att esternas behov är tillgodosett genom de möjligheter de redan har att som andra svenska medborgare komma i åtnjutande av stöd i bildningsarbetet.

Beträffande den mera allmänna sidan av kulturområdet vidhåller reservanterna, att en undersökning bör ske rörande de konkreta önskemålen från esternas sida.

Jag är rädd för att det är det djupa engagemanget i esternas öde, som herr Nilsson i Bästekille talade om, som gör att reservanterna håller fast vid utredningskravet. På så svaga grunder skulle de säkerligen annars inte ha krävt en utredning.

Vi brukar avslå praktiskt taget alla motioner, och när vi är överens om att tillstyrka en motion föreligger det ett så uppenbart behov av utredning, att det knappast kan bli någon diskussion därom. Inte ens alla ester är emellertid överens om att en utredning bör komma till stånd om deras förhållan-

Stöd åt den estniska folkgruppen i vårt land

den. Vi har tvärtom från många håll fått bevis på att esterna vill att deras barn skall smälta in i det svenska samhället och tillgodogöra sig den undervisning som finns här. Detta har de också redan lyckats alldeles utmärkt med. Ingen utifrån kommande grupp har lyckats så väl att dels besätta framtående poster och dels hävda sig i de högre skolorna som just esterna.

Beträffande denna utredning är enigheten således inte fullständig ens bland esterna själva. Det finns följaktligen mycket små skäl för att begära en utredning, och det finns därtill direkta skäl emot en sådan.

Ett sådant skäl är, att det, som skolöverstyrelsen framhållit, »är angeläget att iakttä jämlighet och likformighet i behandlingen» av olika flyktinggrupper i Sverige. Skolöverstyrelsen säger vidare, att ungrarna också har begärt speciella skolor för sig, vilken begäran har avslagits liksom de krav esterna ställt på skolor utöver dem som jag redan har nämnt och till vilka statsbidrag utgår.

Reservanterna fäster icke samma avseende vid jämlighet och likformighet i behandlingen. De säger att esterna står i särklass. Jag har redan sagt att de är i särklass så till vida att de har lyckats bättre än andra befolkningsgrupper med att smälta in i det svenska samhället utan så stora svårigheter som andra flyktinggrupper haft. Vi anser på vårt håll att det är ett plus, om man kan åstadkomma en enhetlig behandling av olika flyktinggrupper. Enligt vår mening är det omöjligt att behandla grupperna olika. Vi är tacksamma mot esterna, för att de förmått hävda sig i vårt land och lyckats att behålla sin särart samtidigt som de blivit goda svenskar. F. ö. är mer än 90 procent av esterna redan svenska medborgare, och de blir svenska medborgare på kortare tid än de flesta andra flyktingar blir.

Av dessa skäl anser vi det icke befo-

gat att kräva en särskild utredning, som skulle kunna vålla obehag och missnöje på många sätt och inte lända esterna till någon hjälp som de inte kan få utan utredning.

Med det anförda vill jag tillstyrka bifall till det förslag utskottet har avgivit.

Herr NILSSON i Bästekille (h) kort genmäle:

Herr talman! När utskottets värderande ordförande här förde utskottets talan nämnde hon bl. a. att reservanterna inte hade yrkat bifall till motionen. Nej, fru Eriksson vet mycket väl, att vi för att nå enighet i utskottet sträckte oss så långt att vi frångick motionsyrkandet. Jag klandrar ingen för detta, utan jag bara konstaterar faktum.

Jag sade redan i mitt första anförande att ett litet fåtal av esterna hade en annan uppfattning än majoriteten och att esterna alltså inte var fullt eniga.

Det förvånade mig, att fru Eriksson sade att vad vi anför är en svag grund för utredning. Med anledning därav skall jag citera vad som står i reservationen på sid. 6 i utskottsutlåtandet, så att det kommer med i protokollet och man kan se vad vi yrkat: »Såsom framgår av det anförda delar utskottet motionärernas uppfattning att en utredning bör ske i syfte att stödja den estniska befolkningsgruppen i vårt land i dess strävan att hålla det egna modersmålet levande och att i övrigt bevara sin kulturella särart. Utskottet anser, att detta bör bringas till Kungl. Maj:ts kännedom, och förutsätter, att Kungl. Maj:t under samråd med esternas representanter vidtar lämpliga åtgärder för frågans lösande.» Jag tycker uppriktigt sagt att vad vi har anför är så pass starkt att det inte kan kallas för någon svag grund.

Vi har inte begärt en särskild utredning — det kravet har vi frångått — utan vi har begärt att man i departementet i samråd med denna befolkningsgrupp skall försöka lösa dessa frågor.

Stöd åt den estniska folkgruppen i vårt land

Jag tror att vi samtliga är överens om att bara en olyckshändelse medförde att vi inte blev eniga i utskottet.

Herr CARLSSON i Huskvarna (fp):

Herr talman! Jag tror att alla i den här kammaren som representerar något av de fyra demokratiska partierna kan helhjärtat instämma i vad utskottet inledningsvis sagt om vår skyldighet att tillerkänna människor, som på grund av ofriheten i det egna landet sökt sig hit, samma fri- och rättigheter som vi själva gör anspråk på. Att göra det är inte tecken på något ovanligt mått av generositet eller medkänsla med sämre lottrade. Det är enligt min mening en självklarhet.

Till dessa rättigheter hör inte bara ekonomiska och sociala förmåner, politisk och religiös frihet. Dit måste också höra rätten att så långt det är möjligt i det främmande landet få fortsätta att odla den egna kulturen, att hålla det egna språket levande etc. Våra skyldigheter får emellertid icke begränsa sig till att endast tillåta utövningen av främmande kulturer, vi bör också så långt det är möjligt aktivt stödja dessa strävanden genom konkreta åtgärder i form av ekonomiskt stöd och på annat sätt.

I den fyrpartimotion som utskottet haft att behandla begärs en utredning med syfte att framlägga förslag på skolans och övriga kulturella områden om hur man kan stödja den estniska folkgruppen i vårt land i dess strävan att hålla det egna modersmålet levande och att i övrigt bevara och vidareutveckla det estniska kulturarvet. Utredningsuppdraget skulle således inte begränsas endast till åtgärder på skolans område utan även gälla andra frågor av intresse för det estniska kulturarvets bevarande, t. ex. biblioteksverksamhet, forskning, arkivering av värdefulla skrifter och annat tryck, bokutgivning etc.

Skolöverstyrelsen, vars yttrande tydligen vägt tungt vid utskottsmajoritetens bedömning av denna motion, har

såvitt jag kunnat finna intagit en klart positiv ställning till de framförda kraven. Beträffande skolavsnittet hänvisar överstyrelsen till att man tidigare ställt sig positiv till anordnande av estnisk undervisning i de fall där tillräckligt elevunderlag och övriga förutsättningar funnits. Det framgår av överstyrelsens skrivelse att denna målsättning kommer att upprätthållas även i fortsättningen. I övrigt borde motionens syfte enligt överstyrelsen kunna tillgodoses genom att frågan hänvisades till 1960 års folkbildningsutredning.

Vad som berörts i motionen har emellertid ingenting eller i varje fall mycket litet med fritidsstudier och liknande frågor att göra, och det är därför tveksamt om just denna utredning hade varit rätt forum för de i motionen aktualiserade frågorna. Nu är emellertid den frågan inaktuell, eftersom utskottet avfärdat förslaget med hänvisning till att utredningen redan avslutat eller i varje fall står i begrepp att avsluta sitt arbete.

Trots att man inom utskottet alltså i förstone tydligen var beredd att säga ja till att den begärda utredningen kom till stånd har man efter beskedet om att folkbildningsutredningen slutfört sitt uppdrag helt frångått tanken på utredning med hänvisning till att esterna äger samma rättigheter som andra svenska medborgare att komma i åtnjutande av stöd i bildningsarbetet. Jag utgår för min del också från att någon diskriminering av vare sig ester eller andra här i landet bosatta skall förekomma när det gäller möjligheterna att utnyttja samhällets stöd till det frivilliga bildningsarbetet. Men jag kan inte inse att detta skulle vara något vägande argument för att avvisa motionens önskemål om en kartläggning av hur man på lämpligaste sätt skall stödja den estniska folkgruppens strävanden att ta till vara sina speciella kulturella intressen.

Utskottets argumentering på denna punkt gör på mig intryck av en undan-

Stöd åt den estniska folkgruppen i vårt land

flykt. Det hade varit renhårigare om man — och detta tycks vara utskottsmajoritetens egentliga mening — hade sagt rent ut att man inte vill ha någon utredning av detta slag, att man av en eller annan anledning inte anser att den svenska statsmakten har någon skyldighet att stödja de estniska kulturella strävandena utöver vad som sker genom statsbidrag till estniska skolor.

Jag kan för min del inte dela denna uppfattning. Vad som begäres i motionen är inte särskilt mycket. Det är en utredning som, om så befinns lämpligt, skulle kunna ske på departementsplanet. Motionen kräver inga pengar. Resultatet av en utredning skulle bli värdefulla riktlinjer för hur ett statligt stöd skulle kunna utformas, till vilka ändamål det skulle utgå etc. Våra självklara internationella förpliktelser och vetskapen om det stöd till utländska minoriteter i Estland — däribland den svenska — som den estniska staten lämnade under landets korta självständighetstid är för mig tungt vägande skäl för att gå med på den föreslagna åtgärden, bakom vilken inte bara står motionärerna och reservanterna utan även de estniska organisationerna i Sverige.

Jag ber härmed, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Carlsson i Huskvarna gick litet långt när han menade att han som reservant stred för esternas rätt att fortsätta sitt kulturella liv. Den rätten har väl inte varit hotad, och ingen ifrågasätter den. Ingen har avsett att esterna skulle förbjudas att lära sig och använda sitt språk eller komma ihåg sitt gamla fosterland. Tvärtom har det just understötts genom skolor på de platser där antalet estniska elever är tillräckligt. Inom folkbildningsarbetet bör det vidare ges möjligheter till språkstudier och studier av

estnisk kultur, som kan innebära ett ekonomiskt stöd. Välviljan får ju inte bara vara ord utan om det skall vara någon mening utmynna i ett ekonomiskt och organisatoriskt stöd där så krävs.

Herr Carlsson ansåg att det inte är tal om pengar. Så lätt får man inte ta ställning. Vill man något, får man också räkna med att det skall kosta pengar. I den mån som ett frivilligt studiearbete kan behöva underlättas är vi övertygade om att det finns möjligheter till detta, bl. a. med de förslag som kommer att läggas fram av den nya utredningen.

Herr Nilsson i Bästekille hävdar att man borde kunna bifalla en utredning. Först måste vi väl veta vad vi skall utreda. Gäller frågan skolorna har vi rätt att få besked om vilken grund man måste ha för att bygga upp estniska skolor. Det har också bestämt uttalats att det inte föreligger elevträngsel till skolan i Göteborg. Det finns inte något uppdämt behov av skolor, utan där detta har varit elevmässigt möjligt är det tillfredsställt.

Herr Carlsson kallar det en undanflykt när vi inte vill ha utredning av frågan. Vad är det en undanflykt från? Snarare är det reservanterna som flyr undan från faktiska ting, om vi nu skall beskylla varandra för flykt. Vad som skall utredas är inte klarlagt. I skolfrågan — som man direkt sagt behöver utredas — har vi redan fått klart besked. Därför är reservanternas utredningsargument utan full täckning.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! När jag med några ord ansluter mig till reservanternas hemställan sker det därför att jag sedan ett tjugotal år har haft nära beröring med dessa flyktinggrupper och väl känner deras situation i Sverige. Det innebär först och främst att jag också helhjärtat kan instämma i vad utskottet anfört. Jag uttalar min tillfredsställelse över att utskottet verkligen har en sådan

Stöd åt den estniska folkgruppen i vårt land

skrivning, inte minst från den synpunkten att det principiellt ger till känna att vi bör visa samma omsorg om alla flyktinggrupper.

Inte desto mindre tycker jag att man i detta fall borde kunna gå ett litet steg längre än utskottet har gjort. Skälen är följande. Det är sant att man skall behandla alla lika; man skall t. o. m. handla alldeles särskilt generöst mot minoriteter. Det är något som står i överensstämmelse med deklarationen om de mänskliga rättigheterna. Här gäller det en relativt stor minoritet som lever bland oss, för närvarande ungefär 19 000 människor. En rätt viktig synpunkt är också att det föreligger en viss parallellitet mellan våra länder. Medan Estland var fritt hade man där en svensk minoritet, som man med stor frikostighet tillgodosåg i kulturellt hänseende. Jag hade själv tillfälle besöka landet under dessa år och talade med människor som hade fått utbildning på sitt svenska modersmål. Med hänsyn härtill är det så att säga en parallell-åtgärd och en åtgärd av tacksamhet och erkänsla som den svenska staten nu verkställer. För min del är jag glad över vad som i detta stycke redan har gjorts och vad som kommer att göras.

Vad saken nu gäller är, om man skulle kunna göra en översyn av hela problemet och se efter, huruvida inte denna stora minoritetsgrupp skulle i något ytterligare avseende behöva hjälp med bevarandet av sitt kulturarv. Det har här framhållits att varje minoritetsgrupp, som bosätter sig i vårt land, bör smälta in i den befolkning där man lever. Det gör också våra baltiska vänner. Men det finns ett förhållande som bör uppmärksammas i detta sammanhang. Såsom redan understrukits av fru Eriks-son och andra utgör esterna från begåvningsynpunkt i många avseenden en elitgrupp. Detta leder mig till den slutsatsen, att de kommer att sköta sin svenska utbildning, även om vi under de närmaste åren hjälper dem att pa-

rallellt därmed bevara sitt eget språk och den direkta kontakten med sitt kulturarv. När demokratin en dag på nytt gjort sitt intåg i de baltiska länderna och den nu landsflyktiga befolkningen vågar återvända till sina hembygder, antingen för att stanna där eller endast för att besöka vänner och fränder, är det av värde att den nya baltiska generationen, som växt upp i vårt land, inte har gjorts urarva beträffande sitt språk och sin gamla kultur. I likhet med herr Nilsson i Bästekille tror jag att den dagen kommer.

Från principiell synpunkt är det inte någon stor skillnad mellan utskottets och reservanternas skrivning. Båda ställer sig mycket positiva till saken som sådan — det skall med glädje och tacksamhet erkännas. Men rent metodiskt finns det en skillnad beträffande kläm-marna. Utskottet menar att det är nog med att framhålla, att saken är i goda händer genom att skolöverstyrelsen sköter den o. s. v., och man lämnar motionerna med ett yrkande om att dessa måtte anses besvarade med vad utskottet anført.

Med all respekt för den positiva inställning, som kommit till uttryck i utskottets utlåtande, tycker jag nog att kammaren kunde kosta på sig att gå ett lite steg längre och godta den starkare skrivning och slutkläm som reservan-terna föreslår och som innebär att man för Kungl. Maj:t ger till känna sin omsorg om frågan. Detta behöver inte med nödvändighet leda till en ny utredning. Skulle en sådan visa sig erforderlig, kan den få formen av en departementsutredning, utförd av en enda man. Vad reservanterna uppenbarligen syftar till är att man på högsta ort inom ledningen för vårt kulturliv skall resonera med representanter för den folkgrupp det här gäller och höra efter, om vi kan göra något för att ytterligare underlätta deras situation.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Stöd åt den estniska folkgruppen i vårt land

Herr JOHNSON i Skoglösa (cp):

Herr talman! Såsom här tidigare framhållits från flera håll har utskottet mycket ingående behandlat detta ärende, och man har därvid från alla läger ställt sig synnerligen positiv till den sak som motionärerna tagit upp, alltså frågan om ökade möjligheter för den estniska folkgruppen i vårt land att hålla det egna modersmålet levande och att bevara sin kulturella särart. Jag är därför förvånad över att en del talare i debatten här försökt konstruera upp större skiljaktigheter än som i realiteten föreligger. Inom utskottet var som sagt alla synnerligen positivt inställda, och den enda punkt, där det fanns några skiljaktigheter, gällde frågan om formen för eventuella åtgärder.

Skolöverstyrelsen framhåller i sitt utlåtande att man från styrelsens sida med uppmärksamhet följer den estniska minoritetens skolproblem och att man stödjer tillkomsten av nya skolor där det föreligger reella möjligheter att upprätta sådana. Vad den frivilliga bildningsverksamheten beträffar anser skolöverstyrelsen att folkbildningsutredningen bör kunna ta ställning till hur en sådan verksamhet skall läggas upp. I skolöverstyrelsens utlåtande understrykes också att en särskild utredning inte kan vara ägnad att handlägga dessa frågor på ett bättre sätt än de redan nu behandlas.

Folkbildningsutredningen är snart färdig med sitt arbete, och vi inom utskottet har därför ansett alla skäl tala för att man borde vänta och se, huruvida denna utrednings arbete kanske resulterar i förslag som på ett eller annat sätt skulle kunna ge den estniska folkgruppen större möjligheter i folkbildningshänseende.

Det har sagts att inom utskottet har representanter för de olika meningsriktningarna ställt sig beredvilliga till strävandena att åstadkomma en enhetlig linje i denna fråga. Jag kan kanske med desto större fog erinra om dessa

strävanden som jag själv hela tiden arbetat för och yrkat på en sådan enhetlig linje för att vi därigenom skulle kunna manifesteras vår positiva inställning till den estniska folkgruppen.

Jag menade att det från alla synpunkter — nationella och andra — skulle vara det riktiga att man i en fråga av detta slag från utskottet framförde en enhällig ståndpunkt. Jag hade hela tiden denna förhoppning. Jag måste erkänna att det fanns ganska stor beredvillighet till detta från alla sidor, men det strandade ändock i den allra sista omgången. Innan det slutgiltiga avgörandet föll vädjade jag till reservanterna att man skulle ändra sitt tidigare yrkande, som gick ut på ett fullständigt bifall till motionen och reservationens slutkläm, nämligen att inkomma med en skrivelse till Kungl. Maj:t i detta ärende. Jag hade den förhoppningen, att man då äntligen skulle kunna komma fram till ett gemensamt förslag.

Nu gick inte detta igenom, vilket jag inte kan annat än beklaga. Vi hade sluppit denna debatt i kammaren, om vi hade följt en enhetlig linje inom utskottet. Det har också sagts, bl. a. av herr Rimmerfors, att det inte var någon större skillnad mellan utskottets skrivning och reservationen. Om man således hade accepterat reservanternas linje, tror jag för min del att vi inte hade behövt denna långa debatt.

När sammanjämkningen inte kunde accepteras inom utskottet, hade jag att välja mellan att vidhålla min tidigare »medellinje», att gå med på utskottets förslag eller att gå med på reservanternas förslag om ett direkt bifall till motionen. Då utskottet hade en sådan välvillig skrivning och då det inte fanns några reella meningsskiljaktigheter mellan utskottets skrivning och reservanternas, ansåg jag att det icke fanns anledning att skapa en tredje linje, utan jag anslöt mig till utskottets

Stöd åt den estniska folkgruppen i vårt land

hemställan, vilken jag ber att få yrka bifall till.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr NILSSON i Bästekille (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade inte tänkt begära ordet flera gånger. Utskottets ordförande framförde visserligen några synpunkter, som jag inte riktigt kunde hålla med om, men jag hade inte tänkt bry mig om dem. Orsaken till att jag begärde ordet var att vice ordföranden, herr Johnsson i Skoglösa, gjorde en redovisning över frågans lösning, som jag tycker inte riktigt stämmer.

Först kanske jag dock får säga några ord till fru Eriksson. Hon säger att det inte är fråga om en undanflykt från de faktiska förhållandena, när man inte vill begära en utredning. Då får jag ställa en motfråga: Om motionärerna och reservanterna missuppfattat detta, bör väl esterna i Sverige inse vad som är nyttigt för dem själva? De anser nämligen att en sådan utredning är nödvändig.

Herr Johnsson i Skoglösa sade att han hade en vädjan, som kvarstod ända till slutomgången i utskottet, vilken reservanterna dock inte hade velat anta. Han har dock numera yrkat avslag på reservationen. I ett sådant läge anser jag det angeläget att redovisa för kammaren vad som verkligen har skett. Jag anförde själv att man borde kunna få till stånd en enighet, vilket utskottets ordförande kan vitsorda. Jag tror man kan påstå att jag sträckte mig så långt man kan begära, då jag föreslog att vi skulle avstå från att begära en utredning i enlighet med motionens syfte och nöja oss med att inom departementets ram åstadkomma en lösning. Det är det enda som står i det yrkande, som jag framfört i reservationen. Om herr Johnsson i Skoglösa tycker att detta är bra, delar jag hans

åsikt, eftersom jag själv ställt detta yrkande.

Herr JOHNSSON i Skoglösa (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Bästekille säger att han redan en gång hade ställt detta yrkande, att utskottet skulle gå på en enhetlig linje. Den vädjan jag ställde till utskottet framfördes dock vid det sista sammanträdet, då herr Nilsson i Bästekille inte var närvarande.

Herr NILSSON i Bästekille (h) kort genmäle:

Herr talman! Det förslag som jag framförde behandlades av delegationen, och när frågan om enighet inom utskottet strandade där ansåg jag frågan avgjord. Att man inte är närvarande vid ett utskottssammanträde är väl något, som kan drabba alla ledamöter någon gång, till och med herr Johnsson i Skoglösa.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Orsaken till att jag begärt ordet i denna fråga är den, att jag bor i en stad där mellan 500 och 1 000 ester är bosatta. Jag har därför fått tillfälle att resonera med många av dem och försökt sätta mig in i deras problem — problem, som statsmakterna gjort mycket för att lösa på det bästa sättet. Jag kan därför säga som herr Nilsson i Bästekille, att jag personligen är mycket engagerad här.

När jag uppmärksam och utan förutfattade meningar läser utskottets och reservanternas skrivning tycker jag inte att det är så stor skillnad. Jag vill gärna säga att reservanternas skrivning tilltalar mig mer än utskottets.

Intresset för dessa frågor kan man motivera på många olika sätt. Man kan, som herr Rimmerfors gjorde, anlägga historiska synpunkter och tala om den tid då vi hade ett svenskspråkigt gymnasium i Estland, vilket förpliktar.

Skolöverstyrelsen finner att många

Stöd åt den estniska folkgruppen i vårt land

skäl talar för de synpunkter som framförts i motionerna. Estniska nationalrådet och estniska kommittén finner likaledes att synpunkterna bör beaktas. Men, herr talman, när det inte är möjligt att tillgodose motionärernas önskemål genom att låta 1960 års folkbildningsutredning undersöka saken — denna utredning är ju snart färdig — då tycker jag att reservanternas skrivning kommer något närmare en lösning efter de linjer som jag tror bäst tillfredsställer denna folkgrupps berättigade önskemål. Jag vill därför yrka bifall till reservanternas skrivning.

Låt oss dock, herr talman, akta oss för att låta det gå politik av den sämre kvaliteten i denna fråga.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Reservanterna har redan så väl utvecklat de synpunkter som anförts i motionen att jag inte har mycket att tillägga på den punkten.

Jag blev dock litet överraskad när herr Johnsson i Skoglösa sade, att om man hade kunnat åstadkomma en enhetlig linje i utskottet skulle vi ha sluppit en debatt här i kammaren. Är det detta vi skall eftersträva? Jag trodde att kammarens plena var avsedda just för debatter i de frågor vi behandlar. Det kan väl inte vara ett eftersträfvärt mål i och för sig att undvika debatter. Ännu har vi inte kommit så långt fram på dagen att vi inte har tid att lägga till ännu några ord.

Jag är inte riktigt överens med dem som säger, att det är en ringa skillnad mellan utskottets kläm och reservanternas. Jag tycker att det är en ganska väsentlig skillnad. Utskottet säger att man skall anse frågan vara besvarad med vad utskottet anför. Reservanterna har gått ett stort steg längre och föreslår, att man i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad utskottet anför.

Vi har från förra året ett exempel på vad en kläm liknande reservanter-

nas kan innebära. Allmänna beredningsutskottet hade mycket välvilligt behandlat en motion om utlandssvenskarna. Utlåtandet slutade just med en anhållan att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle giva till känna vad utskottet anför. Vad hände sedan? Utskottsutlåtandet skrevs i april, och frågan kom upp i konselj någon gång i mitten på december. Det beslöts att vederbörande departement skulle meddela utlåtandets innehåll. Sedan hände egentligen inte någonting alls. Det är här faran ligger. Om man bara skriver välvilligt blir egentligen ingenting uträttat. Jag är ännu mera rädd för att detta kommer att inträffa om man följer utskottets förslag. Jag har svårt att förstå varför inte utskottsmajoriteten kunnat gå ett litet steg längre.

Jag vill inte vara så ovänlig mot fru Eriksson i Stockholm att jag påstår att utskottet varit negativt. Tvärtom har man varit mycket vänlig och hygglig. Jag tycker dock att ni kunnat sträcka er generositet så långt, att ni i skrivelse till Kungl. Maj:t gett till känna vad utskottet anför och alltså accepterat reservanternas förslag.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr JOHNSSON i Skoglösa (cp):

Herr talman! Herr Björkman menade att jag hade sagt — och det är också riktigt — att vi skulle försöka undvika debatt. När jag säger detta måste herr Björkman ändå förstå, hoppas jag, att jag inte menade att vi inte skulle ta upp någon tid i kammaren med detta ärende. Jag menade att vi skulle försöka åstadkomma enhetlighet i en fråga, där säkerligen hela kammaren är enig.

Jag vill understryka att när herr Nils-son i Bästekille i sitt anförande talade om att det här gällde en fyrpartimotion som man skulle slå vakt om, då skall man inte dra upp några skiljelinjer som inte finns.

Åtgärder till förekommande av skadeverkningar genom Ätrans översvämningar

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Bästekille begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Nestrup m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Bästekille begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 124 ja och 73 nej, varjämte 6 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 24

Åtgärder till förekommande av skadeverkningar genom Ätrans översvämningar

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner om åtgärder till förekommande av skadeverkningar genom Ätrans översvämningar.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag kommer inte att göra något yrkande beträffande detta utlåtande utan vill bara foga ett par ord till protokollet. Det värdefulla är måhända att statsmakternas intresse och uppmärksamhet har riktats på den fråga, som behandlats i vår fyrpartimotion och i utskottets utlåtande. Det är ett faktum att Svenljunga samhälle hyser stor oro beträffande den framtida utvecklingen därför att man tyckt sig märka, att Ätrans översvämningar vid vårfloden och stark nederbörd tenderar att öka i omfattning. Vad detta betyder för orten och industrien inte minst förstår alla. Orsakerna skall jag här inte gå in på.

Tappningsbestämmelserna vid sjön Asunden torde vara ett nog så allvarligt problem, och vidare gäller det upprensningar av vissa delar av Ätran och vidgning av en del flaskhalsar.

Det är riktigt när utskottet skriver, att osäkerhet råder huruvida de i vattendomstolens domar givna reglerna följts. Vederbörande som beröres av saken praktiskt kommer väl snarast att ta initiativ för att utröna i vad mån man här kan få klarhet och rättelse.

Herr talman! Utskottet säger att riksdagen i detta skede icke bör uppta till prövning de problem vi har framfört i motionerna. Det kan jag förstå, men vi kanske får tillfälle att återkomma senare.

Jag har intet yrkande, herr talman.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 25

Herr TALMANNEN yttrade:

Efter samråd med första kammaréns talman får jag meddela, att ett extra bordläggningssammanträde avses skola anordnas torsdagen den 4 maj kl. 16.00.

§ 26

Interpellation ang. vägtrafikförordningens s. k. vänsterregel

Ordet lämnades på begäran till

Herr MAGNUSSON i Jönköping (cp), som yttrade:

Herr talman! Enligt vägtrafikförordningen skall vid korsande möte föraren av det fordon, som har det andra fordonet på sin vänstra sida, lämna företräde åt det sistnämnda fordonet. Från denna s. k. vänsterregel finns två klart preciserade undantag, nämligen att trafik på huvudled alltid har företräde och att den som kör ut från parkeringsplats, fastighet eller liknande skall lämna övrig trafik företräde. Därutöver föreskrives emellertid i vägtrafikförordningen att särskilt den, som från väg med ringa trafik kommer in på väg med livlig trafik, skall vara skyldig att iakttaga försiktighet.

Den sistnämnda bestämmelsen om att förare från väg med ringa trafik skall vara skyldig att iakttaga särskild försiktighet torde inte kunna anses sätta vänsterregeln ur funktion utan bör väl snarare betraktas som en självständig regel i särskild relation till vänsterregeln. I och för sig bör det vara självklart, att förare vid färd från ringa trafikerad in på livligt trafikerad väg inte kan utnyttja och då inte heller kräva företräde enligt vänsterregeln i samma utsträckning som gäller när de korsande vägarna bedömes ha ungefär lika trafikintensitet. Ett av den praktiska situationen motiverat företräde för fordon på den livligare trafikerade vägen möjliggör, att trafiken i stort kan flyta smidigare, och bör anses vara i överensstämmelse med den hänsyn, som enligt vägtrafikförordningen bör iakttagas av trafikanterna.

Den särskilda försiktighet, som förare ålägges vid utfart från mindre trafikerad väg, torde också böra anses motsvaras av ett särskilt ansvar. Bedömningen härvidlag måste emellertid sägas vara oklar. En ganska allmän upp-

fattning torde vara, att vänsterregeln och regeln om särskild försiktighet vid utfart från ringa trafikerad väg in på livligt trafikerad väg bör tillmätas ungefär samma vikt och att ansvaret principiellt sett bör fördelas i överensstämmelse härmed. Inom rättsinstanserna synes emellertid råda olika uppfattningar om ansvaret för trafikolyckor, som inträffar vid korsande möte mellan fordon på livligt trafikerad väg och fordon som från vänster kommer in från ringa trafikerad väg. I vissa fall synes man anse, att ansvaret i sådana fall skall fördelas efter en strikt tillämpning av vänsterregeln. I andra fall åter har regeln om särskild försiktighet för förare från ringa trafikerad väg tillmätts den avgörande betydelsen.

Det måste ur trafiksäkerhetssynpunkt anses otillfredsställande, att bedömningen är så oklar i fråga om en så elementär och betydelsefull trafikfråga. Naturligtvis kan det sägas, att prejudikat bör kunna skapas genom utslag av högsta domstolen. Det kan emellertid ifrågasättas, om det inte vore lämpligare att särskilda föreskrifter utfärdades i frågan antingen genom precisering av vägtrafikförordningen eller i särskild ordning av Kungl. Maj:t. Härvid synes det också angeläget med en klarare precisering av vad som bör innefattas i begreppet »väg med livlig trafik» med avseende på den särskilda försiktighet, som ålägges förare som kommer in från ringa trafikerad väg. Det kan vara skäl att överväga om inte särskilda påbudsmärken i det avseendet skulle kunna klargöra trafiksituationen på ett mera tillfredsställande sätt.

Med anledning av vad jag här har anfört anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet ställa följande fråga:

Är herr statsrådet beredd medverka till föreskrifter, som på tillfredsställande sätt klargör förhållandet mellan den s. k. vänsterregeln och regeln om att förare, som från väg med ringa trafik

Interpellation ang. vissa äldre statstjänstemäns befordringsmöjligheter — Interpellation ang. bekämpande av virussjukdomar hos husdjur

kommer in på väg med livlig trafik, skall vara skyldig att iakttaga särskild försiktighet?

Denna anhållan bordlades.

§ 27**Interpellation ang. vissa äldre statstjänstemäns befordringsmöjligheter**

Ordet lämnades på begäran till

Herr ENSKOG (fp), som yttrade:

Herr talman! Inom statens olika verksamhetsgrenar finns ett flertal befattningar av samma typ men i skilda lönegrader. Som exempel på dylika kan nämnas postmästare, stationsinspektorer, ingenjörer och telekommissarier. Karriären omfattar många lönegrader och uppgår i en del fall till åtta. De olika tjänsternas placering i lönegrad är bl. a. beroende av rörelsens omfattning på ett visst tjänsteställe. Önskar en tjänsteman befordran, får han oftast söka en tjänst på annan ort, och han får därför flytta åtskilliga gånger innan han nått sin sluttjänst. Denna kan i regel inte nås förrän vid relativt hög ålder.

Det förefaller som en praxis utbildats att tjänstemän över en viss ålder inte kan få en högre tjänst på annat tjänsteställe, varigenom en del stannar på lägre lönegrad än andra med samma utbildning och samma vitsord, eftersom tjänster inte alltid finns lediga då en tjänsteman kommit i tur till befordran. Det har också förekommit att vid omorganisationer, då antalet tjänster skurits ned men de återstående tjänsterna höjts i lönegrad, tjänstemän över en viss ålder inte blivit befordrade på den tjänst de tidigare innehaft.

Med stöd av ovanstående anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för civildepartementet få framställa följande frågor:

Har herr statsrådet uppmärksammat att en praxis synes ha utbildats inom statsförvaltningen att tjänstemän över

en viss ålder inte får en högre tjänst på annat tjänsteställe, och vill herr statsrådet medverka till ett undanröjande av denna praxis så att åldern inte får utgöra hinder för befordran i angivna fall?

Denna anhållan bordlades.

§ 28**Interpellation ang. bekämpande av virussjukdomar hos husdjur**

Ordet lämnades på begäran till

Herr LARSSON i Norderön (cp), som yttrade:

Herr talman! Husdjurshållningen i landet tillfogas årligen avsevärda förluster genom virussjukdomar. Sedan länge har uppmärksamheten varit riktad på beredskap mot mul- och klövsjukan. Under de senaste åren har emellertid vissa andra akuta viroser hos nötkreatur blivit alltmer aktuella i vårt land. Den s. k. parainfluensa 3 åstadkom sålunda betydande förluster vid en epizooti i Umeåtrakten 1958. Under den senaste tiden har stora delar av Jämtlands län drabbats av virusenterit, som åstadkommit en katastrofal nedgång i mjölkproduktionen och därmed betydande förluster.

Det måste tyvärr konstateras, att den virologiska forskningen och diagnostiken i vårt land inte tilldelats sådana resurser, att virussjukdomarna kan bekämpas på ett effektivt sätt. Det finns ju åtskilliga virusarter som åstadkommer stora skadeverkningar i besättingarna utöver dem jag nyss nämnde t. ex. lymfadenosen hos nötkreatur, svininfluensan och nyssjukan, hönssnuvan etc. Vi har otillräcklig kännedom om dessa sjukdomars orsaker och spridningsvägar liksom om bekämpningsmetoder och förebyggande åtgärder mot dem.

Statens veterinärmedicinska anstalt har bl. a. till uppgift att för myndigheter och enskilda utföra virologiska

Interpellation ang. bekämpande av virussjukdomar hos husdjur

undersökningar och att bereda och tillhandahålla sera, vacciner och andra preparat mot virussjukdomar. Anstalten har emellertid inte resurser att på någorlunda tillfredsställande sätt fullgöra denna uppgift. Det virologiska laboratorium, som finns vid anstalten, har en i hög grad provisorisk karaktär. Verksamheten har därför varit av en blygsam omfattning och fått inskränkas till arbete med vissa virus av mindre betydelse.

Vid årets riksdag har beslut fattats om att undersökningarna vid veterinärmedicinska anstalten rörande tillverkning av mul- och klövsjukevaccin skall få utvidgas till att avse även vaccin mot vissa andra akuta viroser hos nötkreatur. Naturligtvis är detta att hälsa med tillfredsställelse. Men det måste anses nödvändigt, att vi snarast genomför en effektivisering av den allmänna virologiska verksamheten, i första hand för diagnostik och forskning men även för framställning av virologiska preparat.

Denna fråga är inte ny. Redan vid 1939 års riksdag fattades beslut om att en särskild byggnad skulle uppföras för den virologiska verksamheten. Tyvärr förverkligades inte detta beslut. Sedan 1947—1948 har veterinärmedicinska anstaltens styrelse i petitaskrivelser anhallit om medelsanvisning för att en effektiv virologisk verksamhet skulle kunna komma till stånd. Riksdagen konstaterade 1955 att åtgärder snarast behövde vidtagas för att tillgodose det trängande behovet av möjligheter till veterinärmedicinskt virologiskt arbete inom landet och hemställde om skyndsamt utredning av frågan. Utredningen utfördes av fältveterinären J. F. Wilhelmson, som i sitt betänkande 1957 bl. a. föreslog upprättande av en särskild virologisk avdelning vid veterinärmedicinska anstalten. Utredningsförslaget redovisades i statsverkspropositionen 1958 men biträdades inte av departementschefen. I anledning av motioner underströk 1958 års riksdag dock, att

det var synnerligen angeläget, att frågan — efter ytterligare överväganden — bringades till en lösning så snart som möjligt. Sådana överväganden skedde, men förslag om en särskild virologisk avdelning vid veterinärmedicinska anstalten har inte framlagts. Sedermera har — som framgår av riksdagsberättelsen i år — regeringen uppdragit åt veterinärhögskoleutredningen att jämväl verkställa utredning rörande verksamheten vid och organisationen av statens veterinärmedicinska anstalt.

De förluster som virussjukdomarna åsamkar djurhushållningen är betydande. De akuta viroser som under de senaste åren framträtt har ytterligare aktualiserat denna fråga. Riskerna för virussjukdomar har ökat bl. a. till följd av kommunikationernas utveckling och en mera omfattande livdjurshandel. Skall man kunna komma till rätta med de produktionshämmande virussjukdomarna, är det därför nödvändigt, att den virologiska forskningen och verksamheten snarast effektiviseras. Den bästa lösningen torde härvid vara, att en särskild virologisk avdelning inrättas vid veterinärmedicinska anstalten. Då en del av dessa virussjukdomar även angriper människan, är ifrågavarande virologiska verksamhet ett intresse också ur folkhälsosynpunkt.

Med anledning av vad jag här har anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet ställa följande fråga:

Är herr statsrådet beredd medverka till att pågående utredning angående bl. a. den virologiska verksamheten vid statens veterinärmedicinska anstalt kan fullföljas så skyndsamt, att förslag till effektivisering av bekämpningsåtgärderna mot virussjukdomarna hos husdjuren — genom inrättande av särskild virologisk avdelning vid veterinärmedicinska anstalten eller på annat sätt — kan föreläggas nästa års riksdag?

Denna anhållan bordlades.

§ 29

Justerades protokollsutdrag.**Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 15.28.****In fidem
Sune K. Johansson**